

MODELE ȘI PERSPECTIVE ALE COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE ÎN EUROPA CENTRAL-RĂSĂRITEANĂ

GEORGIANA CICEO, DRAGOȘ PĂUN
(COORDONATORI)

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

MODELE ȘI PERSPECTIVE
ALE COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE
ÎN EUROPA CENTRAL-RĂSĂRITEANĂ

Georgiana CICEO | Dragoș PĂUN
COORDONATORI

**MODELE ȘI PERSPECTIVE
ALE COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE
ÎN EUROPA CENTRAL-RĂSĂRITEANĂ**

Georgiana CICEO | Dragoș PĂUN
COORDONATORI

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ
2026

Universitatea Babeș-Bolyai, Jean Monnet Network FRONTEM
Serviciul Central European pentru Inițiative Transfrontaliere (CESCI)
Universitatea Bogdan Vodă

MODELE ȘI PERSPECTIVE ALE COOPERĂRII TRANSFRONTALIERE ÎN EUROPA CENTRAL-RĂSĂRITEANĂ

ISBN 978-606-37-3157-0

© 2026 Coordonatorii volumului. Toate drepturile rezervate.
Reproducerea integrală sau parțială a textului, prin orice mijloace,
fără acordul coordonatorilor, este interzisă și se pedepsește
conform legii.

Universitatea Babeș-Bolyai
Presa Universitară Clujeană
Director: Codruța Săcelean
Str. B.P. Hasdeu nr. 51
400371 Cluj-Napoca, România
Tel.: (+40) 744 687 884
E-mail: editura@ubbcluj.ro
editura.ubbcluj.ro | libraria.ubbcluj.ro

Cuprins

Prefață. <i>Frontiere în mișcare: perspective asupra frontierelor și cooperării transfrontaliere în Europa Central-Răsăriteană</i>	9
--	---

Birte Wassenberg

Instrumente și practici ale cooperării judiciare în materie penală în Europa, rolul statelor în combaterea criminalității transfrontaliere ...	21
--	----

Codruța Violeta Alb

Profilarea și riscurile privind datele în streaming-ul muzical: provocări juridice, de comunicare și de securitate	35
--	----

Tiberiu T. Ban, Adrian Cheșan

Contribuția educației fizice și a sportului la facilitarea incluziunii sociale în rândul copiilor și adolescenților	58
---	----

Ovidiu-Ciprian Bârluțiu, Petru Grigoraș, Gheorghe Sabău

Aspecte juridice ale Tratatului de la Lisabona privind Piața Unică europeană și implicațiile pentru cooperarea transfrontalieră.....	69
--	----

Maria Augusta Bârsan-Moigrădean

Încălcarea dreptului UE: o analiză numerică a cazurilor din perioada 2019–2023	83
---	----

Mihai Bufan

Analiza multidimensională a cauzelor comportamentului criminal	95
--	----

Gheorghe Bunea, Lucreția-Ioana Galben

Femeile și managementul emoțional în instituțiile publice: leadership prin empatie, echilibru și eficiență	108
---	-----

Gheorghe Bunea, Lucreția-Ioana Galben

Interpretarea Articolului 219 din Legea învățământului superior numărul 199/2023	113
<i>Avram But-Căpușan</i>	
Răpirea internațională de copii. Aspecte procedurale	120
<i>Nicolae-Sergiu Cârlan</i>	
România în actualul context geopolitic, la frontiera NATO cu Rusia ..	138
<i>Ion-Tudor Felezeu</i>	
Educație, sport și incluziune socială: percepția tinerilor din Europa Centrală și de Est asupra personalității specialiștilor în activități fizice.....	157
<i>Carmina Mihaela Gorgan, Ana Daniela Nanu, Laidi Abderrahim, Herli Pardilla, Mihaela Gina Pascu, Teodora Mihaela Jercălău</i>	
Spațiul Schengen și criteriile de aderare: provocări și perspective privind aderarea României	177
<i>Anamaria Loredana Ianoși, Leila-Cristina-Alida Pal</i>	
Mobilitatea circulară a forței de muncă după COVID-19: provocări în managementul forței de muncă și răspunsuri de politică în Europa Centrală și de Est	207
<i>Mohammad Jaradat, Sergiu-Vlad Stan</i>	
Riscuri și oportunități în tranzacționarea criptomonedelor.....	217
<i>Adrian Marian</i>	
Modele comparative de protecție a contribuabilului între formalism și paradigma drepturilor explicite.....	228
<i>Adrian Marian</i>	
Impactul investițiilor economice asupra performanței sportive și incluziunii sociale în Europa Central-Estică.....	239
<i>Alexandra-Gabriela Milon, Judith Colțan, Bogdan-Traian Milon</i>	

Capitalul uman și competențele de leadership – factori cheie pentru succesul investițiilor regionale și al cooperării transfrontaliere	253
--	-----

Delia Beatrice Oprean

Îmbunătățirea suportului pentru clienți și a comerțului electronic în întreprinderile mici și mijlocii prin integrarea IA: rezultate măsurabile, provocări și implicații strategice.....	259
--	-----

Dragoș Păun, Ciprian-Adrian Păun

Integrare europeană și constituționalism contemporan	283
--	-----

Laura Purdea

Contractul individual de muncă versus contractul de activitate sportivă.....	290
--	-----

Nicolae Roș

Italia și cooperarea Schengen. Istoric, evoluții, provocări, soluții	300
--	-----

Ioana Maria Rus

Remodelarea lanțurilor valorice globale: nearshoring în Europa Centrală și de Est în era post-COVID	315
---	-----

Sergiu-Vlad Stan

Convenția privind protecția profesiei de avocat: ce să așteptăm (și ce nu) și ce să sperăm?	327
---	-----

Aleksandar Todorovic

Cultivarea unei culturi a excelenței serviciilor în organizațiile din România	336
---	-----

Vlad Daniel Valerius

Reconstruirea frontierelor în minte, reconstruirea frontierelor pe teren: cazuri de „rebordering” blând în Europa de Vest	349
---	-----

Simon Vanlichtervelde

Rezerve cu privire la audierea părții civile în fața instanței în latura civilă a procesului penal.....	367
--	-----

Patricia-Oana Vanca

Postfață.....	381
---------------	-----

Nicolae Păun

Programul conferinței.....	385
----------------------------	-----

Prefață.

Frontiere în mișcare: perspective asupra frontierelor și cooperării transfrontaliere în Europa Central-Răsăriteană

BIRTE WASSENBERG

profesor de Istorie contemporană la Sciences Po, Universitatea din Strasbourg

Într-o Europă care se confruntă cu provocări geopolitice majore – cu reaparitia conflictelor armate pe teritoriul său, după cum ne reamintește brutal invazia rusă a Ucrainei din 2022 – problema frontierelor reprezintă mai mult ca oricând o chestiune centrală pentru cercetarea academică.

Frontierele naționale, departe de a fi dispărut odată cu adâncirea integrării europene – în pofida instituirii Pieței Unice Europene și a creării spațiului Schengen – continuă să modeleze spațiile politice, economice și sociale. Ele constituie în același timp linii de demarcație, diade veritabile, instrumente ale suveranității naționale și vectori ai cooperării transfrontaliere¹. Această ambivalență, inerentă chiar noțiunii de frontieră, impune depășirea interpretărilor teleologice ale unei „Europe fără frontiere”² în favoarea unei abordări mai nuanțate, atente la reconfigurările contemporane. Căci frontierele nu au încetat niciodată să existe în cadrul Uniunii Europene (UE): ele se transformă, se reconfigurează și se adaptează la schimbările politice și economice, oscilând permanent între deschidere și închidere³.

¹ B. Reitel, „La frontière internationale, objet sémique, processus multidimensionnel, interface signifiante”, *LISER Working Paper*, 2011/ 43, Esch-sur-Alzette, 2011.

² B. Wassenberg, „Europa ohne Grenzen. Mythos oder Realität? Eine historische Analyse”, in B. Wassenberg, (ed.), *Frontières, acteurs et représentations d’Europe (Fare). Mélanges en honneur de Sylvain Schirmann*, Peter Lang, Bruxelles, 2022, p. 415-439.

³ B. Wassenberg, „Introduction”, in B. Wassenberg, *Frontières en mouvement (Frontem): Which Models of Cross-Border Cooperation for the EU?*, Peter Lang, Bruxelles, 2024, p. 15.

În acest context, cooperarea transfrontalieră constituie un teren ideal de analiză a rolului frontierelor în integrarea europeană⁴. Ea oferă oportunitatea concretă de a observa cum sunt trăite, eludate, reinterpretate sau reafirmate frontierele de către actorii locali, regionali și naționali. De asemenea, evidențiază tensiunile dintre logica integrării supranaționale și persistența intereselor naționale, după cum ilustrează bine dezbaterea clasică dintre ideea „Europei națiunilor” și cea a „Statelor Unite ale Europei” – două viziuni diametral opuse în care miza suveranității statale, inclusiv a celei frontaliere, a fost întotdeauna prezentă⁵. Începând cu anii 1990, cooperarea transfrontalieră s-a impus ca instrument-cheie al politicilor europene de coeziune teritorială, susținute îndeosebi de programele Interreg⁶. Totuși, dezvoltarea sa nu a fost omogenă la scara Europei. Regiunile de frontieră din Europa Occidentală, caracterizate printr-o îndelungată tradiție de cooperare și niveluri de dezvoltare relativ ridicate, au beneficiat de posibilitatea de a-și dezvolta cooperarea transfrontalieră în paralel cu procesul de integrare europeană, în timp ce cele din Europa Centrală și de Est au trebuit să aștepte sfârșitul Războiului Rece pentru a promova relații transfrontaliere și a primi sprijin în acest sens din partea Comisiei Europene⁷.

Tocmai în acest cadru comparativ se înscrie rețeaua „Frontières en mouvement (Frontiere în mișcare)” (Frontem) – un proiect Jean Monnet derulat între 2019 și 2023 în cadrul programului Erasmus+. Combinând perspective din Studiile de frontieră și din Studiile europene, această rețea Jean Monnet a urmărit să ofere o perspectivă proaspătă asupra rolului frontierelor în procesul de integrare europeană, în contextul proceselor

⁴ K.-H. Lambertz (ed.), *Die Grenzregionen als Labor und Motor kontinentaler Entwicklungen in Europa. Berichte und Dokumente des Europarates sowie Reden zur grenzüberschreitenden Zusammenarbeit in Europa*, Dike/Nomos, Zürich, Baden-Baden, 2010.

⁵ A. S. Milward, *The Frontier of National Sovereignty. History and Theory (1945-1992)*, London, Palgrave, 1994; A. Pagden, *The Idea of Europe. From Antiquity to the European Union*, Cambridge, University Press, 2002.

⁶ J. Peyrony, B. Reitel, B. Wassenberg, „The Interreg Experience in Bridging European Territories. A 30 Year Summary”, in E. Medeiros (ed.), *European Territorial Cooperation. Theoretical Approaches to the Process and Impacts of Cross-Border and Transnational Cooperation in Europe*, Heidelberg, Springer, 2018, p. 7-25.

⁷ B. Reitel, B. Wassenberg, *Territorial Cooperation in Europe: A Historical Perspective*, Luxemburg, Publication Office of the EU, 2015.

de re-frontierizare și al repunerii în discuție a modelului „Europei fără frontiere”⁸.

Modelul unei Europe fără frontiere a dominat discursul UE încă de la proiectul Pieței Unice Europene, care urmărea nu doar eliminarea tarifelor economice la mărfuri, ci și garantarea liberei circulații a persoanelor, serviciilor și capitalurilor⁹. El a fost lansat pentru prima dată în 1985 de către Președintele Comisiei Europene, Jacques Delors, care a accentuat eliminarea frontierelor economice în vederea facilitării creșterii economice în cadrul unei Comunități Europene în care frontiera nu mai constituia un obstacol în calea liberei circulații¹⁰. Ideea a fost ulterior promovată prin Acordul Schengen, adoptat inițial în 1985 de Franța, Germania și statele Benelux, cu scopul de a suprima controalele persoanelor la frontierele interne ale Comunității Europene¹¹. Odată cu finalizarea Pieței Unice Europene în 1992 și cu integrarea Acordului Schengen în Tratatul de la Amsterdam al UE în 1997, efectele frontierelor deschise s-au făcut simțite în mod direct de cetățenii europeni, pe măsură ce anumite funcții „westfaliene” ale frontierei au dispărut – precum controlul sistematic al mărfurilor sau al persoanelor care traversează frontiera¹². Rolul regiunilor frontaliere europene era de a contribui la punerea în practică a acestei „Europe fără frontiere”. Comisia Europeană a asociat, prin urmare, regiunile frontaliere cu politica sa regională, îndeosebi prin programele Interreg, care, începând din 1991, au furnizat fonduri pentru proiecte transfrontaliere, atât la frontierele interne, cât și la cele externe ale UE¹³. Pe măsura avansării procesului de integrare

⁸ B. Wassenberg, „Europa ohne Grenzen. Mythos oder Realität? Eine historische Analyse”, in B. Wassenberg (ed.), *Frontières, acteurs et représentations d'Europe (Fare). Mélanges en honneur de Sylvain Schirmann*, Brussels, Peter Lang, 2022, p. 415-439.

⁹ L. Warloutzet, „At the Heart of the Recovery in the 1980s, The Internal Market”, in *The European Commission 1986-2000, History and Memories of an institution*, Luxembourg, Publication Office of the EU, 2019, p. 258-259.

¹⁰ Ch. Mestre, *Les incidences de l'achèvement du Marché unique sur les régions transfrontalières*, Strasbourg, Council of Europe, 1992.

¹¹ B. Wassenberg, „Frontières, coopération transfrontalière et intégration européenne”, in B. Wassenberg, M. Aballéa (eds.), *Frontières, géopolitique et relations internationales, Cahier Fare*, nr. 16, Paris, Harmattan, 2019, p. 50.

¹² M. Berezin, M. Schain (eds.), *Europe Without Borders: Remapping Territory, Citizenship, and Identity in a Transnational Age*, Baltimore, John Hopkins University Press, 2003.

¹³ Th. Köhler, „Die Interreg-Programme und die Rolle der europäischen Kommission als wesentlicher Akteur der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit”, in B. Wassenberg,

europăeană, spațiile de frontieră au devenit spații deschise de mobilitate și liberă circulație, în care actorii locali și regionali puteau forja relații transfrontaliere de vecinătate fără obstacole, frontiera „westfaliană” nemaifiind relevantă¹⁴.

Pentru a examina mai în detaliu rolul regiunilor frontaliere în integrarea europeană, rețeaua Frontem a schimbat cunoștințe și practici cu privire la cinci studii de caz diferite privind gestionarea și percepția frontierelor UE: frontiera franco-germană, frontiera franco-belgiană, frontiera dintre Irlanda și Irlanda de Nord, frontiera danezo-germană și frontiera dintre România și Ungaria¹⁵. Partenerii Frontem au realizat o analiză comparativă interdisciplinară în zonele lor frontaliere respective, organizând fiecare un seminar științific cu cercetători și un grup de reflecție cu actori locali. Punctul de pornire al rețelei a fost ipoteza că există anumite modele de gestionare și percepție a frontierelor în UE. Astfel, în Europa Occidentală, regiunile frontaliere franco-germane și franco-belgiene au fost definite ca modele de spații deschise și integrate, în care mobilitatea transfrontalieră este o evidență și în care frontiera „westfaliană” ca linie de separare a suveranității a două state naționale nu mai este vizibilă¹⁶. Frontiera franco-germană simbolizează, de asemenea, un model al unui proces de reconciliere reușit după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial. Dintr-o perspectivă diferită, care reamintește de perioada „tulburărilor”, frontiera din insula Irlandei poate deveni un model de menținere a păcii într-o zonă conflictuală, dar numai atunci când devine

J. Beck (eds.), *Living and researching cross-border cooperation*, vol. 3: *The European Dimension*, Stuttgart, Steiner Verlag, 2011, p. 243-253.

¹⁴ J. Beck, „European Cross-Border Cooperation of the Future: Capacity-Building and the Principle of Horizontal Subsidiarity”, in I. Pires (ed.), *Borders and Borderlands: Today's Challenges and Tomorrow's Prospects*, Lisbon, ABS Lisbon Conference – Centro de Estudos Geográficos, 2012, p. 13-33.

¹⁵ A se vedea B. Wassenberg, *Frontières en mouvement (Frontem): Which Models of Cross-Border Cooperation for the EU?*, Bruxelles, Peter Lang, 2024.

¹⁶ Th. Höpkel, „Der deutsch-französische Grenzraum als Modellregion der deutsch-französischen und europäischen Annäherung”, in Th. Höpkel, *Der deutsch-französische Grenzraum: Grenzraum und Nationenbildung im 19. und 20. Jahrhundert*, *Europäische Geschichte Online*, 2012. <http://ieg-ego.eu/de/threads/crossroads/grenzregionen/thomas-hoepel-der-deutsch-franzoeseische-grenzraum> (accesat la 23 aprilie 2026).

„invizibilă”¹⁷. În Europa de Nord, cooperarea transfrontalieră la frontiera danezo-germană constituie un model de gestionare cu succes a minorităților frontaliere, instaurând o „coexistență pașnică” între minoritățile naționale daneză și germană respective¹⁸. În fine, în Europa Centrală, frontiera ungaro-română a fost reprezentată ca un model de reconciliere est-estică după Războiul Rece. Cooperarea transfrontalieră în această zonă a contribuit, de asemenea, la gestionarea importanțelor minorități maghiare de pe partea română a frontierei și era în general considerată ca un potențial gateway spre un spațiu Schengen extins de liberă circulație – la un moment când Ungaria și România nu aderaseră încă la Schengen¹⁹.

Însă, atunci când rețeaua Frontem a fost lansată în 2019, s-a confruntat cu o punere în discuție a acestor funcții-model ale frontierelor europene. Într-adevăr, începând din 2015, diverse crize în Europa zguduiseră puternic imaginea unei Europe fără frontiere²⁰. În Europa, criza Schengen, declanșată de fluxul neașteptat de migrație din 2015, condusesse la repunerea în discuție a frontierelor europene ca spații de bune practici ale integrării europene²¹. Politici de re-frontierizare au fost introduse de mai multe state membre ale UE pentru a stopa aflusul masiv de refugiați, creând dificultăți nu doar migranților care doreau să intre în UE, ci și fluxurilor interne de frontalieri²². Acest proces a fost amplificat ulterior de unele state membre cu scopul de a contracara criza teroristă, care zguduise Europa în aceeași perioadă, îndeosebi în Franța, unde a fost proclamată starea de urgență, suspendând

¹⁷ F. Mercier, „Making Sense of the Invisible: Cognitive Mapping, Affective Realities and the Irish/Northern Irish Border”, *Media, Culture & Society*, Vol. 45, Issue 1, p. 126-14&.

¹⁸ M. Klatt, „National Minorities as a Model for Cross-Border Integration: Lessons from Schleswig”, in J. Beck, B. Wassenberg (eds.), *Grenzüberschreitende Zusammenarbeit leben und erforschen*, vol. 5: *Integration und (trans-)regionale Identitäten*, Stuttgart, Steiner Verlag, 2013, p. 301-320.

¹⁹ A se vedea N. Paună, S. Schirmann (eds.), *Borders, Identities, Communities. The Road to Reconciliation and Partnership in Central and Eastern Europe*, Baden-Baden, Nomos, 2016.

²⁰ B. Wassenberg, „The Schengen Crisis and the End of the ‘Myth’ of Europe without Borders”, *Borders in Globalization Review*, vol. 1, nr. 2, 2020, p. 30-39.

²¹ S. Saurugger, „Crise de l’Union européenne ou crise de la démocratie”, *Politique étrangère*, nr. 1, 2017, p. 23-33.

²² B. Wassenberg, „De-bordering (Re-)bordering in the EU during the 2015 Migration Crisis: The End of a ‘Europe without borders’?”, in M. J. Carpenter, M. Kelly, O. Schmidtke (eds.), *Borders and Migration in Canadian Comparative Perspective*, Ottawa, University of Ottawa Press, 2023, p. 121-147.

Acordul Schengen pe durată nedeterminată²³. Revenirea unor controale mai mult sau mai puțin sistematice la frontierele interne și externe ale UE a condus la prevalența unei logici de re-frontierizare, care a pus în pericol principiul liberei circulații în cadrul Pieței Interne. Fenomenul re-frontierizării a condus la o renaștere a funcțiilor „westfaliene” ale frontierei sub forma controalelor și dispozitivelor de securitate la frontieră, reprezentând un obstacol în calea cooperării transfrontaliere în Europa. Funcția de „barieră” a frontierei era în curs de consolidare, iar „pertinența frontierei” părea să prevaleze²⁴. Una dintre consecințele acestei crize a fost și creșterea euroscepticismului și o nouă „frică de integrare”, care ar putea duce chiar la dezintegrarea UE, după cum a confirmat în mare măsură referendumul Brexit din 2016²⁵. În timpul pandemiei de Covid-19, acest efect westfalian de re-frontierizare a fost și mai brutal, întrucât închiderea frontierelor a fost mai mult sau mai puțin completă: în majoritatea statelor membre ale UE, frontierele au fost închise ermetic pentru populație în cursul primului lockdown din primăvara anului 2020. Aceasta a înseamnat că libertatea de circulație a cetățenilor europeni, întemeiată pe cetățenia europeană, a fost suspendată până la redeschiderea progresivă a frontierelor începând din mijlocul anului 2020²⁶. În unele regiuni frontaliere, aceasta a generat și resentimente față de vecini, punând sub semnul întrebării reușita procesului de reconciliere – de exemplu, de-a lungul frontierei franco-germane.

Astfel, analiza comparativă realizată de rețeaua Frontem a revelat în cele din urmă că modelele prezupuse de gestionare și percepție a frontierelor în cele cinci regiuni frontaliere nu pot fi confirmate. La frontiera franco-germană, în cursul pandemiei de Covid-19, resentimentele față de populația frontalieră vecină au fost aparent mai puternice decât, de exemplu, la frontiera germano-polonă, și este deci greu de susținut că cooperarea transfrontalieră franco-germană poate servi ca model de reconciliere pentru

²³ E. Brunet-Jailly, „Borders and the EU: The Consequences of the Schengen Crisis”, comunicare prezentată la *2nd ABS World Conference*, Budapesta-Viena, 10-14 iulie 2018.

²⁴ A se vedea B. Wassenberg (ed.), *Castle-Talks on Cross-Border Cooperation. Fear of Integration? The Pertinence of the Border*, Stuttgart, Steiner Verlag, 2017.

²⁵ B. Wassenberg, N. Suzuki (eds.), *Origins and Consequences of European Crises. Global Views on Brexit*, Brussels, Peter Lang, 2020.

²⁶ Ch. Wille, R. Kanesu (eds.), *Bordering in Pandemic Times: Insights into the COVID-19 Lockdown*, Thematic Issue, vol. 4, Luxemburg, UniGR-Center for Border Studies, 2020.

Europa Centrală²⁷. Modelul frontierei „invizibile” dintre Irlanda de Nord și Irlanda a fost în mare parte pus sub semnul întrebării de procesul Brexit, în care Protocolul privind Irlanda de Nord a trebuit să deplaseze „frontiera” în mare pentru a evita un proces de re-frontierizare pe uscat și reapariția conflictului²⁸. Modelul germano-danez de gestionare a minorităților frontaliere este, de asemenea, discutabil, deoarece implementarea sa prin intermediul „paralelismului” sau „coexistenței pașnice” nu corespunde cu adevărat obiectivului integrării transfrontaliere sau obiectivului unei „Europe fără frontiere”, dacă frontierele dintre minoritățile daneză și germană sunt menținute cu grijă²⁹. Transpunerea sa în alte regiuni frontaliere cu probleme de minorități rămâne îndoielnică, după cum ilustrează regiunea frontieră ungaro-română: cooperarea transfrontalieră este susținută acolo în principal de partea maghiară și ar putea fi interpretată ca o modalitate de reîncorporare a unei populații pierdute prin frontierele trasate de Tratatul de la Trianon din 1919. Caracterul de model al cooperării transfrontaliere ungaro-române pentru Europa Centrală ar putea fi, prin urmare, de asemenea pus sub semnul întrebării, mai ales că principala sa motivație părea să fie, la acea vreme, perspectiva aderării la Schengen, percepută ca o soluție potențială pentru toate problemele transfrontaliere, deși nu există dovezi în acest sens în ceea ce privește modificarea tendințelor de mobilitate, a percepției față de vecini etc.³⁰

Rețeaua Frontem a arătat, prin urmare, că nu există un model unic de cooperare transfrontalieră în cadrul UE, ci mai degrabă o pluralitate de configurații, în funcție de contextele istorice, politice și teritoriale specifice

²⁷ E. Opilowska, „Resilienz grenzüberschreitender Zusammenarbeit im deutsch-polnischen Grenzgebiet in europäischer Perspektive”, in D. Brodowski, J. Nesselhauf, F. Weber, *Pandemisches Virus- nationales Handeln. Covid-19 und die europäische Idee*, Wiesbaden, Springer, p. 193-215.

²⁸ A. Soares, „The Visible Invisible Border: Reflections on the FRONTM Focus Group Discussions on Mobility across the Ireland-Northern Ireland Border”, in B. Wassenberg, *Frontières en mouvement (FRONTM)*, op. cit., p. 287-313.

²⁹ R. Tarvet, M. Klatt, „The Impact of the Corona Crisis on Borderland Living in the Danish-German Border Region with a Special Focus on the Two National Minorities”, *National Identities*, 2021, p. 1-18.

³⁰ M. Benczin, G. Ocskay, „The Evolution of Cross-Border Cooperation in Hungary”, *Észak-Magyarországi Stratégiai Füzetek*, vol. 18, nr. 2, 2021, p. 54-67.

fiecărei regiuni³¹. Pe de o parte, această abordare contestă viziunea normativă a unei convergențe graduale către un model uniform de integrare teritorială și subliniază persistența abordărilor diferențiate. Ea confirmă că frontierele europene rămân profund marcate de istoria lor, fie că este vorba de conflicte trecute, de diviziuni ideologice sau de traiectorii naționale. Pe de altă parte, evidențiază rolul decisiv al actorilor locali și regionali în construirea cooperării transfrontaliere, îndeosebi în cadrul guvernantei multi-nivel. În fine, subliniază impactul crizelor contemporane – precum Brexit sau pandemia de Covid-19 – în reactivarea frontierelor și punerea sub semnul întrebării a achizițiilor integrării. Astfel, departe de a fi spații permanent deschise, frontierele europene se prezintă ca entități dinamice, capabile să se închidă sau să se reconfigureze în funcție de circumstanțe³².

În cadrul acestui context mai larg, Europa Centrală și de Est ocupă un loc aparte. Este o regiune în care frontierele au fost redesenate radical în cursul secolului al XX-lea, în urma celor două războaie mondiale, a modificărilor teritoriale rezultate din tratatele de pace și a diviziunii continentului în perioada Războiului Rece. După 1989, aceste frontiere au suferit o transformare treptată, trecând de la un rol de separare rigidă la cel de interfață pentru schimburi în cadrul integrării europene. Cu toate acestea, această evoluție rămâne marcată de discontinuități semnificative. Așa cum subliniază literatura academică, efectele frontierelor rămân mai pronunțate acolo decât în anumite regiuni ale Europei Occidentale, datorită în special diferențelor de dezvoltare economică, infrastructurii inadecvate sau barierelor administrative persistente³³.

Frontiera dintre România și Ungaria oferă un studiu de caz deosebit de ilustrativ în această privință. Rezultat al unor complexe realinieri teritoriale – îndeosebi în urma Tratatului de la Trianon – ea a fost multă vreme percepută ca o linie de demarcație marcată de tensiuni politice și identitare. În perioada socialistă, era strict controlată și servea ca barieră

³¹ B. Wassenberg, „Conclusion”, in B. Wassenberg, *Frontières en mouvement (FRONTEM)*, op. cit., p. 621-635.

³² *Ibidem*.

³³ A se vedea J. W. Scott, *EU Enlargement, Region Building and Shifting Borders of Inclusion and Exclusion*, New York, Routledge, 2016; J. W. Scott, „Borders, Border Studies and EU Enlargement”, *European Journal of Social Theory*, in D. Wastl-Walter, (ed.), *The Ashgate Research Companion to Border Studies*, New York-London, Routledge, 2011, p 123-143.

strictă, în pofida faptului că ambele state aparțineau blocului estic. Abia începând din sfârșitul anilor 1980 și în cursul procesului de tranziție postcomunistă această frontieră a evoluat treptat spre un spațiu de interacțiune și cooperare³⁴.

Cu toate acestea, această transformare a rămas incompletă multă vreme. În pofida aderării Ungariei (2004) și a României (2007) la UE, frontiera continua să creeze bariere, îndeosebi din cauza lipsei integrării depline în spațiul Schengen. Controalele la frontieră au restricționat astfel libera circulație și au frânat dezvoltarea unui spațiu transfrontalier cu adevărat integrat. În acest context, rețeaua Frontem a avansat ipoteza că integrarea în spațiul Schengen ar constitui un factor-cheie în consolidarea cooperării transfrontaliere, prin reducerea barierelor la circulație și stimularea interacțiunilor economice și sociale. O explicație pentru situația româno-maghiară este persistența unui iredentism maghiar, nostalgic față de o Ungarie Mare, prezent mai ales în extrema dreaptă, dar și în cadrul Fidesz, partidul de guvernământ al fostului prim-ministru Viktor Orbán de peste șaisprezece ani.

Conferința internațională „The World We Live In: Models and Perspectives of Cross-Border Cooperation in Central-Eastern Europe”, organizată la Cluj-Napoca în noiembrie 2025 ca o prelungire a rețelei Frontem, a reprezentat o continuare directă a acestor dezbateri. Ea a survenit într-un moment de răscruce, marcat de o schimbare majoră în peisajul european: integrarea Ungariei și a României în spațiul Schengen. Așa cum s-a subliniat în prezentarea conferinței, această evoluție este susceptibilă să genereze o nouă dinamică a cooperării transfrontaliere, prin consolidarea schimburilor și facilitarea mobilității. Ea invită, prin urmare, la regândirea analizelor produse în cadrul rețelei Frontem, ținând cont de transformările aflate în curs.

Prezentul volum se situează tocmai la intersecția acestor două orizonturi temporale. Pe de o parte, se întemeiază pe rezultatele rețelei Frontem, oferind o analiză comparativă a modelelor de cooperare transfrontalieră în Europa. Pe de altă parte, ia în considerare evoluțiile recente legate de integrarea în Schengen, concentrându-se asupra noilor

³⁴ N. Păun, E.-A. Tămaș, „Changing Borders, Shifting Paradigms. The Rumanian-Hungarian Border”, in B. Wassenberg, *Frontières en mouvement (FRONTEM)*, op. cit., p. 529-555.

oportunități deschise pentru regiunile frontaliere din Europa Centrală. Această dublă abordare permite o combinație de analiză retrospectivă și prospectivă, evidențiind atât continuitățile, cât și discontinuitățile din dinamica cooperării.

Contribuțiile reunite în acest volum reflectă diversitatea problemelor abordate în cadrul conferinței și ilustrează bogăția abordărilor utilizate. Ele pot fi grupate în mai multe axe tematice complementare, care contribuie la structurarea analizei, ținând totodată seama de pluralitatea perspectivelor.

Prima secțiune se concentrează asupra transformărilor spațiului Schengen și a implicațiilor acestora pentru țările din Europa Centrală și de Est. Contribuțiile Anamariei Ianoși și ale Alidei Pal analizează criteriile de aderare și provocările asociate integrării României, evidențiind mizele instituționale și politice ale acestui proces. Contribuția Enyei Ujvári-Tămaș oferă, la rândul său, o abordare „de jos în sus”, examinând percepțiile locale ale spațiului Schengen prin cazul județului Satu Mare. Aceste analize arată că integrarea europeană nu poate fi înțeleasă pe deplin fără a lua în considerare experiențele și percepțiile actorilor locali.

O a doua axă se concentrează asupra dinamicilor comparative ale cooperării transfrontaliere în Europa. Contribuțiile Elzbiety Opilowska și ale lui Peter Ulrich, centrate pe frontiera germano-polonă, examinează efectele proceselor recente de re-frontierizare, îndeosebi în contextul crizelor contemporane. Ele evidențiază capacitatea actorilor locali de a dezvolta strategii de reziliență, subliniind totodată limitele acestor dinamici în fața logicilor statului național.

O a treia axă privește aspectele juridice și instituționale ale cooperării transfrontaliere. Lucrările lui Sergiu Cârlan, Ionuț Borlan și Melinda Benczi abordează problematici specifice precum răpirile internaționale de copii, executarea mandatului european de arestare și accesibilitatea juridică în perioade de criză. Aceste contribuții ilustrează complexitatea raporturilor dintre sistemele juridice naționale și evidențiază provocările asociate construirii unui spațiu juridic european integrat.

O a patra și ultimă axă se concentrează asupra chestiunilor de guvernare și incluzivitate în cadrul inițiativelor de cooperare regională. Contribuțiile lui Mircea Brie și István Polgár luminează condițiile de legitimitate ale proiectelor de cooperare din Europa de Sud-Est, accentuând rolul actorilor locali, al instituțiilor regionale și al dinamicilor participative.

Departate de a forma un ansamblu omogen, aceste contribuții reflectă o diversitate de abordări și domenii de analiză, convergând însă toate spre o singură interogație: cum ar trebui să considerăm cooperarea transfrontalieră într-un context marcat atât de adâncirea integrării europene, cât și de persistența – sau chiar revenirea – frontierelor? În acest sens, prezentul volum se înscrie pe deplin în dezbaterile contemporane privind viitorul Europei și rolul frontierelor într-o lume în schimbare. În ultimă instanță, frontiera româno-maghiară apare ca un punct de observație privilegiat al transformărilor aflate în curs. Ea ilustrează atât progresele înregistrate în materie de cooperare, cât și limitele persistente ale integrării europene. Intrarea în spațiul Schengen deschide fără îndoială noi perspective, dar nu poate, singură, șterge moștenirile istorice sau asimetriile existente. Ea invită mai degrabă la regândirea frontierelor ca spații dinamice, în perpetuă mișcare, în centrul provocărilor politice, economice și sociale ale Europei contemporane.

Instrumente și practici ale cooperării judiciare în materie penală în Europa, rolul statelor în combaterea criminalității transfrontaliere

CODRUȚA VIOLETA ALB

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Dinamica cooperării judiciare în materie penală la nivel european evidențiază evoluția instrumentelor de combatere a criminalității transfrontaliere, într-un context în care, rețelele infracționale exploatează rapid fluiditatea frontierelor, asistând astfel, la reconfigurarea formelor și instrumentelor de colaborare între state, de la asistența judiciară tradițională, la principiul recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare. O atenție specială este acordată Echipelor Comune de Anchetă (JITs). Articolul evaluează eficiența acestor echipe în facilitarea schimbului de informații în timp real și în coordonarea urmăririlor penale complexe, demonstrând cum utilizarea lor reduce birocrăția și optimizează resursele statelor. Devine aproape evident că succesul combaterii marii criminalități depinde de integrarea acestor practici operaționale în rutina judiciară a fiecărui stat membru.

Cuvinte-cheie: *cooperare judiciară penală, criminalitate transfrontalieră, recunoaștere reciprocă, echipe comune de anchetă (JITs), schimb de informații, coordonare penală, combaterea criminalității organizate, cooperare europeană*

Clasificare J.E.L: K14, K33, K42

1. Introducere

Cooperarea judiciară în materie penală, dincolo de a reprezenta procesul de colaborare între autoritățile judiciare din statele membre în

vederea asigurării securității, prevenirii și combaterii criminalității, constituie și o necesitate din perspectiva combaterii infracționalității. Așadar, cooperarea judiciară în materie penală, pe de-o parte, se bazează pe principiul recunoașterii reciproce, iar pe de altă parte, presupune o intensificare a colaborării statelor în lupta împotriva criminalității.

Este evident că dinamica socio-economică din cadrul Uniunii Europene, mai cu seamă, libera circulație a persoanelor, pe lângă aspectele pozitive, a generat o sporire a criminalității transfrontaliere, devenind aproape un fenomen, cărui statele trebuiau să găsească un răspuns adecvat și eficient.

Ca urmare a acestei amenințări tot mai concrete, lupta statelor europene împotriva criminalității transfrontaliere a necesitat adoptarea unui cadru legal la nivelul Uniunii Europene și al statelor membre, care să ofere instrumentele juridice eficiente de colaborare în combaterea infracționalității și care să asigure în aceeași măsură, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și a garanțiilor procesuale, oferite de Convenția Europeană a Drepturilor Omului.

În acest context, Tratatul de la Lisabona (1) a produs schimbări esențiale, creând o bază juridică clară și mai extinsă pentru acțiunile Uniunii în materia cooperării judiciare penale, permițând trecerea de la o cooperare preponderent interguvernamentală, la instrumente normative comune. De asemenea, Tratatul a consolidat mecanismele internaționale necesare pentru implementarea principiului recunoașterii reciproce.

Astfel, Tratatul de la Lisabona – Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene cuprinde un capitol dedicat cooperării judiciare în materie penală.

Potrivit art. 82 din Tratatul de la Lisabona, cooperarea judiciară în materie penală în cadrul Uniunii se va baza pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare incluzând apropierea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în domeniile privind:

- admisibilitatea reciprocă a probelor între statele membre;
- drepturile persoanelor în procedura penală;
- alte elemente speciale ale procedurii penale, identificate în prealabil printr-o decizie de către Consiliu (2).

Cooperarea europeană în materie penală se bazează pe un pachet de instrumente juridice (mecanisme de recunoaștere reciprocă și de asistență),

instituții operative și bune practici procedurale care permit statelor membre să investigheze, să urmărească și să sancționeze infracțiunile transfrontaliere eficient, respectând în același timp garanțiile fundamentale.

Instrumentele funcționează complementar, unele oferă baze juridice (de exemplu, mandatul european de arestare), altele facilitează operațiuni (cum sunt echipele comune de anchetă – JIT), iar altele asigură recunoașterea și transferul probelor (Ordinul European de Ancheta).

Principalele instrumente prin care este realizată cooperarea judiciară în materie penală, așa cum sunt reglementate acestea atât în normele comunitare, cât și în legislațiile naționale ale statelor sunt: extrădarea, mandatul european de arestare, transferul de proceduri în materie penală, asistența judiciară internațională în materie penală, recunoașterea actelor judiciare penale, procedurile internaționale de investigare de către echipe comune de anchetă (JIT), ordinul european de anchetă (EIO), recunoașterea ordinelor de indisponibilizare și confiscare etc.

2. Echipele comune de anchetă

Unul dintre instrumentele importante în domeniul cooperării judiciare în materie penală, folosit în lupta împotriva criminalității cu caracter transfrontalier îl reprezintă echipele comune de anchetă (JIT) – Joint Investigation Team).

O echipă comună de anchetă este un instrument de cooperare internațională bazat pe un acord între autoritățile competente (atât cele judiciare – judecători, procurori, judecători de instrucție, cât și cele de aplicare a legii), din două sau mai multe state, care funcționează pe o perioadă limitată și în scopuri specifice, în vederea desfășurării anchetelor penale într-unul sau mai multe state membre implicate (4).

La nivelul Uniunii Europene au existat o serie de documente judiciare care au conținut dispoziții cu privire la echipele comune de anchetă, înainte ca statele să creeze un cadru național cu privire la acest instrument de cooperare.

Astfel, în Convenția UE privind Asistența Reciprocă în Aspectele Penale 2000 (art. 13), (5) și al Doilea Protocol Adițional din 2001 la Convenția privind Asistența Judiciară Reciprocă din 1959 (art. 20), (6), se prevăd

condițiile stabilirii și operării unei echipe comune de anchetă. Trebuie precizat însă, că ratificarea de către statele membre a cunoscut o perioadă mai îndelungată de timp.

La data de 21 septembrie 2001, Consiliul European, cu ocazia unei ședințe extraordinare a Consiliului pentru Justiție și Afaceri Interne, a solicitat eficientizarea combaterii infracționalității internaționale, în special, în domeniul terorismului și a traficului de droguri și de persoane, ceea ce a determinat o cooperare îmbunătățită și un schimb de informații între autoritățile statelor membre.

În acest context, Consiliul considerând că, pentru combaterea cât mai eficientă a infracționalității internaționale se impune luarea unor măsuri mult mai coordonate, a adoptat Decizia Cadru 2002/465/JAI privind echipele comune de anchetă. S-a realizat astfel reglementarea la nivelul Uniunii a unui instrument specific, obligatoriu din punct de vedere juridic, cu privire la echipele comune de anchetă (7).

Ceea ce eficientizează și în același timp, diferențiază echipele comune de anchetă de celelalte forme de asistență judiciară, este modalitatea de operare și de obținere a probelor de către echipele comune de anchetă. Astfel, în ipoteza existenței unei echipe comune de anchetă, informațiile și probele obținute, conform standardelor legale naționale din statul unde operează echipa, pot fi transmise în mod direct, pe baza acordului privind instituirea echipei comune de anchetă. Cu alte cuvinte, în cazul echipelor comune de anchetă, nu este necesară utilizarea mijloacelor tradiționale de asistență judiciară reciprocă, atât colectarea cât și schimbul de informații și de probe, făcându-se în mod direct.

Pe de altă parte, membrii detașați în cadrul echipei, respectiv cei care provin din alt stat decât cel în care operează echipa, pot participa la măsuri desfășurate în afara statelor lor de origine, cu condiția respectării dispozițiilor legale naționale penale ale conducătorului echipei comune.

Se apreciază că instrumentul de cooperare judiciară în materie penală constând în existența unei echipe comune de anchetă, facilitează coordonarea investigațiilor penale realizate concomitent în mai multe state, oferind cel puțin, premisele celerității și eficienței procedurii în raport cu formele tradiționale de asistență judiciară reciprocă.

Trebuie menționat că nu orice investigație transfrontalieră implică existența unei echipe comune de anchetă, însă un acord cu privire la o echipă

comună de anchetă va permite colectarea directă de informații și de probe și schimbul acestora, nefiind necesară utilizarea formelor tradiționale de anchetă judiciară reciprocă, cum ar fi scrisorile de solicitare sau ordinul european de anchetă.

2.1. Constituirea echipei commune de anchetă

Potrivit art. 1 din Decizia-cadru 2002/465/JAI (7), o echipă comună de anchetă poate fi constituită în special, în situația în care, în cadrul investigării unor fapte penale într-un stat membru, este necesară efectuarea unor cercetări dificile și care implică mobilizarea unor mijloace importante care privesc și alte state membre (8). De asemenea, crearea unei echipe comune de anchetă ar putea avea loc, dacă mai multe state membre desfășoară anchetarea unor fapte penale, în care circumstanțele cazului fac necesară o acțiune coordonată și concertată în respectivele state membre (9).

Așadar, există două situații specifice în care poate fi constituită o echipă de anchetă comună, prima este cea a anchetelor transfrontaliere solicitate, iar cea de-a doua, a anchetelor conectate care necesită coordonare (10).

Având în vedere cele două situații menționate, se desprinde concluzia, că, doar în cazul anchetelor conectate care au nevoie de coordonare, textul Deciziei-cadru vizează existența unor proceduri paralele în toate statele implicate pentru constituirea unei echipe de anchetă comună, pe când, în ipoteza anchetelor transfrontaliere solicitate, este suficientă existența unei investigații penale doar într-unul dintre statele implicate.

Procedurile care reglementează funcționarea acestor echipe, componența, durata, locația, organizarea, funcțiile, scopul și condițiile de participare a membrilor unei echipe la activitățile de anchetă se stabilesc prin **acord scris**.

Prin Rezoluția Consiliului privind un model de acord relativ la constituirea unei echipe comune de anchetă (JTI) (11) a fost adoptat un model de acord, în scopul facilitării constituirii echipelor comune de anchetă. Modelul elaborat cu privire la echipele comune de anchetă reprezintă un reper comun, care poate fi adaptat de specialiștii statelor membre, neavând caracter obligatoriu.

La redactarea acordului privind constituirea unei echipe comune de anchetă, Eurojust poate acorda suport, prin intermediul membrilor naționali ai statelor implicate, cu privire la discutarea clauzelor acordului.

Un acord inițial de funcționare a unei echipe comune de anchetă poate fi modificat de comun acord între părți în cazul în care este necesară modificarea conținutului, fie în privința infracțiunilor anchetate, implicarea unui alt stat membru, prelungirea duratei de activitate a echipei, componența sau scopul acesteia.

2.2. Structura și funcționarea unei echipe comune de anchetă

Fiecare parte la acordul privind echipele comune de anchetă numește:

- conducătorul (conducătorii) echipei comune de anchetă, în cazul în care echipa își desfășoară activitatea pe teritoriul respectivului stat;
- membrii echipei comune de anchetă care provin din alte state membre decât acela pe teritoriul căruia operează echipa, fiind desemnați ca membri „detașați” la echipă (12).

Pe lângă părți, pot participa, în condițiile stabilite în acord, funcționarii unor alte organisme ale Uniunii Europene, membrii ai Eurojust, personal din cadrul Europol și personal OLAF.

Potrivit prevederilor cuprinse în Decizia privind Eurojustul (13), membrul național al Eurojust din statul membru implicat, chiar dacă nu este participant la echipa comună de anchetă, ar trebui să fie informat de către autoritățile naționale competente despre constituirea unei astfel de echipe de investigație.

2.3. Activitățile operaționale ale echipei comune de anchetă

Cadrul juridic european prevede anumite coordonate, cu valoare de principiu, care ghidează acțiunile operaționale ale echipei comune de anchetă.

În primul rând, activitățile echipei comune de anchetă se desfășoară în conformitate cu legislația statului membru pe teritoriul căruia intervine (14).

Membrii detașați sunt autorizați să fie prezenți în statul membru în care are loc intervenția, atunci când sunt luate măsuri de anchetă, cu excepția cazului în care conducătorul echipei comune de anchetă ia o altă decizie, cu respectarea dreptului național pe teritoriul căruia intervine echipa.

Membrii detașați pot fi mandatați de conducătorul unei echipe comune de anchetă să efectueze măsuri de anchetă, fiind necesar consimțământul statului în care se desfășoară operațiunile și al statului care

i-a detașat, iar în conformitate cu prevederile art. 1 din Decizia-cadru 2002/465/JAI, în cazul în care este necesar, membrii detașați pot cere autorității competente din statul care i-a detașat să efectueze acte de investigație, care trebuie să respecte dispozițiile dreptului național în materia respectivă.

Utilizarea informațiilor schimbate în cadrul unei echipe comune de anchetă este subordonată, de principiu, regulii specialității, informațiile pot fi folosite numai pentru scopurile pentru care a fost constituită echipa. Totodată, trebuie remarcat și caracterul subsidiar, mai exact, informațiile obținute în mod legal de un membru sau de un membru detașat în cadrul participării sale la o echipă comună de anchetă nu puteau fi obținute în alt mod de autoritățile competente în statul membru interesat.

Dincolo de dinamismul și eficiența unei echipe comune de anchetă în ceea ce privește obținerea de informații atât de necesare în investigarea infracționalității transfrontaliere, se pune în mod legitim întrebarea cum se reflectă acest schimb în procedurile naționale?

Așa cum am mai arătat, instrumentele europene aplicabile prevăd că operațiunile desfășurate de o echipă comună de anchetă trebuie să fie conforme legislației statului pe teritoriul căruia operează în acel moment. Niciunul dintre instrumentele aplicabile nu prevăd admisibilitatea probelor colectate de către echipă în fața instanțelor naționale ale statelor implicate. Această problemă revine instanțelor naționale, care au sarcina verificării condițiilor de legalitate a administrării unor probe obținute de echipele comune de anchetă, precum și conformitatea acestora cu standardele de protecție legală națională, în condițiile în care au fost obținute pe teritoriul altui stat.

Cu toate acestea, în practică, admisibilitatea probelor colectate în cadrul unei echipe comune de anchetă reprezintă unul dintre aspectele cheie ale acordului de funcționare a echipei, responsabilitatea analizării compatibilității și admisibilității probelor obținute de echipă revine conducătorului sau unui membru al echipei comune sau al Eurojust.

Anticiparea unor posibile probleme de admisibilitate și găsirea unor soluții adecvate sunt aspecte consemnate în acordul de funcționare a echipei comune de anchetă, fiind stabilite anterior colectării probelor.

În dreptul român, dispozițiile referitoare la echipele comune de anchetă au fost transpuse prin Legea 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală (15).

Potrivit art. 239 din Legea 302/2004, echipele comune de anchetă pot fi constituite și pot funcționa pe teritoriul României și ale altor state cu scopul de a facilita efectuarea de cercetări penale.

Procedurile care reglementează funcționarea acestor echipe, precum și componența, durata, locația, organizarea, funcțiile, scopul și condițiile de participare a membrilor unei echipe la activitățile de anchetă se stabilesc prin acord scris.

Acordul este încheiat de prim-procurorul sau procurorul general al parchetului în care își desfășoară activitatea procurorul care efectuează sau supraveghează urmărirea penală, dacă aceasta a fost începută în România, iar în situația în care în România nu există o anchetă penală în desfășurare, de către procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau un procuror desemnat de acesta.

În relația cu statele care nu sunt membre ale Uniunii Europene, competent să încheie acordul este procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau un procuror desemnat de acesta.

În cazul infracțiunilor care, potrivit legii, sunt date în competența Direcției de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism sau a Direcției Naționale Anticorupție, acordul de încheie de către procurorii șefi ai acestora sau de către un procuror desemnat de către aceștia.

Activitatea echipei comune de anchetă pe teritoriul statului român, se derulează în conformitate cu standardele legale enunțate de dispozițiile art. 239 din Legea 302/2004 și ale art. 548 alin. 2 din Codul de procedură penală (16).

Astfel, potrivit art. 239 alin. 7 din Legea 302/2004, activitatea echipei comune de anchetă pe teritoriul statului român se desfășoară potrivit următoarelor reguli generale:

a) conducătorul echipei este un reprezentant al autorității judiciare române competente;

b) acțiunile echipei se desfășoară conform legii române.

Membrii echipei și membrii detașați ai echipei își execută sarcinile sub responsabilitatea conducătorului echipei.

Actele membrilor străini detașați ai unei echipe comune de anchetă efectuate în baza și conform acordului încheiat și dispozițiilor conducătorului

echipei au o valoare similară actelor efectuate de către organele de urmărire penală române (art. 548 alin. 2 Cod procedură penală).

Atunci când activitatea echipei comune de anchetă se desfășoară pe teritoriul altui stat, dacă se apreciază că este necesară îndeplinirea unor acte de cercetare pe teritoriul României, procurorul român care este membru al echipei comune de anchetă poate cere autorităților române să îndeplinească acele acte, conform legii române, fără ca celelalte state să mai depună o cerere de cooperare judiciară, cu excepția cazului în care se solicită arestarea unei persoane în vederea extrădării sau predării, se va urma procedura extrădării sau a mandatului european de arestare, potrivit dispozițiilor legii române.

Informațiile obținute în mod obișnuit de un membru sau un membru detașat în cadrul participării la o echipă comună de anchetă și care nu pot fi obținute în alt mod de către autoritățile competente ale statelor implicate pot fi utilizate în următoarele scopuri (17):

- în scopul pentru care a fost creată echipa;
- pentru a descoperi, a cerceta sau a urmări alte infracțiuni, cu consimțământul statului pe teritoriul căruia au fost obținute informațiile;
- pentru a preveni un pericol iminent și serios pentru securitatea publică și cu respectarea condițiilor menționate în paragraful anterior;
- în alte scopuri, cu condiția ca acest lucru să fie convenit de către statele care au format echipa.

Potrivit Raportului Membrului Național Român privind activitatea Biroului Național Român la Eurojust în anul 2023 (18), organismul menționat anterior a acordat asistență într-un număr total de 1066 cazuri și a sprijinit crearea și funcționarea unui număr de 39 de echipe comune de anchetă, înregistrând o creștere față de anii precedenți.

Echipa comună de anchetă, ca instrument de cooperare judiciară internațională elimină formele tradiționale de cooperare judiciară, precum cererile de asistență judiciară internațională sau ordinele europene de anchetă și facilitează obținerea rapidă de probe din jurisdicții diferite, fiind folosit de România, în cursul anului 2023, în 16 cazuri, situându-se astfel, pe locul 2 în clasamentul statelor care au încheiat acorduri privind echipe comune de anchetă (19).

Eficiența acestui instrument de cooperare poate fi dedusă și din numărul mare de echipe, sprijinit de Eurojust. Astfel, la nivelul anului 2023, Eurojust a sprijinit constituirea a 94 de echipe comune de anchetă față de 78

în 2022, și a continuat să furnizeze asistență în 288 echipe comune de anchetă, active din anii precedenți (20).

Marea majoritate a investigațiilor desfășurate de echipele comune de anchetă vizau infracțiuni de înșelăciune, fraudă informatică, constituire de grup infracțional organizat, trafic de persoane, trafic de droguri, spălare de bani etc.

Astfel, în concret, cu sprijinul Eurojust, în cursul lunii iulie 2022, între România și Irlanda a fost constituită o echipă comună de anchetă. La data de 25 aprilie 2023, autoritățile comune române și irlandeze, în strânsă cooperare cu Eurojust, care a asigurat suport logistic și financiar și a asigurat schimbul de probe, date și informații, au procedat la efectuarea a 38 de percheziții domiciliare, fiind dispuse totodată, măsuri preventive cu privire la 8 inculpați (21).

Operațiunea a vizat anchetarea activităților infracționale desfășurate de către un grup infracțional organizat, activități desfășurate în România și Irlanda și care constau în acțiuni specifice infracțiunilor de trafic de persoane, trafic de droguri, proxenetism și spălare de bani. Persoanele vătămate erau recrutate din România și transportate în Irlanda, unde erau exploatate sexual. Victimele erau folosite totodată pentru a vinde droguri clienților.

Activitatea infracțională desfășurată a adus grupării infracționale sume mari de bani, pe care membrii grupului le-au folosit pentru dobândirea unor mașini de lux și a unor proprietăți imobiliare în România.

În vederea ascunderii provenienței banilor, inculpații au folosit circuite financiare complexe, fiind implicate și persoane care intermediu operațiuni de transfer rapid de bani în diverse conturi deschise pe numele acestora. De asemenea, membrii grupului, prin intermediul unor societăți înființate, au încercat să spele veniturile obținute din comiterea de infracțiuni.

Sub coordonarea Eurojust, autoritățile naționale au ridicat numeroase mijloace materiale de probă și au indisponibilizat diferite active mobiliare, în România fiind vorba de 10 mașini, o motocicletă și sume de bani.

La data de 11.10.2023, Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism – Biroul Teritorial Gorj a dispus trimiterea în judecată prin rechizitoriu a unui număr de 10 inculpați, 8 fiind în stare de arest preventiv și 2 aflați sub control judiciar.

Pornind de la necesitatea eficientizării activităților investigative, în special în privința combaterii criminalității transfrontaliere, Parlamentul

European și Consiliul Uniunii Europene recunoscând valoarea și eficacitatea acțiunilor desfășurate de echipele comune de anchetă, au adoptat Regulamentul (UE) 2023/969 al Parlamentului European și al Consiliului din 10 mai 2023 de instituire a unei platforme de colaborare pentru sprijinirea funcționării echipelor comune de anchetă și de modificare a Regulamentului (UE) 2018/1726, (22).

Prin acest demers legislativ se urmărește crearea unui sistem informatic centralizat pentru stocarea temporară a datelor la nivel central, software pentru comunicații securizate, conexiuni și instrumente informatice relevante pentru a sprijini echipele comune de anchetă.

De asemenea, potrivit Regulamentului, platforma va facilita:

- coordonarea și gestionarea echipelor comune de anchetă, pentru investigații penale specifice, limitate în timp;
- schimbul rapid și sigur și stocarea de date operaționale;
- comunicații securizate pentru mesagerie instantanee, chat, conferințe audio și video;
- trasabilitatea schimburilor de probe;
- evaluarea echipei comune de anchetă.

Regulamentul se aplică începând cu data de 6 iunie 2023, iar platforma va fi operațională, cel mai târziu la 7 decembrie 2025.

2.4. Interferențe și delimitări între echipele comune de anchetă și ordinul european de anchetă

Tot în contextul luptei împotriva criminalității transfrontaliere, în cadrul Programului de la Stockholm adoptat de Consiliul European la 10-11 decembrie 2009, s-a considerat că este necesară instituirea unui sistem cuprinzător pentru obținerea probelor, pe baza recunoașterii reciproce.

Această nouă abordare este bazată pe un instrument unic numit ordinul european de anchetă.

Un ordin european de anchetă urmează să fie emis în scopul desfășurării uneia sau mai multor măsuri de investigare specifice în statul care execută ordinul european de anchetă („statul executant”) în vederea strângerii de probe, inclusiv probe care sunt deja în posesia autorității executante (23).

Potrivit Directivei 2024/41/UE, ordinul european de anchetă ar trebui să aibă un domeniu de aplicare orizontal și, în consecință, să se aplice tuturor măsurilor de investigare destinate strângerii de probe. Instituirea unei echipe comune de anchetă și strângerea de probe în cadrul unei astfel de echipe necesită norme specifice, care sunt mai eficient tratate în mod separat.

Așadar, fără a exista o ierarhizare a instrumentelor de cooperare în materie penală, totuși, eficiența activității desfășurate de echipele de anchetă comună, a determinat menținerea cadrului legal existent cu privire la obținerea probelor în cadrul echipelor comune, reprezentând o excepție, de la dispozițiile aplicabile ordinului european de anchetă.

Acest aspect a fost reglementat în mod expres, atât de Directiva 2024/41/UE, cât și în Legea 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, în cuprinsul căreia, la Secțiunea a 6-a, prin legea națională, România a transpus conținutul Directivei anterior menționate.

Potrivit art. 328 alin. (2) lit. a), ordinul european de anchetă este o decizie judiciară a unui stat membru, în scopul ducerii la îndeplinire a uneia sau mai multor măsuri de anchetă specifice într-un alt stat membru, în vederea obținerii de probe sau în vederea transmiterii probelor care se află deja în posesia autorității competente din statul de executare. Ordinul european de anchetă include orice măsură de anchetă, **cu excepția instituirii unei echipe comune de anchetă** și a strângerii de probe în cadrul unei echipe comune de anchetă, instituită potrivit prevederilor art. 13 din Convenția cu privire la asistența judiciară reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene și cu Decizia-cadru 2002/465/JAI a Consiliului, cu excepția cazului în care scopul este aplicarea art. 13 alin. 18 din Convenție și respectiv, art. 1 alin. 8 din Decizia-cadru.

Premisa ordinului european de anchetă presupune desfășurarea într-un stat membru al Uniunii Europene a unui proces penal în cadrul căruia este necesară obținerea sau administrarea de mijloace de probă dintr-un alt stat membru. Ordinul european de anchetă este emis de statul unde se instrumentează dosarul, în scopul obținerii și transferării probelor, urmând ca acesta să fie pus în executare de statul unde se află probele.

Ca și în cazul obținerii probelor de către echipele comune de anchetă pe teritoriul României, actele emise și măsurile luate de autoritățile judiciare române în executarea ordinului european de anchetă sunt supuse căilor de atac prevăzute de Codul de procedură penală, motivele de fond pentru

emiterea ordinului european putând fi contestate numai în fața autorității emitente.

3. Concluzie

Cu alte cuvinte, statele membre sunt atât „constructorii” prin implementare și capacitate, cât și „gardienii” prin garanții și control judiciar ai cooperării penale internaționale. Mai exact, eficiența fără garanții poate eroda încrederea, iar garanțiile fără eficiență fac cooperarea inoperantă.

Așadar, rămâne statelor sarcina dificilă de a găsi răspunsuri adecvate și de a menține deschisă calea cooperării, adaptând instrumentele de asistență judiciară provocărilor permanente, venite din zona criminalității, tot mai diverse și tot mai periculoase pentru societate.

Bibliografie

1. Convenția privind asistența reciprocă în materie penală între statele membre ale Uniunii Europene, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 197, 12 iulie 2000, p. 1–23.
2. Convenția Consiliului Europei privind asistența reciprocă în materie penală (CETS nr. 182), disponibilă la: <https://www.coe.int> și <https://www.conventions.coe.int>.
3. Decizia 2002/187/JAI a Consiliului din 28 februarie 2002 privind instituirea Eurojust, în vederea consolidării luptei împotriva formelor grave de criminalitate, astfel cum a fost modificată prin Decizia 2009/426/JAI a Consiliului.
4. Decizia-cadru 2002/465/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind echipele comune de anchetă, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 162, 20 iunie 2002, p. 1–3.
5. Eurojust, *Joint Investigation Teams: Practical Guide*, disponibil la: <https://www.eurojust.europa.eu/publication/jits-practical-guide>.
6. Europol, *Ghid practic pentru echipele comune de anchetă*, disponibil la: <https://www.europol.europa.eu>.
7. Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 411 din 27 mai 2019.
8. Legea nr. 135/2010 privind Codul de procedură penală, publicată în *Monitorul Oficial al României*, Partea I, nr. 486 din 15 iulie 2010.

9. Regulamentul (UE) 2023/969 al Parlamentului European și al Consiliului, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 132, 17 mai 2023, disponibil la: <https://data.europa.eu/eli/reg/2023/969/oj>.
10. Rezoluția Consiliului privind modelul de acord pentru constituirea unei echipe comune de anchetă (JIT), *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, C 18, 19 ianuarie 2017, p. 1–9.
11. Tratatul de la Lisabona – Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, Bruxelles, 30 aprilie 2008, disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu>.
12. Directiva 2014/41/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 3 aprilie 2014 privind ordinul european de anchetă în materie penală, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, L 130, 1 mai 2014.
13. Ministerul Justiției din România, disponibil la: <https://www.just.ro>.

Profilarea și riscurile privind datele în streaming-ul muzical: provocări juridice, de comunicare și de securitate

TIBERIU T. BAN

drd., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

ADRIAN CHEȚAN

dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Profilarea algoritmică este utilizată tot mai mult de platformele de streaming muzical pentru a personaliza experiențele utilizatorilor, generând provocări juridice, de securitate și de comunicare semnificative. Acest studiu poate fi considerat un efort interdisciplinar care încearcă să exploreze corelația dintre practicile de comunicare și drepturile la confidențialitate ale utilizatorilor în cadrul serviciilor de streaming muzical, precum și pe dispozitivele „Internet of Things”. Din perspectivă legislativă, CCPA, care a fost consolidat de CPRA în Statele Unite, precum și GDPR în Uniunea Europeană, impun mai multă transparență, consimțământ și o utilizare limitată a datelor. Din perspectiva științelor comunicării, acest studiu își propune să exploreze aspecte legate de problema asimetriei informaționale, lipsa transparenței și potențiala eroziune a încrederii utilizatorilor, în special atunci când aceștia sunt mai puțin conștienți fie de analiza obiceiurilor lor de ascultare în scopul recomandării muzicale, fie de vulnerabilitatea dispozitivelor lor Internet of Things care pot fi exploatate pentru breșe de date. Noutatea acestei cercetări constă în faptul că studiul se concentrează pe problema consimțământului, împreună cu problema transparenței, ambele abordate dintr-o perspectivă juridică, dar și într-un cadru de comunicare. Putem ilustra acest lucru prin exemple legate de lipsa de claritate a cererilor de consimțământ sau lipsa de transparență privind practicile de utilizare a datelor. Analizând procesul de profilare

pe platformele de streaming muzical, putem stabili punctele care pot crea tensiuni, pornind de la latura juridică și continuând cu aspectele de comunicare și cele de securitate legate de utilizarea Internet of Things pentru colectarea datelor. În industria de streaming muzical, conform acestui studiu, prelucrarea datelor care ia în considerare atât conformitatea cu legea, cât și menținerea transparenței și a unui limbaj ușor de înțeles, poate fi necesară pentru coexistența legii cu practica.

Cuvinte-cheie: *streaming muzical; legislația privind confidențialitatea; profilare; provocări juridice; provocări de comunicare; prevenirea accesului ilegal*

Clasificare J.E.L: K23, D83, L86, K2, L15

1. Introducere

Streaming-ul muzical este astăzi esențial pentru consumul de media digitală și una dintre cele mai reprezentative caracteristici ale industriei muzicale actuale. Platformele de streaming muzical de astăzi folosesc profilarea pentru a analiza și apoi a personaliza ceea ce ascultă utilizatorii, îmbunătățind astfel experiența de ascultare, dar ducând totodată la ambiguități și obstacole în ceea ce privește provocările juridice, de comunicare și de securitate. Mai exact, cei care folosesc platformele de streaming pentru a asculta muzică nu înțeleg pe deplin modul în care datele lor sunt colectate și utilizate, iar platformele în cauză trebuie să respecte regulile de confidențialitate și să protejeze aceste date. Din acest motiv, o perspectivă interdisciplinară devine utilă și chiar vitală, combinând elemente de drept, comunicare și securitate.

Servicii precum Spotify sau Apple Music folosesc software-uri pentru a sugera melodii care să le placă oamenilor, pe baza unor date precum muzica pe care o ascultă deja (Bartlett et al., 2022). Aceste platforme urmăresc, în esență, utilizatorii pentru a analiza modul în care ascultă muzică, cum creează liste de redare, ce melodii omit și așa mai departe, utilizând ulterior aceste date pentru tehnologii care îi vor menține implicați și loiali platformei (Bartlett et al., 2022; Eff, 2025). Totuși, atunci când companiile sau entitățile colectează astfel de date, apar o varietate de riscuri de confidențialitate, juridice și de securitate. Cu toate acestea, pentru

a se asigura că riscurile menționate mai sus nu se materializează, reglementări și legi precum regulamentul GDPR în Europa sau legile CCPA și CPRA în Statele Unite asigură faptul că consimțământul și utilizarea datelor sunt clar definite și sunt mai mult sau mai puțin obligatorii (Todd et al., 2024; Dallos și Konieczka, 2025).

Totuși, chiar și în prezența acestor reglementări și legi, o persoană se poate întreba sau poate să nu înțeleagă modul în care conținutul ascultat în prezent va decide recomandările care îi vor fi oferite ulterior, rezultând astfel o lipsă de încredere și o asimetrie informațională (Rasel et al., 2025; Bartlett et al., 2022). În plus, ascultarea muzicii prin intermediul dispozitivelor inteligente adaugă noi vulnerabilități, cum ar fi divulgarea informațiilor lor personale.

Această lucrare își propune să examineze aceste probleme dintr-o perspectivă interdisciplinară, contribuind la o mai bună înțelegere practică și academică a mecanismelor de consimțământ în ceea ce privește dreptul, comunicarea și securitatea. Mai întâi, trecem în revistă contextul teoretic al sistemelor de recomandare muzicală, cerințele legislației privind confidențialitatea, conceptele de comunicare și probleme precum transparența și încrederea, precum și preocupările de securitate IoT. În continuare, discutăm un studiu de caz al serviciului de streaming muzical Spotify pentru a demonstra provocările care există între profilarea algoritmică, comunicarea cu utilizatorii, securitatea și cerințele legale. În cele din urmă, oferim o analiză comparativă a comunicării cu utilizatorii, a securității și a legilor privind confidențialitatea și încheiem cu recomandări utile pentru a alinia comunicarea cu utilizatorii cu măsurile de securitate și cerințele legale.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

2.1. Profilarea muzicală și personalizarea

În prezent, modul în care ascultăm muzică nu înseamnă doar alegerea melodiilor, ci este de fapt o buclă de feedback influențată de ceea ce ne place și de modul în care platforme precum Spotify operează și utilizează aceste date. Aceste platforme de streaming utilizează metode precum filtrarea colaborativă și analiza conținutului pentru a sugera piese noi (Bartlett et al., 2022).

Întreg acest proces este strâns legat de profilare, mecanismul responsabil pentru aceste sugestii și recomandări primite de utilizatori. Profilarea este prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal pentru a evalua, prezice sau deduce caracteristicile unei persoane, cum ar fi gusturile, comportamentele și preferințele, și apoi utilizarea acestora în luarea deciziilor sau în rezultate automatizate (Uniunea Europeană, 2016). Dacă multe persoane includ melodii identice în listele lor de redare personale, serviciul observă această suprapunere și apoi partajează muzică înrudită cu ascultători similari. Noi, în calitate de utilizatori ai platformelor de streaming, modelăm aceste sisteme în permanență, chiar și fără să ne dăm seama, prin ceea ce omitem, apreciem sau salvăm (Bartlett et al., 2022; Eff, 2025). Această buclă de feedback este capabilă să insuflă un puternic sentiment de personalizare utilizatorilor, care se simt văzuți și înțeleși atunci când aceste recomandări corespund gusturilor lor (Eff, 2025).

Cu toate acestea, pot exista destul de multe efecte negative ale personalizării profunde. Dependența excesivă de motoarele de recomandare constrânge vizibilitatea muzicii alternative și formează bule în care descoperirea este restricționată (Eff 2025). Modul în care algoritmul alege să recomande muzică este adesea dificil de înțeles și, deși Spotify, de exemplu, menționează unele efecte ale terților asupra recomandărilor, termenii săi de utilizare și declarația de confidențialitate s-ar putea, în unele cazuri, să nu explice în mod clar și concis modul în care datele sunt utilizate pentru recomandări (Bartlett et al., 2022; Spotify, 2025). O astfel de lipsă de transparență poate reduce încrederea, deoarece utilizatorii furnizează o cantitate mare de informații, dar rareori observă modul în care sunt tratați (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024).

Mai mult, domeniul streaming-ului muzical este din ce în ce mai întrepătruns cu cel al securității IoT. Mai exact, utilizarea boxelor inteligente, a dispozitivelor purtabile (wearables) și chiar a conexiunilor pentru vehicule sporește nivelul de personalizare, dar implică simultan noi amenințări, care pot varia de la încălcarea datelor la alte forme de utilizare neautorizată a acestor dispozitive (Romanosky, 2016; Jeon, 2022; Ifeji & Adeniji, 2023; Tokas et al., 2023). În acest mod, se poate argumenta că aceste servicii au responsabilitatea de a atinge echilibrul corect între nivelul experienței utilizatorului și protejarea acestuia din urmă, precum și a nivelului corespunzător de securitate și confidențialitate, menționând astfel

necesitatea unei abordări interdisciplinare care încearcă să concilieze toate aceste aspecte, inclusiv transparența algoritmică, nivelul de claritate a comunicării și respectarea legislației și a reglementărilor aplicabile respective (Mazziotti & Ranaivoson, 2024).

În ansamblu, putem spune că platformele de streaming utilizează o cantitate foarte mare de date de la utilizatorii lor pentru a le oferi în schimb experiențe mai personalizate, dar mecanismele de profilare sunt adesea ascunse sau înțelese greșit de oameni. O astfel de asimetrie informațională formează, prin urmare, un teren fertil pentru dispute privind comunicarea, încrederea și problemele juridice de conformitate, prezentate în secțiunile următoare.

3. Dimensiunea juridică

Personalizarea algoritmică pentru streaming se desfășoară integral în cadrul unui cadru juridic riguros pentru protecția datelor. În Uniunea Europeană, GDPR (Uniunea Europeană, 2016; Todd et al., 2024) este cel mai important regulament, având reguli foarte stricte privind prelucrarea datelor cu caracter personal, definite în general ca orice informație referitoare la o persoană fizică identificabilă. Transparența, consimțământul, limitarea scopului și minimizarea datelor sunt câteva dintre principalele principii ale GDPR (Dallos & Konieczka, 2025). În practică, platformele trebuie să informeze clar utilizatorii ce date sunt colectate, de ce sunt colectate și cum se realizează acest proces. Consimțământul trebuie să fie informat, voluntar sau liber și lipsit de ambiguitate (Dallos & Konieczka, 2025), astfel încât utilizatorii să poată face o alegere reală, fără a fi sub constrângere sau cu angajamente ascunse. De asemenea, utilizatorii beneficiază de drepturi de acces și de ștergere, permițându-le să solicite copii ale datelor lor personale sau ștergerea acestora. Profilarea, practic un sistem automatizat de luare a deciziilor, poate influența considerabil utilizatorii, chiar dacă recomandările muzicale sunt, în practică, cel mai adesea de risc scăzut.

În Statele Unite, legislația privind confidențialitatea este mai puțin coordonată, dar este în plină evoluție. CCPA (California Legislative Information, 2018), înlocuit ulterior de CPRA (California Privacy Protection Agency, 2023), oferă drepturi consumatorilor, punând accent pe transparență,

accesul la informații și dreptul de a refuza (opt-out) partajarea datelor lor personale. CPRA dezvoltă și mai mult CCPA prin acordarea și definirea unor noi drepturi, precum corectarea informațiilor eronate, gestionarea informațiilor personale și sensibile, geolocația și chiar datele biometrice, care devin tot mai răspândite în societatea actuală. Aceste acte obligă în esență platformele să dezvăluie ce colectează, de ce și cui sau cu ce le partajează (Todd et al., 2024; Cookiebot, 2023). În teorie, aceste platforme, cum ar fi Spotify, ar trebui să aibă implementat un mecanism care să asigure îndeplinirea cerințelor și standardelor legale, astfel încât utilizatorii să aibă o modalitate simplă și ușoară de a refuza partajarea informațiilor lor personale sau de a le gestiona cu ușurință.

Reglementarea se suprapune, de asemenea, cu preocupările legate de IoT. Deși legea americană privind îmbunătățirea securității cibernetice a IoT (US IoT Cybersecurity Improvement Act, 2020) se referă la dispozitivele achiziționate de guvern, aceasta indică așteptările tot mai mari pentru un echilibru adecvat între securitatea și funcționalitatea dispozitivelor conectate în rețea (Stransky & Brosky, 2020). Prin urmare, serviciile de streaming trebuie să ia în considerare nu doar consimțământul utilizatorului conform GDPR sau CPRA, ci și așteptările de securitate în ceea ce privește boxele conectate, televizoarele inteligente și sistemele auto.

Provocările persistă, deoarece consimțământul este de obicei îngropat în notificări redactate într-un limbaj juridic dens, fiind astfel dificil pentru utilizatori să înțeleagă exact la ce își dau acordul. Dispozitivele IoT sunt încă insuficient reglementate în acest sens, apărând lacune în domeniul securității și al responsabilității (Romanosky, 2016). Amenda de 5 milioane de euro impusă Spotify de către autoritatea suedeză de protecție a datelor (DPA) în iunie 2023 este elocventă, deoarece compania ar fi eșuat în a furniza explicații clare, într-un limbaj simplu, utilizatorilor care își exercitaseră drepturile conform GDPR, chiar și atunci când acele drepturi fuseseră exercitate (Comitetul European pentru Protecția Datelor, 2023). Acesta este un indiciu că este posibil ca firma să nu facă suficient pentru a se conforma legii și că este timpul ca aceasta să facă procesul de consimțământ mai transparent, clar și executoriu.

GDPR și CCPA/CPRA împing industria de streaming către o cultură a transparenței și a acurateței în prelucrarea datelor utilizatorilor. Încălcarea acestor valori de către o companie o va costa bani, sub formă

de amenzi, precum și pierderea încrederii utilizatorilor. Prin urmare, în mod efectiv, elementul juridic este foarte important în analiza streaming-ului muzical, site-urile web trebuind să echilibreze conformitatea legală, transparența în comunicare și securitatea tehnologică în lumea tot mai digitalizată în care trăim.

4. Dimensiunea comunicării

Un alt factor pe care trebuie să îl luăm în considerare este comunicarea. Problema începe cu asimetria informațională și știm că utilizatorii adesea nu înțeleg modul în care funcționează profilarea și personalizarea, astfel încât nu știu ce cantitate de date este colectată și din ce motive (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024). Platformele au, de asemenea, un nivel asimetric de cunoștințe despre algoritmii și fluxurile lor de date, ceea ce poate fi o sursă de potențial dezechilibru de putere și poate compromite percepțiile privind echitatea (Tokas et al., 2023).

În afară de aceasta, problema transparenței este un alt aspect care se adaugă la această provocare. Aceasta deoarece documentele și notificările privind consimțământul și confidențialitatea sunt de obicei lungi și neinteligibile, făcând astfel dificil pentru utilizator să își dea un consimțământ semnificativ (Dallos & Konieczka, 2025). Chiar și atunci când site-urile web, de exemplu, oferă instrumente pentru a controla modul în care sunt utilizate datele, acestea pot fi complicate de implementat sau pot implica plata pentru o experiență fără prelucrarea datelor cu caracter personal. Această transparență diminuată subminează conștientizarea și consimțământul voluntar, limitând efectul practic al garanțiilor legale.

Toate acestea duc la degradarea sau eroziunea încrederii, deoarece practicile sunt opace sau neclare, iar utilizatorii vor ajunge să fie înșelați în loc să fie ajutați și vor manifesta o lipsă de implicare în funcționalitățile platformei și în procesele de partajare (Mazziotti și Ranaivoson, 2024; Hanania, 2022). Încrederea se numără printre factorii fundamentali în personalizarea serviciilor deoarece, dacă aceasta lipsește, utilizatorii ar putea părăsi platforma indiferent de calitatea recomandărilor (Eff, 2025).

Din perspectiva științelor comunicării, confidențialitatea și consimțământul nu sunt simple documente juridice pe care utilizatorul le

semnează pur și simplu, ci elemente fundamentale ale relației utilizator-platformă. Cercetările empirice sugerează că echitatea procedurală, și anume modul în care sunt generate recomandările, afectează gradul de încredere (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024). Transparența este ceea ce solicită utilizatorii și aspectul despre care ar trebui să fie informați: dacă și cum sunt partajate listele lor de redare cu agenții de publicitate sau corporațiile, sau dacă obiceiurile lor de ascultare ar dăuna diversității recomandărilor la care au dreptul în schimb. Rasel et al. (2025) arată că acolo unde există o lipsă de transparență în procesul algoritmic, este dificil pentru utilizatori să înțeleagă pe deplin sau să evalueze echitatea unei astfel de tehnologii. Acest lucru face, prin urmare, ca transparența să fie importantă la nivelul comunicării proceselor automatizate de luare a deciziilor.

Prin urmare, transparența este esențială. Formularele de consimțământ și notificările de confidențialitate ar trebui să fie un dialog, adică firmele ar trebui să explice de ce sunt colectate datele, cum sunt utilizate și cum vor servi acestea utilizatorului, în termeni cât mai simpli. GDPR, de exemplu, impune ca informațiile să fie clare, concise, simple și ușor accesibile (Dallos & Konieczka, 2025). Autoritățile de reglementare suedeze au evidențiat eșecul Spotify de a pune la dispoziția utilizatorilor jurnalele de date tehnice într-o manieră utilizabilă, ilustrând prejudiciul care poate fi cauzat de o comunicare deficitară (Comitetul European pentru Protecția Datelor, 2023). Comunicarea nu este doar cheia conformității, ci este și un motor al avantajului competitiv, oferind impresia de echitate și încurajând implicarea (Dallos & Konieczka, 2025; Tokas et al., 2023).

În plus, funcțiile de colaborare, cum ar fi crearea de liste de redare partajate, reușesc, de asemenea, să evidențieze potențiale probleme de comunicare legate de securitate și percepția acesteia. Aceasta deoarece, de exemplu, o lipsă de încredere în gestionarea datelor cu caracter personal poate afecta sau restricționa implicarea în cadrul comunității, ducând la evitarea oricărei forme de colaborare și partajare a listelor de redare. Astfel, componenta de utilitate socială a acestui tip de platformă poate fi afectată (Mazziotti & Ranaivoson, 2024).

Pe scurt, claritatea comunicativă mediază procesele tehnice și juridice. Aceasta se extinde la modul în care utilizatorii privesc confidențialitatea și personalizarea, și anume: comunicarea transparentă generează încredere, dar practica opacă favorizează neîncrederea. Provocările cheie constau în

reducerea asimetriei informaționale pentru a crea un consimțământ informat și în oferirea de opțiuni de confidențialitate pe care utilizatorii să le înțeleagă și asupra cărora să poată acționa. Acestea dictează în ce măsură legislația privind confidențialitatea își atinge obiectivele în practică (Rasel et al., 2025).

5. Dimensiunea securității/IoT

Streaming-ul muzical este inclus, de asemenea, în dispozitivele Internet of Things (IoT), cum ar fi boxele inteligente, sistemele de sunet și aparatele electrocasnice inteligente care pot reda muzică (Stransky & Brosky, 2020; Amos, 2025; Jeon, 2022). Aceste puncte terminale IoT colectează, în esență, informații precum comenzile vocale și istoricul de ascultare și le trimit către un serviciu cloud. Deși acest lucru pare convenabil pentru toate părțile implicate, acestea reușesc, de asemenea, să introducă noi probleme de securitate și vulnerabilități, deoarece multe dispozitive IoT nu dispun de protecții hardware și software suficient de puternice (Stransky & Brosky, 2020; Amos, 2025; Jeon, 2022). Analistii notează că aceste dispozitive sunt mai vulnerabile la atacuri cibernetice decât dispozitivele tehnologice tradiționale, deoarece le lipsesc funcțiile și puterea de procesare necesare pentru a rula software-uri antivirus sau firewall-uri (Stransky & Brosky, 2020).

Cele mai frecvente vulnerabilități includ parolele implicite nemodificate, protocoalele de comunicare nesigure cărora le lipsește criptarea și „backdoor-urile” (portițele de acces) de întreținere ascunse (Stransky & Brosky, 2020; Amos, 2025). Acest lucru permite unui atacator să utilizeze dispozitivul de streaming infectat pentru a obține acces la rețeaua de domiciliu a utilizatorului. Cercetătorii de la Bitdefender au demonstrat acest lucru cu un receptor audio Wi-Fi: acesta emitea o rețea cu configurație deschisă, cu acces Telnet securizat doar prin credențiale implicite. Atacând acest dispozitiv, atacatorii au obținut control „root” și au capturat parola Wi-Fi a locuinței (Gheorghe, 2016). În fapt, boxa inteligentă a devenit o porțiță de acces către întreaga rețea de domiciliu. Astăzi, aceste dispozitive sunt folosite de milioane de oameni. Doar în 2022, au fost identificate la nivel global peste 100 de milioane de atacuri cibernetice asupra dispozitivelor IoT (Amos, 2025). Dispozitivele inteligente pentru casă sunt adesea proiectate pentru a fi convenabile și pentru a spori confortul în detrimentul securității, ceea ce

poate periclita confidențialitatea și chiar datele financiare (Amos, 2025; Jeon, 2022).

În ceea ce privește streaming-ul muzical, acest tip de risc poate fi exemplificat prin interceptarea comportamentelor de ascultare sau chiar prin furtul credențialelor de acces la cont. Mai exact, dacă boxa inteligentă are un software de calitate scăzută, un atacator poate obține un token OAuth care să îi permită să se autentifice în acel cont Spotify și să preia controlul deplin. Lanțul de încredere va eșua dacă orice verigă din lanț este nesigură. O breșă de securitate IoT se poate extinde la întreaga platformă în diverse moduri, de exemplu, prin utilizarea boxelor inteligente deturnate pentru a încerca accesarea conturilor Spotify, așa cum sugerează previziunile de securitate (Cybergen Security, 2025).

Legile privind confidențialitatea se intersectează și aici. Conform GDPR (Art. 32), persoanele împuternicite de operator și operatorii de date trebuie să implementeze măsuri tehnice și organizatorice adecvate pentru a proteja informațiile cu caracter personal. Acest lucru implică, de asemenea, că firmele ar trebui să integreze securitatea încă din etapa de proiectare (*security by design*) ca parte a acestui proces (Ifeji & Adeniji, 2023; Jeon, 2022). Legislatorii au luat notă de acest lucru, întrucât legea americană privind îmbunătățirea securității cibernetice a IoT din 2020 impune ca dispozitivele achiziționate de guvern să îndeplinească standardele de securitate NIST (Stransky & Brosky, 2020), iar multe state americane solicită acum un nivel rezonabil de securitate și funcții de securitate pentru dispozitivele IoT. Propunerea de Regulament privind reziliența cibernetică (*Cyber Resilience Act*) a UE ar face obligatorii standarde de securitate mai stricte pentru dispozitivele de consum. Aceasta înseamnă că serviciile de streaming ar putea, de exemplu, să restricționeze utilizarea anumitor funcționalități pentru dispozitivele nesigure sau să oblige producătorii să respecte standarde de securitate mai riguroase.

În concluzie, dispozitivele IoT extind nu doar disponibilitatea streaming-ului, ci și riscurile acestuia. Rezolvarea problemelor de securitate alături de cele privind protecția datelor nu este doar o chestiune de preocupare personală, ci una cu implicații globale presante. O platformă securizată trebuie să facă parte integrantă din confidențialitate, deoarece platformele pot informa consumatorii cu privire la pașii de securitate întreprinși în numele lor, prin criptare end-to-end sau actualizări, în încercarea de a promova o mai mare confidențialitate prin transparență. Din nou,

o confidențialitate cu adevărat sigură poate fi obținută doar prin securitatea practică a hardware-ului și a rețelei dispozitivelor IoT angajate în activități de streaming (Romanosky, 2016; Ifeji & Adeniji, 2023; Jeon, 2022).

6. Sinteza literaturii de specialitate

Din perspectivă juridică, observăm că legea impune deschidere și consimțământ explicit. Cu toate acestea, din perspectiva comunicării, aspectul care contează cel mai mult este modul în care această deschidere le este transmisă utilizatorilor. Elementul de securitate aduce un nivel suplimentar de complexitate, care scoate la iveală riscuri tehnice reale, în special în ceea ce privește IoT. Consimțământul și transparența depășesc în mod clar aspectele juridice. Acestea trebuie să fie, de asemenea, o formă de comunicare accesibilă utilizatorului. Atunci când aceste dimensiuni nu se aliniază, rezultatul constă în lacune în conformitatea juridică, în securitatea dispozitivelor IoT și în încredere.

7. Întrebări de cercetare

Având în vedere contextul, studiul nostru este ghidat de trei întrebări principale de cercetare:

IC1. Cum se aliniază cerințele legale (GDPR, CCPA/CPRA) cu practicile de comunicare cu utilizatorii?

IC2. Unde apar tensiuni între consimțământul ca lege versus consimțământul ca act de comunicare?

IC3. Cum ilustrează profilarea și integrările IoT ale Spotify aceste tensiuni?

În primul rând, ne întrebăm cum se aliniază cerințele legale, precum cele din GDPR și CCPA, cu practicile reale de comunicare cu utilizatorii pe platformele de streaming. În al doilea rând, explorăm unde apar tensiuni între consimțământul ca obligație legală și consimțământul ca act de comunicare sau, cu alte cuvinte, ce se întâmplă atunci când legea spune un lucru, dar modul în care platformele îl explică utilizatorilor nu corespunde cu adevărat. În cele din urmă, ne concentrăm pe practică folosind Spotify ca

studiu de caz, întrebându-ne cum mecanismele de profilare și integrările IoT scot la iveală aceste tensiuni. Împreună, aceste întrebări ne ajută să identificăm intersecțiile și lacunele dintre drept, comunicare și securitate.

8. Metodologie

Această lucrare utilizează o metodologie calitativă de studiu de caz (Yin, 2018; Baxter & Jack, 2008) și a ales Spotify ca platformă principală deoarece este una dintre platformele lider pe piața internațională de streaming muzical și este oferită adesea ca exemplu în literatura de specialitate privind streaming-ul muzical. Metoda studiului de caz este adecvată pentru investigarea aprofundată a problemelor complexe din lumea reală (Yin, 2018), permițând analiza interacțiunii dintre aspectele juridice, comunicaționale și de securitate ale consimțământului utilizatorului și ale transparenței.

Datele au fost limitate la documente disponibile public și nu au fost colectate date ale utilizatorilor. Analiza a utilizat codarea tematică deductivă aliniată celor trei dimensiuni (drept, comunicare și securitate) și întrebărilor de cercetare. Studiul de caz definește designul cercetării, în timp ce codarea tematică deductivă este utilizată ca tehnică analitică aplicată materialelor selectate.

Procesul de cercetare a urmat o structură formată din trei părți:

1. Colectarea informațiilor: Am adunat date pe baza documentelor oficiale ale Spotify (Spotify, 2025) și informații relevante cu privire la liniile directe de confidențialitate, formularele de consimțământ sau legislația precum GDPR sau CCPA/CPRA.

2. Analiza sistematică: Am parcurs sistematic documentele disponibile, valorificând perspective din literatura de specialitate relevantă pentru a ghida examinarea cerințelor de consimțământ și transparență în practică. Această abordare a asigurat faptul că analiza a fost atât descriptivă, cât și consecventă cu metodele consacrate în domeniu.

3. Sinteza comparativă: S-a realizat o comparare a rezultatelor între aspectele juridice, de comunicare și de securitate/IoT pentru a identifica tensiuni, lacune și riscuri.

9. Rezultate

Spotify, fiind una dintre principalele platforme de streaming muzical, exemplifică multe dintre provocările pe care le examinăm. Documentația sa privind confidențialitatea și termenii de utilizare recunoaște existența sistemelor de recomandare (Spotify, 2025), însă Bartlett et al. (2022) constată că aceste documente sunt ambigue din punct de vedere juridic și nu conțin detalii clare despre utilizarea inteligenței artificiale și a datelor utilizatorilor de către platforma de streaming. De asemenea, Spotify încurajează interacțiunile utilizatorilor, cum ar fi omiterea sau aprecierea melodiilor, care alimentează modelele de recomandare, adesea fără a explica explicit utilizatorilor modul în care aceste semnale alimentează algoritmul. Având în vedere importanța și complexitatea sa, Spotify servește drept un argument solid pentru constatările noastre bazate pe dimensiunile juridice, de comunicare și de securitate IoT.

10. Spotify și legea

Din perspectivă juridică, analiza Spotify dezvăluie câteva tendințe interesante. În Uniunea Europeană, Spotify declară că este conform cu GDPR (Spotify, 2025), însă termenii săi de utilizare sunt lungi, tehnici și dificil de înțeles de către utilizatorii obișnuiți. În America, legea este mult mai slabă și fragmentată și oferă o protecție mult mai puțin armonizată între jurisdicții. În fiecare locație, mecanismele de consimțământ sunt ambigue și nu este clar dacă utilizatorii înțeleg sau nu cu adevărat la ce își dau acordul. Dallos și Konieczka (2025) au observat, de asemenea, că, deși Spotify enumeră categoriile de date pe care le colectează, cum ar fi istoricul de ascultare și ID-urile dispozitivelor, a păstrat procesul clar ascuns vederii. În practică, Spotify informează adesea utilizatorii despre categoriile de date colectate, dar nu și despre modul în care aceste date se traduc în rezultate ale recomandărilor. Acțiunea de executare din Suedia subliniază această deficiență. În cazurile în care utilizatorii și-au exercitat drepturile de acces prevăzute de GDPR, s-a stabilit că Spotify nu a explicat suficient detaliile practicilor de prelucrare a datelor într-o manieră ușor de înțeles (Comitetul European pentru Protecția Datelor, 2023).

Riscurile juridice sunt complicate și mai mult de preocupările de securitate și, așa cum a fost discutat de Romanosky (2016), cazurile de criminalitate cibernetică și breșele de securitate duc atât la daune tehnice, cât și reputaționale. În plus, reglementările pot prezenta provocări, iar protecția și/sau implementarea inadecvată pot duce la o încălcare a confidențialității.

Spotify oferă anumite controale utilizatorilor, cum ar fi posibilitatea abonaților premium de a evita publicitatea personalizată și prezența opțiunilor de ștergere a istoricului de ascultare sau de restricționare a partajării datelor cu entități externe. Totuși, modelul predominant „plată-versus-consimțământ” înseamnă că utilizatorii versiunii gratuite acceptă frecvent publicitatea bazată pe date pentru a accesa platforma, în timp ce utilizatorii plători beneficiază de o confidențialitate sporită. Dallos și Konieczka (2025) avertizează că, dacă renunțarea la profilare limitează semnificativ accesul la serviciu, consimțământul ar putea fi considerat coercitiv. Mai mult, dacă consimțământul nu este dat voluntar, atunci validitatea juridică a acestuia poate fi pusă sub semnul întrebării în raport cu orientările în schimbare ale GDPR privind consimțământul liber.

Astfel, pe scurt, Spotify a utilizat diverse instrumente de conformitate, cum ar fi politici și instrumente, dar lacunele operaționale/ comunicaționale au creat confuzie în rândul utilizatorilor, expunând compania la probleme juridice.

11. Spotify și comunicarea

Din punctul de vedere al comunicării, Spotify se confruntă cu o serie de dificultăți corelate. În primul rând, majoritatea utilizatorilor nu au nicio idee despre cum funcționează procesele de profilare, astfel încât nu realizează modul în care informațiile lor de ascultare sunt prelucrate și utilizate (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024). În al doilea rând, comunicarea rămâne dificilă și în ceea ce privește formularele de confidențialitate și consimțământ, care sunt frecvent redactate în termeni juridici și tehnici, dovedindu-se greu de accesat și de înțeles pentru utilizatorii obișnuiți (Hanania, 2022; Tokas et al., 2023). În al treilea rând, această combinație de secretism și tehnicitate generează dificultăți de încredere; de exemplu, dacă procesele de recomandare și logica profilării

nu sunt explicate transparent, utilizatorii tind să se simtă nesiguri, sceptici sau chiar manipulați.

Spotify oferă canale standard de comunicare a confidențialității, cum ar fi secțiunea Politica de confidențialitate (Spotify, 2025) și declară conformitatea cu GDPR și CCPA, informând totodată utilizatorii despre unele dintre drepturile lor privind datele (Dallos & Konieczka, 2025; Todd et al., 2024). Cu toate acestea, analizele juridice s-au arătat sceptice cu privire la conținutul și transparența acestor comunicări. Bartlett et al. (2022) au identificat faptul că documentația Spotify duce lipsă de detalii despre modul în care utilizează inteligența artificială și datele utilizatorilor, ceea ce face dificilă înțelegerea dintr-o perspectivă externă. Dallos și Konieczka (2025) observă, de asemenea, că, deși Spotify enumeră categoriile de date colectate, cum ar fi obiceiurile de ascultare sau ID-urile dispozitivelor, a menținut un nivel de opacitate în ceea ce privește procesul real prin care aceste informații sunt transformate în recomandările pe care le văd utilizatorii.

Lucrările existente privind IoT adaptat la confidențialitate subliniază faptul că îmbunătățirea înțelegerii utilizatorilor necesită atât măsuri tehnice, cât și de design; mai exact, cercetătorii pledează pentru tehnologii de îmbunătățire a confidențialității și asistenți de confidențialitate care să faciliteze notificările practice și să prevină oboseala cauzată de notificări (Tokas et al., 2023). Mai mult, manifestele care susțin examinarea interdisciplinară a platformelor muzicale susțin că transparența trebuie reconceptualizată ca o abordare centrată pe utilizator, una care să traducă eficient criteriile tehnice de profilare în explicații accesibile, de nivel înalt, pentru ascultători (Mazziotti & Ranaivoson, 2024). În consecință, aceste observații implică colectiv faptul că strategiile actuale de comunicare ale Spotify, în ciuda conformității lor formale în numeroase domenii, ar putea să nu facă profilarea ușor de înțeles și demnă de încredere pentru baza sa de utilizatori.

12. Spotify și securitatea IoT

Examinând Spotify din perspectiva securității și a Internet of Things, putem observa că serviciile de streaming devin tot mai accesibile prin integrările cu dispozitive portabile (wearables), boxe inteligente și mașini

conectate (Jeon, 2022; Ifeji & Adeniji, 2023). Această expansiune mută profilarea dincolo de platforma propriu-zisă, permițând transmiterea datelor de ascultare și a metadatelor între dispozitive (Jeon, 2022). Utilizatorii sunt adesea inconștienți de comunicarea și conexiunile dintre astfel de dispozitive, iar consimțământul lor este comunicat deficitar și nu este informat corespunzător (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024). Încălcările securității datelor, accesul neautorizat și posibilitatea pirătăriei (hacking) care ar putea expune profilul personal și credențialele de autentificare ale utilizatorilor sunt doar câteva dintre riscurile cu care se confruntă utilizatorii care întâmpină vulnerabilități de securitate în sistem (Ifeji & Adeniji, 2023; Romanosky, 2016). Aceste riscuri nu reprezintă doar un pericol pentru datele cu caracter personal ale utilizatorilor, ci creează și un obstacol în calea normelor și ghidurilor stabilite de sistem (Ifeji & Adeniji, 2023; Romanosky, 2016).

Ca serviciu bazat pe cloud, Spotify investește în măsuri comune de securitate, cum ar fi criptarea și detectarea accesului neautorizat (Spotify, 2025), dar se integrează și cu numeroase ecosisteme IoT, inclusiv boxe inteligente, televizoare și vehicule. Incidentele de securitate, deși nu sunt întotdeauna mediatizate, au avut loc la nivelul întregii industrii. De exemplu, atacurile de tip „credential stuffing” au compromis ocazional conturi de pe platformele de streaming prin reutilizarea parolelor scurse în altă parte (Cybergen Security, 2025), iar modelul de amenințare al Spotify trebuie, prin urmare, să includă astfel de riscuri (Cybergen Security, 2025). În ceea ce privește IoT, aplicația Spotify poate fi expusă riscului din cauza punctelor slabe ale stick-urilor de streaming, boxelor inteligente și aplicațiilor pentru televizoare inteligente. Deși există puține cazuri raportate de breșe de securitate legate de aplicația Spotify, orice dispozitiv IoT poate fi un potențial punct de intrare pentru hackeri.

Dispozitivele IoT, inclusiv boxele inteligente, dispozitivele portabile și mașinile, au sporit raza de acțiune a serviciilor de streaming muzical (Romanosky, 2016; Jeon, 2022). Dispozitivele IoT au creat noi riscuri, inclusiv profilarea pe mai multe dispozitive (*cross-device profiling*), piratarea și accesul neautorizat (Ifeji & Adeniji, 2023; Jeon, 2022). Deoarece majoritatea protecțiilor de securitate și a practicilor de atenuare a riscurilor pentru dispozitivele IoT rămân în stadii incipiente, aceste riscuri rămân mai puțin protejate de măsurile de securitate actuale (Ifeji & Adeniji, 2023). După cum subliniază Romanosky (2016), breșele de securitate se pot traduce în costuri

măsurabile și expunere în fața autorităților de reglementare, iar în contextul streaming-ului, astfel de lacune prezintă riscuri atât de neconformitate legală, cât și de eroziune a încrederii utilizatorilor.

13. Sinteza rezultatelor

Cazul Spotify evidențiază trei puncte interconectate: claritatea comunicativă, controlul utilizatorului și securitatea tehnică. Din punct de vedere empiric, Spotify dispune deja de instrumente standard de conformitate, cum ar fi notificările de confidențialitate sau instrumentele și metodele de accesare a datelor cu caracter personal, însă toate acestea sunt adesea dificil de înțeles pentru utilizatorii obișnuiți, atât din cauza lungimii lor, cât și a lipsei cunoștințelor privind un limbaj foarte tehnic sau juridic. Acțiunile de reglementare din trecut arată că existența politicilor scrise nu înseamnă neapărat că utilizatorilor li se oferă informații ușor de înțeles pe baza cărora să poată pricepe cum să acționeze pentru a-și manifesta drepturile (Bartlett et al., 2022; Comitetul European pentru Protecția Datelor, 2023). Astfel, din punctul de vedere al comunicării, această situație exemplifică asimetria informațională și erodează consimțământul informat și semnificativ (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024).

Din punct de vedere tehnologic, creșterea numărului de puncte terminale IoT mărește suprafața de atac, unde controlul asupra consimțământului și conformității este mai dificil. Profilarea se extinde de la boxele inteligente la dispozitivele portabile și până la sistemele auto; prin urmare, aceasta este dispersată pe diverse dispozitive și este mai puțin probabil ca utilizatorul să aibă imaginea de ansamblu, ceea ce ar anula scopul consimțământului informat și ar crește șansele de scurgere a datelor sau de piratare a contului (Jeon, 2022; Ifeji & Adeniji, 2023). Vulnerabilitățile la nivel de dispozitiv ar putea transforma rapid problemele de confidențialitate în probleme de reglementare și daune reputaționale, în timp ce vulnerabilitățile de securitate implică costuri operaționale și de reglementare tangibile (Romanosky, 2016). Mai mult, cercetările privind dezvoltarea IoT adaptată la confidențialitate indică faptul că ingineria interfeței și designul trebuie integrate pentru a minimiza oboseala cauzată de notificări și pentru a permite protecția la nivelul dispozitivului (*device edge*) (Tokas et al., 2023).

Tabelul de mai jos (Tabelul 1) sintetizează aceste dinamici în dimensiunile juridică, comunicațională și tehnică, rezumând modul în care lacunele dintr-un domeniu pot produce riscuri în celelalte.

Tabelul 1. Provocări interconectate ale profilării în streaming-ul muzical

	OBLIGAȚIE LEGALĂ	PROVOCARE DE COMUNICARE	RISC DE SECURITATE / RISC IOT	EXEMPLUL SPOTIFY
CONSIMȚĂMÂNT	Explicit, Informat	Formulare complexe pline de jargon	Consimțământul IoT este rareori abordat	Comutatoare pop-up, text vag
TRANSPARENȚĂ	Dezvăluire clară	Exces de text juridic	Explicații limitate privind IoT	Politică de confidențialitate PDF
SECURITATEA DATELOR	Prevenirea accesului ilegal	Utilizatorii nu pot evalua protecțiile	Dispozitive IoT vulnerabile	Expunerea boxelor inteligente
ÎNCREDERE	Scop juridic indirect	Compromis ușor prin lipsă de transparență	Eroziune cauzată de eșecurile de securitate	Complexitatea profilării, provocări IoT anterioare

Din punct de vedere juridic, utilizatorilor trebuie să li se prezinte un consimțământ explicit și informat, informări clare și mijloace de apărare împotriva accesului ilegal, în timp ce încrederea este un obiectiv juridic indirect. Cu toate acestea, încrederea are de suferit din cauza problemelor de comunicare care subminează aceste protecții, deoarece formularele lungi, ilizibile și documentele juridice complicate umbresc capacitatea utilizatorilor de a evalua riscurile sau de a înțelege la ce își dau acordul. Pe partea de securitate, aceste lacune expun dispozitivele IoT, mai ales că mecanismele de consimțământ acoperă rareori dispozitivele inteligente, protecția nu este transparentă, iar breșele pot eroda încrederea în totalitate. Atunci când obligațiile legale, calitatea comunicării și protecția tehnologică nu sunt echilibrate, apar probleme intersecționale care, împreună, demonstrează că drepturile utilizatorilor sunt, de fapt, destul de fragile.

În teorie, consimțământul și transparența trebuie privite atât ca cerințe legale, cât și ca acte de comunicare care fac parte dintr-un sistem ecologic de dispozitive și companii. Pentru a satisface toate aceste cerințe și exigențe, toate cele trei elemente trebuie să fie aliniate: (1) elementele juridice care

definesc drepturile și responsabilitățile; (2) comunicarea clară și ușor de utilizat, care face drepturile clare și de înțeles; și (3) sistemul de securitate care elimină orice riscuri operaționale care ar putea compromite elementele juridice, precum și consimțământul și capacitatea de acțiune a utilizatorului.

Dacă acest domeniu este slab și compromis, de exemplu, pentru că elementele juridice sunt prea lungi și complexe, dispozitivele IoT nu sunt suficient de sigure, iar consimțământul și formularele pentru utilizatorul mediu sunt neclare, întregul sistem poate fi compromis. Prin urmare, în acest caz, conformitatea poate deveni o simplă formalitate juridică, încrederea utilizatorului poate fi erodată, iar autoritățile de reglementare pot apărea și interveni (Bartlett et al., 2022; Comitetul European pentru Protecția Datelor, 2023; Romanosky, 2016).

Pe scurt, cazul de streaming muzical analizat în această lucrare indică necesitatea unei abordări interdisciplinare în protecția datelor. Pentru ca drepturile legale să fie atât semnificative din punct de vedere practic pentru utilizatori, cât și executorii din punct de vedere tehnic, dreptul, teoria comunicării și securitatea IoT trebuie să colaboreze. Chiar dacă platformele continuă să se bazeze pe profilarea algoritmică pentru personalizare, acestea riscă discrepanțe durabile în ceea ce privește încrederea și conformitatea fără această aliniere (Hanania, 2022; Mazziotti & Ranaivoson, 2024).

14. Concluzii

Deși profilarea algoritmică în streaming-ul muzical oferă experiențe personale, aceasta se corelează, de asemenea, cu un set de preocupări privind securitatea, confidențialitatea și comunicarea. Pe baza studiului nostru multidisciplinar, considerăm că utilizatorii ar trebui să ajungă la un sentiment de încredere în ceea ce privește gestionarea informațiilor lor. **Încrederea** este modelată atât de comunicare, cât și de drept, adică de modul clar în care companiile își explică practicile și de practicile reale de securitate.

[Imagine a interdependenței dintre drept, comunicare și securitatea IoT în concluziile studiului]

Reglementări precum **GDPR** în Europa, alături de legi din SUA precum **CCPA/CPRA**, obligă acum serviciile să își dezvăluie clar practicile privind datele și să solicite un consimțământ explicit de la utilizatorii lor.

Cu toate acestea, respectarea regulilor singură nu este întotdeauna suficientă. Persoanelor trebuie să li se ofere, de asemenea, o explicație a ceea ce se face cu informațiile lor, într-o manieră ușor de înțeles, fără utilizarea unui jargon juridic sau tehnic excesiv.

În prezent, devine tot mai dificilă securizarea dispozitivelor IoT, deoarece tot mai multe aparate sunt conectate la internet. Acest lucru provoacă o creștere a numărului de potențiale probleme juridice. Acum că trebuie să luăm în considerare vulnerabilitățile ceasurilor inteligente, ale boxelor, ale mașinilor etc., nu mai este suficient să securizăm serverele sau aplicațiile obișnuite. Acest lucru înseamnă stabilirea unor cerințe minime de securitate cu partenerii hardware și educarea utilizatorilor cu privire la protejarea rețelelor lor.

Referitor la **IC1**, rezultatele noastre indică faptul că consimțământul nu trebuie doar să respecte cerințele legale, ci și să fie comunicat eficient și clar utilizatorilor. Analizele anterioare și materialele de reglementare ridică preocupări cu privire la claritatea informărilor și la înțelegerea profilării de către utilizatori, în timp ce **IC2** evidențiază tensiunile dintre cerințele legale, claritatea comunicării și practicile de securitate. În cele din urmă, **IC3** demonstrează noile vulnerabilități create de integrările IoT care îngreunează eforturile de conformitate, precum și încrederea utilizatorilor.

Constatările de mai sus indică importanța soluțiilor interdisciplinare pentru problema consimțământului utilizatorului, a încrederii și a transparenței pe site-urile de streaming muzical. Pentru a aborda credibil problema consimțământului, încrederii și transparenței utilizatorilor pe platformele de streaming muzical, factorii juridici, de securitate și de comunicare trebuie considerați ca un întreg.

15. Limite, contribuții și perspective

Această cercetare prezintă o serie de limitări. În primul rând, concentrarea exclusivă asupra **Spotify** limitează gradul de generalizare al rezultatelor. În al doilea rând, în loc să utilizeze măsurători cantitative, cercetarea actuală este, în esență, un **studiu calitativ** bazat pe analiza și interpretarea documentelor. În cele din urmă, acoperirea segmentului IoT se bazează doar pe dispozitivele cele mai frecvent utilizate, cum ar fi boxele

inteligente, dispozitivele purtabile (*wearables*) și mașinile, neincluzând alte tipuri de dispozitive.

În ciuda limitărilor sale, studiul a adus mai multe contribuții:

- Teoretic: Lucrarea a reunit dreptul, comunicarea și securitatea într-o abordare interdisciplinară pentru a analiza consimțământul și transparența în era digitală.
- Practic: Studiul a evidențiat probleme reale din strategiile de conformitate și comunicare ale platformelor de streaming.
- Politici publice: Cercetarea a subliniat nevoia urgentă de soluții privind consimțământul și de strategii de securitate în contextul Internet of Things.

În ceea ce privește cercetările viitoare, acest studiu ar putea fi extins pentru a compara diferite servicii de streaming sau pentru a-și lărgi sfera de interes dincolo de acestea. Acest demers ar fi util pentru explorarea implicațiilor mai vaste ale consimțământului, încrederii și securității într-o lume din ce în ce mai conectată.

Bibliografie

1. Amos, Z. (2025). *Smart home devices are an easy backdoor for cyber attackers*. IoT Insider. <https://www.iotinsider.com/iot-insights/technical-insights/smart-home-devices-are-an-easy-backdoor-for-cyber-attackers/>
2. Bartlett, M., Morreale, F., & Prabhakar, G. (2022). Analysing privacy policies and terms of use to understand algorithmic recommendations: The case studies of Tinder and Spotify. *Journal of the Royal Society of New Zealand*, 53(1), 119–132. <https://doi.org/10.1080/03036758.2022.2064517>
3. Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative case study methodology: Study design and implementation for novice researchers. *The Qualitative Report*, 13(4), 544–559. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2008.1573>
4. California Legislative Information. (2018). *California Consumer Privacy Act of 2018 (Cal. Civ. Code § 1798.100 et seq.)*. https://leginfo.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=201720180AB375
5. California Privacy Protection Agency. (2023). *California Privacy Rights Act (CPRA)*. <https://cpra.ca.gov>
6. Cookiebot. (2023). *California Privacy Rights Act (CPRA)*. <https://www.cookiebot.com/en/cpra/>

7. Cybergen Security. (2025). *Cyber threats facing streaming platforms in 2025*. <https://www.cybergensecurity.co.uk/cyber-threats-facing-streaming-platforms-in-2025>
8. Dallos, C., & Konieczka, G. (2025). *Data, privacy, and personalization: How Spotify maintains a competitive advantage under the GDPR*.
9. Eff, M. (2025). *The algorithm that listens: When music streaming becomes a personal relationship*. Medium. <https://medium.com/ai-music/the-algorithm-that-listens-a6275b370b18>
10. European Data Protection Board. (2023). *IMY issues an administrative fine against Spotify for shortcomings regarding transparency*. https://www.edpb.europa.eu/news/national-news/2023/imy-issues-administrative-fine-against-spotify-shortcomings-regarding_en
11. European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation)*. *Official Journal of the European Union*, L119, 1–88. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
12. Gheorghe, A. (2016). *Music streaming can leave homes open to hacking*. Bitdefender HotForSecurity. <https://www.bitdefender.com/en-us/blog/hotforsecurity/music-streaming-can-leave-homes-open-to-hacking/>
13. Hanania, L. R. (2022). Streaming platforms and profiling: Risks and opportunities for the discoverability of diversified cultural content. *Medijske studije*, 13(26), 10–26. <https://doi.org/10.20901/ms.13.26.1>
14. Ifeji, C. V., & Adeniji, O. (2023). *Privacy implications of IoT: Data protection and consent in a connected world*.
15. Internet of Things Cybersecurity Improvement Act of 2020, Pub. L. No. 116–207, 134 Stat. 1001 (2020).
16. Jeon, H., & Lee, C. (2022). Internet of Things technology: Balancing privacy concerns with convenience. *Telematics and Informatics*, 70, 101816. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2022.101816>
17. Mazziotti, G., & Ranaivoson, H. (2024). Can online music platforms be fair? An interdisciplinary research manifesto. *IIC – International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 55(2), 249–279. <https://doi.org/10.1007/s40319-023-01420-w>
18. Rasel, A. A. S., Amlan, A. M., Mim, T. S., & Hasan, T. (2025). *A methodological framework and questionnaire for investigating perceived algorithmic fairness*.
19. Romanosky, S. (2016). Examining the costs and causes of cyber incidents. *Journal of Cybersecurity*, 2(2), 121–135. <https://doi.org/10.1093/cybsec/tyw001>
20. Spotify. (2025). *Privacy policy*. <https://www.spotify.com/legal/privacy-policy/>
21. Stransky, S., & Brosky, D. (2020). White House enacts IoT cybersecurity law for federal agencies. IAPP. <https://iapp.org/news/a/congress-passes-new-iot-cybersecurity-law>

22. Todd, E., Gates, T., Yang, C. H., O'Donoghue, C., Tourikis, K., Sharma, A., Leung, C., Wilde-Detmering, F., & Paull, F. (2024). *Data protection and privacy*. Reed Smith LLP. <https://www.reedsmith.com/articles/entertainment-and-media-guide-to-ai/data-protection-and-privacy-1/>
23. Tokas, S., Erdogan, G., & Stølen, K. (2023). Privacy-aware IoT: State-of-the-art and challenges. În *Proceedings of the International Conference on Information Systems Security and Privacy (ICISSP)* (pp. 450–461). <https://doi.org/10.5220/0011656400003405>
24. Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Sage.

Contribuția educației fizice și a sportului la facilitarea incluziunii sociale în rândul copiilor și adolescenților

OVIDIU-CIPRIAN BÂRLUȚIU

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

PETRU GRIGORAȘ

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

GHEORGHE SABĂU

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Prezenta lucrare analizează rolul educației fizice și al sportului în facilitarea incluziunii sociale în rândul copiilor și tinerilor. Pornind de la premisele teoretice ale educației prin mișcare și ale dezvoltării socio-emoționale, studiul evidențiază modul în care activitățile fizice organizate contribuie la dezvoltarea abilităților sociale, la consolidarea spiritului de echipă și la promovarea unor valori precum respectul, cooperarea și solidaritatea. Metodologia combină o analiză a literaturii de specialitate cu metode empirice, precum chestionarele și observația, aplicate unui eșantion de elevi și tineri implicați în activități sportive școlare și extracurriculare. Chestionarul a fost administrat unui eșantion de 120 de copii și adolescenți, cu vârste cuprinse între 12 și 20 de ani, provenind din medii sociale diferite. Rezultatele demonstrează că participarea constantă la activități de educație fizică și sport contribuie la reducerea excluziunii sociale, la îmbunătățirea relațiilor interpersonale și la facilitarea integrării copiilor proveniți din medii vulnerabile.

Cuvinte-cheie: *sport, educație fizică, chestionar, incluziune socială*

Clasificare JEL: I21, I24, Z20

1. Introducere

În societatea contemporană, incluziunea socială reprezintă un obiectiv fundamental al politicilor educaționale și sociale, urmărind să asigure participarea activă și echitabilă a tuturor copiilor și tinerilor la viața comunității. În acest context, educația fizică și sportul devin instrumente educaționale și sociale deosebit de valoroase, contribuind la reducerea barierelor sociale, economice și culturale care pot conduce la marginalizare sau excluziune.

Educația fizică și sportul pentru toți se caracterizează prin accesibilitate, participare voluntară și implicarea unui număr mare de participanți, indiferent de nivelul de performanță, statutul social, gen sau mediul cultural. Prin intermediul activităților sportive desfășurate în cadre organizate sau recreative, copiii și tinerii au oportunitatea de a dezvolta relații interpersonale, spiritul de echipă, respectul reciproc și sentimentul de apartenență la un grup. Aceste elemente contribuie semnificativ la consolidarea coeziunii sociale și la prevenirea izolării sociale.

Participarea la activități sportive de masă favorizează nu doar dezvoltarea fizică, ci și formarea unor abilități sociale și emoționale precum cooperarea, toleranța, empatia și comunicarea eficientă. În special pentru copiii proveniți din medii vulnerabile, sportul poate oferi un cadru sigur pentru integrare, oferind șanse egale de autoexprimare și interacțiune socială. Educația fizică și sportivă reprezintă o parte integrantă a procesului instructiv-educativ, care „vizează dezvoltarea armonioasă atât a aspectelor fizice, cât și a celor psihice, precum și formarea caracterului individului”, în timp ce misiunea personalului didactic este de a pregăti specialiști înalt calificați în domeniul educației fizice și sportului, necesari în învățământul primar și secundar, precum și specialiști în sportul de masă, capabili să se integreze pe piața muncii și să răspundă adecvat cerințelor specifice acestor activități (Carmina-Mihaela, G., et al., 2023).

Educația fizică și sportul de masă pot fi considerate factori esențiali în promovarea incluziunii sociale, facilitând integrarea copiilor și tinerilor în comunitate și contribuind la dezvoltarea unei societăți bazate pe solidaritate, participare activă și egalitate de șanse. Studiarea rolului acestora devine, așadar, relevantă pentru identificarea strategiilor eficiente de susținere a incluziunii sociale prin activități educaționale și recreative. Sportul de

masă este privit ca un instrument eficient pentru promovarea incluziunii sociale, facilitând participarea activă a copiilor și tinerilor la viața comunității și reducând riscul de marginalizare socială (Comisia Europeană, 2017).

Participarea la activități sportive contribuie la dezvoltarea abilităților sociale, a cooperării și a sentimentului de apartenență la un grup (Bailey, 2018). Prin orele de educație fizică, elevii învață nu doar despre importanța activității fizice, ci și despre valori precum fair-play-ul, cooperarea și respectul față de ceilalți. Educația fizică în școli joacă un rol esențial în promovarea unui stil de viață activ și sănătos, contribuind astfel la formarea unei generații de adulți conștienți de importanța activității fizice pentru bunăstarea lor fizică și mentală (Milon et al., 2024).

Mai mult, activitățile sportive accesibile tuturor categoriilor sociale pot crea contexte favorabile pentru interacțiune și integrare socială, în special pentru tinerii din medii vulnerabile (Haudenhuyse et al., 2019). Sportul influențează nu doar dezvoltarea fizică, ci și formarea valorilor sociale precum respectul, solidaritatea și responsabilitatea socială (Coakley, 2021).

2. Materiale și metodă

2.1. Obiectivele cercetării

Incluziunea socială presupune asigurarea unui acces real și echitabil la educație, pe piața muncii, la serviciile sociale și la resursele comunității pentru toți indivizii, indiferent de caracteristicile personale sau de mediul din care provin. Aceasta necesită eliminarea barierelor economice, culturale, fizice sau de atitudine care pot limita participarea deplină a anumitor grupuri la viața socială.

Un alt obiectiv esențial al incluziunii sociale este stimularea participării active a tuturor membrilor comunității la activități sociale, culturale și civice, precum și implicarea acestora în procesele decizionale care îi afectează direct. În acest sens, incluziunea încurajează dezvoltarea unui sentiment autentic de apartenență și de responsabilitate socială.

Mai mult, incluziunea socială promovează respectul reciproc, acceptarea diversității și aprecierea diferențelor individuale, contribuind la combaterea stereotipurilor, a prejudecăților și a discriminării. Prin crearea

unui climat bazat pe echitate și solidaritate, se urmărește prevenirea marginalizării și susținerea dezvoltării armonioase a fiecărui individ în cadrul comunității.

2.2. Subiecții cercetării

Subiecții cercetării sunt constituiți din copii și adolescenți cu vârste cuprinse între 12 și 20 de ani, aflați în etape critice ale dezvoltării fizice, emoționale și sociale. Aceștia provin atât din învățământul gimnazial și liceal, cât și din contexte educaționale non-formale, fiind implicați în activități de educație fizică și sport desfășurate în cadrul școlii sau în afara acesteia.

Alegerea acestui interval de vârstă este motivată de rolul semnificativ pe care această perioadă îl joacă în formarea identității personale și sociale, în dezvoltarea abilităților relaționale și în consolidarea valorilor precum cooperarea, respectul și fair-play-ul. Participarea la activități sportive în această etapă poate avea un impact semnificativ asupra integrării și adoptării unor roluri sociale pozitive.

Eșantionul include participanți din medii socio-economice și culturale diverse, oferind o perspectivă relevantă asupra modului în care educația fizică și sportul pot contribui la promovarea incluziunii sociale și la consolidarea coeziunii comunitare.

2.3. Metode de cercetare

Pentru realizarea acestei cercetări, a fost utilizată **metoda documentării bibliografice** pentru a oferi un fundament teoretic studiului. Aceasta a presupus consultarea și analiza critică a literaturii de specialitate din domeniile educației fizice, sociologiei educației și incluziunii sociale, incluzând articole științifice, lucrări de cercetare, studii de caz și documente de politici educaționale. Prin această metodă, au fost stabilite conceptele de bază, cadrul teoretic și ipotezele de lucru ale cercetării.

Metoda anchetei a fost aplicată prin utilizarea unui **chestionar** format din 15 itemi, structurați pentru a surprinde percepțiile participanților cu privire la rolul educației fizice și al sportului în dezvoltarea relațiilor interpersonale, a spiritului de echipă și a sentimentului de apartenență.

Metoda observației a fost utilizată pentru a analiza direct comportamentele participanților și nivelul de implicare a acestora în activitățile sportive. Observația s-a concentrat pe aspecte precum munca în echipă, respectarea regulilor, interacțiunea dintre participanți și gradul de integrare a celor proveniți din medii diverse.

În cele din urmă, **metoda statistică** a fost utilizată pentru prelucrarea, organizarea și interpretarea datelor colectate prin calcularea frecvențelor, a procentelor și prin efectuarea de comparații relevante, oferind astfel o bază obiectivă pentru formularea concluziilor studiului.

2.4. Prezentarea chestionarului

Pentru a investiga percepțiile participanților cu privire la rolul educației fizice și al sportului în dezvoltarea coeziunii comunitare și facilitarea incluziunii sociale, a fost conceput și administrat un chestionar structurat. Acest instrument de cercetare a fost elaborat în conformitate cu obiectivele studiului și cu caracteristicile de vârstă ale subiecților, urmărind obținerea de informații relevante despre experiențele, atitudinile și nivelul de implicare a acestora în activitățile sportive.

Chestionarul este format din 15 itemi formulați clar și accesibil, abordând aspecte precum relațiile interpersonale dezvoltate prin sport, sentimentul de apartenență la un grup, cooperarea, respectarea regulilor și percepțiile privind incluziunea în cadrul activităților desfășurate. Aplicarea acestui instrument a vizat colectarea de date obiective și semnificative, necesare pentru analiza impactului educației fizice și al sportului asupra integrării sociale a copiilor și tinerilor implicați în studiu.

Instrucțiuni:

Vă rugăm să citiți cu atenție fiecare afirmație și să bifați varianta care reflectă cel mai bine opinia dumneavoastră.

Scara de evaluare:

- 1 – În foarte mică măsură
- 2 – În mică măsură
- 3 – În măsură moderată
- 4 – În mare măsură
- 5 – În foarte mare măsură

Secțiunea I – Participarea la educație fizică și sport

1. Participarea la orele de educație fizică contribuie la dezvoltarea unor relații pozitive între colegi.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

2. Activitățile sportive de grup promovează cooperarea între copii și tineri.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

3. Competițiile sportive școlare stimulează spiritul de echipă și solidaritatea.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

4. Participarea la activități sportive extracurriculare îmbunătățește integrarea în cadrul grupului.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

5. Educația fizică oferă șanse egale de participare pentru toți elevii.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Secțiunea II – Coeziunea comunitară

6. Activitățile sportive contribuie la creșterea sentimentului de apartenență la grup.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

7. Prin sport, copiii și tinerii învață să respecte diversitatea (socială, culturală, economică).

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

8. Sportul facilitează comunicarea eficientă între participanți.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

9. Activitățile sportive reduc conflictele și tensiunile în cadrul grupului.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

10. Participarea la sport consolidează relațiile dintre elevi și profesori/ antrenori.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Secțiunea III – Incluziunea socială

11. Sportul facilitează integrarea copiilor proveniți din medii diverse.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

12. Elevii mai retrași sau marginalizați se integrează mai ușor prin activități sportive.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

13. Participarea la activități sportive contribuie la creșterea încrederii în sine.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

14. Educația fizică și sportul reduc riscul de excluziune socială.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

15. Consider că educația fizică și sportul ar trebui utilizate mai mult pentru a promova incluziunea socială.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

3. Rezultate și discuții

Pentru a prezenta clar rezultatele cercetării, chestionarul administrat participanților a furnizat date referitoare la percepțiile acestora privind rolul educației fizice și al sportului în dezvoltarea relațiilor interpersonale, a coeziunii comunitare și a incluziunii sociale.

Tabelul 1. Rezultatele chestionarului

Nr.	Element al chestionarului	1	2	3	4	5
1	Participarea la orele de educație fizică contribuie la dezvoltarea unor relații pozitive între colegi	3	5	10	102	0
2	Activitățile sportive de grup promovează cooperarea între copii și tineri	1	2	12	100	5
3	Competițiile sportive școlare stimulează spiritul de echipă și solidaritatea	4	6	14	96	0
4	Participarea la activități sportive extracurriculare îmbunătățește integrarea în cadrul grupului	3	5	14	98	0
5	Educația fizică oferă șanse egale de participare pentru toți elevii	4	6	16	94	0
6	Activitățile sportive contribuie la creșterea sentimentului de apartenență la grup	3	4	12	101	0
7	Prin sport, copiii și tinerii învață să respecte diversitatea (socială, culturală, economică)	3	5	13	97	2
8	Sportul facilitează comunicarea eficientă între participanți	0	3	11	102	4

Nr.	Element al chestionarului	1	2	3	4	5
9	Activitățile sportive reduc conflictele și tensiunile în cadrul grupului	5	8	12	95	0
10	Participarea la sport consolidează relațiile dintre elevi și profesori/antrenori	3	4	15	98	0
11	Sportul facilitează integrarea copiilor proveniți din medii diverse	2	5	13	100	0
12	Elevii mai retrași sau marginalizați se integrează mai ușor prin activități sportive	4	6	14	96	0
13	Participarea la activități sportive contribuie la creșterea încrederii în sine	2	4	12	102	0
14	Educația fizică și sportul reduc riscul de excluziune socială	3	5	14	98	0
15	Consider că educația fizică și sportul ar trebui utilizate mai mult pentru a promova incluziunea socială	2	3	5	102	8

Răspunsurile la itemii care vizează diversitatea și integrarea copiilor din medii socio-economice diferite evidențiază rolul educației fizice în promovarea respectului reciproc, reducerea riscului de excluziune socială și sporirea încrederii în sine a participanților. În plus, datele arată că implicarea profesorilor și a antrenorilor în activitățile sportive contribuie la consolidarea relațiilor dintre elevi și personalul didactic, creând un mediu propice participării active și colaborării.

Rezultatele obținute confirmă concluziile studiilor recente, care indică faptul că participarea constantă la activități sportive contribuie la creșterea incluziunii sociale și la consolidarea relațiilor sociale în rândul tinerilor (Comisia Europeană, 2022). Angajamentul în sport favorizează dezvoltarea încrederii în sine și a spiritului comunitar, aspecte subliniate și în cercetările realizate de Bailey (2018).

Studiile recente demonstrează că sportul de masă reprezintă un instrument de integrare eficient pentru copiii și tinerii proveniți din medii vulnerabile sau pentru cei aflați în risc de excluziune socială. Activitățile sportive accesibile reduc barierele sociale, culturale și economice, oferind șanse egale de participare și recunoaștere socială, promovând astfel incluziunea și coeziunea comunitară (Comisia Europeană, 2017; Haudenhuyse et al., 2019).

Analiza rezultatelor evidențiază o orientare predominant pozitivă a respondenților față de rolul educației fizice și al sportului în dezvoltarea dimensiunii sociale a personalității copiilor și adolescenților. Proportia ridicată a răspunsurilor corespunzătoare valorii „4 – în mare măsură” sugerează că participanții percep activitățile sportive ca pe un cadru eficient pentru consolidarea relațiilor interpersonale, promovarea cooperării și cultivarea spiritului de echipă. Aceste constatări susțin ideea că mediul sportiv școlar facilitează interacțiunile pozitive și contribuie la crearea unui climat relațional favorabil.

Mai mult, rezultatele indică faptul că sportul este asociat cu un sentiment crescut de apartenență la grup și facilitează integrarea copiilor din medii diverse. Nivelul scăzut al răspunsurilor negative (valorile 1 și 2) întărește ipoteza conform căreia educația fizică și sportul de masă reprezintă un instrument relevant pentru prevenirea marginalizării și reducerea riscului de excluziune socială. Totuși, prezența răspunsurilor moderate (valoarea 3) la itemii privind reducerea conflictelor și asigurarea egalității de șanse sugerează că eficiența sportului în promovarea incluziunii poate depinde de modul în care sunt organizate activitățile și de implicarea cadrelor didactice.

În acest context, rezultatele obținute confirmă importanța integrării strategiilor educaționale axate pe cooperare, echitate și participare activă în cadrul orelor de educație fizică și al activităților sportive extracurriculare, pentru a maximiza impactul acestora asupra coeziunii comunitare și incluziunii sociale.

4. Concluzii

Analiza răspunsurilor obținute prin intermediul chestionarului indică o percepție predominant pozitivă a participanților cu privire la rolul educației fizice și al sportului de masă în dezvoltarea relațiilor interpersonale, a coeziunii comunitare și în promovarea incluziunii sociale. Majoritatea respondenților au recunoscut faptul că participarea la orele de educație fizică și la activitățile sportive de grup favorizează cooperarea între semeni, stimulează spiritul de echipă și solidaritatea, consolidând astfel relațiile pozitive în cadrul comunității școlare. În plus, implicarea în

competiții și activități extracurriculare contribuie semnificativ la integrarea participanților și le sporește sentimentul de apartenență la grup, reflectând importanța sportului ca mecanism de coeziune și incluziune socială.

Per ansamblu, rezultatele studiului confirmă ipoteza conform căreia educația fizică și sportul nu doar facilitează dezvoltarea fizică și motrică, ci servesc și ca instrumente esențiale pentru dezvoltarea abilităților sociale, integrarea participanților și consolidarea coeziunii comunitare. Această perspectivă subliniază necesitatea utilizării sistematice a educației fizice și a sportului ca strategii educaționale și sociale integrate, capabile să răspundă nevoilor diverse ale copiilor și tinerilor în cadrul comunităților contemporane.

Dezvoltarea spiritului comunitar prin sportul de masă contribuie nu doar la integrarea socială imediată, ci și la formarea pe termen lung a abilităților socio-emoționale, precum responsabilitatea socială, respectul reciproc și toleranța. Astfel, sportul devine un cadru educațional non-formal capabil să susțină participarea activă a tinerilor în comunitate și să prevină marginalizarea socială (Consiliul Europei, 2018; Coalter, 2019).

Bibliografie

1. Bailey, R. (2018). Sport, physical education and educational worth. *Educational Review*, 70(1), 51–66. <https://doi.org/10.1080/00131911.2018.1403208>
2. Bota, A. (2018). *Educație fizică și activități motrice pentru viață activă*. București: Editura Didactică și Pedagogică.
3. Carmina-Mihaela, G., Cristian, G., Gabriela, M. A., & Rareș, P. (2023). Study regarding the reaction time levels in physical education and sports. *Gymnasium*, 24(2), 120–132.
4. Coakley, J. (2021). *Sport in society: Issues and controversies* (13th ed.). New York, NY: McGraw-Hill Education.
5. Coalter, F. (2019). *Sport for development: What game are we playing?* London: Routledge.
6. Collins, M., & Haudenhuyse, R. (2015). Social exclusion and austerity policies in England: The role of sports in a new era of social polarization and inequality. *Social Inclusion*, 3(3), 5–18.
7. Council of Europe. (2018). *Sport for all: Promoting inclusive participation in sport*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
8. Dragnea, A., & Bota, A. (2020). *Teoria și metodică educației fizice și sportului*. București: Editura FEST.

9. European Commission. (2017). *Mapping study on the interrelationship between sport and social inclusion*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
10. European Commission. (2022). *EU work plan for sport 2021–2024*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
11. Haudenhuyse, R., Theeboom, M., & Coalter, F. (2019). The potential of sport-based social interventions for vulnerable youth: Implications for sport participation and social inclusion. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 11(4), 545–560. <https://doi.org/10.1080/19406940.2019.1581642>
12. Milon, A. G., Sabau, G., Grigoraș, P., & Milon, B. T. (2024). Study on the effort capacity of middle school students. *Cluj University Journal of Interdisciplinary Studies: Social Sciences & Humanities*, 2, 51.

Aspecte juridice ale Tratatului de la Lisabona privind Piața Unică europeană și implicațiile pentru cooperarea transfrontalieră

MARIA AUGUSTA BÂRSAN-MOIGRĂDEAN

studentă, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Tratatul de la Lisabona este unul dintre cele mai semnificative acte legislative pentru consolidarea sistemelor juridice ale UE, deoarece a îmbunătățit canalele instituționale și a aprofundat integrarea economică. Piața Unică a fost aprofundată prin noi stipulații privind coeziunea teritorială, cooperarea judiciară și rolul tot mai important al Parlamentului European și al Curții de Justiție a Uniunii Europene, bazându-se pe principiul celor patru libertăți de mișcare (bunuri, servicii, persoane și capital). Chestiunile juridice fundamentale și implementarea acestora în contextul Pieței Unice reprezintă punctul central al acestei lucrări, care analizează Tratatul de la Lisabona în acest context. Analiza este structurată pe trei niveluri: național – prin adaptarea legislației interne la normele europene; supranațional – prin examinarea rolului instituțiilor UE în asigurarea uniformității juridice; și partajat – prin studiul instrumentelor de guvernanță pe mai multe niveluri care susțin funcționarea Pieței Unice. În plus, lucrarea va aborda provocările actuale: un sistem de reglementare fragmentat, barierele netarifare și implicațiile pentru zonele de frontieră. Concluziile evidențiază faptul că Tratatul de la Lisabona este de o utilitate deosebită pentru impulsivarea integrării economice și stabilirea unor canale durabile pentru cooperarea transfrontalieră, mai specific în Europa Centrală și de Est.

Cuvinte-cheie: *cooperare transfrontalieră; Dreptul UE; Tratatul de la Lisabona; piața unică; coeziune teritorială.*

Clasificare J.E.L: F15, K33, O52

1. Introducere

Piața Unică a Uniunii Europene a fost considerată mult timp o ancoră a integrării europene, reflectând principiile de bază ale liberei circulații a mărfurilor, serviciilor, persoanelor și capitalurilor (Barnard, 2019). Bazată pe ideea unei lumi fără frontiere regionale, Piața Unică nu apare doar ca o inițiativă economică, ci cuprinde și un cadru juridic și politic pentru promovarea coeziunii, competitivității și bunăstării în statele membre. Construcția sa a fost realizată în etape, pe baza mai multor acorduri, a numeroase acte legislative și a fost consolidată continuu de Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) (Craig & de Búrca, 2021).

Tratatul de la Lisabona, care a intrat în vigoare în 2009, a marcat un pas clar în acest proces. Prin consolidarea arhitecturii instituționale a Uniunii, extinderea legitimității democratice a procesului decizional și încorporarea unui număr de noi prevederi juridice, Tratatul a întărit elementele fundamentale ale Pieței Unice (Weatherill, 2021). Acesta a consolidat în special coeziunea teritorială ca obiectiv al Uniunii, un aspect de o relevanță deosebită pentru regiunile transfrontaliere (Tratatul de la Lisabona, 2007). În paralel cu aceasta, Tratatul de la Lisabona a consolidat rolurile Parlamentului European și ale CJUE, asigurând astfel atât o participare democratică mai largă, cât și o supraveghere judiciară mai eficientă în funcționarea Pieței Unice (Chalmers, Davies & Monti, 2019).

Relevanța acestui subiect pentru cooperarea transfrontalieră este evidentă în special în Europa Centrală și de Est, unde regiunile de frontieră se confruntă adesea cu provocări structurale, dar dețin și oportunități semnificative de integrare și dezvoltare. Prin modelarea cadrului juridic de cooperare, Tratatul de la Lisabona facilitează nu doar eliminarea barierelor din calea comerțului și mobilității, ci și crearea de mecanisme care sprijină creșterea regională, coeziunea socială și colaborarea instituțională peste granițele naționale (Craig & de Búrca, 2021).

Acest articol urmărește să identifice cadrul juridic aferent Pieței Unice în conformitate cu Tratatul de la Lisabona și, ulterior, să descrie efectul acestuia asupra cooperării transfrontaliere. Analiza își propune să opereze pe trei niveluri interdependente: nivelul național, unde legislația internă trebuie să reflecte dreptul UE; nivelul supranațional, unde acțiunile de reglementare și supraveghere ale instituțiilor UE trebuie să se raporteze la

dreptul UE; și nivelul partajat, în care guvernanța este exercitată prin cooperarea pe mai multe niveluri între Uniune, statele membre și actorii regionali. Din punct de vedere metodologic, lucrarea va fi o analiză juridică doctrinară a textului tratatului și a jurisprudenței, precum și o analiză contextuală a efectului acestora asupra cooperării transfrontaliere în Europa Centrală și de Est.

2. Aspecte juridice ale Tratatului de la Lisabona privind Piața Unică europeană și implicații pentru cooperarea transfrontalieră

2.1. Piața Unică europeană: fundamente juridice și evoluție

Piața Unică Europeană își are originea în Tratatul de la Roma din 1957, care a oferit fundamentul juridic pentru Comunitatea Economică Europeană (CEE). Tratatul de la Roma s-a bazat fundamental pe crearea unei „piețe comune” (Tratatul de la Roma, 1957) prin eliminarea treptată a barierelor vamale și adoptarea unui tarif vamal extern comun. Deși concepută inițial ca un aranjament economic, piața comună a reprezentat și un pas către integrarea juridică, deoarece a necesitat armonizarea legislațiilor naționale și dezvoltarea unor instituții supranaționale capabile să supravegheze conformitatea (Craig & de Búrca, 2021).

Următorul progres major a fost reprezentat de adoptarea Actului Unic European (AUE) în 1986, care a stabilit impulsul juridic și politic pentru realizarea pieței interne până la sfârșitul anului 1992. AUE a introdus votul cu majoritate calificată în Consiliu pentru legislația privind piața internă și, prin urmare, a limitat potențialul fiecărui stat membru de a bloca o astfel de legislație. De asemenea, a sporit competențele Parlamentului European și, prin aceasta, a promovat o legitimitate democratică sporită în procesul de legiferare (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Acest angajament de a elimina barierele fizice, tehnice și fiscale a fost consacrat mai profund într-un program larg de măsuri legislative și de reglementare menite să promoveze libera circulație a mărfurilor, serviciilor, persoanelor și capitalurilor (Barnard, 2019).

Procesul de integrare a avansat ulterior prin Tratatul de la Maastricht din 1992, care a înființat oficial Uniunea Europeană și a introdus ideea de

„cetățenie a Uniunii” (Tratatul privind Uniunea Europeană, 1992). Acest nou statut nu numai că a acordat persoanelor drepturi de participare politică, dar a și consolidat drepturile acestora la libera circulație și ședere în cadrul Uniunii. Maastricht a promovat, de asemenea, integrarea economică, deoarece a oferit cadrul juridic pentru Uniunea Economică și Monetară, care a completat Piața Unică prin scopul de a asigura stabilitatea și uniformitatea în politica financiară și monetară (Weatherill, 2021).

Elementul central al Pieței Unice este reprezentat de cele patru libertăți. Libera circulație a mărfurilor asigură eliminarea taxelor vamale și a barierelor cantitative între statele membre și previne măsurile cu efect echivalent (*Procureur du Roi v Dassonville*, 1974). Prin libera circulație a serviciilor, se permite furnizorului de servicii să fie un prestator transfrontalier cu tratament egal (*Barnard*, 2019). Libera circulație a persoanelor – cum ar fi toți lucrătorii și cetățenii Uniunii – le oferă drepturi precum mobilitatea, șederea și tratamentul egal în țările gazdă în care locuiesc (*Grzelczyk v CPAS*, 2001). În cele din urmă, libera circulație a capitalurilor face posibil ca tranzacțiile financiare și investițiile să fie liberalizate pentru întreaga Uniune și, în anumite ocazii limitate, chiar și pentru țări terțe (*Craig & de Búrca*, 2021). Legate împreună, aceste libertăți formează o economie a spațiului interconectat și integrat, înrădăcinată în prevederi concrete și legislație secundară.

Ca urmare a deciziilor sale, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a jucat un rol critic în consolidarea și extinderea acestor libertăți. Curtea, prin jurisprudența sa, a interpretat pe scară largă prevederile tratatelor, anulând măsurile naționale care împiedică integrarea și asigurând primatul și efectul direct al dreptului UE (*Van Gend en Loos*, 1963; *Costa v ENEL*, 1964). Hotărâri de referință precum *Dassonville* (Cauza 8/74), care a stabilit definiția largă a măsurilor cu efect echivalent, și *Cassis de Dijon* (Cauza 120/78), care a articulat principiul recunoașterii reciproce, au modelat arhitectura juridică a Pieței Unice. Într-o manieră similară, în domeniul liberei circulații a persoanelor, Curtea a consolidat și extins în mod constant drepturile cetățenilor Uniunii dincolo de scopul inițial stabilit prin tratate, așa cum se vede în *Grzelczyk* (Cauza C-184/99) și *Baumbast* (Cauza C-413/99).

Jurisprudența CJUE de-a lungul anilor a transformat Piața Unică într-o ordine juridică dinamică, în care persoanele și operatorii economici își pot invoca direct drepturile în fața instanțelor naționale. Acest activism judiciar

a completat inițiativele legislative, asigurându-se că Piața Unică rămâne nu doar o aspirație politică, ci și o realitate juridică executorie (Weatherill, 2021). Combinația dintre prevederile tratatelor, legislația secundară și jurisprudență a creat astfel un cadru robust și în evoluție care continuă să modeleze procesul de integrare în cadrul Uniunii Europene.

2.2. Tratatul de la Lisabona și consolidarea Pieței Unice

Tratatul de la Lisabona, care a intrat în vigoare în 2009, a transformat fundamental cadrul instituțional și juridic al Uniunii Europene. Acesta nu a recreat Piața Unică, ci a consolidat și intensificat funcționarea acesteia prin remodelarea structurilor de guvernanță ale Uniunii, consolidarea supravegherii judiciare și lărgirea domeniului de aplicare al politicilor UE pe care se bazează integrarea economică. Tratatul și-a avut originile în încercarea de a rezolva atât problemele interne ale extinderii, cât și presiunile externe ale globalizării, iar impactul său persistă și astăzi în operațiunile zilnice ale Pieței Unice (Craig & de Búrca, 2021).

Reforma instituțională a Tratatului de la Lisabona a fost una dintre cele mai importante contribuții ale sale. Tratatul a acordat Parlamentului European puteri sporite, făcându-l colegiutor în aproape toate aspectele pieței interne prin extinderea procedurii legislative ordinare (cunoscută anterior sub numele de codecizie). De asemenea, a plasat Parlamentul pe picior de egalitate cu Consiliul Uniunii Europene în procesul de adoptare a legislației privind cele patru libertăți și domeniile de reglementare relevante (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Consiliul însuși, la rândul său, a fost martorul unei treceri treptate a sistemului său de vot către votul cu majoritate calificată, limitând capacitatea fiecărui stat de a bloca inițiativele legislative. Comisia Europeană a putut să-și continue funcția centrală de lansare a legislației și de asigurare a conformității, dar acum dispunea de un mandat mai clar pentru promovarea interesului general al Uniunii și supravegherea funcționării Pieței Unice (Barnard, 2019).

Tratatul de la Lisabona a consolidat în continuare rolul Consiliului European, consacrandu-l ca instituție și stabilind o președinție permanentă. Deși nu este direct implicat în reglementarea zilnică a pieței, Consiliul European are un rol strategic semnificativ în definirea obiectivelor Pieței

Unice pe termen lung, cum ar fi strategia Europa 2020 și etapele ulterioare ale tranziției digitale și verzi (Comisia Europeană, 2018).

Un al doilea aspect al contribuției Lisabonei a fost consolidarea Curții de Justiție a Uniunii Europene. Tratatul a clarificat jurisdicția Curții și s-a asigurat că practic toate domeniile dreptului UE, inclusiv justiția și afacerile interne, intră în sfera sa de competență. În cadrul Pieței Unice, CJUE a consolidat, de asemenea, competența Curții de a judeca cauzele legate de cele patru libertăți, dreptul concurenței și măsurile de armonizare, asigurând consecvență și certitudine juridică (Weatherill, 2021).

Tratatul de la Lisabona a enunțat, de asemenea, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene ca instrument juridic obligatoriu, cu consecințe asupra performanței Pieței Unice. Astfel, considerentele privind drepturile fundamentale reprezintă acum un factor în echilibrarea libertăților economice și a protecțiilor sociale în cazurile privind mobilitatea forței de muncă și furnizarea de servicii (Craig & de Búrca, 2021). Această evoluție subliniază rolul dual al Curții în protejarea atât a integrării economice, cât și a valorilor societale mai largi.

Coeziunea teritorială a fost stabilită oficial ca un aspect al Tratatului de la Lisabona (Articolul 3 TUE; Articolele 174–178 TFUE). Pe lângă coeziunea economică și socială, coeziunea teritorială urmărește să obțină o dezvoltare echilibrată în întreaga Uniune, cu o atenție deosebită acordată regiunilor defavorizate, inclusiv teritoriilor de frontieră. Acest lucru este critic pentru cooperarea transfrontalieră, deoarece în regiunile de frontieră obstacolele structurale – infrastructura inadecvată, complexitatea administrativă sau reglementările naționale diferite – pot îngreuna participarea deplină la Piața Unică (Comisia Europeană, 2017). Prin integrarea coeziunii teritoriale ca obiectiv fundamental al UE, Lisabona a creat astfel cadrul juridic pentru măsuri precum Grupările Europene de Cooperare Teritorială (GECT), care au fost menite să promoveze proiecte comune peste frontierele naționale. Accentul pus pe coeziunea teritorială în cadrul Tratatului a sprijinit, de asemenea, instrumentele de finanțare din cadrul Politicii de Coeziune a UE și inițiative precum „Interreg”, care promovează direct cooperarea transfrontalieră, transnațională și interregională. Pentru Europa Centrală și de Est, unde multe state membre noi împart frontiere externe și interne lungi, aceste instrumente au devenit cruciale în punerea la dispoziție a instrumentelor necesare de cooperare transfrontalieră, astfel încât regiunile de frontieră să poată valorifica avantajele Pieței Unice (Barnard, 2019).

Tratatul de la Lisabona a consolidat, de asemenea, Piața Unică prin creșterea competențelor Uniunii în domenii politice complementare. În domeniul energiei, Lisabona a introdus un temei juridic specific pentru o politică energetică comună (Articolul 194 TFUE), privind securitatea aprovizionării, interconectarea rețelelor și promovarea energiei regenerabile. Potrivit lui Craig și de Búrca (2021), acest lucru are implicații directe, fiind vital pentru funcționarea Pieței Unice pentru securitatea energetică, precum și pentru integrarea piețelor naționale, pentru asigurarea competitivității și sustenabilității acesteia.

În ceea ce privește transporturile, Tratatul a consolidat rolul Uniunii în crearea unei rețele transeuropene de transport (TEN-T) pentru a asigura mobilitatea transfrontalieră și a facilita atât circulația mărfurilor, cât și a forței de muncă. Dezvoltarea infrastructurii de transport a fost deosebit de importantă pentru regiunile de frontieră. Aceasta le-a permis să depășească barierele fizice și să se integreze mai eficient în Piața Unică (Comisia Europeană, 2018).

Tratatul de la Lisabona a deschis, de asemenea, calea pentru Piața Unică Digitală – acum una dintre inițiativele emblematice ale UE. Tratatul a creat, totodată, o structură juridică mai clară pentru reglementarea serviciilor societății informaționale și a telecomunicațiilor, astfel încât Uniunea să poată aborda blocajele legate de comerțul online, fluxurile de date și serviciile digitale (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Agenda Digitală – încercarea UE de a modela Piața Unică pentru a se potrivi realităților secolului XXI – acoperă, de asemenea, tehnologiile digitale și inovarea.

Tratatul de la Lisabona a contribuit la unificarea cadrului juridic al Pieței Unice prin reforma instituțională, consolidarea puterii judiciare și extinderea sferei de aplicare a politicilor. Această integrare a obiectivelor, inclusiv coeziunea teritorială și consolidarea competențelor UE în domeniile energetic, al transporturilor și digital, a transformat Piața Unică într-o schemă de construcție a uniunii mult mai holistică și durabilă, și nu doar o altă agendă economică pentru statele membre. Această abordare holistică a fost deosebit de importantă pentru zonele de frontieră, unde prevederile Tratatului au permis, de asemenea, armonizarea juridică și cooperarea practică, consolidând pe cât posibil obiectivul general al Uniunii de a atinge o integrare mai mare.

2.3. Cooperarea transfrontalieră în contextul Lisabona: trei niveluri de analiză

Tratatul de la Lisabona a consolidat baza instituțională a Pieței Unice și a format o structură pentru abordarea disparităților și lacunelor de lungă durată din statele membre și regiunile lor de frontieră. Principiul coeziunii teritoriale consacrat în Tratatul de la Lisabona prevede necesitatea unei dezvoltări echilibrate și a reducerii obstacolelor din calea integrării. Acest cadru este util în special pentru colaborarea care traversează frontierele, funcționând pe trei niveluri de guvernare interdependente: național, supranațional și partajat.

La nivel național, statele membre trebuie să își armonizeze legislația națională cu cerințele Pieței Unice. Acest proces implică transpunerea directivelor UE în legislația națională, asigurarea aplicării directe a regulamentelor UE și adaptarea practicilor administrative și judiciare pentru a respecta standardele juridice europene (Craig & de Búrca, 2021). Nerespectarea acestora poate duce la o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor (infringement) din partea Comisiei Europene și, implicit, la o hotărâre a Curții de Justiție a Uniunii Europene. În acest context, România reprezintă un exemplu al problemelor și perspectivelor adaptării legislative. România a realizat reforme considerabile în domeniul dreptului concurenței, al protecției consumatorilor și al achizițiilor publice, în conformitate cu regulile Pieței Unice, încă de la aderarea sa în 2007 (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Reforma managementului frontierelor este crucială pentru România, deoarece aceasta joacă un rol principal în facilitarea integrării statelor din regiune peste granițe, în special datorită frontierelor sale vaste atât cu state UE, cât și non-UE. Pentru a îmbunătăți integrarea și pentru a permite regiunilor de frontieră să profite de oportunitățile Pieței Unice, armonizarea procedurilor vamale, liberalizarea serviciilor de transport, precum și dezvoltarea infrastructurii transfrontaliere, cum sunt cele cu Ungaria și Bulgaria, au fost, în prezent, prioritare (Comisia Europeană, 2018).

Cu toate acestea, provocările persistă. România continuă să se confrunte cu dificultăți în reducerea poverii administrative, asigurarea aplicării consecvente a normelor UE la nivel local și reducerea decalajelor socio-economice dintre regiunile centrale și cele de frontieră. Aceste

probleme demonstrează că adaptarea națională nu este doar un exercițiu juridic, ci și o chestiune de capacitate de guvernare și eficacitate instituțională.

La nivel supranațional, UE își exercită competențele prin instrumente legislative concepute pentru a asigura uniformitatea și certitudinea juridică în toate statele membre. Regulamentele sunt direct aplicabile în toate statele membre, creând un grad ridicat de armonizare. Directivele, prin contrast, stabilesc obiective pe care statele membre trebuie să le atingă, lăsându-le discreție în ceea ce privește forma și metodele de implementare. Împreună, aceste instrumente asigură faptul că cooperarea transfrontalieră are loc într-un cadru juridic coerent (Barnard, 2019). Tratatul de la Lisabona a delimitat distribuția competențelor între Uniune și statele membre. Articolul 3 din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE) definește domeniile de competență exclusivă (inclusiv regulile de concurență pentru piața internă și uniunea vamală), unde numai UE poate legifera. Articolul 4 stabilește domeniile de competență partajată, inclusiv piața internă, transporturile, energia și politica de coeziune, unde atât UE, cât și statele membre pot acționa. Această distribuție este esențială pentru cooperarea transfrontalieră, oferind cadrul juridic pentru politicile la nivelul UE, permițând în același timp statelor membre să gestioneze particularitățile regionale (Weatherill, 2021).

Cadrul supranațional evită dezavantajarea zonelor de frontieră sub reglementări naționale diferite. UE a încercat să utilizeze diverse instrumente pentru a echilibra libertățile economice cu protecția socială, creând condiții de concurență echitabile pentru întreprinderile și lucrătorii angajați în activități transfrontaliere. Aceste instrumente arată modul în care reglementarea supranațională realizează certitudinea juridică, promovează încrederea și previne fragmentarea Pieței Unice.

Nivelul partajat de guvernare susține angajamentul Tratatului de la Lisabona față de coeziunea teritorială și recunoașterea faptului că, pentru ca cooperarea transfrontalieră să fie eficientă, este necesară coordonarea între UE, statele membre și partenerii lor regionali sau locali. Într-adevăr, de când apariția guvernării pe mai multe niveluri a devenit marca politicii UE, aceasta oferă posibilitatea unor intervenții personalizate, adaptate circumstanțelor speciale ale fiecărei zone de frontieră (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Instrumentul cheie în acest domeniu este politica de Cooperare

Teritorială Europeană (CTE), sau „Interreg”, prin care au fost sprijinite mii de proiecte transfrontaliere de la lansarea sa. Sub egida Lisabona, Interreg a fost consolidat ca pilon principal al Politicii de Coeziune, cu fonduri dedicate proiectelor care implică infrastructura, protecția mediului, educația și inovarea (Comisia Europeană, 2017). Mai mult, Tratatul de la Lisabona a pus bazele juridice pentru Gruparea Europeană de Cooperare Teritorială (GECT), un nou instrument pentru guvernele regionale și locale din diverse state membre pentru a forma entități comune cu personalitate juridică. GECT-urile facilitează proiectele transfrontaliere în sectoare precum sănătatea, transportul și energia, reducând complexitatea administrativă și asigurând o cooperare pe termen lung (Barnard, 2019). GECT-urile, de exemplu, de-a lungul frontierei româno-ungare, au stabilit o dezvoltare coordonată a coridoarelor de transport și un management comun al resurselor de mediu, demonstrând impactul practic al guvernantei partajate.

Nivelul partajat surprinde, așadar, spiritul Tratatului de la Lisabona: o integrare nu doar la nivel de legislație și politică, ci și prin cooperarea între instituții și comunități. UE a oferit asistență financiară completată cu instrumente juridice care au permis zonelor de frontieră să facă față provocărilor structurale și să valorifice la maximum Piața Unică.

Cooperarea transfrontalieră, așa cum este percepută în contextul Lisabona, implică o guvernanță stratificată. La nivel național, responsabilitatea pentru legislație și consolidarea instituțională revine statelor membre, pentru a crea o legislație care să îndeplinească cerințele Pieței Unice. La nivel supranațional, UE oferă reguli europene consecvente, certitudine juridică, uniformitate și echitate între țări într-un mod armonizat. Structura de guvernanță pe mai multe niveluri și instrumente precum Interreg și GECT sunt exemple de alte structuri comune la nivel partajat, care acordă regiunilor capacitatea de a-și dezvolta propriile soluții de integrare și dezvoltare. Aceste niveluri împreună ilustrează efectul durabil al Tratatului de la Lisabona: prin integrarea coeziunii teritoriale în obiectivele Uniunii și prin încurajarea cooperării pe mai multe niveluri, acesta a contribuit la incluziunea și sustenabilitatea Pieței Unice, în special în zonele sale de frontieră din Europa Centrală și de Est.

2.4. Provocări și perspective actuale

Deși Tratatul de la Lisabona a stabilit un fundament juridic și instituțional solid pentru Piața Unică și cooperarea transfrontalieră, forțele dinamice ale secolului XXI pun la încercare această bază ideală, precum și reziliența integrării europene. Aceste provocări apar în arenele de reglementare, geopolitice, tehnologice și regionale care afectează semnificativ funcționarea Pieței Unice, precum și coeziunea regiunilor de frontieră. Însă, deși Tratatul de la Lisabona și legislația secundară a UE s-au angajat să asigure o legislație unificată, constatăm că fragmentarea reglementării reprezintă o provocare pe termen lung. Diferențele în implementarea directivelor, practicile administrative și aplicarea legii în statele membre constituie bariere netarifare în calea eficacității Pieței Unice (Barnard, 2019). Standardele diferite în domenii precum calificările profesionale, protecția consumatorilor și reglementarea mediului, de exemplu, împiedică libera prestare a serviciilor peste granițe (Craig & de Búrca, 2021). Deși Directiva Serviciilor a fost concepută pentru a reduce unele dintre aceste bariere, aceasta nu a reușit să atingă obiectivele propuse, deoarece statele membre continuă să impună restricții justificate prin motive de interes public. Această eterogenitate a reglementărilor afectează în mod disproporționat întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), care nu sunt suficient pregătite pentru a gestiona legi naționale complexe, și are efecte specifice asupra zonelor de frontieră, unde companiile sunt extrem de dependente de comerțul transfrontalier (European Commission, 2018).

Evoluțiile geopolitice ulterioare au pus sub presiune Piața Unică. Provocări juridice și practice fără precedent au fost create, în special în domeniile vămilor, serviciilor și mobilității forței de muncă, odată cu retragerea Regatului Unit din UE (Brexit) (Weatherill, 2021). Mai mult, invazia Ucrainei de către Rusia în 2022 a afectat lanțurile de aprovizionare, a expus vulnerabilitățile dependenței energetice și a ridicat preocupări de securitate la granițele estice ale Uniunii (European Commission, 2022). Aceste tendințe ilustrează faptul că libera circulație nu este ferită de șocuri externe. Revenirea controalelor la frontieră în timpul crizelor, fie că sunt legate de migrație, sănătate publică sau securitate, a testat noțiunea unui spațiu fără frontiere interne. Într-adevăr, instabilitatea geopolitică a dus, de asemenea, la angajamente de securitate mai mari și la o incertitudine

economică suplimentară, împiedicând regiunile de frontieră din Europa Centrală și de Est să profite pe deplin de Piața Unică.

Pe de altă parte, digitalizarea crește rapid, ceea ce deschide oportunități și provocări pentru Piața Unică. Strategia privind Piața Unică Digitală, lansată în 2015 și completată ulterior prin inițiative succesive, urmărește să elimine barierele din calea comerțului online, să armonizeze regulile privind protecția datelor și să încurajeze inovarea în domenii precum inteligența artificială și securitatea cibernetică (Chalmers, Davies & Monti, 2019). Deși s-au făcut pași mari, reglementarea fragmentată a domeniului digital, de la abordări naționale diferite în ceea ce privește impozitarea serviciilor digitale până la implementarea inconsecventă a Regulamentului General privind Protecția Datelor (GDPR), rămâne o barieră în calea activității digitale transfrontaliere (Craig & de Búrca, 2021). În plus, decalajele digitale continuă să persiste între statele membre, regiunile din Europa Centrală și de Est rămânând adesea în urmă în ceea ce privește infrastructura și competențele digitale, ceea ce le limitează capacitatea de a beneficia de acest nou val de integrare.

Zonele de frontieră din Europa Centrală și de Est se confruntă cu obstacole specifice în adaptarea la aceste tendințe generale. Inegalitățile economice structurale, infrastructurile subdezvoltate și complexitățile birocratice împiedică în prezent integrarea lor deplină în Piața Unică (European Commission, 2017). Deși politica de coeziune și instrumentele UE, inclusiv Interreg și GECT-urile, oferă asistență dedicată, succesul acestor inițiative depinde de capacitatea de guvernare locală și de încrederea dintre țări. În plus, zonele de frontieră sunt cele mai vulnerabile la șocuri externe, cum ar fi fluxurile migratorii, amenințările la adresa securității și vulnerabilitățile energetice. Războiul din Ucraina a exacerbat și mai mult aceste provocări, în special pentru România, Polonia și altele aflate în prima linie, a căror colaborare transfrontalieră a trebuit să răspundă rapid nevoilor umanitare, rămânând în același timp integrate economic.

Având în vedere acest lucru, accentul pus de Tratatul de la Lisabona pe coeziunea teritorială continuă cu siguranță să aibă relevanță, dar este necesară și o activitate suplimentară menită să asigure tranziția „periferiilor” regiunilor de frontieră către motoare dinamice ale integrării. Avem nevoie de investiții în infrastructură, conectivitate digitală și capacitate

instituțională pentru a combate aceste dezechilibre și pentru a proteja caracterul incluziv al Pieței Unice.

3. Concluzii

Tratatul de la Lisabona s-a dovedit a fi piatra de temelie a consolidării Pieței Unice a UE. Tratatul nu numai că a consolidat arhitectura instituțională a Uniunii, dar a adăugat și puteri legislative Parlamentului European și a întărit supravegherea din partea Curții de Justiție a Uniunii Europene; prin urmare, asigurând realizarea coeziunii teritoriale.

Această consolidare structurală asigură faptul că Piața Unică va funcționa nu doar ca un spațiu economic, ci și ca o ordine juridică, în beneficiul persoanelor și al întreprinderilor din întreaga UE. Contribuția centrală a tratatului este, probabil, promovarea cooperării în cadrul comunității internaționale. Prin transformarea coeziunii teritoriale într-un obiectiv al Tratatului și prin contribuția la noi instrumente precum Gruparea Europeană de Cooperare Teritorială (GECT) și programul Interreg, acesta a permis, de asemenea, celor de la periferia Uniunii să participe mai eficient la beneficiile integrării. A făcut acest lucru transformând regiunile de frontieră din zone marginale în participanți activi la Piața Unică și încurajând dezvoltarea socială și economică, oferind în același timp credibilitate integrării europene.

Privind spre viitor, problemele cu care se confruntă Piața Unică și cooperarea transfrontalieră demonstrează relevanța continuă a Tratatului. Fragmentarea reglementărilor, instabilitatea geopolitică și transformarea digitală inegală necesită acțiuni noi atât la nivelul UE, cât și în statele membre. Integrarea ulterioară se va baza probabil pe crearea unor mecanisme juridice noi, mai reziliente și incluzive, care să se adapteze noilor realități, precum digitalizarea, securitatea energetică și sustenabilitatea mediului.

Tratatul de la Lisabona nu poate fi, prin urmare, privit ca punctul final al integrării, ci ca punctul de plecare pe care Uniunea trebuie să construiască. În acest proces, acesta consolidează echilibrul dintre libertățile economice, protecția socială și coeziunea teritorială, devenind un ghid pentru dezvoltarea Pieței Unice. Semnificația sa durabilă se datorează bazei juridice flexibile și cuprinzătoare – una care facilitează cooperarea peste frontiere,

încurajează dezvoltarea echilibrată și garantează evoluția continuă și viziunea de viitor a integrării europene.

Bibliografie

1. Barnard, C. (2019). *The substantive law of the EU: The four freedoms* (6th ed.). Oxford University Press.
2. *Baumbast and R v Secretary of State for the Home Department*, Case C-413/99, [2002] ECR I-7091.
3. Chalmers, D., Davies, G., & Monti, G. (2019). *European Union law: Text and materials* (4th ed.). Cambridge University Press.
4. *Costa v ENEL*, Case 6/64, [1964] ECR 585.
5. Craig, P., & de Búrca, G. (2021). *EU law: Text, cases, and materials* (7th ed.). Oxford University Press.
6. European Commission. (2017). *My Region, My Europe, Our Future: Seventh report on economic, social and territorial cohesion*. Brussels. https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion7/7cr.pdf
7. European Commission. (2020). *The Single Market: Europe's best asset in a changing world*. Brussels. https://commission.europa.eu/publications/single-market-europes-best-asset-changing-world_en
8. European Commission. (2022). *Annual Single Market Report 2022*. Brussels. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/48877>
9. *Grzelczyk v Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve*, Case C-184/99, [2001] ECR I-6193.
10. *Procureur du Roi v Dassonville*, Case 8/74, [1974] ECR 837.
11. *Rewe-Zentral AG v Bundesmonopolverwaltung für Branntwein (Cassis de Dijon)*, Case 120/78, [1979] ECR 649.
12. Single European Act, *Official Journal of the European Communities*, L 169, 29 June 1987.
13. Treaty establishing the European Economic Community (Treaty of Rome, 1957).
14. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed 13 December 2007, *Official Journal of the European Union*, C 306, 17 December 2007.
15. Treaty on European Union (Maastricht Treaty), *Official Journal of the European Communities*, C 191, 29 July 1992.
16. *Van Gend en Loos v Nederlandse Administratie der Belastingen*, Case 26/62, [1963] ECR 1.
17. Weatherill, S. (2021). *Cases and materials on EU law* (13th ed.). Oxford University Press.

Încălcarea dreptului UE: o analiză numerică a cazurilor din perioada 2019–2023

MIHAI BUFAN

doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai

Abstract: Acest articol oferă o analiză a cazurilor de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (infringement) în cadrul Uniunii Europene între anii 2019 și 2023. Pe parcursul acestor cinci ani, s-a înregistrat o creștere semnificativă a activității de aplicare a legii, reflectând accentul strategic al UE pe respectarea legislației de mediu, a reglementărilor digitale și a normelor pieței interne. Analiza arată că, în timp ce statele membre mai mari au înregistrat îmbunătățiri în ceea ce privește conformarea, economiile mai mici și cele aflate în tranziție au continuat să se confrunte cu provocări, evidențiind necesitatea unor eforturi specifice de consolidare a capacității. Întârzierile procedurale au persistat, în special în cazurile complexe legate de dreptul mediului și al concurenței, subliniind importanța simplificării proceselor judiciare și administrative pentru a crește eficiența aplicării legii. În plus, această perioadă a fost caracterizată de o poziție mai dură în ceea ce privește aplicarea legii, cu o creștere notabilă a sancțiunilor și a hotărârilor obligatorii. Aceste acțiuni consolidează angajamentul UE de a menține standardele juridice și de a promova o cultură solidă a conformității, atât în rândul statelor membre, cât și al corporațiilor.

Cuvinte-cheie: CJUE, infringement, state membre, analiză statistică, domenii de politică.

Clasificare J.E.L.: K33, K42, F15

1. Introducere

Uniunea Europeană (UE) funcționează în cadrul unui sistem juridic complex, conceput pentru a susține principiile statului de drept, pentru

a asigura aplicarea uniformă a legilor în toate statele membre și pentru a proteja drepturile cetățenilor săi. Un mecanism cheie în menținerea acestei ordini juridice este procedura de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (*infringement*), un proces structurat utilizat pentru a aborda încălcările dreptului UE. Aceste proceduri sunt esențiale pentru a garanta că toate statele membre își respectă obligațiile legale, protejând astfel integritatea pieței unice și a sistemului juridic al UE în ansamblu.

Procedurile de *infringement* sunt inițiate, de regulă, de către Comisia Europeană în cazuri de neconformitate suspectată sau dovedită, adesea în urma unor plângeri din partea persoanelor fizice, a organizațiilor sau a altor state membre. Procesul implică notificări formale, eforturi de negociere și, dacă este necesar, controlul jurisdicțional exercitat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene. Această cale juridică nu doar promovează conformitatea, ci și consolidează responsabilitatea statelor membre, asigurându-se că încălcările sunt abordate într-o manieră sistematică și bazată pe lege.

Având în vedere importanța procedurilor de *infringement* pentru respectarea dreptului UE și funcționarea pieței interne, este esențial să înțelegem tiparele și tendințele acestora. Analizarea datelor statistice privind aceste proceduri poate oferi informații utile despre eficacitatea aplicării legii, poate identifica domenii sau sectoare problematice și poate evidenția discrepanțele geografice în nivelurile de conformitate din întreaga Uniune.

Acest articol oferă o analiză statistică a procedurilor de *infringement* la nivelul UE, examinând diverse dimensiuni, cum ar fi volumul și tendințele cazurilor, distribuția geografică, aspectele specifice fiecărui sector și durata procedurilor. Prin această analiză, ne propunem să clarificăm eficacitatea mecanismelor de aplicare a legii în UE, să identificăm provocările actuale și să oferim recomandări fundamentate pentru îmbunătățirea conformității și a coerenței juridice în întreaga Uniune.

2. Context

Procedurile de constatare a neîndeplinirii obligațiilor (*infringement*) sunt o parte fundamentală a cadrului juridic al Uniunii Europene, concepute pentru a asigura faptul că statele membre se conformează pe deplin

dreptului UE. Procesul este guvernat în principal de Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE), care stabilește etapele și principiile ce ghidează mecanismul de aplicare a legii. Aceste proceduri servesc nu doar la abordarea încălcărilor, ci și la promovarea uniformității juridice în toate statele membre, protejând în ultimă instanță integritatea sistemelor juridice și economice ale UE.

Inițierea procedurilor de *infringement* începe, de regulă, cu evaluarea de către Comisia Europeană a legislației naționale, a practicilor administrative sau a politicilor care pot fi incompatibile cu dreptul UE. Această evaluare poate fi declanșată prin diverse canale, inclusiv plângeri de la cetățeni, companii sau alte state membre, ori prin investigațiile proprii ale Comisiei, bazate pe eforturile de monitorizare și evaluare. Odată ce o posibilă încălcare a fost identificată, Comisia urmează un proces structurat, format din mai multe etape.

Prima etapă formală implică trimiterea unei „scrisori de punere în întârziere” către statul membru, în care sunt expuse preocupările specifice și se solicită un răspuns într-un termen stabilit, de obicei două luni. Dacă statul membru oferă o explicație satisfăcătoare sau se angajează să remedieze încălcarea, cazul poate fi închis sau soluționat în această etapă inițială. Totuși, dacă răspunsul este nesatisfăcător sau nu se primește niciun răspuns, Comisia emite un „aviz motivat”, care reprezintă o notificare formală de încălcare a legii. Acest aviz expune temeiurile juridice ale încălcării și invită statul membru să se conformeze într-un termen suplimentar, de regulă de două luni.

Dacă statul membru tot nu se conformează, cazul poate fi trimis în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE). Curtea examinează apoi probele și emite o hotărâre obligatorie din punct de vedere juridic, care poate solicita statului membru să înceteze încălcarea și să ia măsuri corective. În cazurile de încălcări persistente sau grave, UE poate impune sancțiuni financiare sau amenzi, care servesc ca factor de descurajare a neconformării.

Pe parcursul acestui proces, eficacitatea procedurilor de *infringement* depinde de mai mulți factori, inclusiv complexitatea problemelor juridice implicate, cooperarea statului membru și considerentele politice. În plus, durata cazurilor poate varia semnificativ – de la câteva luni la câțiva ani –

reflectând complexitatea procedurală și disponibilitatea părților de a soluționa litigiile pe cale amiabilă.

Procedurile de *infringement* sunt cuprinzătoare, dar mari consumatoare de resurse, necesitând adesea expertiză juridică, investigații detaliate și negocieri. Deși sunt esențiale pentru asigurarea legalității și a aplicării egale a dreptului UE, acestea prezintă și provocări, cum ar fi întârzierile procedurale și tensiunile politice. Analizarea acestor proceduri dintr-o perspectivă statistică permite părților interesate să le evalueze eficacitatea, să identifice domeniile sau sectoarele cu probleme persistente și să dezvolte strategii pentru o aplicare mai eficientă a legii în viitor.

3. Metodologie

Această analiză se bazează pe o revizuire cuprinzătoare a datelor disponibile public și a rapoartelor oficiale privind procedurile de *infringement* la nivelul UE. Sursele primare includ baza de date a Comisiei Europene privind cazurile de *infringement* și rapoartele anuale referitoare la aceste proceduri.

Analiza dezvoltată pentru acest articol utilizează date care acoperă o perioadă de cinci ani (2019-2023), permițând astfel examinarea domeniilor cu impact semnificativ, precum și a tendințelor și tiparelor pe termen lung.

Datele au fost colectate din baza de date a Comisiei Europene privind procedurile de *infringement*, care detaliază toate cazurile deschise, închise și în curs de desfășurare (1).

Aceasta este actualizată în timp real. Baza de date permite, de asemenea, căutarea cazurilor de încălcare a dreptului comunitar care au fost deschise sau închise în perioada analizată sau după tipul de decizii (de exemplu, scrisori de punere în întârziere, avize motivate sau trimeri în fața Curții de Justiție etc.).

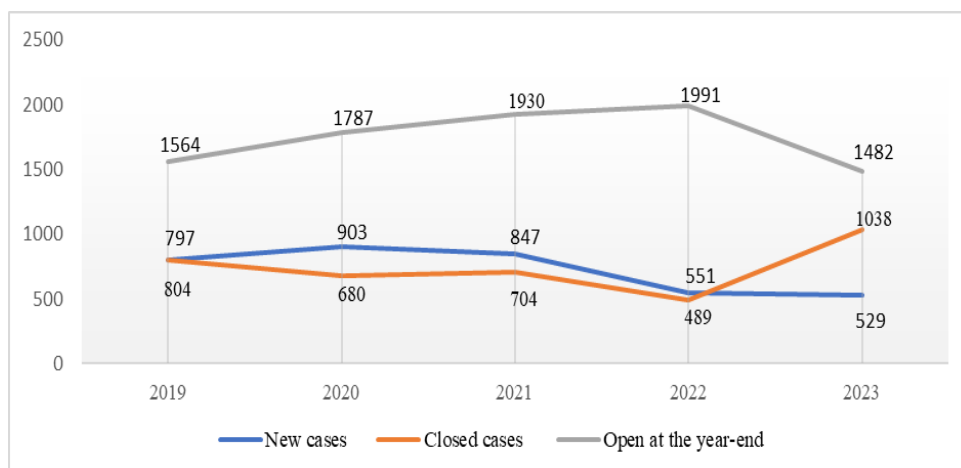
În analiza noastră, am utilizat următorii parametri:

- Distribuția numărului de cazuri noi, a cazurilor închise sau a cazurilor încă deschise la sfârșitul anului pentru perioada 2019-2023.
- Distribuția cazurilor noi pentru perioada 2019-2023.
- Distribuția cazurilor deschise la sfârșitul anului pentru perioada 2019-2023.

- Distribuția pe tipuri de încălcare a legislației pentru fiecare stat membru, luând în considerare:
 - încălcări ale regulamentelor, tratatelor și deciziilor;
 - încălcări privind transpunerea cu întârziere;
 - încălcări privind transpunerea incorectă și/sau aplicarea incorectă a directivelor.

4. Rezultate

a). Distribuția numărului de cazuri noi, închise sau rămase deschise la sfârșitul anului pentru perioada 2019-2023:

Graficul 1. Distribuția numărului de cazuri noi, închise sau rămase deschise la sfârșitul anului

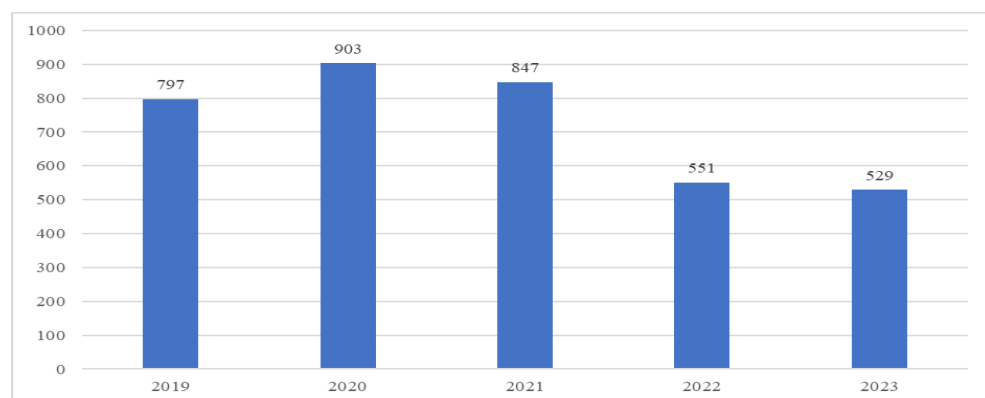
Pentru fiecare an și fiecare criteriu analizat, s-a încercat defalcarea numărului de cazuri pentru fiecare domeniu de politică. Totuși, având în vedere că baza de date identifică 30 de domenii de politică ale UE (2), s-a optat pentru raportarea a 5 domenii, și anume: mediu, piață internă, justiție și consumatori, mobilitate și transport, migrație și afaceri interne.

Asfel, în raport cu cele cinci domenii de politică, rezultatele identificate au fost următoarele:

Tabelul 1. Numărul de cazuri pentru cele 5 domenii de politică selectate

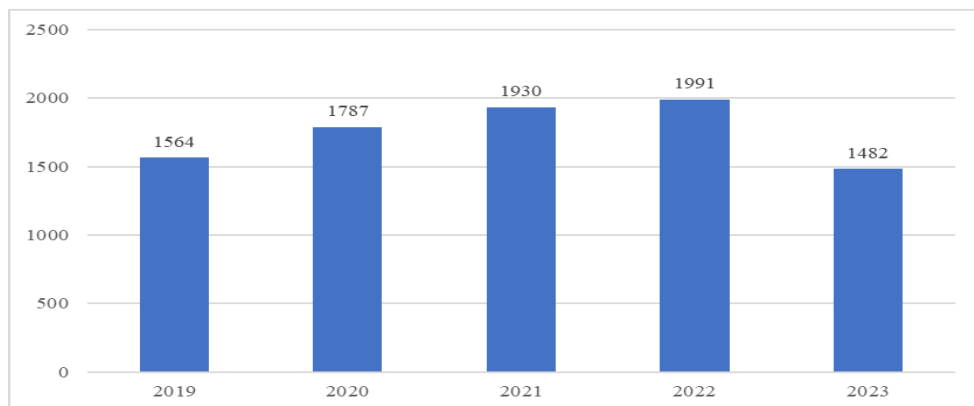
Domeniu de politică	An	Cazuri noi	Cazuri închise	Deschise la sfârșitul anului
Mediu	2019	175	146	327
	2020	236	118	445
	2021	52	141	356
	2022	103	92	369
	2023	109	184	293
Piața internă	2019	147	77	241
	2020	34	45	194
	2021	28	66	155
	2022	13	11	158
	2023	35	97	95
Justiție și consumatori	2019	78	73	164
	2020	37	64	120
	2021	120	31	209
	2022	106	59	257
	2023	89	104	243
Mobilitate și transport	2019	83	124	203
	2020	154	80	277
	2021	112	158	231
	2022	121	62	290
	2023	91	156	225
Migrație și afaceri interne	2019	58	65	139
	2020	63	60	167
	2021	89	67	189
	2022	17	67	142
	2023	61	70	133

b) Distribuția cazurilor noi pentru perioada 2019–2023

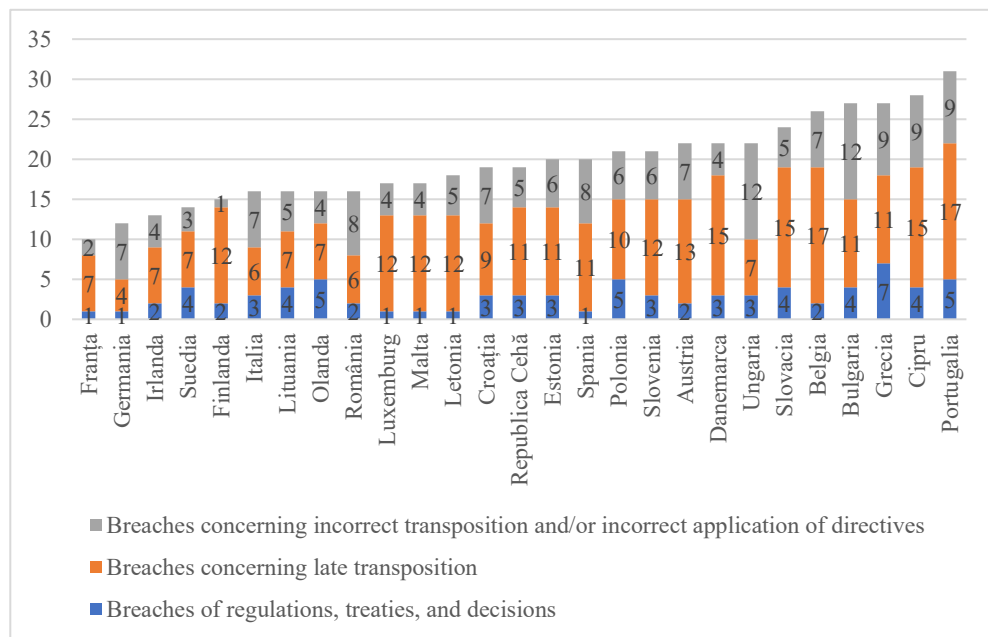
Graficul 2. Distribuția cazurilor noi de infringement (2019–2023)

c) Distribuția cazurilor deschise la sfârșitul anului pentru perioada 2019-2023

Graficul 3. Distribuția cazurilor deschise la sfârșitul anului (2019–2023)

d) Distribuția pe tipuri de încălcare a legislației pentru fiecare stat membru, luând în considerare: încălcări ale regulamentelor, tratatelor și deciziilor; încălcări privind transpunerea cu întârziere; și încălcări privind transpunerea incorectă și/sau aplicarea incorectă a directivelor

Graficul 4. Cazuri de infringement pe tipuri de încălcare a legislației

4. Interpretarea rezultatelor

În 2023, Comisia a decis să trimită un număr total de 82 de cazuri în fața Curții de Justiție a Uniunii Europene. Șaptezeci și șapte dintre acestea au fost deferite Curții pentru prima dată (în temeiul articolului 258 și/sau al articolului 260 alineatul (3) din TFUE), iar cinci cazuri au fost trimise în fața Curții pentru a doua oară (în temeiul articolului 260).

Odată ce a decis să trimită un caz în fața Curții, Comisia pregătește și depune cererea la Curtea de Justiție a Uniunii Europene. În 2023, Comisia a trimis 49 de cazuri Curții (inclusiv cazuri pentru care decizia de trimitere fusese luată înainte de 2023).

În temeiul articolului 260 alineatul (3) din TFUE, dacă un stat membru nu a notificat Comisiei măsurile de transpunere a unei directive legislative, Comisia poate propune sancțiuni financiare chiar și atunci când trimite cazul în fața Curții pentru prima dată. Comisia a solicitat Curții să impună sancțiuni financiare în 40 de cazuri.

În 2023, Curtea a pronunțat 19 hotărâri în temeiul articolului 258 TFUE, o hotărâre în temeiul articolelor 258 și 260 alineatul (3) din TFUE și trei hotărâri în temeiul articolului 260 alineatul (2) din TFUE. Curtea a impus sancțiuni financiare pentru două state membre: România și Suedia.

În cazul României, este vorba despre Cauza C-109/22. La 14 decembrie 2023, CJUE a pronunțat hotărârea în cauza C-109/22, impunând sancțiuni financiare României ca urmare a eșecului statului român de a închide toate cele 68 de depozite de deșuri neautorizate vizate de acțiunea C-301/17, introdusă anterior de Comisie. Mai exact, pe baza acestei din urmă hotărâri, statul român era obligat să ia toate măsurile necesare pentru a închide cât mai curând posibil acele depozite de deșuri care nu primiseră autorizație de continuare a activității, încălcând astfel atât prevederile naționale, cât și pe cele ale UE în vigoare și aplicabile în acest domeniu.

Astfel, CJUE a obligat România să plătească Comisiei Europene o penalitate de 600 € per depozit de deșuri și per zi de întârziere de la data hotărârii până la executarea completă a hotărârii în cauza C-301/17 (18.600 € pe zi, raportat la numărul existent de situri neconforme, sau aproximativ 6.800.000 € pe an). În plus, Curtea a obligat România la plata unei sume forfetare de 1.500.000 €.

În 2023, 21 de hotărâri au fost în favoarea Comisiei, în timp ce în două cazuri privind Bulgaria și Danemarca, Curtea a respins acțiunea Comisiei.

Statele membre sunt obligate să ia toate măsurile necesare pentru a se conforma hotărârii Curții fără întârziere. Totuși, acest lucru nu se întâmplă întotdeauna. La sfârșitul anului 2023, 80 de proceduri de *infringement* în temeiul articolului 258 TFUE și 17 proceduri în temeiul articolului 260 alineatul (2) TFUE erau încă pe rol după ce Curtea pronunțase hotărârea, deoarece Comisia a considerat că statele membre nu s-au conformat încă hotărârilor. În cazurile în care Curtea impusese deja sancțiuni financiare, statele membre vizate au plătit penalități de întârziere de la hotărârea Curții, iar Comisia va continua să solicite aceste plăți până când statele membre se vor conforma pe deplin hotărârii.

Între 2019 și 2023, Uniunea Europeană a înregistrat o creștere semnificativă a aplicării sancțiunilor pentru încălcări, reflectând accentul strategic pe consolidarea conformității cu cadrul său juridic. În medie, au fost inițiate aproximativ 640 de cazuri de *infringement* pe an, totalizând aproximativ 3.200 de cazuri pe parcursul perioadei de cinci ani. Aceasta reprezintă o creștere de 10-15% față de anii precedenți, evidențiind eforturile intensificate ale UE de a aborda încălcările legale în statele membre.

Peisajul sectorial s-a schimbat semnificativ în această perioadă. Încălcările legislației de mediu au crescut considerabil, reprezentând aproximativ 40% din toate cazurile de *infringement*, o creștere determinată de politicile ambițioase ale UE privind clima și sustenabilitatea, cum ar fi Pactul Verde (3). Eforturile de aplicare a legii în acest domeniu s-au concentrat pe probleme precum controlul poluării, gestionarea deșeurilor și conservarea biodiversității, în special în Europa de Est și de Sud, unde provocările legate de conformitate au rămas semnificative.

Între timp, cazurile legate de legislația digitală și de confidențialitate, în special aplicarea GDPR și reglementările pieței digitale, au crescut substanțial. Aceste încălcări au reprezentat aproximativ 15% din totalul cazurilor, subliniind atenția Comisiei Europene asupra suveranității digitale, confidențialității datelor și securității cibernetice, ca răspuns la progresele tehnologice rapide și la digitalizarea crescândă.

Sectoarele pieței interne și ale dreptului concurenței au continuat să fie domenii critice de aplicare a legii, fiecare reprezentând aproximativ 20-25%

din acțiunile de *infringement*. Aceste cazuri s-au concentrat pe eliminarea barierelor comerciale, problemele de licențiere și investigațiile privind dominanța pe piață. Atenția acordată acestor domenii reflectă eforturile continue de a asigura o piață unică pe deplin integrată și echitabilă.

Din punct de vedere geografic, ratele de *infringement* au rămas ridicate în țări precum România, Polonia și Grecia, unde provocările de conformitate și capacitățile juridice au rămas limitate. Cu toate acestea, economiile mai mari, cum ar fi Germania și Franța, au înregistrat îmbunătățiri notabile, cu mai puține cazuri noi, ceea ce indică reforme de succes și o mai bună conformare cu dreptul UE.

Din punct de vedere procedural, soluționarea cazurilor a durat mai mult decât în perioadele anterioare, durata medie prelungindu-se la aproximativ 20 de luni. Întârzierile au fost influențate de perturbările legate de pandemie, în special în procedurile judiciare, precum și de complexitatea crescândă a cazurilor din domeniile mediului și concurenței. În ciuda acestor provocări, unele sectoare – în special cazurile privind piața internă – au beneficiat de reforme digitale care au ajutat la simplificarea proceselor și la reducerea timpilor de soluționare.

Rezultatele aplicării legii în această perioadă au arătat o poziție mai fermă a UE. Aproximativ 70% din cazurile de *infringement* au condus la măsuri corective sau modificări legislative din partea statelor membre, reflectând o cultură a conformității consolidată. Cazurile de mare profil, în special în domeniile protecției datelor și concurenței, s-au soldat cu amenzi record de peste 1 miliard EUR, subliniind dorința UE de a impune sancțiuni substanțiale pentru a-și menține standardele juridice (4,5). În plus, ponderea cazurilor soluționate prin hotărâri judecătorești sau decizii de executare obligatorii a crescut, indicând o trecere către soluții mai stricte și mai executorii din punct de vedere juridic.

5. Concluzii

Între 2019 și 2023, eforturile de aplicare a legii ale Uniunii Europene dezvăluie câteva tendințe demne de remarcat, care depășesc simpla numărare a cazurilor. Creșterea semnificativă a procedurilor de *infringement* subliniază

angajamentul tot mai mare al UE de a consolida certitudinea juridică și de a asigura implementarea eficientă a politicilor sale în toate statele membre. Utilizarea tot mai frecventă a hotărârilor judecătorești obligatorii și a amenzilor substanțiale demonstrează disponibilitatea Uniunii de a lua măsuri ferme pentru a descuraja eficient neconformarea și pentru a promova o cultură a respectării dreptului UE.

Privind în perspectivă, aplicarea legii vizează tot mai mult sectoarele emergente aliniate cu prioritățile strategice ale Europei, cum ar fi sustenabilitatea mediului și drepturile digitale. Tendința ascendentă a încălcărilor în aceste domenii evidențiază necesitatea ca mecanismele de aplicare să evolueze rapid, abordând provocările generate de noile tehnologii și de politicile climatice. Pe măsură ce aceste probleme devin centrale pentru procesul de elaborare a politicilor UE, rolul aplicării legii va fi esențial pentru a asigura eficacitatea legislației viitoare.

În ciuda acestor succese, limitele operaționale persistă. Întârzierile procedurale și constrângerile legate de resurse sunt evidente, în special având în vedere complexitatea cazurilor de mediu și de concurență. Aceste provocări impun consolidarea capacităților, inovarea tehnologică și intensificarea cooperării între instituțiile UE și statele membre pentru a îmbunătăți eficiența punerii în aplicare și pentru a reduce durata necesară soluționării cazurilor.

În plus, diferențele observate între regiuni sugerează că există încă decalaje în aplicarea legii. Unele state membre sau sectoare par să se confrunte cu dificultăți în ceea ce privește conformarea, fie din cauza capacității instituționale, a cadrelor juridice sau a factorilor politici. Abordarea acestor probleme va necesita sprijin personalizat, asistență tehnică și un angajament politic sporit pentru a promova o aplicare mai uniformă în întreaga Uniune.

Bibliografie

1. [https://ec.europa.eu/implementing-eu-law/search-infringement-decisions/?lang_code=da&r_dossier=INFR_\(2023\)2049_&langCode=EN](https://ec.europa.eu/implementing-eu-law/search-infringement-decisions/?lang_code=da&r_dossier=INFR_(2023)2049_&langCode=EN)
2. EU policy areas: agriculture and rural development, budget, communication on climate action, communications networks, content and technology, competition, defense and space industry, digital services, economic and financial affairs, education, youth, sport and culture, employment, social affairs

and inclusion, energy, Enlargement and Eastern Neighborhood, Environment, Eurostat, Financial Stability, Financial Services and Capital Markets Union, Health and Food Safety, Human Resources and Security, Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, Justice and Consumers, Legal Service, Maritime Affairs and Fisheries, Middle East, North Africa and Gulf, Migration and Home Affairs, Mobility and Transport, Neighbourhood and Enlargement Negotiations, Reform and Investment, Regional and Urban Policy, Secretariat-General, Taxation and Customs Union

3. The European Green Deal is the EU's growth strategy. Launched in 2019, it consists of a package of policy initiatives that put the EU on track for a green transition, with the ultimate goal of achieving climate neutrality by 2050. It is the EU's contribution to the Paris Agreement, which the EU and all its Member States have ratified and which set the goal of limiting global warming to a maximum of +1.5°C compared to pre-industrial levels.
4. Case against Meta (Facebook): In July 2021, Facebook's parent company, Meta, was fined €265 million by the Irish Data Protection Commission for GDPR violations. Subsequently, in 2022, the DPC issued additional fines totalling over €1 billion in several cases related to data processing violations.
5. Apple tax case: The European Commission's August 2020 decision found that Ireland had granted Apple illegal state aid worth approximately €13 billion in the form of unpaid taxes.

Analiza multidimensională a cauzelor comportamentului criminal

GHEORGHE BUNEA

Conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

LUCREȚIA-IOANA GALBEN

doctorand, Universitatea „Valahia” Târgoviște

Abstract: Comportamentul criminal nu poate fi înțeles pe deplin în absența unei analize a mediului social, familial și instituțional care modelează traiectoria de dezvoltare a individului. Factorii de mediu joacă un rol esențial în formarea predispoziției către devianță, exercitând o influență atât asupra dezvoltării psihologice și emoționale a copilului, cât și asupra mecanismelor care stau la baza adaptării acestuia la cadrele normative sociale predominante.

Cuvinte-cheie: dezvoltarea copilului; comportament criminal; influențe familiale; mediu social

Clasificare J.E.L.: K42, Z13, J13

1. Introducere

Gena MAOA, cromozomul X, sadismul sexual, hipometilarea promotorului MB-COMT. În această lucrare urmărim să articulăm o examinare realistă și actuală a modului în care predispozițiile genetice și influențele mediului converg pentru a modela comportamentele violente și deviante. Printr-o abordare integrativă, care combină perspective genetice, sociale,

familiale, educaționale și psihologice, ne propunem să avansăm o înțelegere mai profundă a factorilor capabili să precipite acte extreme de violență.

1.1. Interacțiunea dintre ereditate și mediu în dezvoltarea comportamentului uman

Dezbateră clasică privind interacțiunea dintre predispozițiile înnăscute și condițiile de mediu în explicarea comportamentului uman a servit drept problemă conceptuală centrală în domeniul științelor sociale, psihologiei și biologiei timp de secole, cu origini care pot fi identificate încă din filosofia antică și continuând să fie o temă esențială a cercetării științifice contemporane. În esență, această dezbateră ridică întrebarea crucială: suntem modelați predominant de moștenirea noastră genetică (natura) sau de influențele mediului (educația) în care trăim?

De-a lungul istoriei, mulți gânditori și cercetători s-au străduit să explice de ce indivizii acționează așa cum o fac, dezvoltând teorii care au oscilat între accentuarea primatului factorilor biologici și evidențierea rolului decisiv al mediului social. O contribuție fundamentală la această dezbateră a fost articulată de John Locke în secolul al XVII-lea, care a introdus faimosul concept de „tabula rasa”, susținând că mintea umană este, la naștere, o „tablă ștersă” și că personalitatea și comportamentul sunt modelate exclusiv prin experiențele de viață și influențele mediului. Din această perspectivă, educația, familia, cultura și evenimentele trăite joacă un rol determinant în modelarea dezvoltării individuale.

În contrast cu această poziție, Jean-Jacques Rousseau a pledat în favoarea primatului naturii, afirmând că dezvoltarea umană urmează un curs natural, guvernat de factori înnăscuți, iar influențele externe ar trebui limitate pentru a nu distorsiona potențialul inerent al individului. Aceste perspective opuse au modelat și alimentat, de-a lungul timpului, dezbateră modernă privind influența relativă a moștenirii genetice și a mediului asupra comportamentului uman.

Aceste perspective empirice consolidează premisa că dezvoltarea comportamentului uman nu poate fi explicată exclusiv prin factori ereditari sau prin mediu, ci trebuie înțeleasă ca rezultat al unei interacțiuni permanente între cele două dimensiuni. În acest cadru, analizarea modului în care această interacțiune poate contribui la apariția unor comportamente

extreme, precum cele manifestate de ucigașii în serie, devine deosebit de relevantă.

1.2. Influența factorilor genetici asupra comportamentului criminal

Factorii genetici au fost identificați ca exercitând o influență semnificativă în dezvoltarea care stă la baza comportamentelor agresive.

În studiul semnat de Lucija Erhatic se menționează că gena MAOA, numită colocvial „gena războinicului”, a fost asociată cu agresivitatea și înclinațiile violente, având un rol potențial semnificativ în dezvoltarea comportamentului criminal, în special în cazul ucigașilor în serie. Această genă, situată pe cromozomul X, joacă un rol crucial în reglarea nivelurilor unor neurotransmițători esențiali, precum dopamina, serotonina, norepinefrina și epinefrina, care exercită o influență semnificativă asupra stării de spirit, controlului impulsurilor și agresivității. La persoanele cu o expresie alelică tipică sau cu o genă MAOA care funcționează optim, acești neurotransmițători sunt descompuși eficient, ajutând la prevenirea comportamentului impulsiv și agresiv. Cu toate acestea, în prezența unei mutații sau a unei deficiențe funcționale, procesul de descompunere metabolică este încetinit, ducând la acumularea anormală a acestor substanțe, în special a dopaminei. Acest dezechilibru chimic poate precipita iritabilitate crescută, impulsivitate și o înclinație semnificativ crescută către manifestări comportamentale violente.

Alelele MAOA cu expresie scăzută sunt observate mai frecvent la bărbați, deoarece aceștia moștenesc un singur cromozom X și sunt, prin urmare, mai vulnerabili la efectele negative ale genei. Studiile arată că persoanele care poartă această variație genetică prezintă o înclinație crescută către comportamente ostile sau agresive, în special atunci când sunt expuse la factori de mediu dăunători, cum ar fi trauma sau maltratarea în copilărie. Interacțiunea dintre predispozițiile ereditare și factorii de mediu poate contribui la apariția tendințelor violente, un model documentat frecvent în cazul ucigașilor în serie. Gena MAOA a fost, de asemenea, invocată în ultimii ani într-un context juridic, ca parte a strategiei de apărare în procedurile penale, pentru a susține responsabilitatea penală redusă în cazurile de infracțiuni violente. În anumite situații, această linie de apărare a dus la sentințe mai blânde, predispoziția genetică fiind recunoscută ca factor atenuant în evaluarea răspunderii penale.

Cu toate acestea, prezența unei gene MAOA cu activitate scăzută nu garantează, în sine, manifestarea unui comportament violent. Ea poate fi, totuși, o componentă importantă a unui cadru multifactorial mai larg, în special atunci când funcționează în conjuncție cu alți factori, cum ar fi stresul, trauma sau vătămarea cerebrală. Mai mulți ucigași în serie celebri sunt suspectați că au purtat această variație genetică, care ar fi putut exercita un rol influent în modelarea acțiunilor lor. De exemplu, Ted Bundy, deși a crescut într-o familie aparent stabilă, a manifestat comportamente deviate cu debut precoce, cum ar fi o fascinație pentru cuțite. În adolescență, a fost suspectat de furt și comportament voaierist, iar pe măsură ce s-a maturizat, a comis infracțiuni din ce în ce mai grave, primul său omor având loc la vârsta de 27 de ani. Deși nu a fost abuzat în copilărie și nici nu se știe să fi suferit leziuni la cap, se crede că o genă MAOA cu activitate scăzută ar fi putut contribui la manifestările sale comportamentale violente. Un factor psihologic major a fost descoperirea sa, la vârsta de 13 ani, că femeia pe care o credea sora lui era, de fapt, mama sa biologică, iar femeia pe care o credea mama lui era de fapt bunica sa, o revelație care probabil a provocat o traumă psihologică profundă. În plus, despărțirea de fosta sa iubită ar fi putut funcționa ca un factor declanșator, sugerând o combinație de predispoziții genetice și factori de stres ambiental. Este posibil ca Bundy să fi suprimat impulsurile violente până când a fost supus unui stres extern substanțial.

Un alt exemplu notabil este Jeffrey Dahmer, care a manifestat comportamente anormale încă din copilăria timpurie. El a comis acte tulburătoare asupra animalelor înainte de a-și escala comportamentul la uciderea ființelor umane. Contextul său psihologic, coroborat cu un istoric de abuz în copilărie, sunt considerați factori care au pus bazele actelor sale criminale ulterioare. Se crede că prezența unei gene MAOA cu activitate scăzută ar fi putut exacerba tendințele sale psihopate, în special în contextul traumei din copilărie.

Un alt factor cheie în înțelegerea comportamentului violent este leziunea cerebrală traumatică, descrisă în același studiu.

Astfel, autorul menționează că leziunile cerebrale și traumatismele craniocerebrale, cauzate frecvent de accidente, căderi, acte de agresiune sau coliziuni auto, pot exercita efecte profunde și de durată asupra sănătății cognitive, emoționale și asupra funcționării comportamentale a persoanelor afectate. Aceste traume devin cu atât mai critice atunci când apar în timpul

copilăriei, perioadă în care creierul trece printr-o dezvoltare substanțială. În aceste circumstanțe, ele pot induce daune neurologice permanente care exercită o influență pe termen lung asupra personalității, emoțiilor și modelelor comportamentale. În special, dificultățile de reglare emoțională, problemele de control al impulsurilor și tendințele agresive apar frecvent ca urmare a unor astfel de leziuni, constituind elemente cheie în înțelegerea comportamentului criminal recurent, în special în profilurile comportamentale ale ucigașilor în serie.

Persoanele care au suferit astfel de leziuni traumatiche prezintă adesea deficite cognitive și senzoriale, instabilitate emoțională și dificultăți în luarea deciziilor. În copilărie, astfel de leziuni pot duce la generarea de către creier a unor rețele neuronale noi, care adesea nu au eficacitatea funcțională a celor preexistente. Acest proces poate duce la schimbări comportamentale semnificative, însoțite de transformări în structura personalității. În cazul populației din închisori, studiile indică o prevalență extrem de ridicată a leziunilor cerebrale, o proporție semnificativă de deținuți raportând astfel de experiențe, multe dintre acestea fiind de dată relativ recentă. Astfel de leziuni sunt frecvent corelate cu niveluri ridicate de agresivitate, tulburări mintale, performanță cognitivă diminuată și un risc crescut de recidivă.

Diferențe marcante între sexe sunt, de asemenea, evidente. O mare proporție de bărbați din închisoare au suferit traume craniene, adesea înainte de a ajunge la vârsta adultă, ceea ce coincide cu intrarea timpurie în sistemul penitenciar. Acești indivizi prezintă, în general, o probabilitate mai mare de a reîncrimina și tind să rămână în detenție pentru perioade prelungite. În rândul populației feminine din închisori, prevalența traumelor craniene este chiar mai mare, multe raportând pierderea conștienței asociată cu aceste episoade. O corelație este observată, de asemenea, între astfel de leziuni și un istoric de abuz și maltratare, care pot juca un rol substanțial în precipitarea modelelor comportamentale criminale. În rândul infractorilor juvenili, majoritatea au suferit traume cerebrale, iar cei care au experimentat mai multe astfel de episoade prezintă o înclinație semnificativ mai mare de a se angaja în conduite violente și de a recidiva.

Un caz emblematic pentru ilustrarea relației complexe dintre trauma cerebrală și comportamentul criminal violent este cel al lui Richard Ramirez, cunoscut sub numele de „Night Stalker”. De-a lungul vieții sale, Ramirez a suferit multiple leziuni craniene severe, începând din copilăria timpurie.

La vârsta de doi ani, un dulap a căzut peste el și l-a lăsat inconștient, provocându-i răni grave, iar la cinci ani, a fost din nou grav rănit după ce a fost lovit în cap de un leagăn. Aceste traume au precipitat debutul epilepsiei de lob temporal, o afecțiune care este frecvent corelată cu comportamente sexuale deviante, agresivitate exacerbată și convingeri religioase exagerate. Pe lângă aceste probleme neurologice clare, Ramirez a fost, de asemenea, supus unui mediu familial extrem de abuziv, fiind martor la acte grave de violență încă de la o vârstă fragedă, inclusiv omuciderea unei rude. Cercetările ulterioare au identificat trăsături specifice tulburării de spectru autist (TSA), cum ar fi dificultățile de socializare și retragerea socială, care i-au agravat și mai mult tulburările de comportament și tendințele antisociale.

Astfel, deși există o legătură clară între trauma cerebrală și comportamentul violent, este esențial să recunoaștem că astfel de leziuni constituie doar o singură componentă în cadrul unei interacțiuni complexe de predispoziții genetice și influențe ale mediului social și familial. Cazul lui Ramirez este deosebit de relevant în măsura în care demonstrează că leziunile cerebrale singure nu explică pe deplin comportamentul violent extrem, ci mai degrabă contribuie substanțial la dezvoltarea trăsăturilor și tendințelor antisociale care, atunci când sunt amplificate de condiții de mediu adverse și factori psihologici dăunători, pot duce la violență extremă și comportament criminal.

Mai mult, autorul Lucija Erhatic descrie influența factorilor biologici subiacenți în manifestarea sadismului sexual ca formă extremă de comportament criminal.

Sadismul sexual constituie un factor central în înțelegerea modelelor comportamentale ale infractorilor sexuali în serie, adesea caracterizați prin plăcere sexuală derivată din cruzime, umilință și violență aplicate altora. Acest tip de comportament este strâns asociat cu o predispoziție biologică subiacentă care poate exercita o influență profundă asupra trăsăturilor agresive ale unui individ. Sadismul, așa cum este definit în literatură, implică obținerea plăcerii sexuale, uneori chiar a orgasmului, din acte care implică suferința fizică sau psihologică a altora. Chiar dacă definiția sa are rădăcini istorice care datează de mai bine de un secol, aceasta rămâne extrem de relevantă astăzi și este inclusă în manualele moderne de diagnostic psihiatric.

Această predispoziție către cruzime poate fi conceptualizată ca un element în cadrul unui spectru mai larg de modele comportamentale agresive care se manifestă, de asemenea, în regnul animal. La multe specii, agresivitatea funcționează ca o componentă a comportamentului de împerechere, sugerând astfel o potențială bază evolutivă. De exemplu, masculii de cimpanzeu folosesc frecvent forța pentru a-și asigura parteneri de reproducere. La oameni, modele comportamentale similare pot evolua în tendințe sadice, în special la persoanele care experimentează excitare sexuală prin acte de dominare și provocare de rău.

Studiile comportamentale indică faptul că un segment semnificativ al populației masculine a raportat fantezii sexuale care implică aplicarea durerii, sugerând astfel că astfel de înclinații pot fi mult mai răspândite decât se crede în mod obișnuit. Bărbații care prezintă trăsături antisociale și modele comportamentale agresive sunt mai predispuși să manifeste o excitare sexuală crescută atunci când sunt expuși la imagini cu femei în suferință. Acest lucru sugerează că anumite trăsături antisociale pot fi susținute de o componentă genetică importantă și că convergența agresivității, antisocialității și gratificării sexuale poate contribui la o predispoziție către violență extremă.

Spectrul sadismului sexual este larg, doar o minoritate de bărbați manifestând formele sale severe. Cu toate acestea, grade variate de interes pentru dominanța sexuală pot fi observate într-un segment considerabil mai larg al populației. Studiile care analizează conținutul revistelor erotice indică faptul că o proporție semnificativă de bărbați manifestă atracție față de teme sadomasochiste. Această realitate susține ideea că sadismul sexual se află la capătul extrem al unui continuum de agresiune sexuală. În acest context, infractorii sexuali în serie sunt indivizi care amplifică impulsuri agresive relativ comune, transformându-le în acte de hărțuire, tortură și crimă.

O altă componentă cheie în înțelegerea comportamentului acestor indivizi este dimensiunea neurobiologică ce susține căutarea de senzații tari și plăcerea asociată cu violența. Acești infractori derivă plăcere nu numai din actul uciderii în sine, ci și din procesul de urmărire și dominare a victimelor lor. Această tendință poate fi legată de dereglări în reglarea dopaminei sau de dezechilibre ale altor neurotransmițători care sporesc sentimentul de recompensă asociat cu comportamentele violente. Astfel, comportamentul de căutare a senzațiilor poate evolua în timp într-o nevoie compulsivă de

a ucide, în măsura în care numai prin violență continuă acești indivizi își pot satisface impulsurile.

Această escaladare a violenței poate fi observată în multe cazuri în care infractorii comit acte din ce în ce mai violente și sadice pe măsură ce comportamentul lor criminal progresează. Exemplele istorice ilustrează manifestarea sadismului sexual în formele sale cele mai extreme. Unii dintre acești infractori au descris experimentarea unei plăceri sexuale intense în timpul actelor lor de cruzime, exprimând sentimente de exaltare și satisfacție în timpul actelor repetate de strangulare sau înjunghiere. Aceste cazuri demonstrează legătura indisolubilă dintre excitarea sexuală și violență la anumiți indivizi, întărind astfel ideea că predispozițiile biologice pot juca un rol major în dezvoltarea unor astfel de modele comportamentale.

Chiar dacă factorii de mediu contribuie la modelarea tendințelor violente, nucleul sadismului sexual și impulsul de a ucide din plăcere par a fi adânc înrădăcinate în factori biologici și neuropsihologici. Impulsul intens pentru satisfacție sexuală, combinat cu trăsături agresive și antisociale, poate propulsa anumiți indivizi către limitele extreme ale comportamentului violent, unde numai crima le poate satisface nevoia de dominare și control. Această perspectivă reflectă o înțelegere mai profundă a infractorilor sexuali în serie ca indivizi mânați de forțe instinctive, puternice, înăscute, care îi determină să comită acte de o cruzime inimaginabilă.

Un alt factor genetic semnificativ este gena COMT, implicată în descompunerea dopaminei, un neurotransmițător asociat cu motivația și recompensa. Cercetările au arătat că variațiile acestei gene, atunci când apar în conjuncție cu consumul de cannabis, pot contribui la debutul manifestărilor psihotice și, în unele cazuri, pot precipita patologia schizofrenică. O corelație puternică a fost identificată între hipometilarea promotorului MB-COMT și sensibilitatea crescută la tulburări precum schizofrenia și tulburarea bipolară. Mai mult, gena CADM2, care este implicată în dezvoltarea sistemului nervos, a fost, de asemenea, corelată cu comportamentul agresiv, în special la bărbați, și a fost legată anterior de mai multe tulburări psihiatrice.

Pe lângă factorii genetici, epigenetica oferă un cadru explicativ relevant pentru înțelegerea comportamentului ucigașilor în serie.

Astfel, modificările epigenetice relevante includ metilarea ADN-ului și acetilarea histonelor. Metilarea implică adăugarea unei grupări metil la

o moleculă de citozină, ceea ce reduce expresia genică, în timp ce acetilarea histonelor duce la creșterea expresiei genice.

Cercetările au arătat că traumele din copilărie, cum ar fi abuzul sau neglijarea, provoacă o metilare crescută a ADN-ului în genele implicate în reglarea stresului, cum ar fi gena NR3C1. Această modificare este asociată cu un risc crescut de dezvoltare a modelelor comportamentale agresive. Mai mult, aceste traume pot duce atât la schimbări structurale, cât și funcționale în creier, afectând regiunile implicate în procesarea emoțiilor și a cogniției.

Factorii epigenetici modulează expresia genelor implicate în reglarea stresului și procesarea emoțiilor, iar efectele lor pot persista pe termen lung. Aceste modificări pot precipita comportamente impulsive și agresive, în special atunci când apar alături de condiții de mediu adverse, cum ar fi sărăcia, lipsa sprijinului social sau expunerea la violență. Nivelurile ridicate de metilare a ADN-ului au fost, de asemenea, corelate cu alterări ale funcțiilor sinaptice, ale plasticității neuronale și ale conectivității cerebrale, toate acestea contribuind la o funcționare cognitivă aberantă.

Cercetările recente au arătat că țesutul cerebral al ucigașilor în serie prezintă niveluri ridicate de metilare a ADN-ului în genele implicate în plasticitatea neuronală, răspunsul la stres și funcțiile sinaptice, ceea ce ar putea contribui la dezvoltarea unor disfuncții cognitive și comportamentale severe. Studiile privind modificările epigenetice în creierul ucigașilor în serie sugerează că aceste procese pot perturba conectivitatea neuronală și pot contribui la apariția unor modele comportamentale deviante.

2. Teorii psihologice și modele de personalitate

Interacțiunea dintre gene și structura constitutivă reprezintă un subiect major de interes în explicarea comportamentului criminal, fiind abordată de numeroase teorii din psihologie și criminologie. Una dintre aceste teorii este teoria activării generale (general arousal theory), care susține că atât factorii genetici, cât și cei de mediu contribuie, într-o manieră interdependentă, la formarea trăsăturilor de personalitate și, implicit, la manifestarea comportamentelor deviante. Această teorie subliniază faptul că nicio cauză singulară a comportamentului criminal nu poate fi izolată, ci

acesta este mai degrabă rezultatul unei interacțiuni complexe între predispozițiile ereditare și influențele mediului social.

Psihologul Hans Eysenck a dezvoltat un model explicativ cunoscut sub numele de modelul PEN, care examinează personalitatea umană prin prisma a trei factori esențiali: psihoticismul, extraversiunea și nevrotismul. În viziunea sa, acești factori contribuie substanțial la predispoziția indivizilor către comportamente antisociale sau criminale.

- **Psihoticismul** este asociat cu trăsături de personalitate precum agresivitatea, impersonalitatea, impulsivitatea, lipsa de empatie, răceala afectivă și comportamentele antisociale. Persoanele cu un nivel ridicat de psihoticism tind să manifeste detașare emoțională față de suferința altora, afișează o răceală afectivă marcată și se comportă impulsiv, fără a lua în considerare consecințele morale ale acțiunilor lor.
- **Extraversiunea**, prin contrast, corelează cu trăsături precum sociabilitatea, nivelurile ridicate de activitate, căutarea pronunțată de senzații, lipsa de griji, dominanța și asertivitatea. Indivizii extravertiți sunt, în general, energici, dornici să exploreze lumea din jur și caută constant experiențe noi și stimulatoare. Această dorință de căutare a senzațiilor poate, în anumite contexte sociale adverse, să precipite tendințe comportamentale riscante, inclusiv încălcarea normelor sociale sau chiar implicarea în activități criminale.
- **Nevrotismul**, al treilea factor analizat de Eysenck, este caracterizat printr-o predispoziție marcată către anxietate, depresie, stimă de sine scăzută, raționament irațional, instabilitate emoțională, schimbări bruște de dispoziție și tensiune psihologică permanentă. Persoanele cu niveluri ridicate de nevrotism sunt mai vulnerabile la stres și, în absența unor mecanisme eficiente de adaptare, pot recurge la comportamente distructive sau deviante, angajându-se în acte de violență sau conduită criminală ca formă de eliberare a tensiunii emoționale acumulate.

Eysenck a demonstrat, prin studii empirice și cercetări, că acești trei factori de personalitate pot fi utilizați cu succes în identificarea predispozițiilor către comportamentul criminal. Dintre aceștia, psihoticismul joacă un rol esențial în diferențierea persoanelor care manifestă un comportament

criminal de cele care nu prezintă astfel de tendințe. Măsurarea acestui factor oferă o bază solidă pentru evaluarea riscului de implicare în activități antisociale și pentru dobândirea unei înțelegeri mai profunde a mecanismelor interne care promovează apariția comportamentului criminal.

De asemenea, Eysenck a subliniat că vârsta individului influențează relevanța acestor factori în explicarea comportamentului deviant. S-a demonstrat că extraversiunea este un predictor mai eficient al comportamentelor antisociale la tineri, care sunt mai înclinați spre asumarea riscurilor și implicarea în situații care oferă stimuli puternici. În schimb, nevrotismul s-a dovedit a fi un predictor mai relevant la adulți și la persoanele în vârstă, unde acumularea stresului, instabilitatea emoțională și lipsa strategiilor eficiente de gestionare a problemelor emoționale pot duce la comportamente antisociale sau chiar criminale.

3. Concluzii

Un aspect esențial al teoriei lui Eysenck constă în recunoașterea influenței ereditare asupra acestor trăsături de personalitate. Numeroase cercetări au confirmat că psihoticismul, extraversiunea și nevrotismul au o componentă genetică semnificativă, sugerând că predispozițiile către anumite tipuri de comportament sunt moștenite, deși manifestarea lor concretă depinde în mare măsură de factorii de mediu. Această concluzie susține ideea că trăsăturile de personalitate nu sunt determinate exclusiv de mediul în care trăiește individul, ci sunt mai degrabă rezultatul unei interacțiuni complexe între moștenirea genetică și experiențele de viață cumulative.

Analiza multidimensională a comportamentului criminal dezvăluie că geneza devianței nu poate fi atribuită unei singure cauze, ci reprezintă mai degrabă rezultatul unei interacțiuni permanente și complexe între ereditate și mediul social. Un aspect fundamental al acestei cercetări, bazat pe modelul PEN al lui Hans Eysenck, subliniază că trăsăturile de personalitate precum psihoticismul, extraversiunea și nevrotismul posedă o componentă genetică semnificativă. Acest lucru sugerează că predispozițiile către anumite tipuri

de comportament sunt moștenite, deși manifestarea lor concretă depinde în mare măsură de experiențele de viață cumulative.

Următoarele concluzii cheie reies din analiza integrată:

- **Sinteza Natură-Educație:** Dezvoltarea umană nu este modelată exclusiv de o „tabula rasa” sau doar de factori înnăscuți, ci de o interacțiune continuă în care influențele mediului, cum ar fi familia și educația, interacționează cu predispozițiile biologice.
- **Vulnerabilitatea Biologică și Neurologică:** Variațiile genetice, cum ar fi alela MAOA cu expresie scăzută („gena războinicului”), și leziunile cerebrale traumatice pot crea o bază fiziologică pentru impulsivitate și agresivitate. Cazuri precum cel al lui Richard Ramirez demonstrează modul în care daunele neurologice din copilăria timpurie pot declanșa schimbări pe termen lung în personalitate și în modelele comportamentale.
- **Rolul Catalizatorilor de Mediu:** Condițiile adverse, inclusiv trauma, abuzul sau neglijarea în copilărie, acționează ca declanșatori critici pentru predispozițiile biologice. Modificările epigenetice, cum ar fi metilarea ADN-ului, arată că mediile sociale pot altera fizic expresia genelor legate de reglarea stresului, precipitând ulterior conduita violentă
- **Valoarea Predictivă a Modelelor de Personalitate:** Măsurarea psihoticismului servește ca o bază solidă pentru diferențierea tendințelor criminale, în timp ce relevanța extraversiunii și a nevrotismului ca predictorii variază în funcție de vârsta individului.
- **Extremele Sadismului Sexual:** Manifestările criminale severe, cum ar fi sadismul sexual la infractorii în serie, par a fi profund înrădăcinate în dereglările neuropsihologice ale sistemelor de dopamină și recompensă, unde crima devine o satisfacere compulsivă a impulsurilor înnăscute de dominare.

În ultimă instanță, o înțelegere eficientă a comportamentului criminal necesită o abordare holistică ce nu izolează factorii biologici de cei sociali. Criminalitatea este rezultatul unei traiectorii multifacetate în care moștenirea genetică a individului este constant modelată, amplificată sau atenuată de mediul familial și instituțional în care acesta se dezvoltă.

Bibliografie

1. Ali, S. „Mind Behind the Stressed Navigating Through the Nature, Nurture, and Stress Response of Early Life”, *International Journal of Psychological Studies*, vol. 16, no. 1 (2024).
2. Allport, G.W., *Structura și dezvoltarea personalității* (București: EDITURA DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGOCĂ, 1991).
3. Aniței, M. și alții, *Tratat de psihologia personalității*, (București: Trei, 2016);
4. Bertram, C. „Jeffrey Dahmer: A Timeline of His Murders, Arrests and Death”, *Biography* (2025).
5. Blandin, K., „Temperament and typology”, *Journal of Analytical Psychology* (2013).
6. Brett & Kate McKay, „What Is Character? Its 3 True Qualities and How to Develop It”, *A Man's Life, Character, On Manhood, On Virtue* (2019).
7. Bunea, G., *Criminologie. Note de curs* (Cluj-Napoca: RISOPRINT, 2021).
8. Chakraborty, N. K., Upreti, P. N., & Mishra, A., „Genetic & Environmental Influences on Criminal Behaviour”, *Calcutta Law Times*, March Issue, vol. 1 (2011).
9. Chelcea, S., *Tehnici de cercetare sociologică*, (București: Școala Națională de Studii Politice și Administrative, 2001);
10. Chelcea, S., Mărginean, I. & Cauc, I., *Cercetarea sociologică. Metode și tehnici*, (Deva: Destin, 1998).

Femeile și managementul emoțional în instituțiile publice: leadership prin empatie, echilibru și eficiență

GHEORGHE BUNEA

Conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

LUCREȚIA-IOANA GALBEN

doctorand, Universitatea „Valahia” Târgoviște

Abstract: Această lucrare explorează rolul multifățetat al femeilor în articularea și punerea în aplicare a practicilor de leadership prin prisma managementului emoțional în mediile instituțiilor publice. Într-un mediu organizațional dominat de imperativele eficienței, transparenței și receptivității adaptive, leadership-ul feminin este tipificat prin echilibru emoțional și reglarea afectului, empatie și o competență în orchestrarea resurselor umane conform principiilor sustenabilității pe termen lung. Studiul integrează atât perspective teoretice, cât și empirice asupra managementului emoțional, punând astfel în prim-plan configurația distinctivă românească a leadership-ului feminin în administrația sectorului public. Concluziile subliniază importanța integrării inteligenței emoționale în strategiile de leadership ca un catalizator esențial pentru performanța și coeziunea organizațională.

Cuvinte-cheie: *echilibru, empatie, leadership feminin, management emoțional, instituții publice, eficiență, management public.*

Clasificare J.E.L.: J16, M12, M54

1. Introducere

Reconfigurările economice și sociale observate în ultimele decenii au redefinit rolul femeilor atât în peisajul societal larg, cât și în mediul managerial. În instituțiile publice, unde dimensiunea umană exercită un impact major asupra eficienței și calității serviciilor furnizate, femeile aflate în poziții de conducere promovează o transformare a practicilor de management bazată pe o alfabetizare emoțională avansată, cooperare și echilibru.

În România, prezența tot mai mare a femeilor în funcții de conducere în administrația publică centrală și locală constituie un fenomen demn de remarcat. Conform datelor Eurostat (2023), România depășește pragul european de referință în ceea ce privește prezența femeilor care ocupă funcții de management de nivel mediu în sectorul public, o tendință care indică o schimbare progresivă către o cultură organizațională mai incluzivă.

Scopul articolului este de a articula semnificația managementului emoțional în exercitarea leadership-ului feminin în instituțiile publice, cu un accent deosebit pe valorile empatiei, echilibrului și eficienței.

2. Cadrul teoretic: leadership-ul feminin și inteligența emoțională

2.1. Conceptul de leadership feminin

Leadership-ul feminin este adesea conceptualizat ca fiind capacitatea de a conduce prin intermediul practicilor de cooperare, al înțelegerii interpersonale și al îmbunătățirii sistemice a capitalului uman ca resursă organizațională de bază. Potrivit lui Northouse (2021), femeile aflate în poziții de conducere tind să adopte un stil de leadership transformațional, fundamentat pe încredere și motivație intrinsecă, mai degrabă decât abordări bazate pe control sau mecanisme coercitive.

În contextul românesc, studiile realizate de Zamfir (2019) și Marinescu (2021) arată că femeile care ocupă poziții manageriale în sectorul public utilizează un stil de leadership participativ, care favorizează comunicarea deschisă și recunoașterea substanțială a diversității opiniilor.

2.2. *Inteligența emoțională și managementul emoțional*

Conceptul de inteligență emoțională (Goleman, 1998) implică abilitatea de a recunoaște, înțelege și gestiona propriile emoții, precum și expresiile emoționale ale celorlalți. În managementul instituțional, această competență este asociată cu rezultatele și performanța la nivel de echipă, cu satisfacția profesională și împlinirea vocațională, precum și cu atenuarea conflictelor.

Femeile lider excelează în orchestrarea interacțiunilor emoționale complexe, datorită empatiei lor sporite și capacității de a cultiva un climat organizațional constructiv și suportiv (Iliescu, 2020). Astfel, managementul emoțional devine un instrument strategic pentru echilibrarea dimensiunilor raționale și afective inerente procesului decizional.

3. Managementul emoțional în instituțiile publice

Instituțiile publice funcționează într-un mediu birocratic complex, unde deciziile sunt modelate nu doar de reguli juridice și cadre procedurale, ci și de dinamici interpersonale complicate. Un management emoțional eficient contribuie la reducerea tensiunilor și la încurajarea unor niveluri ridicate de angajament din partea forței de muncă.

În administrația publică din România, femeile aflate în poziții de conducere – directoare, șefe de departamente, manageri de proiect – se confruntă cu provocări specifice: stereotipuri de gen, presiune socială și imperativul de a-și demonstra competența într-un mediu modelat predominant de structuri dominate de bărbați (Băluță, 2018). Cu toate acestea, prin valorificarea capacităților lor sporite de empatie și comunicare eficientă, acești lideri reușesc să creeze un climat organizațional favorabil performanței și inovării.

4. Leadership-ul feminin: empatie, echilibru și eficiență

4.1. *Empatia ca instrument de leadership*

Empatia constituie fundamentul care susține leadership-ul exercitat prin influență pozitivă. Femeile lider folosesc empatia pentru a înțelege

nevoile angajaților, pentru a media conflictele și pentru a promova cooperarea. Conform unui studiu realizat de Institutul Național de Administrație (INA, 2022), echipele conduse de femei manager prezintă niveluri sporite de satisfacție profesională, alături de rate reduse de fluctuație a personalului.

4.2. Echilibrul emoțional

Echilibrul emoțional asigură stabilitatea organizațională și încrederea specifică climatului de lucru. Atunci când se confruntă cu situații de criză, femeile lider reușesc să mențină o perspectivă calmă, ancorată în analiza obiectivă a contextului în desfășurare. Cercetările realizate de Popescu (2020) arată că femeile manager din sectorul public se angajează în strategii proactive de gestionare a stresului, promovând o cultură organizațională bazată pe sprijin reciproc și comunicare empatică.

4.3. Eficiență și performanță

Eficiența în instituțiile publice depășește simpla productivitate; aceasta încorporează calitatea serviciilor oferite cetățenilor și gradul de satisfacție profesională experimentat de angajați. Femeile lider contribuie la eficiența organizațională prin integrarea dimensiunii emoționale în strategiile de motivare a personalului și de evaluare a performanței (Rusu, 2021).

În acest sens, se conturează un model de leadership sustenabil, care combină performanța economică cu bunăstarea angajaților și respectarea valorilor etice.

5. Perspective aplicate: studiu de caz și contextul românesc

Un exemplu relevant este oferit de programele de leadership implementate în cadrul **Ministerului Muncii, Familiei, Tineretului și Solidarității Sociale**, o instituție în care femeile ocupă peste 60% din funcțiile de management de nivel mediu (Raport INA, 2022). Rezultatele programelor de formare relevă o creștere a eficienței proceselor interne și o îmbunătățire a climatului organizațional, rezultate direct din aplicarea principiilor managementului emoțional.

Mai mult, la nivel local, proiectele de dezvoltare comunitară conduse de femei (de exemplu, primării, consilii județene) au evidențiat o corelație între practicile de leadership bazate pe empatie, angajamentul civic și eficiența administrativă (Petrescu, 2023).

6. Concluzii

Femeia lider care activează în instituțiile publice din România constituie un catalizator esențial al proceselor de transformare organizațională. Prin utilizarea empatiei, a echilibrului și a inteligenței emoționale, aceasta este capabilă să armonizeze obiectivele instituționale cu nevoile umane care caracterizează forța de muncă.

Managementul emoțional nu este o dimensiune periferică, ci mai degrabă o componentă strategică a unui leadership eficient. Într-o lume globală în care instituțiile publice sunt chemate să răspundă nevoilor tot mai complexe ale cetățenilor, leadership-ul feminin se afirmă ca un model de guvernare bazat pe respect, colaborare și eficiență orientată către sustenabilitate.

Dezvoltarea programelor de formare în management emoțional și promovarea echității de gen în pozițiile de conducere constituie o axă fundamentală pentru modernizarea administrației publice românești.

Bibliografie

1. Băluță, I. (2018). Femeile și puterea: Rolul de gen în administrația publică din România. Editura Polirom.
2. Goleman, D. (1998). *Working with Emotional Intelligence*. Bantam Books.
3. Iliescu, D. (2020). Inteligența emoțională în mediul organizațional. Editura ASE.
4. Institutul Național de Administrație (INA). (2022). Raport privind leadershipul feminin în administrația publică. București.
5. Marinescu, P. (2021). *Leadership și performanță în organizațiile publice*. Editura Universitară.
6. Northouse, P. (2021). *Leadership: Theory and Practice* (9th ed.). Sage Publications.
7. Petrescu, A. (2023). *Participare civică și leadership feminin în administrația locală*. Revista de Management Public, 15(2), 44–57.
8. Popescu, G. (2020). *Managementul stresului și echilibrul emoțional în instituțiile publice*. Editura Economică.
9. Rusu, E. (2021). *Motivația personalului și performanța organizațională în sectorul public*. Editura Pro Universitaria..

Interpretarea Articolului 219 din Legea învățământului superior numărul 199/2023

AVRAM BUT-CĂPUȘAN

Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj Napoca

Abstract: Personalul didactic și de cercetare din învățământul superior se pensionează la împlinirea vârstei de 65 de ani. La cererea cadrului didactic, se poate menține statutul de titular până la finalul anului universitar în care împlinește vârsta de pensionare. Senatul universitar în baza criteriilor de performanță profesională și a situației financiare, poate decide continuarea activității unui cadru didactic sau de cercetare după pensionare, în baza unui contract pe perioadă determinată de un an, cu posibilitatea de prelungire anuală conform cartei universitare, fără limită de vârstă. Dacă în majoritatea unităților, fie ele de stat sau private, personalul angajat, așteaptă cu nerăbdare împlinirea vârstei de pensionare, după o activitate îndelungată care a afectat starea de sănătate și i s-au diminuat forțele fizice și intelectual, nu același lucru se întâmplă cu cadrele didactice, în special cele din învățământul superior, care până la această vârstă de 65 ani au trudit pentru acumulare de cunoștințe în domeniul profesiei, performanțe care s-au materializat prin publicarea de tratate, manuale, cursuri, zeci sau chiar sute de articole științifice. Așadar, această vârstă de 65 de ani, îl găsește pe cadrul didactic cel mai pregătit pentru a putea reda, împărtăși din cunoștințele și experiența sa de la catedră și din viață studenților, așa că este justificată posibilitatea de prelungire a continuării activității și după această vârstă, prin excepție în cazul în care instituțiile de învățământ superior nu pot acoperi normele cu titulari, cu toate drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate, pe baza evaluării anuale a performanțelor academice, după o metodologie stabilită de senatul universitar. Alte posibilități de desfășurare a activității didactice după pensionare sunt cumulul de funcții sau plata cu ora.

Cuvinte-cheie: *pensionare, cadre didactice, prelungire activitate, cumul de funcții, plata cu ora.*

Clasificare J.E.L: I23, J26, J24

1. Introducere

Profesia de dascăl presupune o pregătire teoretică și practică, temeinică, pe care o capătă în timpul anilor de studii în etape succesive, dar și la accederea în funcții academice de la asistent până la profesor. Pe lângă acestea, a fi dascăl presupune și o pregătire pedagogică destoinică, care nu se câștigă doar în timp printr-o experiență la catedră, an de an cu cei pe care-i chemat să-i educe.

Încununarea tuturor acestor performanțe le realizează dascălul spre sfârșitul carierei sale, când ar fi cel mai de folos în a împărtăși vastele sale cunoștințe celor pe care este chemat să-i educe, studenți, masteranzi sau doctoranzi, însă la vârsta de 65 de ani, vine legea și spune, cadrele didactice se pensionează, ceea ce ni se pare nedrept, pentru că în majoritatea cazurilor, cadrul didactic, la această vârstă este în plenitudinea forțelor fizice și intelectuale, deoarece el duce o viață cumpătată, ordonată și chiar un regim alimentar atent și dietetic ales, fără abuzuri, cu grijă sporită pentru sănătatea sa.

2. Prevederi ale legii privind pensionarea

Prin art. 219, alin. (1) din Legea învățământului superior nr. 199/2023, mai dă posibilitatea continuării activității cu drepturi depline, celor care doresc, până la încheierea anului universitar în cel care a împlinit vârsta de pensionare.

O altă posibilitate este dată de același articol la alin. (3) "Prin excepție de la prevederile alin. (1), în cazul în care instituțiile de învățământ superior nu pot acoperi normele cu titulari, pot hotărî menținerea calității de titular în învățământ și/sau în cercetare, cu toate drepturile și obligațiile ce decurg din această calitate, pe baza evaluării anuale a performanțelor academice, după o metodologie stabilită de senatul universitar".

Această formulare a legii a iscat multe polemici, lăsând loc de interpretare, fie cadrul didactic nu se pensionează și își continuă activitatea în baza aceluiași contract de muncă, fie cadrul didactic se pensionează, dar își continuă activitatea în baza aceluiași contract de muncă rămânând astfel titular cu drepturi depline.

Dacă dascălului i se desface contactul de muncă nu mai poate fi titular și intră la prevederile art. 219 alin. (2) „Senatul universitar din instituțiile de învățământ superior de stat, particulare și confesionale, în baza criteriilor de performanță profesională și a situației financiare, poate decide continuarea activității unui cadru didactic sau de cercetare după pensionare, în baza unui contract pe perioadă determinată de un an, cu posibilitatea de prelungire anuală conform cartei universitare, fără limită de vârstă”.

3. Calitatea de titular în învățământul superior

Prin personal didactic de predare/cercetare, se înțelege personalul care deține, în mod legal, una dintre funcțiile didactice universitare sau de cercetare prevăzute de lege.

În raport cu relațiile de muncă stabilite cu instituția de învățământ superior, personalul didactic poate fi:

- titular, sau
- asociat.

Prin personal didactic titular se înțelege personalul didactic care ocupă o funcție didactică într-o universitate, obținută prin concurs, pe o perioadă nedeterminată. Cadrele didactice și de cercetare angajate pe perioadă determinată au statut de cadru didactic și de cercetare asociat.

Calitatea de titular există numai în raport cu o singură instituție de învățământ superior sau cu o singură instituție de cercetare-dezvoltare; când un cadru didactic desfășoară activități didactice sau de cercetare științifică în mai multe instituții de învățământ superior ori de cercetare-dezvoltare, calitatea de titular poate fi numai la una dintre ele, iar în celelalte, calitatea este de cadru didactic sau de cercetător asociat.

Funcțiile didactice auxiliare sunt stabilite în anexele legilor de salarizare, cu posibilitatea completării lor prin ordin al ministrului educației și al ministrului muncii și solidarității sociale, în funcție de necesitățile

instituțiilor de învățământ superior sau ale bibliotecilor centrale universitare.

Personalul de sprijin în vederea desfășurării procesului educațional printr-o abordare integrată a nevoilor studentului, profesioniști din alte domenii fundamentale ale dezvoltării tânărului, precum sănătate, consiliere/evaluare/terapie psihologică și asistență socială, este încadrat în sistemul de învățământ superior cu statut de personal didactic auxiliar.

Conform necesităților academice existente, instituțiile de învățământ superior pot angaja pentru perioade determinate specialiști cu valoare recunoscută în domeniu în țară și în străinătate în calitate de profesor invitat asociat.

Angajarea specialiștilor cu valoare științifică și profesională recunoscută în domeniu, din țară sau din străinătate, care nu dețin diploma de doctor, în calitate de cadre didactice asociate invitate, se avizează de către consiliul departamentului și se aprobă de consiliul de administrație.

Angajarea și încadrarea acestor specialiști se realizează pe baza unei metodologii proprii aprobate de senatul universitar.

3.1. Atribuțiile personalului didactic din învățământul superior

Atribuțiile personalului didactic din învățământul superior pot include următoarele:

- activități didactice de predare, de seminar și lucrări practice, de instruire practică și de evaluare, conform planurilor de învățământ și programelor analitice
- activități de pregătire științifică și metodică și alte activități în interesul învățământului
- activități de cercetare științifică, de dezvoltare tehnologică, activități de proiectare și creație artistică, potrivit specificului.

Activitățile concrete pentru fiecare funcție didactică sunt stabilite prin fișa postului.

Fișele de post individualizate se elaborează la nivel de departament sau școală doctorală, având în vedere statul de funcții și devine anexă a contractului individual de muncă.

Statul de funcții constituie documentul legal, în baza căruia se face salarizarea lunară a fiecărui membru al personalului didactic și de cercetare.

Fișa postului reprezintă documentul pe baza căruia se realizează evaluarea performanțelor individuale ale fiecărui cadru didactic.

Activitățile aferente unei norme universitare sunt cuantificate în fișa individuală anuală a postului prin ore convenționale. Ponderea minimă a fiecărui tip de activitate este stabilită, în funcție de misiunea asumată, de senatul universitar, în funcție de specificul și domeniul de specializare. Suma tuturor orelor cumulate prin activitățile unei norme universitare trebuie să corespundă unei norme anuale de 8 ore zilnic.

3.2. Norma didactică

Norma didactică se stabilește conform planului de învățământ și se calculează ca normă medie săptămânală, indiferent de perioada anului universitar în care este efectuată.

Norma medie săptămânală se stabilește prin împărțirea numărului de ore convenționale din fișa individuală a postului la numărul de săptămâni înscris în planul de învățământ, pentru activitatea didactică de predare și de seminarizare din întregul an universitar. Ora convențională este definită ca ora didactică de seminar, de laborator, de lucrări practice sau de activități similare acestora.

În învățământul de scurtă durată și cel universitar de licență, ora de activități de predare reprezintă 2 ore convenționale.

În învățământul universitar de master și în învățământul universitar de doctorat, ora de curs este echivalentul a 2,5 ore convenționale, iar ora de seminar (sau alte activități similare) reprezintă 1,5 ore convenționale.

În cazul predării integrale în limbi de circulație internațională, la ciclurile de licență, masterat și doctorat, activitățile de predare, activitățile aplicative sau alte activități pot fi normate cu un coeficient suplimentar multiplicativ de 1,25. Fac excepție de la această prevedere orele de predare a limbii respective.

Activitățile de evaluare sunt cuantificate în ore convenționale conform metodologiei aprobate de senatul universitar.

Norma didactică săptămânală minimă este stabilită după cum urmează (ore convenționale):

- Profesor universitar: 7 ore pe săptămână (minim 4 ore de curs)
- Conferențiar universitar: 8 ore pe săptămână (minim 4 ore de curs)

- Lector universitar/șef de lucrări: 10 ore pe săptămână (dintre care cel puțin două ore convenționale de activități de predare)
- Asistent universitar: 11 ore pe săptămână.

Conform normei didactice a personalului didactic care nu desfășoară activități de cercetare științifică sau echivalente acestora este superioară celei minime, fără a depăși limita maximă, conform deciziei consiliului facultății, la propunerea directorului de departament, sau deciziei consiliului școlii doctorale. Prin excepție, în situația în care norma didactică nu poate fi alcătuită, diferențele până la norma didactică minimă se completează cu activități de cercetare științifică, cu acordul consiliului facultății, la propunerea directorului de departament, respectiv cu acordul consiliului școlii doctorale. Diminuarea normei didactice este de cel mult 1/2 din norma respectivă, iar ora de cercetare este echivalentă cu 0,5 ore convenționale. Cadrul didactic își menține calitatea de titular în funcția didactică obținută prin concurs.

Cadrele didactice titulare a căror normă didactică nu poate fi constituită conform prevederilor legale pot fi trecute temporar, la cererea acestora, cu normă integrală de cercetare științifică, menținându-și calitatea de titular în funcția didactică obținută prin concurs. În această perioadă, cadrul didactic are obligațiile personalului de cercetare din învățământul superior.

4. Concluzii și propuneri *de lege ferenda*

Așadar, ca primă posibilitate și cea mai importantă, este prelungirea activității cadrelor didactice și nu înseamnă încetarea contractului individual de muncă, cum prevăd Codul muncii și Legea 360/2023, având în vedere că Legea nr. 199/2023 are un caracter special față de cele amintite și care prevăd reglementări generale, și că cel din urmă act normativ reprezintă o nouă opțiune a legiuitorului.

O altă posibilitate este aceea de a cumula, pentru că, potrivit art. 35 din Codul muncii, orice salariat căruia nu-i interzice legea (A. Ticlea, 2007), are dreptul de a munci la angajatori diferiți sau la același angajator, în baza unor contracte individuale de muncă, beneficiind de salariul corespunzător pentru fiecare dintre acestea (A. Cioriciu Ștefănescu). Calitatea de titular, însă nu o poate avea decât pentru una dintre instituțiile de învățământ superior, pe care o alege, iar schimbarea funcției de bază, REGES, care e

semnifica, de fapt, un alt angajator, nu înseamnă încetarea contractului individual de muncă cu cel dintâi angajator, la care rămâne să lucreze în continuare (R. Gidro, Adriana Iluț, 2003), ci doar „trecerea” în REGES sub „autoritatea” angajatorului la care a fost aleasă funcția de bază, urmată de încheierea unui nou contract. Fac excepție situațiile în care prin lege sunt prevăzute incompatibilități pentru cumulul unor funcții. Așadar, legea nu instituie o limită a numărului contractelor de muncă încheiate de o singură persoană fie ele cu normă întreaga sau cu timp parțial, pe durată determinată sau nedeterminată (A. Athanasiu, M. Volonciu, L. Dima, O. Cazan, 2007).

Întrucât dispozițiile art. 111 din Codul Muncii – în prezent art. 114 Codul muncii, se referă la un singur contract, rezultă că, în cazul salariaților cumularzi, nu se aplică interdicția privind durata maximă legală a timpului de muncă de 48 de ore pe săptămână, inclusiv orele suplimentare (Alexandru Țiclea, Andrei Popescu, Constantin Tufan, Marioara Țichindelean, Ovidiu Ținca, 2004).

În sfârșit, cea de-a treia posibilitate este plata cu ora, în cazul fracțiunile de posturi didactice vacante, rezervate sau temporar vacante, precum și activitățile care nu se pot norma în posturi didactice pot fi acoperite, prin plata cu ora, de către personalul didactic existent, încadrat cu normă maximă, de cadrele didactice pensionate, precum și de specialiști din alte sectoare de activitate.

Bibliografie

1. Athanasiu, M. Volonciu, L. Dima, O. Cazan, Codul muncii. Comentariu pe articole, Vol. I, Articolele 1-107, Editura C. H. Beck, Bucuresti, 2007, p. 175-176.
2. Cioriciu Ștefanescu, Angajatorul funcției de baza versus angajatorul funcției la care se cumulează, pe [www. Avocatnet.ro](http://www.Avocatnet.ro)
3. Ticlea, Tratat de dreptul muncii, Editia a II-a, Editura Universul Juridic, Bucuresti, 2007, p. 449-454, Despre limitele legale
4. Athanasiu, M. Volonciu, L. Dima, O. Cazan, Codul muncii. Comentariu pe articole, Vol. I, Articolele 1-107, Editura C. H. Beck, Bucuresti, 2007, p. 175-176.
5. Curtea de Apel Cluj, s.civ., dec. nr. 887/2002, cu Nota de R. Gidro, Adriana Iluț, in „Revista romana de dreptul muncii”, nr. 1/2003, p. 101-108.

Răpirea internațională de copii.

Aspecte procedurale

NICOLAE-SERGIU CÂRLAN

*Judecător, Vicepreședintele Tribunalului Cluj,
lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca*

Abstract: În contextul mobilității crescute a cetățenilor în cadrul Uniunii Europene, determinată inclusiv de integrarea în spațiul Schengen (Deciziei Consiliului Uniunii Europene nr. 2024/210), situațiile în care membrii aceleiași familii nu au aceeași cetățenie sau nu locuiesc în același stat membru nu mai reprezintă o excepție. Această realitate socială a condus, la nivelul Uniunii Europene, la adoptarea unor norme uniforme privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în domenii deosebit de sensibile, precum divorțul și răspunderea părintească. Soluționarea unui litigiu civil internațional a reprezentat întotdeauna o provocare. În contextul european, această provocare a fost amplificată de standardele înalte și garanțiile asigurate părților atât în procedurile civile internaționale, cât mai ales în cele guvernate de dreptul Uniunii Europene, cu precădere Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești (Deciziei Consiliului Uniunii Europene nr. 2024/210), precum și Regulamentul (UE) 2019/1111 al Consiliului din 25 iunie 2019 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, precum și privind răpirea internațională de copii. (Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003). Respectarea competenței stabilite de normele de drept internațional privat ale instanțelor europene în materia dreptului familiei a constituit, încă de la început, o condiție necesară pentru asigurarea liberei circulații a hotărârilor judecătorești și pentru simplificarea procedurii de exequatur.

Cuvinte-cheie: *reședință obișnuită a copilului, Curtea de Justiție a Uniunii Europene, răpire internațională de copii, competență, Hague Convention, Brussels II bis.*

Clasificare J.E.L.: K33, K36, F22

1. Introducere

Relația dintre procedurile având ca obiect răspunderea părintească și cauzele de răpire internațională de copii generează consecințe directe și semnificative sub aspectul competenței instanțelor de judecată de a soluționa diferendele derivate din exercitarea autorității părintești asupra minorilor. În contextul mobilității crescute a persoanelor și al intensificării relațiilor de familie cu element de extraneitate, aceste proceduri tind să se dezvolte în paralel, în special în cadrul familiilor transfrontaliere, ridicând probleme complexe de coordonare jurisdicțională și de aplicare coerentă a normelor de drept internațional privat.

În asemenea situații, instanțele naționale sunt chemate să gestioneze simultan sau succesiv proceduri distincte, dar strâns interdependente, având ca obiect stabilirea sau modificarea exercitării autorității părintești, stabilirea locuinței minorului, dreptul părintelui nerezident de a păstra legături personale cu copilul, precum și soluționarea cererilor întemeiate pe mecanisme de returnare prevăzute de dreptul internațional. Lipsa unei coordonări adecvate între aceste proceduri poate conduce la pronunțarea unor hotărâri contradictorii, cu efecte negative atât asupra securității raporturilor juridice, cât și asupra protecției efective a interesului superior al copilului.

Cadrul juridic pe care ne bazăm este în principal Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, Regulamentul (UE) 2019/1111 din 25 iunie 2019 și Convenția de la Haga din 1980 privind răpirea internațională de copii (Legea nr. 100/1992). Ambele urmăresc să asigure soluții compatibile între statele membre și să protejeze interesul superior al copilului.

În practica instanțelor naționale pot fi identificate multiple ipoteze susceptibile să genereze proceduri paralele sau concurente, precum:

pronunțarea unor hotărâri privind exercitarea autorității părintești și stabilirea locuinței minorului; soluționarea cererilor referitoare la dreptul părintelui nerezident de a păstra legături personale cu copilul; adoptarea unor măsuri provizorii sau asigurătorii în materia răspunderii părintești; proceduri de recunoaștere și executare silită a hotărârilor judecătorești pronunțate într-un alt stat membru; precum și procedurile specifice declanșate în temeiul Convenției de la Haga din 1980 privind răpirea internațională de copii. Interferența acestor demersuri procedurale impune o analiză atentă a regulilor de competență, a principiului cooperării judiciare între statele membre.

2. Regula în materia competenței instanței în soluționarea unui litigiu cu element de extraneitate care derivă din raporturi de familie

În materia competenței instanțelor naționale în a soluționa litigii referitoare la modalitatea de exercitare a autorității părintești regula este data de noțiunea autonomă de „reședință obișnuită a copilului”, dezvoltată în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene și prevăzută de art. 8 alin. (1) din Regulament, conform căruia *Instanțele judecătorești dintr-un stat membru sunt competente în materia răspunderii părintești privind un copil care are reședința obișnuită în acest stat membru la momentul la care instanța este sesizată.*

Reședința obișnuită constituie un concept autonom, care urmează regulile de interpretare a instrumentelor de cooperare judiciară internațională. În lipsa oricărei trimiteri exprese a regulamentului la dreptul statelor membre pentru a determina sensul și sfera de aplicare a acestei noțiuni, calificarea urmează a se realiza în contextul dispozițiilor și obiectivului regulamentului, în special cel care reiese din considerentul (12), potrivit căruia „temeiurile de competență pe care le stabilește sunt concepute în funcție de interesul superior al copilului și în special de criteriul proximității” (C.M. Nita, 2020).

În cauza A., C-523/07, hotărârea din 2 aprilie 2009, Curtea a stabilit că „În temeiul articolului 8 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003 (...) această reședință corespunde locului care exprimă o anumită integrare a copilului într-un mediu social și familial. În acest scop, trebuie mai ales să fie luate în considerare durata, regularitatea, condițiile și motivele sejurului

pe teritoriul unui stat membru și ale mutării familiei în acest stat, cetățenia copilului, locul și condițiile de școlarizare, cunoștințele lingvistice, precum și raporturile de familie și sociale întreținute de copil în statul respectiv. Este de competența instanței naționale să determine reședința obișnuită a copilului, ținând cont de ansamblul împrejurărilor de fapt specifice fiecărui caz în parte” (CJUE, cauza C-523/07).

De noțiunea de reședință obișnuită a copilului sunt legate o serie de efecte în planul răspunderii parentale și al protecției copilului mai ales atunci când este incidentă o situația de deplasare sau neînapoiere ilicită a unui copil, în sensul Convenției de la Haga.

Pentru a putea aprecia asupra întrunirii condițiilor impuse de art. 3 Convenția de la Haga din 1980, acestea vor trebui raportate la art. 14 din această Convenție, conform căruia, pentru a stabili existența unei deplasări sau neînapoiere ilicite, în înțelesul art. 3, autoritatea judiciară sau administrativă a statului solicitat poate ține seama, în mod direct, de legea și hotărârile judecătorești sau administrative, recunoscute sau nu în mod formal, în statul în care se află reședința obișnuită a copilului, fără a recurge la procedurile specifice asupra dovedirii acestui drept sau pentru recunoașterea hotărârilor străine care ar fi altfel aplicabile (Sentința civilă nr. 104 din 28 ianuarie 2015).

Noțiunea de reședință obișnuită a copilului, ca un concept autonom dezvoltat în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene nu se confundă cu domiciliul formal, sau cu locuința efectivă a copilului/părinților, ci impune o analiză riguroasă a criteriilor de stabilitate care configurează ideea de atașament a copilului.

Doctrina recentă de drept internațional privat arată că domiciliul are un caracter formal și declarativ, conceptul de domiciliu având un caracter național și stabilindu-se în exclusivitate potrivit *lex fori*. Spre deosebire de reședința obișnuită, care presupune o evaluare a duratei și intensității șederii într-un anumit loc, o ședere "de-formalizată", domiciliul, reprezintă o ședere declarată și formalizată (D.A. Popescu, 2023).

Reședința obișnuită ca punct de legătură distinct de domiciliu și specific dreptului internațional privat a fost consacrată, de la începutul secolului al XX-lea, inițial în cadrul a numeroase convenții adoptate sub egida Conferinței de la Haga asupra dreptului internațional privat, cum erau inter alia Convenția de la Haga din 12 iunie 1902 privind reglementarea

tutelei minorilor (Monitorul Oficial, Partea I nr. 298 din 21 octombrie 1994), Convenția de la Haga din 17 iulie 1905 privind interdicția și măsurile de protecție analoge (Monitorul Oficial, Partea I nr. 11 din 14 aprilie 1909). Ulterior, conceptul a fost des utilizat în cadrul regulamentelor Uniunii Europene care se ocupau cu probleme de drept internațional privat, printre care Regulamentele CE nr. 593/2008 privind legea aplicabilă obligațiilor contractuale (Roma I) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0593>) și nr. 864/2007 privind legea aplicabilă obligațiilor extracontractuale (Roma II) (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007R0864>). Reședința obișnuită nu are înțelesuri diferite în sistemele de drept care o utilizează, nu necesită dovada intenției și este mai intuitivă decât domiciliul, conținând termeni care pot fi înțeleși pe baza sensului lor din vorbirea comună, fiind mai degrabă o realitate de fapt decât o construcție juridică (M. Floare, V, 2019).

Stabilirea reședinței obișnuite a copilului nu reprezintă doar un exercițiu abstract de calificare juridică, ci are implicații procedurale decisive asupra delimitării competenței instanțelor sesizate, inclusiv asupra priorității de soluționare a anumitor cereri. Astfel, determinarea reședinței obișnuite fixează, ca regulă, instanța competentă să se pronunțe asupra fondului răspunderii părintești, în timp ce instanța statului în care copilul a fost deplasat sau reținut ilicit este, în principiu, limitată la analiza cererii de returnare, fără a putea statua asupra fondului drepturilor parentale.

Această separare funcțională a competențelor urmărește să prevină forum shopping-ul și instrumentalizarea procedurilor naționale în scopul consolidării unei situații de fapt create prin încălcarea drepturilor părintelui rămas în statul de origine. În acest sens, jurisprudența constantă a Curții de Justiție a Uniunii Europene subliniază că mecanismul instituit de Convenția de la Haga din 1980 nu are ca finalitate transferul competenței ca urmare a unei deplasări ilicite, ci, dimpotrivă, conservarea competenței instanțelor statului în care copilul avea reședința obișnuită anterior producerii faptei ilicite (jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene).

De asemenea, noțiunea de reședință obișnuită joacă un rol esențial în delimitarea temporală a competenței, în special în ipoteza prevăzută de art. 10 din Regulamentul nr. 2201/2003, care instituie o regulă derogatorie în caz de deplasare sau reținere ilicită a copilului. Potrivit acestei dispoziții, competența instanțelor statului membru al fostei reședințe obișnuite

se menține până la îndeplinirea cumulativă a unor condiții stricte, inclusiv integrarea copilului în noul mediu și lipsa opoziției părintelui titular al dreptului de încredințare. Această soluție legislativă reflectă voința legiuitorului european de a descuraja orice tentativă de creare artificială a unei noi reședințe obișnuite prin fapte ilicite.

În plan probator, stabilirea reședinței obișnuite impune instanței naționale o analiză aprofundată a situației de fapt, care depășește criteriile formale și presupune administrarea unor probe complexe, de natură să evidențieze gradul real de integrare a copilului într-un anumit mediu social și familial. În acest context, practica judiciară relevă dificultăți sporite în cauzele privind copiii de vârstă fragedă, unde elementele de integrare sunt mai puțin vizibile, iar accentul cade pe situația părinților, în special pe mediul de viață oferit de aceștia și pe stabilitatea aranjamentelor familiale.

Totodată, trebuie subliniat faptul că analiza reședinței obișnuite nu poate fi disociată de principiul interesului superior al copilului, care funcționează nu doar ca un criteriu material de soluționare a litigiului, ci și ca un principiu de interpretare a normelor de competență. În acest sens, criteriul proximității, consacrat de regulament, reflectă ideea potrivit căreia instanța cea mai apropiată de mediul de viață al copilului este, în mod normal, cea mai bine plasată pentru a aprecia asupra nevoilor sale reale și asupra măsurilor adecvate de protecție.

Nu în ultimul rând, relevanța noțiunii de reședință obișnuită se manifestă și în contextul cooperării judiciare între statele membre, întrucât autoritățile centrale și instanțele sunt chemate să facă schimb de informații și să își coordoneze demersurile pe baza unei înțelegeri comune a acestui concept autonom. Lipsa unei abordări unitare poate conduce la conflicte de competență sau la soluții divergente, susceptibile să afecteze eficiența mecanismelor de protecție instituite de dreptul Uniunii Europene și de convențiile internaționale aplicabile (A.M. Voiculescu, 2021).

3. Determinarea instanței competente în soluționarea cererilor întemeiate pe Convenția de la Haga din 1980

Convenția de la Haga din 1980 nu stabilește criterii în vederea determinării instanțelor competente să soluționeze cererile având ca obiect

înapoierea imediată a copiilor deplasati sau reținuți ilicit, conform art. 1 lit. a) din Convenție, ci impune statelor contracante obligația de a desemna autorități centrale însărcinate să satisfacă obligațiile ce-i sînt impuse prin convenție, conform art. 6. Așadar, sub aspectul autorităților competente să dispună cu privire la cauzele care intră sub incidența convenției, statele naționale au libertate de a alege prin norme de drept intern, care sunt normele procedurale aplicabile.

În acest sens, prin art. 2 din Legea 369/2004 privind aplicarea Convenției asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii, s-a stabilit că *(1) Soluționarea cererilor adresate de către persoana fizică, instituția sau organismul interesat din oricare stat parte la Convenție, pentru înapoierea copilului aflat pe teritoriul României ca urmare a unei deplasări sau rețineri ilicite în sensul art. 3 din Convenție, este de competența instanței judecătorești. (2) Instanța competentă pentru soluționarea cererilor prevăzute la alin. (1) este Tribunalul pentru minori și familie București* (Legii nr. 304/2022).

România a adoptat o reglementare centralizată, atribuind toate cererile întemeiate pe Convenția de la Haga competenței Tribunalului pentru minori și familie din București.

Cu titlu comparativ, arătăm că în Spania, instanța competentă este *Juzgado de Primera Instancia* (cu atribuții în materia dreptului familiei) din capitala provinciei în a cărei circumscripție se află minorul, conform art. 778 din Codul de procedură civilă spaniol (<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2000-323>).

Spre deosebire de legislația română, procedura spaniolă a adoptat o reglementare semicentralizată, nefiind atribuită competența unei singure instanțe, dar nici competență dispersată la orice judecătorie; doar instanțele din capitalele de provincie pot judeca, iar criteriul de legătură este locul unde se află copilul.

În Italia, s-a optat pentru o procedură similară celei spaniole, competența revenind *tribunale per i minorenni* (tribunalul pentru minori), ca jurisdicție specializată, în legătură cu măsurile/cererile privind întoarcerea minorului, conform Legii nr. 15/1994.

Un element comun tuturor sistemelor menționate este absența unei competențe exclusive a autorităților administrative în dispunerea întoarcerii copilului. Deși autoritățile centrale joacă un rol esențial în cooperarea internațională; localizarea copilului; facilitarea returnării voluntare.

În statele membre ale Uniunii Europene, inclusiv România, Spania și Italia, regulile privind competența internă trebuie interpretate în corelație cu Regulamentul Bruxelles II care reafirmă caracterul urgent al procedurilor de returnare; impune standarde procedurale minimale; întărește obligația statelor de a asigura o jurisdicție efectivă și rapidă.

Deși regulamentul nu impune un anumit model de competență internă, el funcționează ca un cadru normativ de armonizare indirectă, limitând opțiunile naționale care ar putea afecta eficacitatea mecanismului convențional.

Dacă Convenția de la Haga stabilește cadrul general în privința competențelor autorităților statelor membre, Regulamentul 2201/2003 stabilește modalitatea de determinare a instanței competente să soluționeze cauzele având ca obiect răpirea internațională de copii.

În timp ce Convenția de la Haga stabilește cadrul general privind competențele autorităților statelor membre, Regulamentul (UE) 2019/1111 determină modalitatea de identificare a instanței competente în cauzele având ca obiect răpirea internațională de copii.

Articolul 9 din Regulamentul (UE) 2019/1111 instituie un regim special de competență în materia răspunderii părintești, aplicabil în ipoteza deplasării sau reținerii ilicite a copilului, care derogă de la regula generală a competenței întemeiate pe reședința obișnuită actuală a copilului. Rațiunea acestei reglementări constă în necesitatea de a împiedica producerea unor efecte juridice favorabile în beneficiul autorului unei conduite ilicite și, totodată, de a asigura protecția efectivă a drepturilor părintelui sau ale altei persoane, instituții ori organisme cărora copilul le-a fost încredințat.

Potrivit regulii consacrate de articolul 9, în cazul unei deplasări sau rețineri ilicite, competența rămâne în sarcina instanțelor statului membru în care copilul își avea reședința obișnuită imediat anterior producerii faptei ilicite. Această competență se menține chiar dacă copilul se află fizic pe teritoriul unui alt stat membru și chiar dacă, în fapt, începe să se contureze o legătură cu noul mediu. Prin această soluție, legiuitorul Uniunii Europene consacră principiul potrivit căruia o reședință obișnuită dobândită ca urmare a unei situații ilicite nu poate constitui, prin ea însăși, un temei pentru transferul competenței judiciare.

Cu toate acestea, competența instanțelor statului de origine nu are un caracter absolut și nelimitat în timp. Articolul 9 condiționează încetarea

acesteia de îndeplinirea cumulativă a două cerințe generale: copilul trebuie să dobândească o nouă reședință obișnuită într-un alt stat membru, iar una dintre situațiile expres și limitativ prevăzute de text trebuie să fie îndeplinită. Aceste situații constituie excepții de la regula menținerii competenței și reflectă ideea potrivit căreia, în anumite circumstanțe, interesul superior al copilului impune stabilizarea competenței în favoarea instanțelor statului în care copilul trăiește efectiv.

Prima excepție vizează consimțământul persoanei, instituției sau organismului căruia copilul i-a fost încredințat la deplasarea sau reținerea acestuia. Într-o asemenea ipoteză, caracterul ilicit al deplasării sau reținerii este, în esență, neutralizat prin acordul titularului drepturilor de custodie, iar menținerea competenței instanțelor statului de origine nu mai este justificată. Consimțământul funcționează astfel ca un factor de legitimare a noii situații de fapt și permite transferul competenței către instanțele statului noii reședințe obișnuite a copilului.

A doua excepție are un caracter mai complex și se întemeiază pe trecerea timpului și pe integrarea copilului în noul său mediu. Textul impune, mai întâi, ca minorul să fi locuit în celălalt stat membru pentru o perioadă de cel puțin un an de la momentul în care persoana căreia i-a fost încredințat copilul a cunoscut sau ar fi trebuit să cunoască locul unde acesta se află. Această condiție temporală este completată de cerința integrării copilului în noul mediu, care presupune o evaluare concretă a situației sale sociale, familiale și educaționale. În plus, pentru ca transferul competenței să poată opera, trebuie să fie îndeplinită cel puțin una dintre condițiile suplimentare prevăzute la articolul 9 lit. (b) punctele (i)–(iv), referitoare la pasivitatea titularului drepturilor de custodie, retragerea cererii de înapoiere sau soluționarea ori închiderea procedurilor inițiate în statul de origine.

Aceste condiții suplimentare exprimă ideea că menținerea competenței instanțelor statului de origine nu mai este justificată atunci când persoana îndreptățită nu a acționat cu diligență pentru obținerea înapoierii copilului sau când procedurile judiciare declanșate în acest scop au fost finalizate într-o manieră care permite stabilizarea situației copilului în noul stat. În acest mod, articolul 9 realizează un echilibru între necesitatea de a sancționa deplasările sau reținerile ilicite și nevoia de a evita perpetuarea unei stări de incertitudine juridică în detrimentul copilului.

În ansamblu, articolul 9 instituie o competență derogatorie, cu caracter temporar și funcțional, menită să împiedice ca o situație ilicită să producă efecte în planul competenței judiciare, dar care încetează atunci când, având în vedere timpul scurs, conduita părților și gradul de integrare al copilului, interesul superior al acestuia impune transferul competenței către instanțele statului noii reședințe obișnuite a copilului.

4. Prorogarea competenței în proceduri referitoare la modalitatea de exercitare a autorității părintești și răpirea internațională de copii

Articolul 10 din Regulamentul (UE) 2019/1111 prevede temeiurile de prorogare a competenței care, sub rezerva acceptării de către părți, permit sesizarea instanțelor unui stat membru în care copilul nu își are reședința obișnuită, fie deoarece cauza este legată de o procedură matrimonială pendinte, fie deoarece copilul are o legătură strânsă cu respectivul stat membru.

Potrivit articolului 10 din regulamentul: (1) Instanțele judecătorești ale unui stat membru au competență în materia răspunderii părintești atunci când sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții: (a) copilul are o legătură substanțială cu statul membru respectiv, în special pentru că: (i) cel puțin unul dintre titularii răspunderii părintești își are reședința obișnuită în acel stat membru; (ii) statul membru respectiv a fost reședința obișnuită anterioară a copilului; sau (iii) copilul este cetățean al statului membru respectiv; (b) părțile, precum și orice alt titular al răspunderii părintești: (i) au convenit în mod liber asupra competenței cel târziu la momentul sesizării instanței; sau (ii) au acceptat în mod expres competența pe parcursul procedurii, iar instanța s-a asigurat că toate părțile au fost informate cu privire la dreptul lor de a nu accepta competența; și (c) exercitarea competenței este în interesul superior al copilului. (2) Acordul de alegere a instanței prevăzut la alineatul (1) lit. (b) trebuie să fie încheiat în scris, datat și semnat de părțile interesate sau consemnat în cadrul procedurii judiciare, în conformitate cu dreptul și procedurile naționale. Orice comunicare electronică ce permite păstrarea unei evidențe durabile a acordului este considerată a fi încheiată în formă scrisă. Persoanele care devin părți după sesizarea instanței pot să își exprime acordul ulterior; în lipsa unei opoziții,

acordul acestora se consideră implicit.(3) Cu excepția cazului în care părțile convin altfel, competența conferită în temeiul alineatului (1) încetează de îndată ce:(a) hotărârea pronunțată în procedura respectivă nu mai este supusă unei căi ordinare de atac; sau (b) procedura a încetat dintr-un alt motiv. (4) Competența conferită în temeiul alineatului (1) lit. (b) pct. (ii) are caracter exclusiv.

Astfel, articolul 10 instituie o derogare expresă de la regula generală a competenței întemeiate pe reședința obișnuită a copilului, prevăzută la articolul 7, permițând prorogarea competenței instanțelor. Această derogare este însă strict condiționată, atât sub aspectul voinței părților, cât și al compatibilității cu interesul superior al copilului, reflectând caracterul său excepțional și aplicarea restrictivă impusă de jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene.

Prorogarea competenței în temeiul articolului 10 alineatul (1) răspunde în principal unor considerente de bună administrare a justiției, permițând instanței sesizate cu procedura matrimonială să soluționeze, în mod conex, și aspectele referitoare la răspunderea părintească, atunci când există un acord neechivoc al titularilor drepturilor parentale. Această soluție urmărește evitarea fragmentării procedurilor și a riscului pronunțării unor hotărâri contradictorii, fără a aduce atingere criteriului proximității, în măsura în care competența prorogată este apreciată ca fiind conformă interesului superior al copilului.

În esență, regimul juridic al articolului 10 trebuie analizat în strânsă legătură cu articolul 9, care reglementează competența în cazurile de deplasare sau reținere ilicită a copilului. În situațiile de răpire internațională, competența instanțelor statului membru al fostei reședințe obișnuite a copilului se menține, ca regulă, tocmai pentru a preveni transferul competenței ca efect al unei conduite ilicite. Din această perspectivă, prorogarea competenței în temeiul articolului 10 nu poate fi utilizată pentru a eluda mecanismul de protecție instituit de articolul 9 și nici pentru a legitima o situație de fapt creată prin deplasarea sau reținerea neautorizată a copilului.

În doctrină și în jurisprudență s-a subliniat că acceptarea competenței, ca element esențial al prorogării, trebuie să fie liber exprimată și lipsită de orice constrângere, inclusiv de presiunea exercitată de situația de fapt generată de răpirea copilului. În acest sens, consimțământul părintelui rămas

în statul de origine nu poate fi prezumat și trebuie evaluat cu deosebită rigoare, mai ales atunci când copilul se află deja pe teritoriul unui alt stat membru ca urmare a unei deplasări ilicite. Acceptarea competenței instanțelor statului de refugiu, în astfel de circumstanțe, riscă să contravină obiectivului Regulamentului de descurajare a forum shopping-ului și de protejare a stabilității situației juridice a copilului (J. Gray, 2022).

De asemenea, art. 12 alin. (3), care permite prorogarea competenței în afara procedurilor matrimoniale, pe baza existenței unei legături strânse a copilului cu statul membru respectiv, nu poate fi interpretat în mod autonom față de art. 10. Legătura strânsă nu poate fi dedusă exclusiv din prezența fizică a copilului într-un stat membru ca urmare a unei răpiri internaționale, întrucât o asemenea interpretare ar lipsi de efect util dispozițiile art. 10 și ar încuraja crearea artificială a unor puncte de legătură prin fapte ilicite.

În consecință, în ipoteza unei deplasări sau rețineri ilicite, prorogarea competenței în temeiul art. 12 este admisibilă doar în măsura în care sunt respectate cumulativ cerințele stricte ale regulamentului și în măsura în care aceasta nu aduce atingere regulii de menținere a competenței instanțelor statului fostei reședințe obișnuite a copilului. Orice altă interpretare ar risca să submineze arhitectura normativă a Regulamentului nr. 2201/2003, construită pe ideea că soluționarea litigiilor privind răspunderea părintească trebuie să se realizeze, pe cât posibil, de către instanța cea mai apropiată de mediul de viață al copilului și independent de avantajele procesuale urmărite de părți.

În cauza C-436/13, CJUE a concluzionat că *„Competența în materia răspunderii părintești, prorogată, în temeiul articolului 12 alineatul (3) din Regulamentul Bruxelles II bis, în favoarea unei instanțe dintr-un stat membru sesizate de comun acord cu o procedură de către titularii răspunderii părintești, încetează odată cu pronunțarea unei hotărâri care a dobândit autoritate de lucru judecat în această procedură.*

Problema analizată în cauza C-436/13 se înscrie în cadrul mecanismului de determinare a competenței judiciare în materia răspunderii părintești, astfel cum acesta este reglementat de Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 (Bruxelles II bis), și vizează în mod specific natura, întinderea și limitele prorogării de competență prevăzute de art. 12 alin. (3) din acest regulament. Curtea de Justiție a Uniunii Europene a fost chemată să clarifice

dacă efectele prorogării de competență se mențin și după finalizarea procedurii pentru care instanța a fost sesizată de comun acord de titularii răspunderii părintești sau dacă, dimpotrivă, acestea sunt limitate strict la procedura determinată care a justificat acordul părților.

Regulamentul Bruxelles II bis consacră, ca regulă generală, competența instanțelor statului membru al reședinței obișnuite a copilului, potrivit art. 8 alin. (1), această regulă fiind expresia principiului proximității și a necesității ca litigiile privind copilul să fie soluționate de instanța cea mai apropiată de mediul său de viață. Prorogarea de competență prevăzută de art. 12 alin. (3) constituie o derogare de la această regulă generală și este supusă unor condiții stricte, întrucât legiuitorul european a urmărit să evite atât forum shopping-ul, cât și destabilizarea competenței judiciare în materia relațiilor de familie.

În hotărârea pronunțată în cauza C-436/13, Curtea a reținut că prorogarea de competență prevăzută de art. 12 alin. (3) are un caracter strict procedural și limitat, fiind indisolubil legată de procedura concretă pentru care instanța a fost sesizată. Aceasta nu creează o competență generală sau permanentă a instanței alese și nu poate produce efecte dincolo de cadrul procesual determinat care a justificat prorogarea. Prin urmare, competența instanței astfel sesizate este circumscrisă exclusiv soluționării procedurii pentru care părțile au convenit asupra prorogării, fără a se extinde asupra unor litigii ulterioare, chiar dacă acestea privesc același copil sau aceleași raporturi de răspundere părintească.

Curtea a subliniat în mod expres că această competență prorogată încetează odată cu pronunțarea unei hotărâri care a dobândit autoritate de lucru judecat în procedura respectivă. Odată închisă definitiv procedura care a stat la baza prorogării, competența revine instanței care beneficiază de competența generală prevăzută de art. 8 alin. (1) din Regulament, respectiv instanței de la reședința obișnuită a copilului, fără a fi necesară o constatare expresă în acest sens. Această soluție este justificată atât de exigențele securității juridice, care impun o delimitare clară și previzibilă a competenței instanțelor, cât și de necesitatea ca eventualele proceduri ulterioare să fie soluționate de instanța cea mai apropiată de copil.

Consecințele acestei interpretări sunt relevante în special în ipoteza inițierii unor proceduri ulterioare privind modificarea măsurilor referitoare la exercitarea răspunderii părintești, dreptul de vizită, stabilirea domiciliului

copilului sau adaptarea măsurilor dispuse anterior la schimbarea circumstanțelor. În astfel de situații, instanța care a beneficiat anterior de o prorogare de competență nu își poate întemeia competența pe art. 12 alin. (3) din Regulament în lipsa unui nou acord al titularilor răspunderii părintești și a unei noi evaluări a interesului superior al copilului. Acceptarea unei interpretări contrare ar conduce la transformarea unei competențe excepționale și temporare într-una de facto permanentă, ceea ce ar fi incompatibil cu structura și finalitatea Regulamentului Bruxelles II bis.

În concluzie, prin hotărârea pronunțată în cauza C-436/13, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a consacrat o interpretare restrictivă și limitată în timp a prorogării de competență în materia răspunderii părintești, subliniind că aceasta operează exclusiv pentru procedura determinată care a justificat sesizarea instanței și încetează odată cu finalizarea definitivă a acesteia. Această jurisprudență confirmă primatul regulii competenței instanței de la reședința obișnuită a copilului și contribuie la asigurarea unui echilibru coerent între autonomia de voință a titularilor răspunderii părintești, principiul proximității și interesul superior al copilului, care rămâne criteriul fundamental în aplicarea normelor de competență instituite de dreptul Uniunii Europene.

5. Determinarea competenței în cazul existenței unor proceduri paralele în materia răspunderii părintești și răpirea internațională de copii

Problematica procedurilor desfășurate în paralel în materia executării hotărârilor privind răspunderea părintească și a celor referitoare la răpirea internațională de copii, evidențiază dificultățile practice și juridice care pot apărea atunci când aceste mecanisme se suprapun. Probabilitatea apariției unor asemenea situații este ridicată, în special în context transfrontalier, iar identificarea unei soluții juridice adecvate presupune o analiză atentă a instrumentelor disponibile și a finalității acestora.

În practică, astfel de situații se întâlnesc frecvent atunci când se solicită executarea, într-un alt stat membru, a unei hotărâri pronunțate în materia răspunderii părintești, iar, între timp, unul dintre părinți deplasează sau reține în mod ilicit copilul, dând naștere unei proceduri de răpire

internațională. În acest context, se ridică problema alegerii căii procedurale optime: pe de o parte, executarea hotărârii de încredințare sau a măsurii provizorii, iar pe de altă parte, formularea unei cereri de înapoiere a copilului în temeiul Convenției de la Haga și al Regulamentului Bruxelles II bis. Avantajele și dezavantajele fiecărei opțiuni depind de circumstanțele concrete ale cauzei, de stadiul procedurilor și de rapiditatea mecanismelor disponibile.

Speța în care un copil a fost deplasat din Ungaria în România ilustrează în mod elocvent aceste dificultăți. După destrămarea căsniciei, copilul locuia în Ungaria împreună cu ambii părinți, iar instanțele maghiare au fost sesizate cu privire la exercitarea răspunderii părintești. Ulterior, tatăl a deplasat copilul în România, sub pretextul unei vacanțe, fără a-l mai readuce. Mama a inițiat procedura de răpire de copii, cu implicarea autorităților centrale din cele două state, și a solicitat instanței din Ungaria dispunerea unei măsuri provizorii de încredințare exclusivă a copilului, măsură care a fost acordată cu efect imediat, indiferent de exercitarea unei căi de atac. În paralel, tatăl a sesizat o instanță din România cu o cerere de încredințare, cerere care a fost respinsă pentru lipsă de competență, instanța română recunoscând reședința obișnuită anterioară a copilului în Ungaria și existența unei proceduri pendinte privind răpirea internațională.

În cadrul procedurii de înapoiere, instanța română a dispus, în primă instanță, întoarcerea copilului, hotărâre contestată de tată, astfel încât aceasta nu a produs efecte juridice imediate. În acest interval, mama nu a putut exercita niciun drept efectiv de vizitare, întrucât nu exista o hotărâre executorie distinctă în acest sens, iar autoritățile române de protecție a copilului nu dispuneau de instrumente juridice coercitive pentru a asigura menținerea legăturilor personale, putând doar verifica condițiile generale de trai ale copilului.

Ulterior, mama a solicitat în România executarea ordonanței provizorii emise de instanța maghiară, cerere supusă procedurii de exequatur. Deși instanța de fond a declarat hotărârea executorie, instanța de apel a refuzat executarea, apreciind că ordonanța nu avea caracter definitiv, ci doar forță executorie provizorie în statul de origine. Ca urmare a duratei procedurilor desfășurate în paralel, până la pronunțarea definitivă a hotărârii de înapoiere a copilului a trecut mai mult de un an, timp în care copilul s-a integrat în

mediul din România și a manifestat o opoziție puternică față de întoarcerea la mamă, făcând practic imposibilă executarea hotărârii.

În acel moment, coexistau mai multe proceduri: în România, tatăl contestase executarea ordonanței de înapoiere, mama încerca să obțină reglementarea drepturilor de vizitare, iar tatăl era urmărit penal pentru nerespectarea dispozițiilor executorului judecătoresc; în Ungaria, fusese pronunțată o hotărâre de încredințare exclusivă a copilului mamei, aflată în apel. Această situație evidențiază riscul major al fragmentării procedurale și al pierderii efectivității mecanismelor de protecție prevăzute de dreptul Uniunii.

În acest context se înscrie și problematica așa-numitului „mecanism prevalent”, reglementat de art. 42 din Regulamentul Bruxelles II bis, care conferă prioritate executării hotărârilor de încredințare prin care se dispune întoarcerea copilului, chiar și în ipoteza existenței unei hotărâri anterioare de neîntoarcere pronunțate în procedura de răpire de copii. Aceste hotărâri beneficiază de un regim de executare consolidat, fiind recunoscute și executate fără posibilitatea refuzului, cu excepția situației în care sunt contradictorii.

Jurisprudența de referință a Curții de Justiție a Uniunii Europene în această materie este Hotărârea preliminară pronunțată în cauza C-211/10, Povse (CJUE, C-211/10). În această cauză, Curtea a fost chemată să clarifice raportul dintre procedura de răpire de copii, competența instanței statului de origine și mecanismul de executare prioritară prevăzut de Regulament. Curtea a reafirmat principiul încrederii reciproce între instanțele statelor membre, subliniind că motivele de refuz al recunoașterii și executării hotărârilor trebuie limitate la strictul necesar. De asemenea, a statuat că se menține competența instanțelor statului în care copilul își avea reședința obișnuită și nu poate fi transferată decât în condițiile stricte prevăzute de Regulament, în special de art. 10.

Un element esențial al hotărârii îl constituie distincția clară dintre măsurile provizorii și hotărârile definitive. Curtea a arătat că o măsură provizorie nu poate fi calificată drept o hotărâre de încredințare care nu implică întoarcerea copilului și, prin urmare, nu poate justifica transferul competenței către instanțele statului în care copilul a fost deplasat ilicit. Numai hotărârile definitive, pronunțate în urma unei examinări complete a tuturor elementelor relevante, pot produce asemenea efecte. În același

timp, Curtea a precizat că mecanismul de executare prioritară este aplicabil doar în măsura în care hotărârea de întoarcere se întemeiază pe o hotărâre definitivă privind încredințarea copilului, pronunțată de instanța competentă.

Prin aceste clarificări, hotărârea Povse consolidează ideea că sistemul instituit de Regulamentul Bruxelles II bis urmărește să descurajeze răpirile internaționale de copii și să asigure întoarcerea rapidă a acestora, evitând ca întârzierile procedurale, măsurile provizorii sau acțiunile paralele să conducă, în fapt, la validarea unei situații create printr-o conduită ilicită (A.M. Voiculescu, 2022).

6. Concluzii

Această analiză evidențiază complexitatea raportului dintre procedurile având ca obiect răspunderea părintească și cele privind răpirea internațională de copii, într-un context juridic european caracterizat de mobilitate sporită și de intensificarea litigiilor familiale cu element de extraneitate. Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 și Regulamentul (UE) 2019/1111, împreună cu Convenția de la Haga din 1980, instituie un cadru normativ coerent, fundamentat pe cooperarea judiciară și pe protecția interesului superior al copilului; cu toate acestea, aplicarea lor efectivă impune o interpretare riguroasă și coordonată a normelor privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești.

Determinarea reședinței obișnuite a copilului se confirmă ca element central al arhitecturii competenței judiciare, funcționând nu doar ca un simplu criteriu formal de legătură, ci ca un instrument esențial pentru asigurarea proximității dintre instanța competentă și mediul real de viață al copilului. Caracterul autonom al acestei noțiuni, astfel cum a fost dezvoltat în jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, impune instanțelor naționale realizarea unei analize factuale aprofundate, menite să prevină transferurile de competență generate de situații create prin conduite ilicite.

Regimul special instituit de articolul 9 din Regulamentul (UE) 2019/1111 reflectă această finalitate, consacrand menținerea competenței instanțelor statului fostei reședințe obișnuite a copilului în cazurile de deplasare sau reținere ilicită.

În același timp, prorogarea competenței prevăzută de articolul 10 constituie o derogare supusă unei interpretări stricte și nu poate fi disociată de mecanismele de protecție care guvernează materia răpirii internaționale de copii. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, în special hotărârea pronunțată în cauza C-436/13, clarifică limitele acestei instituții, subliniind caracterul său temporar și excluzând orice extindere a competenței prorogate dincolo de procedura concretă care a justificat-o.

Problematica procedurilor paralele și a executării hotărârilor în cauzele de răpire internațională de copii evidențiază, în practică, riscul ca întârzierile, fragmentarea demersurilor judiciare sau utilizarea neadecvată a măsurilor provizorii să conducă la pierderea efectivității mecanismelor de înapoiere. În acest context, jurisprudența Curții de Justiție, ilustrată în mod emblematic de hotărârea Povse (C-211/10), reafirmă principiul încrederii reciproce și necesitatea unei interpretări care să descurajeze orice validare — directă sau indirectă — a situațiilor create prin răpirea copilului.

Bibliografie

1. Floare, M., *Domiciliul și reședința obișnuită a copilului în dreptul internațional privat. Competența internațională exclusivă. Recunoașterea unei hotărâri străine. Necitarea părâtului la dezbaterea fondului de către instanța străină*, în *Revista Română de Jurisprudență*, nr. 3/2023, Editura Universul Juridic, București, 2019.
2. Gray, J., *Party Autonomy Under the New Brussels IIa (Recast) Regulation: Stalemates and Innovation*, *Utrecht Law Review*, vol. 18, issue 1, 2022, p. 45–56.
3. Hortolomei, M., *Răpirea internațională de copii. Noțiunea de reședință a copilului. Măsuri pentru protecția copilului după înapoierea sa*, *Revista Română de Jurisprudență*, nr. 1/2019, Editura Universul Juridic, București, 2019.
4. Niță, C.M., *Conflictul de jurisdicții și conflictul de legi în materie de divorț, autoritate părintească și obligații de întreținere minori*, *Pandectele Române*, nr. 1/2020, Editura Wolters Kluwer, București, 2020.
5. Popescu, D.A., *Statutul personal în dreptul internațional privat. Reședința obișnuită și domiciliul*, în Popescu, D.A.; Oprea, E.A., *Drept internațional privat*, Editura Hamangiu, București, 2023, p. 312–313.
6. Voiculescu, A.M., *Still in Discussion: Habitual Residence of the Child*, *LESIJ – Lex et Scientia International Journal*, vol. XXVIII, nr. 1, 2021, p. 43–56.
7. Voiculescu, A.M., *Riscul grav. Excepție de la principiul înapoierii în cazul răpirilor internaționale de minori*, *Revista de Dreptul Familiei*, nr. 1/2022, Editura Universul Juridic, București, 2022, p. 402–442.

România în actualul context geopolitic, la frontiera NATO cu Rusia

ION-TUDOR FELEZEU

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: În peisajul geopolitic al anului 2025, România ocupă o poziție pivot pe flancul estic al NATO, adiacentă Mării Negre și în strânsă proximitate cu interesele teritoriale rusești. Acest articol analizează rolul strategic al României pe fondul escaladării tensiunilor cu Rusia, exacerbate de conflictul prelungit din Ucraina și de recente amenințări hibride. Rusia și-a intensificat eforturile de destabilizare a României prin campanii de dezinformare, ingerințe în alegeri și încălcări ale spațiului aerian, urmărind să erodeze orientarea sa fermă pro-NATO și pro-SUA. Discuția evidențiază măsurile proactive ale României de a ancora prezența NATO în regiune, inclusiv dezvoltarea infrastructurii consolidate, contribuțiile industriale și inițiativele diplomatice de internaționalizare a securității la Marea Neagră. Eforturile de colaborare cu aliați precum Bulgaria și Turcia subliniază evoluția României de la un membru periferic la un contribuitor-cheie în apărarea colectivă, abordând, în același timp, limitările structurale și absența unui proiect național unificator post-integrare în UE și NATO. Răspunsurile ferme ale NATO la incursiunile rusești, inclusiv avertismentele și contramăsurile, întăresc angajamentul Alianței față de obligațiile Articolului 5 de-a lungul acestei frontiere. Articolul concluzionează că reziliența României este esențială pentru stabilitatea europeană, recomandând investiții susținute în capacitățile de apărare și parteneriate regionale pentru a contracara eficient agresiunea rusă.

Cuvinte-cheie: *apărare colectivă, context geopolitic, flancul estic al nato, securitatea mării negre*

Clasificare JEL: F51, F52, H56

1. Context geopolitic și economic

1.1. Introducere: scop și principii fundamentale

Regiunea Europei Centrale și de Est (ECE), care cuprinde statele post-comuniste acum ferm ancorate în Uniunea Europeană, consideră cooperarea transfrontalieră drept o necesitate strategică fundamentală. De la aderarea la UE, aceste națiuni au promovat această agendă pentru a-și securiza poziția, pentru a accelera dramatic convergența economică și pentru a consolida securitatea colectivă în sfera euro-atlantică.

Această lucrare analizează și evaluează trei mecanisme distincte, dar absolut centrale, care definesc această colaborare: Inițiativa celor Trei Mări (I3M), Grupul de la Visegrád (V4) și Programele Interreg ale UE.

Inițiativa celor Trei Mări (I3M) este un proiect geo-economic care implică 12 națiuni situate de-a lungul mărilor Adriatică, Baltică și Neagră. Obiectivul său principal este investiția strategică pentru a construi, în sfârșit, o infrastructură modernă pe axa Nord-Sud. Grupul de la Visegrád (V4) — Polonia, Cehia, Slovacia și Ungaria — funcționează ca un club politic și cultural menit să coordoneze politicile și să susțină interesele regionale comune. Între timp, Programele Interreg, active în regiunile de frontieră ale UE, urmăresc coeziunea teritorială prin finanțarea directă a integrării la nivel local, cu sprijinul Bruxelles-ului.

2. Obiectivele generale și specifice ale cooperării transfrontaliere. Obiectivul general al cooperării transfrontaliere în ECE

Scopul suprem al acestei cooperări este de a consolida masiv reziliența colectivă a regiunii, de a reduce decalajul economic față de Europa de Vest și de a consolida statutul ECE ca partener stabil și integrat. Aceasta presupune transformarea identității ECE dintr-o periferie fragmentată într-un hub conectat strategic.

În mod crucial, cele trei scheme analizate aici abordează doar segmentele prioritare ale acestei provocări imense. Succesul lor depinde

de un ecosistem mai larg de inițiative complementare, cum ar fi Strategiile Macro-Regionale ale UE și platforma de securitate militară Formatul București 9 (B9), funcționând în perfectă sincronizare.

Această ambiție majoră se bazează pe trei obiective fundamentale, care se întrepătrund:

- **Asigurarea securității și rezilienței strategice:** Scopul este de a schimba rolul ECE din regiune de frontieră în contributor de securitate proactiv, capabil de apărare regională și de susținere a operațiunilor majore ale NATO/UE.
- **Accelerarea convergenței socio-economice:** Misiunea este de a elimina, în sfârșit, decalajul de prosperitate și de calitate a infrastructurii față de Vest, acumulat în decenii. Aceasta presupune o integrare profundă a piețelor, un comerț mai fluid și o dezvoltare regională echilibrată.
- **Promovarea coeziunii politice și instituționale:** Acest punct se concentrează pe consolidarea activă a guvernanței și a calității democratice, esențiale pentru protejarea sistemelor democratice de interferențele externe și de dezinformarea perturbatoare.

Obiective specifice ale schemelor individuale:

- **Inițiativa celor Trei Mări (I3M)** impulsionează convergența economică prin direcționarea investițiilor în infrastructura vitală de transport, energie și digitală („hardware-ul”).
- **Grupul de la Visegrád (V4)** urmărește să proiecteze solidaritatea politică, oferind membrilor o voce unitară și mai puternică în UE și NATO, cultivând totodată schimburile culturale.
- **Programele Interreg** urmăresc coeziunea teritorială prin reducerea disparităților dintre regiunile de frontieră și prin promovarea unei integrări practice și durabile la nivel municipal.

3. Modele de implementare

Fiecare inițiativă utilizează un instrument distinct și urmează o rută specializată, reflectând misiunea sa unică și sursa de finanțare.

- **I3M (Inițiativa celor Trei Mări):** Funcționează printr-o operațiune comercială de tip „Top-Down” (de sus în jos). Principalul său motor

este Fondul de Investiții al I3M (3SIIF), care acționează similar unui fond privat de infrastructură. Proiectele primesc mai întâi o validare politică, după care trebuie să își demonstreze viabilitatea comercială. În final, 3SIIF aprobă finanțarea, iar implementarea este gestionată de agenții private sau naționale.

- **V4 (Grupul de la Visegrád):** Utilizează o **structură flexibilă, pe două niveluri**. Coordonarea politică are loc în cadrul summit-urilor, concretizându-se în declarații comune și vot unitar. Rezultatele la nivel cultural și local sunt gestionate de Fondul Internațional Visegrád (IVF), care acordă rapid granturi competitive pentru proiecte ale societății civile și mediului academic.
- **Programele Interreg:** Sunt **instituționale și de tip „Bottom-Up”** (de jos în sus), fiind integrate direct în cadrul politicii de coeziune a UE. Partenerii locali concep proiectele, Comitetul de Monitorizare (MC) le aprobă, iar execuția urmează o cale strict reglementată. Costurile sunt rambursate doar după audituri naționale riguroase, impunând o responsabilitate totală față de Bruxelles.

4. Modele și structuri de finanțare

Structurile de finanțare oferă o imagine clară a filosofiei fiecărei scheme – de la finanțarea bazată pe piață până la aportul public direct de numerar.

- **Inițiativa celor Trei Mări (I3M): Finanțare mixtă (blended finance) orientată spre piață** Misiunea principală a I3M este de a atrage capital privat, instituțional și pe termen lung. 3SIIF este un fond comercial alimentat de băncile de dezvoltare ale statelor membre. Finanțarea este, de regulă, mixtă, combinând capitalul 3SIIF, fondurile naționale și resurse europene majore, cum ar fi Mecanismul pentru Interconectarea Europei (CEF).
- **Grupul de la Visegrád (V4): Contribuție publică directă egală** Cooperarea socială și culturală a V4 este susținută aproape în întregime de Fondul Internațional Visegrád (IVF). Acest fond este întreținut prin contribuții anuale egale de la cele patru guverne V4 (aproximativ 11 milioane de euro anual), asigurând un sentiment real de proprietate politică și independență.

- **Programele Interreg: Cofinanțare prin politica de coeziune** Interreg este un instrument de bază al politicii de coeziune a UE, fiind finanțat în mare parte de Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR). Acesta funcționează pe principiul cofinanțării: UE acoperă, de regulă, până la 80% din costuri, restul de 20% (contribuția națională) trebuind să fie asigurat din bugetele locale sau naționale.

5. Istoric: rezultate de succes

În ciuda obstacolelor, aceste scheme oferă succese documentate și puternice, demonstrându-și valoarea și justificând investițiile continue.

Inițiativa celor Trei Mări (I3M): Implementarea infrastructurii strategice

- **Securitate și diversificare energetică:** Cel mai mare succes este coridorul energetic funcțional Nord-Sud. Proiecte precum Interconectorul de gaze Polonia-Lituania (GIPL) și Terminalul GNL strategic de la Krk din Croația au creat alternative reale, atingând în sfârșit obiectivul pe termen lung de a reduce dependența de un singur furnizor extern.
- **Dezvoltarea coridoarelor de transport:** Forța politică și finanțarea I3M au oferit autostrăzii transnaționale Via Carpathia impulsul necesar. Acest lucru a forțat decizii la nivel național, rezultând în legături rutiere vitale, cruciale atât pentru comerțul intern, cât și pentru mobilitatea NATO.
- **Conectivitate digitală:** I3M a securizat cu succes finanțarea și susținerea politică pentru proiecte cheie de fibră optică și coridoare 5G de-a lungul axei Nord-Sud. Acest lucru nu doar stimulează convergența economică, ci și întărește reziliența cibernetică a infrastructurii de bază.

Grupul de la Visegrád (V4): Coeziune politică și socială

- **Pârghie politică colectivă și apărare:** V4 și-a demonstrat în repetate rânduri capacitatea de a acționa ca un bloc de negociere unificat în cadrul Consiliului European, modelând adesea dezbaterile politice. Din punct de vedere operațional, Grupul de Luptă Visegrád certificat (V4 EU BG) este o dovadă clară a unui angajament comun pentru o apărare colectivă cu grad ridicat de pregătire.

- **Integrare societală durabilă (IVF):** Fondul Internațional Visegrád (IVF) este un instrument constant și puternic pentru construirea capitalului social. Prin direcționarea a mii de granturi către burse și proiecte culturale, IVF susține activ schimburile interumane, consolidând legăturile culturale ale regiunii — un instrument cheie împotriva emigrării lucrătorilor calificați.
- **Schimb de cunoștințe și alinierea politicilor:** Platforma V4 a fost esențială pentru consultarea experților și convergența politicilor. Cooperarea pe probleme comune dificile, cum ar fi gestionarea apei (de exemplu, atenuarea riscurilor de inundații pe Dunăre) și armonizarea politicilor de integrare a romilor, a generat strategii regionale de succes.

Programele Interreg: Integrare teritorială profundă

- **Furnizarea neîntreruptă a serviciilor publice:** Succesul în cooperarea în domeniul sănătății schimbă cu adevărat vieți. Acordurile care permit circulația transfrontalieră a ambulanțelor și îngrijirea specializată au redus vizibil timpii de răspuns în situații de urgență în comunitățile de frontieră izolate, sporind încrederea publicului.
- **Piețe ale muncii integrate:** Programele Interreg ținute abordează direct fricțiunile de pe piața muncii. Acestea au armonizat cu succes programele de formare profesională și au asigurat recunoașterea reciprocă a calificărilor între regiunile vecine, sprijinind direct convergența prin crearea unui flux regional de talente mai fluid.
- **Managementul mediului partajat:** Interreg finanțează soluții practice pentru probleme teritoriale comune, inclusiv investiții comune în instalații de gestionare a deșeurilor transfrontaliere și sisteme unificate de protecție împotriva inundațiilor, asigurând că comunitățile vecine beneficiază în mod egal de o planificare inteligentă și coordonată.

6. Evaluare critică și blocaje: eșecuri și fricțiuni

Eficacitatea schemelor se ciocnește constant de defecte structurale inerente și de vulnerabilități regionale adânc înrădăcinate, generând blocaje majore pe toate canalele politice, de reglementare și financiare.

Vulnerabilități regionale esențiale (Contextul eșecului)

Printre alte provocări, cooperarea în ECE luptă constant cu slăbiciunile strategice moștenite din trecut:

- Dependența energetică: Dependența lentă și dureroasă de furnizori externi ostili pentru resurse vitale.
- Mobilitate militară redusă: Un sistem de infrastructură învechit — drumuri și căi ferate — care pur și simplu nu a fost proiectat pentru o desfășurare modernă și rapidă pe axa Est-Vest.
- Vulnerabilitatea cibernetică/digitală: Expunerea ridicată la risc a sistemelor statale și economice în fața atacurilor digitale externe.
- Emigrarea capitalului uman: „Exodul de creiere” susținut al lucrătorilor calificați către Vest, fenomen care slăbește convergența pe termen lung.
- Interferențe politice externe: Regiunea este o țintă deschisă pentru dezinformare și narațiuni divizive menite să fractureze unitatea UE/NATO.

Critici structurale și blocaje

Aceste vulnerabilități sunt agravate de fricțiunile interne din cadrul schemelor în sine:

- Critica ambiției și a divizării: I3M este criticată pentru lipsa ambiției financiare — bugetul său de rezervă nu este nici pe departe suficient pentru amplexarea deficitului de infrastructură al regiunii. V4 este adesea etichetat drept o sursă de divizare („brand toxic”) atunci când își folosește puterea pentru a bloca politici esențiale ale UE.
- Blocaje de reglementare (I3M): Suveranitatea națională este principalul sabotor. Fiecare țară folosește propriile standarde și proceduri de autorizare, ducând la programe de implementare asimetrice, unde o singură întârziere blochează un întreg proiect transnațional (de exemplu, Via Carpathia).
- Blocaje politice (V4): Din nou, suveranitatea creează bătăi de cap. Incapacitatea de a conveni asupra unor „linii roșii” politice fundamentale înseamnă că tulburările politice interne pot spulbera instantaneu consensul strategic.
- Blocaje financiare (I3M și Interreg):

- 3SIIF este blocat de capitalizarea inadecvată și de aversiunea față de risc a investitorilor privați, încetinind angajamentele pentru proiectele cheie.
- Riscul financiar masiv pentru Interreg este riscul de audit asimetric. Deoarece controlorii naționali folosesc reguli diferite, acest lucru declanșează dispute privind rambursarea și pierderi financiare ale proiectelor — un factor major de descurajare (sau o sursă de „arsuri la stomac”) pentru participanții locali.
- Birocrație și corupție: Programele Interreg sunt sufocate de supraîncărcare birocratică și fragmentare. Mai rău, riscul persistent de corupție în ECE permite abuzul de putere publică pentru a vicia licitațiile de mare valoare atât în I3M, cât și în Interreg.

7. Analiza beneficiilor concrete

În ciuda tuturor dificultăților, această cooperare creează beneficii concrete și vitale care impulsionează obiectivul strategic general. Eforturile colective au generat o reziliență strategică sporită, vizibilă clar în diversificarea energetică și în planificarea militară coordonată. Pentru cetățeni, cel mai imediat câștig este îmbunătățirea calității vieții și a sănătății, datorită capitalului social construit de IVF și cooperării transfrontaliere esențiale finanțate prin Interreg. În mod crucial, competitivitatea economică este impulsionată, pe măsură ce Interreg reduce fricțiunile la frontierele interne, iar investițiile I3M modernizează coridoarele comerciale.

8. Recomandări pentru viitor

Pentru a elibera cu adevărat întregul potențial al acestor scheme, trebuie să impunem schimbări structurale specifice, înrădăcinate într-o solidaritate instituțională mai profundă:

- Pentru a elimina blocajele de reglementare și de autorizare națională asimetrică în cadrul I3M, se consideră necesară înființarea unui Birou de Armonizare pentru ECE. Acest lucru va spori viteza și predictibilitatea execuției infrastructurii strategice.

- Pentru a reduce blocajele politice și dizolvarea rapidă a consensului strategic în cadrul V4, se recomandă crearea unui acord privind „liniile roșii” de politică fundamentală ale V4. Această măsură va crește credibilitatea strategică și consecvența grupului pe scena globală.
- Pentru a elimina „arsurile la stomac” financiare și riscul asociat cu auditul asimetric în Interreg, este necesară crearea unei Metodologii de Audit Unificate pentru programele Interreg din ECE. Acest lucru va spori dorința partenerilor locali de a participa în proiecte de mare valoare.
- Pentru a reduce riscul de corupție și abuzul de putere publică în licitațiile publice de mare valoare, trebuie implementate standarde de transparență sporite și sisteme de monitorizare independentă. Acest lucru va crește încrederea publicului și va asigura o alocare optimă a resurselor.

9. Context militar

9.1. Războiul din Ucraina. Context istoric. Acordurile de la Minsk

Acordurile de la Minsk, cuprinzând două înțelegeri principale semnate în 2014 și 2015, reprezintă o tentativă esențială, dar în cele din urmă eșuată, de a intermedia pacea în conflictul prelungit din estul Ucrainei. Apărute în urma escaladării ostilităților între forțele guvernamentale ucrainene și separatiștii susținuți de Rusia în regiunile Donețk și Luhansk, aceste acorduri au fost negociate sub o presiune internațională intensă. Scopul lor a fost stabilirea unui încetări a focului, facilitarea dialogului politic și restabilirea stabilității în regiunea Donbas. Cu toate acestea, prevederile lor ambigue și interpretările divergente ale părților implicate au contribuit la eșecul acestora, deschizând calea pentru invazia rusă la scară largă a Ucrainei în 2022.

Conflictul din estul Ucrainei, adesea numit Războiul din Donbas, a izbucnit în aprilie 2014, după anexarea Crimeei de către Rusia. Separatiștii pro-ruși, susținuți de Moscova, și-au declarat independența în autoproclematele Republici Populare Donețk (RPD) și Luhansk (RPL), ducând la confruntări armate cu forțele ucrainene. Până la mijlocul anului 2014, violențele făcuseră

mii de victime și duseseră la strămutarea a peste un milion de persoane, ceea ce a impus o intervenție diplomatică urgentă.

Eforturile inițiale au culminat cu Protocolul de la Minsk, la 5 septembrie 2014, semnat de reprezentanți ai Ucrainei, Rusiei, Organizației pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE) și liderii separatiști. Acest acord în 12 puncte urmărea încetarea imediată a focului și trasa pașii pentru deescaladare. În ciuda unui moment de acalmie temporară, încălcările au persistat, în special în jurul orașului strategic Debalțeve, făcând necesare noi discuții.

Acordul Minsk II, oficializat la 12 februarie 2015 la Minsk, Belarus, a implicat negocieri la nivel înalt în cadrul **Formatului Normandia** — cuprinzând lideri din Ucraina, Rusia, Franța și Germania. Semnat de președintele ucrainean Petro Poroșenko, președintele rus Vladimir Putin, președintele francez François Hollande și cancelarul german Angela Merkel, acesta a extins protocolul inițial. Acordurile au fost susținute prin Rezoluția 2202 a Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite, care solicita implementarea lor deplină fără a le conferi în mod explicit caracter obligatoriu din punct de vedere juridic. Aceste documente reflectau un consens fragil pe fondul blocajelor de pe câmpul de luptă și al cererilor occidentale de deescaladare pentru a evita o instabilitate regională mai largă.

Colapsul Acordurilor de la Minsk a prefigurat invazia Rusiei din 2022, pe care Putin a invocat-o ca răspuns la presupusa neimplementare a acestora de către Ucraina — o narațiune ce reflecta cererile rusești de capitulare. Analizii susțin că acordurile au mascat strategia de război hibrid a Moscovei, oferindu-i timp pentru reînarmare în timp ce perpetua instabilitatea. Ucraina, constrânsă de nevoile economice și slăbiciunea militară, a semnat sub presiune, prioritizând supraviețuirea în detrimentul unor termeni optimi.

Lecțiile învățate din experiența Minsk subliniază pericolele diplomației ambigue în conflictele asimetrice. Negocierile viitoare trebuie să includă termene clare, garanții de securitate robuste și mecanisme pentru neutralizarea celor care ar putea submina procesul, implicând potențial susțineri multilaterale dincolo de Formatul Normandia. La nivelul anului 2025, discuțiile despre un „Minsk III” persistă, deși scepticismul abundă, având în vedere trecerea Rusiei către cucerirea teritorială. Acordurile rămân o poveste moralizatoare: procesele de pace necesită nu doar semnături, ci angajamente executorii față de suveranitate și descurajare. Astfel, Acordurile

de la Minsk, deși reprezintă o dovadă a diplomației multilaterale, evidențiază provocările soluționării conflictelor care implică interesele marilor puteri. Eșecul lor a modelat securitatea europeană, subliniind necesitatea unei acțiuni internaționale hotărâte pentru a preveni escaladarea.

9.2. Fundamente istorice și geografia strategică

România ocupă o poziție pivot în arhitectura contemporană de securitate europeană, servind drept stat de primă linie pentru Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) de-a lungul flancului său estic. Împărțind o frontieră de 650 de kilometri cu Ucraina și posedând cea mai lungă linie de coastă la Marea Neagră dintre membrii Uniunii Europene (UE), România se confruntă direct cu implicațiile agresiunii continue a Rusiei în regiune. La nivelul lunii octombrie 2025, pe fondul conflictului prelungit din Ucraina, activele strategice ale României — inclusiv porturile, bazele aeriene și sistemele de apărare antirachetă — o poziționează ca o piesă centrală pentru postura de descurajare și apărare a NATO împotriva expansionismului rus. Această analiză examinează rolul României, bazându-se pe evoluțiile militare, diplomatice și economice recente pentru a sublinia semnificația sa în menținerea stabilității euro-atlantice.

Integrarea României în instituțiile occidentale își are originile în epoca post-Război Rece, când a pivotat decisiv de la influența sovietică spre NATO și UE. Aderând la NATO în 2004, România a găzduit de atunci infrastructură critică, precum sistemul de apărare antirachetă Aegis Ashore de la Deveselu, operațional din 2015 și gestionat de forțele SUA. Această facilitate, situată în apropierea Mării Negre, întărește capacitățile NATO de apărare împotriva rachetelor balistice și a fost un punct central al retoricii ruse, Moscova considerând-o o provocare, în ciuda orientării sale strict defensive. Geografic, locația României îi amplifică relevanța. Marea Neagră servește drept domeniu maritim disputat, unde anexarea Crimeei de către Rusia în 2014 a remodelat dinamica regională, oferind Moscovei controlul de facto asupra strâmtorilor și rutelor navale cheie. Portul Constanța, cel mai mare din UE la Marea Neagră, a devenit un canal vital pentru exporturile de cereale ucrainene începând cu 2022, ocolind blocadele rusești și susținând securitatea alimentară globală. Cu toate acestea, acest rol a expus România la amenințări hibride, inclusiv incursiuni ale dronelor rusești în spațiul său

aerian — peste 100 de incidente documentate de la începutul invaziei Ucrainei, cu fragmente căzute pe solul românesc.

9.3. Contribuțiile României la NATO și securitatea regională

În 2025, România și-a intensificat alinierea la prezența înaintată consolidată (eFP) a NATO, găzduind un grup de luptă multinațional condus de Franța, format din aproximativ 1.500 de soldați din mai multe state aliate. Această desfășurare, parte a răspunsului NATO la invazia Rusiei în Ucraina din 2022, exemplifică rolul României în apărarea colectivă sub Articolul 5. Planurile de a extinde **Baza Aeriană Mihail Kogălniceanu** de lângă Constanța în cea mai mare facilitate NATO din Europa — capabilă să găzduiască până la 10.000 de persoane până în 2030 — consolidează suplimentar acest statut. Baza va îmbunătăți capacitățile de întărire rapidă, inclusiv creșterea forțelor la nivel de brigadă până la 5.000 de soldați, așa cum s-a demonstrat în exercițiile pregătitoare.

Exercițiile militare recente subliniază centralitatea operațională a României. Exercițiul „Dacian Spring 25”, programat inițial pentru începutul anului 2025, a fost amânat din cauza interferențelor hibride rusești în politica internă a României, dar rămâne o piatră de temelie a strategiei NATO la Marea Neagră. Condus de Franța, acesta implică mii de soldați care simulează răspunsuri la amenințările rusești. În completare, exercițiul naval „Sea Shield 25” din 2025 integrează active românești, franceze și aliate pentru a patrula apele contestate, contracarând militarizarea flotei ruse la Marea Neagră.

Investițiile în apărare ale României reflectă angajamentul său: depășirea pragului NATO de **2% din PIB în 2025**, cu alocări care surclasează anii precedenți, finanțând achiziții de avioane F-16, sisteme anti-dronă și modernizări de infrastructură. Ca națiune-cadru în formatul București Nouă (B9) — o grupare regională a membrilor estici ai NATO — România pledează pentru o descurajare unificată de la Baltica la Marea Neagră. De asemenea, contribuie la misiunile de poliție aeriană, desfășurând avioane F-16 în Lituania la jumătatea anului 2025 și instruind piloți ucraineni la Centrul European de Instruire F-16 din Fetești.

9.4. *Provocări și răspunsurile Rusiei*

Rusia percepe România ca pe o provocare directă la adresa dominanței sale la Marea Neagră, utilizând o strategie multifacetată pentru a submina coeziunea NATO. Atacurile Rusiei cu drone și rachete asupra ținutelor ucrainene din apropierea frontierei române — cum ar fi porturile de pe Dunăre — au încălcat repetat spațiul aerian românesc, provocând ridicarea avioanelor NATO și alerte sporite. În martie 2025, interferența rusă ar fi influențat anularea alegerilor prezidențiale din România, întârziind exerciții cheie și semănând discordie internă pentru a eroda hotărârea alianței.

Tensiunile geopolitice se extind și asupra securității energetice. Opoziția Rusiei față de proiectul de gaz offshore **Neptun Deep** al României — care ar putea genera rezerve de 100 de miliarde de metri cubi — amenință pârghia Moscovei asupra piețelor europene. NATO a priorizat apărarea acestei infrastructuri, recunoscând rolul său în reducerea dependenței UE de livrările rusești. Obiectivele rusești mai largi includ fracturarea unității NATO, dovadă fiind cererile din timpul discuțiilor SUA-Rusia din februarie 2025 de la Riad pentru o revenire la extinderile NATO de dinainte de 1997 — o propunere respinsă ferm de Washington. Pe plan intern, România se confruntă cu vulnerabilități politice. Ciclul prezidențial 2024-2025 a scos în evidență diviziunile, candidați de extremă dreapta precum Călin Georgescu și George Simion pledând pentru reducerea ajutorului acordat Ucrainei și criticând bazele NATO ca fiind elemente de escaladare. Deși forțele pro-occidentale au prevalat la reluarea alegerilor din mai 2025, aceste episoade subliniază tacticile hibride ale Moscovei, care exploatează sentimentele populiste pentru a pune sub semnul întrebării angajamentele față de alianță.

9.5. *Implicații mai largi și perspective de viitor*

Traectoria României se intersectează cu priorități mai largi ale NATO, inclusiv Inițiativa celor Trei Mări pentru reziliența infrastructurii și conceptul **Intermarium** — un arc de securitate Baltica-Marea Neagră-Adriatica ce contracarează influența rusă. Pe măsură ce NATO integrează Finlanda și Suedia, rolul flancului sudic al României câștigă simetrie, permițând operațiuni fluide de la Arctica la Mediterana. Totuși, provocările persistă: restricțiile Convenției de la Montreux impuse de Turcia limitează accesul naval al statelor

non-riverane, complicând întăririle, în timp ce constrângerile de resurse pe fondul ajutorului pentru Ucraina pun presiune pe stocurile europene.

Privind în perspectivă, succesul României în modernizare — susținut de parteneriatele cu SUA și investițiile UE în infrastructura cu dublă utilizare — va determina credibilitatea estică a NATO. O Românie stabilă și fortificată nu doar descurajează aventurismul rus, ci și protejează lanțurile de aprovizionare critice, de la minerale la energie. Într-o eră a amenințărilor hibride și convenționale, România exemplifică reziliența adaptivă a NATO, asigurându-se că Alianța rămâne un garant credibil al păcii europene.

9.6. Sistemul de apărare antirachetă de la Deveselu. Rol geopolitic și implicații

Deveselu servește drept piatră de temelie pentru descurajarea pe flancul estic al NATO, simbolizând angajamentul SUA față de securitatea europeană conform Articolului 5 din Tratatul Atlanticului de Nord. Acesta consolidează poziția strategică a României, favorizând legături militare mai strânse cu Statele Unite și aliații NATO. Facilitatea contribuie la stabilitatea regională prin abordarea amenințărilor asimetrice, cum ar fi proliferarea rachetelor balistice din Orientul Mijlociu.

Cu toate acestea, a generat reacții puternice din partea Rusiei, care consideră sistemul o amenințare la adresa echilibrului său strategic, în ciuda asigurărilor că acesta vizează amenințări non-europene. Oficialii ruși, inclusiv președintele Vladimir Putin, au citat Deveselu ca dovadă a încălcării sferelor de influență de către NATO, solicitând demantelarea acestuia și amenințând cu contramăsuri, precum rachetele hipersonice Kinzhal. Această tensiune subliniază diviziunile mai largi Est-Vest, situl fiind adesea menționat în discuțiile despre extinderea NATO și controlul armamentului.

La nivel local, baza susține economia românească prin infrastructură și locuri de muncă, găzduind aproximativ 500 de cadre românești și 250 de militari americani. În 2022, unitatea a fost decorată cu Ordinul „Virtutea Militară” pentru contribuțiile sale.

Evoluții Recente

Până în octombrie 2025, situl de la Deveselu a rămas pe deplin operațional, cu activități de rutină, inclusiv un eveniment în septembrie 2025

la care a participat personalul Marinei SUA. Cu toate acestea, s-a confruntat cu o întrerupere temporară a finanțării la 30 septembrie 2025, din cauza expirării alocărilor bugetare ale Departamentului Apărării al SUA, deși personalul militar și-a continuat îndatoririle. Modernizările anunțate în 2023, inclusiv senzori și facilități îmbunătățite, au fost programate să înceapă în 2024, având ca scop extinderea capacităților de interceptie. În contextul conflictului continuu dintre Rusia și Ucraina, rolul sitului a câștigat în importanță, discuțiile din spațiul public românesc evidențiind valoarea sa de descurajare împotriva unei potențiale agresiuni rusești. În 2025 nu au fost raportate incidente majore sau escaladări care să implice direct Deveselu, deși acesta continuă să figureze în dezbaterile politice, inclusiv în criticile vocilor pro-ruse din România.

Sistemul de apărare antirachetă de la Deveselu exemplifică răspunsul adaptiv al NATO la amenințările cu rachete balistice, consolidând legăturile de securitate transatlantice în timp ce navighează prin fricțiuni geopolitice. Funcționarea sa susținută pe parcursul anului 2025 subliniază valoarea sa strategică durabilă, deși modernizările continue și eforturile diplomatice sunt esențiale pentru a aborda provocările emergente și pentru a menține eficacitatea descurajării.

10. Concluzii

10.1 Cooperarea transfrontalieră în Europa Centrală și de Est (ECE) este un sistem funcțional cu trei piloni, absolut necesar: **I3M** oferă „hardware-ul” strategic, **V4** furnizează „software-ul” politic, iar **Interreg** asigură „sistemul de operare” local. Realizările lor — de la gaze conductibile la servicii de sănătate transfrontaliere care salvează vieți — sunt succese incontestabile. Cu toate acestea, fricțiunile constante cauzate de suveranitatea națională pe fronturile de reglementare, politice și financiare demonstrează că aceste scheme trebuie să evolueze urgent. Succesul suprem al cooperării în ECE depinde în întregime de voința politică de a depăși, în sfârșit, naționalismul birocratic în favoarea unei solidarități instituționale mai profunde, care să securizeze cu adevărat viitorul strategic comun. Aceasta ar necesita viziune și dorința de a depăși problemele politice, precum și dezvoltarea unei atitudini de cooperare. Spectrul războiului din

Ucraina, aflat la granițele multor națiuni din ECE, ar trebui să fie un semnal de alarmă care să îndemne aceste state să își accelereze dezvoltarea. Acest lucru poate fi realizat cu ușurință printr-un leadership puternic și vizionar.

10.2 În contextul geopolitic marcat de instabilitate globală în 2025, politica externă a României este definită printr-un angajament ferm față de valorile democratice, securitatea colectivă și promovarea unei ordini internaționale bazate pe reguli. Ca stat membru al Uniunii Europene (UE) și al NATO, România prioritizează alianțele transatlantice și sprijinul pentru vecinii expuși amenințărilor revizioniste, în special în regiunea Mării Negre. Sub conducerea președintelui Nicușor Dan, investit în mai 2025, politica externă a țării reafirmă legăturile occidentale și sprijinul necondiționat pentru Ucraina, navigând în același timp cu prudență prin tensiunile din Orientul Mijlociu. Această abordare reflectă o paradigmă tradițional reactivă care se deplasează tot mai mult către inițiativă strategică, adaptată riscurilor majore identificate pentru anul curent, cum ar fi retragerea Statelor Unite din angajamentele globale și agresiunea rusă.

10.3 Susținere fermă pentru Ucraina în războiul cu Rusia. Conflictul ruso-ucrainean rămâne cea mai presantă amenințare la adresa securității României, având în vedere poziția sa geografică pe flancul estic al NATO. Bucureștiul a adoptat o poziție hotărâtă în apărarea suveranității Ucrainei, contribuind activ la eforturile aliate prin asistență militară, umanitară și diplomatică. În septembrie 2025, România a anunțat un parteneriat cu Kievul pentru producția de drone defensive, menit să consolideze protecția flancului estic al NATO. Această inițiativă subliniază rolul României de furnizor de securitate regională, în special în contextul incidentelor recente, precum intrarea unui vehicul aerian rus fără pilot în spațiul aerian românesc în luna precedentă, care a declanșat un răspuns al aviației NATO.

Pe plan diplomatic, România promovează integrarea europeană a Ucrainei, susținând negocierile de aderare la UE și participând la întâlniri trilaterale cu Republica Moldova și Ucraina. În august 2025, miniștrii de externe ai celor trei state au emis o declarație comună privind cooperarea pentru securitatea regională și contracararea influenței ruse. Președintele Dan a reiterat acest angajament în octombrie, pledând pentru accelerarea candidaturii Ucrainei la UE, în ciuda opoziției unor state membre, precum Ungaria. Mai mult, România s-a alăturat unei inițiative UE care oferă garanții

pentru exporturile ucrainene, facilitând astfel comerțul și reconstrucția economică a Kievului.

Exemple suplimentare de diplomație includ cea de-a patra reuniune trilaterală a miniștrilor de externe din România, Ucraina și Republica Moldova din 8 august 2025, unde s-au discutat consolidarea securității la Marea Neagră și un răspuns coordonat la agresiunea rusă. Ministrul de externe Oana Țoiu a susținut un discurs înflăcărat la Adunarea Generală a Națiunilor Unite, condamnând ferm războiul de agresiune al Rusiei și cerând încetarea imediată a ostilităților. Un alt pas diplomatic notabil a fost întâlnirea dintre președintele ucrainean și ministrul român de externe, în cadrul căreia a fost salutată decizia Parlamentului României de a autoriza forțele armate să doboare ținte rusești care intră în spațiul aerian național.

10.4 Provocări regionale: Republica Moldova și alte amenințări.

Politica externă românească acordă o atenție sporită Republicii Moldova, care rămâne vulnerabilă la interferențele rusești, în special în contextul transnistrean. Bucureștiul susține ferm candidatura Chișinăului la UE, considerând integrarea europeană un antidot împotriva destabilizării rusești prognozate pentru 2025.

România a monitorizat, de asemenea, evoluțiile electorale din Moldova, recunoscând implicațiile acestora pentru conflictul transnistrean și integrarea europeană, oferind totodată sprijin pentru consolidarea relațiilor bilaterale în fața influenței ruse. Aceste eforturi reflectă o diplomație proactivă axată pe competiția de tip *soft-power* în regiune.

10.5 La a 80-a sesiune a Adunării Generale a Națiunilor Unite, desfășurată la New York în perioada 23-29 septembrie 2025, ministrul de externe Oana Țoiu a rostit un discurs detaliat reafirmând angajamentul ferm al României față de Carta ONU și ordinea internațională bazată pe reguli. Central în mesajul său a fost sprijinul pentru Moldova și Ucraina, subliniind că Federația Rusă încearcă să submineze dreptul moldovenilor de a-și determina viitorul prin interferențe hibride și propagandă. În ceea ce privește Orientul Mijlociu, ministrul a pledat pentru o pace justă, necesitatea urgentă a încetării focului în Gaza, eliberarea ostaticilor și acordarea de asistență umanitară, reafirmând totodată dreptul Israelului la autoapărare în contextul amenințărilor iraniene.

10.6 Către o paradigmă inovatoare. Politica externă a României în conflictele actuale demonstrează o maturitate strategică ancorată în

alianțe solide, fiind totodată confruntată cu nevoia unei noi paradigme bazate pe viziune și inițiativă. În fața riscurilor identificate — de la agresiunea rusă la instabilitatea din Orientul Mijlociu — țara trebuie să investească în reziliență democratică, apărare autonomă și diplomatie proactivă. Alegerile parlamentare din mai 2025 vor testa capacitatea României de a-și consolida rolul în noua arhitectură de securitate europeană, protejând astfel interesele naționale într-o lume tot mai fragmentată. Prin alinierea la valorile occidentale și susținerea vecinilor săi, România nu doar se apără pe sine, ci contribuie și la o ordine internațională mai sigură.

Bibliografie

1. <https://www.mae.ro/en/node/65521>
2. https://en.wikipedia.org/wiki/Minsk_agreements
3. <https://ecfr.eu/article/ukraine-russia-and-the-minsk-agreements-a-post-mortem/>
4. <https://www.reuters.com/world/europe/what-are-minsk-agreements-ukraine-conflict-2022-02-21/>
5. https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/ua150212_minskagreementen.pdf
6. <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/lessons-of-the-minsk-deal-breaking-the-cycle-of-russias-war-against-ukraine/>
7. <https://www.beyondintractability.org/casestudy/grover-minsk-II-accords>
8. <https://kyivindependent.com/what-were-the-minsk-agreements-and-why-did-they-fail-to-bring-peace-in-ukraine/>
9. <https://gadebate.un.org/en/80/romania>
10. <https://un.mfa.gov.ua/en/news/statement-delegation-ukraine-unga-plenary-meeting-revitalization-work-general-assembly-item-121-and-implementation-resolutions-un-item-120-12-november-2024>
11. <https://www.romania-insider.com/un-general-assembly-president-iohannis-speech-sept-2024>
12. <https://www.mofa.gov.ae/en/missions/bucharest/media-hub/embassy-news/9-5-2024-uae-bilateral-relations>
13. <https://www.congress.gov/crs-product/R48440>
14. <https://docs.un.org/en/S/2025/578>
15. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2025/07/Voting-Practices-in-the-United-Nations-for-2024.pdf>
16. <https://actmedia.eu/daily/formin-toiu-to-lead-romania-s-delegation-to-un-general-ass><https://www.thediplomaticaffairs.com/2024/05/29/strengthening->

alliances-the-pivotal-role-of-romania's-foreign-intelligence-service/embly/115899

17. <https://www.thediplomaticaffairs.com/2024/07/26/annual-meeting-of-romanian-diplomacy-radr-2024-diplomatic-action-in-an-unstable-world/>
18. <https://docs.un.org/en/S/2025/578>
19. <https://diplomatmagazine.eu/2025/10/14/intermarium-between-nato-russia-and-the-great-powers/>
20. <https://www.armscontrol.org/factsheets/Phasedadaptiveapproach>
21. <https://missilethreat.csis.org/defsyst/aegis-ashore/>
22. <https://www.euractiv.com/news/russia-demands-us-destroy-missile-defence-systems-in-romania/>
23. <https://ro.usembassy.gov/tag/missile-defense/>
24. <https://www.defenceiq.com/defence-technology/articles/aegis-ashore-anchors-ballistic-missile-defense>
25. <https://agerpres.ro/english/2025/10/02/us-develu-facility-left-without-funding-as-appropriations-lapsed--1489735>

Educație, sport și incluziune socială: percepția tinerilor din Europa Centrală și de Est asupra personalității specialiștilor în activități fizice

CARMINA MIHAELA GORGAN

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

ANA DANIELA NANU

Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

LAIDI ABDERRAHIM

University of M'sila/University Pole.M'sila, Algeria

HERLI PARDILLA

Sekolah Tinggi Olahraga dan Kesehatan Bina Guna, Indonesia

MIHAELA GINA PASCU

General Directorate of Social Assistance and Child Protection, 32, Oituz 600266, Bacău

TEODORA MIHAELA JERCĂLĂU

School Sports Club, 94, Pictor Aman, 600164, Bacău

Abstract: Personalitatea specialiștilor în activități fizice – profesori, antrenori și instructori – are o influență puternică asupra motivației și implicării adolescenților în sport. Acest aspect este deosebit de relevant pentru tinerii din medii defavorizate din Europa Centrală și de Est, unde barierele sociale și economice limitează adesea accesul la modele educaționale pozitive.

Scop: Scopul acestui studiu a fost de a investiga modul în care tinerii din medii socio-economic vulnerabile percep trăsăturile de personalitate ale specialiștilor în activități fizice. **Obiective:** Identificarea principalelor trăsături (empatie, corectitudine, autoritate, comunicare, rol de model) asociate specialiștilor și analiza diferențelor de percepție în funcție de gen și context social. **Ipoteză:** Am presupus că adolescenții din medii defavorizate îi percep pe specialiștii în activități fizice ca pe modele pozitive, însă percepțiile lor variază în funcție de echilibrul dintre autoritate și comportament. **Rezultate:** Datele au fost colectate pe un eșantion de 50 de tineri cu vârste între 12 și 17 ani, prin aplicarea unui chestionar structurat. Majoritatea respondenților i-au descris pe specialiști ca fiind încurajatori (72%), răbdători (68%) și profesioniști (75%). În același timp, 30% au subliniat strictețea ca trăsătură dominantă, uneori interpretată negativ. Au fost observate diferențe de gen: băieții au apreciat mai mult disciplina și autoritatea, în timp ce fetele au accentuat empatia și sprijinul. Constatările sugerează că, în contextul Europei Centrale și de Est, consolidarea competențelor psihopedagogice și de comunicare ale specialiștilor este esențială pentru a răspunde nevoilor complexe ale tinerilor vulnerabili.

Cuvinte-cheie: *tineri defavorizați, Europa Centrală și de Est, percepție, personalitate, specialiști în activități fizice*

Clasificare J.E.L: I31, I32, I21, I12

1. Introducere

Tinerii din medii defavorizate și vulnerabile din Europa Centrală și de Est se confruntă adesea cu lipsa unor modele educaționale și sociale stabile. Această situație le limitează motivația și participarea la activități fizice, contribuind la niveluri mai scăzute de incluziune fizică și socială (Epuran, 2005; Dragnea & Bota, 2006; Zlate, 1999). Cercetările anterioare au arătat constant că personalitatea specialiștilor în activități fizice – profesori, antrenori și instructori – influențează semnificativ motivația, încrederea în sine și implicarea pe termen lung a adolescenților în sport. Studii recente întăresc această perspectivă, subliniind rolul mai larg al activității fizice

în promovarea integrării sociale și a stării de bine. De exemplu, Milon et al. (2024) arată că sportul și sănătatea mediului reprezintă factori cheie ai sănătății și longevității în Uniunea Europeană, evidențiind că activitatea fizică nu este doar un determinant al condiției individuale, ci și al coeziunii sociale și al dezvoltării durabile. În același timp, dovezile empirice arată că influența specialiștilor se extinde dincolo de atitudini și motivație, incluzând și abilități măsurabile precum timpul de reacție și deprinderile motrice, strâns corelate cu un stil de viață activ (Gorgan et al., 2023). În ciuda acestor contribuții, literatura de specialitate evidențiază în continuare lipsuri importante în ceea ce privește înțelegerea modului în care adolescenții din comunități socio-economic vulnerabile percep specialiștii din perspectiva trăsăturilor de personalitate precum empatia, corectitudinea, autoritatea, comunicarea și rolul de model.

Abordarea acestor lacune este deosebit de relevantă în contextul Europei Centrale și de Est, unde inegalitățile educaționale și sociale afectează oportunitățile de dezvoltare și incluziune ale tinerilor. Obiectivul acestui studiu este de a investiga percepțiile tinerilor din medii defavorizate cu privire la trăsăturile de personalitate ale specialiștilor în activități fizice și de a analiza modul în care aceste percepții influențează motivația și implicarea lor în sport.

Contribuția noastră constă în aplicarea unui chestionar structurat la adolescenți din comunități vulnerabile, cu scopul de a identifica trăsăturile cel mai puternic asociate cu rolul pozitiv de model și cu participarea susținută. Noutatea acestui studiu constă în perspectiva socio-educțională asupra incluziunii, specifică Europei Centrale și de Est, cu implicații directe pentru îmbunătățirea competențelor psihopedagogice și de comunicare ale specialiștilor. Punctul forte al lucrării este explorarea percepțiilor grupurilor vulnerabile, adesea subreprezentate în cercetare, în timp ce limitarea sa o constituie dimensiunea relativ redusă a eșantionului, care restricționează gradul de generalizare.

2. Metode

Scopul lucrării constă în identificarea unor aspecte importante privind personalitatea specialiștilor în domeniul activităților fizice din prisma tinerilor din medii defavorizate. Obiectivele cercetării au avut în vedere identificarea rolului și importanței componentelor personalității specialiștilor în domeniul activităților fizice. Astfel putem obține informații importante în ceea ce privește funcționarea acestor elemente esențiale ale personalității în cadrul sistemului interrelațional. Obiectivele cercetării au vizat: identificarea la nivelul tinerilor a opiniilor și a valorilor perceptibile; identificarea reperelor comportamentelor, conduitelor specifice personalității specialistului în domeniul activităților fizice; verificarea funcționării acestor elemente esențiale ale personalității în cadrul sistemului interrelațional.

Se presupune că personalitatea și stilul de comunicare al specialiștilor în activități fizice influențează semnificativ motivația, implicarea și percepția tinerilor din medii defavorizate, contribuind la crearea unui climat educațional incluziv și echilibrat.

Eșantionul a fost alcătuit din **50 de adolescenți** (26 fete și 24 băieți) cu vârste cuprinse între **12 și 17 ani**, proveniți din școli gimnaziale, cluburi sportive și centre educaționale. Condițiile de efectuare ale cercetării au fost optime iar participarea acestor tineri din medii defavorizate a fost efectuată pe bază de voluntariat și respectând condițiile de confidențialitate.. Criterii de includere: apartenența la o comunitate socio-economic vulnerabilă și participarea regulată la activități fizice organizate.

Metode - documentarea bibliografică a furnizat informații valoroase legate de obiectivele activităților fizice și de influența conținuturilor motrice asupra modelării corporale și formării personalității tinerilor, asigurând fundamentarea științifică a cercetării. Totodată, literatura psihopedagogică a constituit o sursă bogată de referințe privind conceptul de personalitate și componentele sale structurale: temperament, caracter și aptitudini. Pe parcursul cercetării am urmărit principalii factori implicați în dinamica fenomenului studiat, gradul de identificare a componentelor structurale ale personalității specialiștilor în domeniul activităților fizice, modul în care

acestea se reflectă în relația cu tinerii și eficiența manifestărilor lor în procesul educațional.” Metoda anchetei- ncheta realizată în această lucrare folosește ca instrument chestionarul prin care pot fi culese opinii și poate fi măsurată percepția unui segment de populație asupra problematicii studiului, respectiv identificarea componentelor personalității coordonatorilor de activități fizice. Chestionarul elaborat în acest sens, a cuprins 12 itemi cu răspunsuri prefigurate, închise și deschise, pentru a facilita înțelegerea termenilor de factură psiho-sociologică la nivelul tinerilor din medii defavorizate. Percepțiile evidențiate pe diferite grupe de itemi au fost evaluate prin eşalonarea aserțiunilor adresate respondenților pe 5 categorii valorice în ordinea importanței acordate de fiecare subiect. Metoda statistico-matematică – această metodă a constatat în culegerea datelor numerice, interpretarea lor statistică, având în vedere valorile obținute la fiecare item al chestionarului aplicat în cadrul cercetării. Metoda grafică – am folosit această metodă pentru prezentarea mai expresivă a datelor cuprinse în tabelele întocmite. Am elaborat reprezentări grafice care au evidențiat dinamica evoluției rezultatelor la itemii administrați la nivelul grupului țintă.

Datele au fost colectate printr-un **chestionar structurat cu 12 itemi**, elaborat pe baza literaturii de specialitate (Epuran, 2005; Dragnea & Bota, 2006; Zlate, 1999). Chestionarul a vizat dimensiuni precum: empatia, corectitudinea, autoritatea, stilul de comunicare, creativitatea și rolul de model al specialiștilor în activități fizice. Participanți: 50 tineri 26 fete și 24 băieți (12–17 ani) din școli situate în comunități defavorizate socio-economic. Procedură: Aplicarea chestionarului on-line pe platforma Google forms.

3. Rezultate

La întrebarea „Considerați că **personalitatea specialiștilor în activități fizice** (profesori, antrenori, instructori) este vizibilă în activitatea lor?” Rezultatele arată că **94%** dintre respondenți consideră că personalitatea specialiștilor este vizibilă în activitatea lor, în timp ce doar **6%** au răspuns negativ, iar **0%** au ales varianta „uneori, ceea ce indică faptul că majoritatea

covârșitoare a respondenților percep personalitatea ca un element esențial al activității specialiștilor în domeniul activităților fizice și sugerează o corelație strânsă între personalitatea specialistului și eficiența percepută a activității sale. Prin modul în care comunică și relaționează, acești specialiști contribuie la formarea unui mediu incluziv, bazat pe egalitate de șanse și participare active.

Do you consider that the personality of physical activity specialists (teachers, coaches, instructors) is visible in their work?

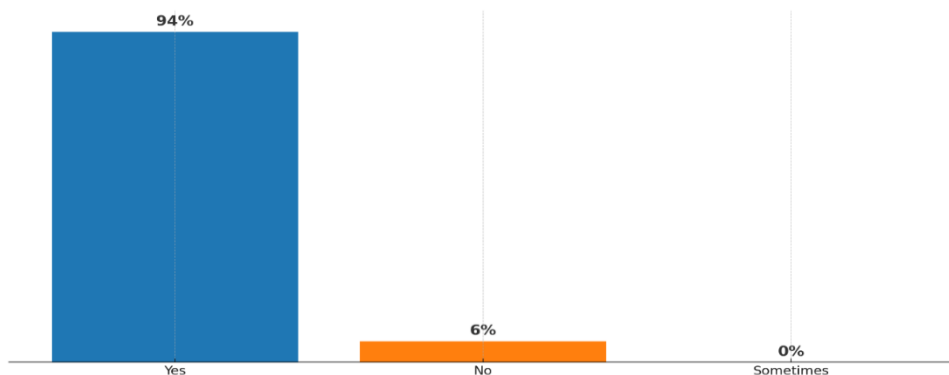

Figura 1. Răspunsurile la întrebarea: „Considerați că personalitatea specialiștilor în activitate fizică (profesori, antrenori, instructori) este vizibilă în activitatea lor?”

La întrebarea „Care dintre următorii specialiști considerați că a constituit un **model de personalitate** în formarea dumneavoastră? (folosiți o scală ierarhică de la 1 la 3): profesorii de educație fizică din școala primară/gimnazială, antrenorii, instructori sportivi din alte activități extracurriculare (tabere, săli de fitness), rezultatele evidențiază faptul că percepția tinerilor asupra specialiștilor din domeniul activităților fizice este preponderent pozitivă. Profesorii de educație fizică și sport se bucură de cel mai înalt grad de apreciere (54%), ceea ce sugerează că relația directă, constantă și educativă pe care o dezvoltă cu tinerii contribuie semnificativ la formarea unei imagini favorabile. De asemenea, antrenorii (24%) sunt percepuți ca figuri de autoritate și surse de motivație, reflectând rolul lor important în ghidarea performanței și dezvoltării personale. În același timp, instructorii sportivi (22%) ocupă un loc relevant, fiind considerați modele de urmat mai ales în contexte recreative sau de inițiere. Distribuția acestor procente subliniază faptul că tinerii recunosc valoarea personalității și a comportamentului

specialiștilor, atribuind aprecierea lor gradului de implicare, empatie și profesionalism manifestat în activitatea curentă.

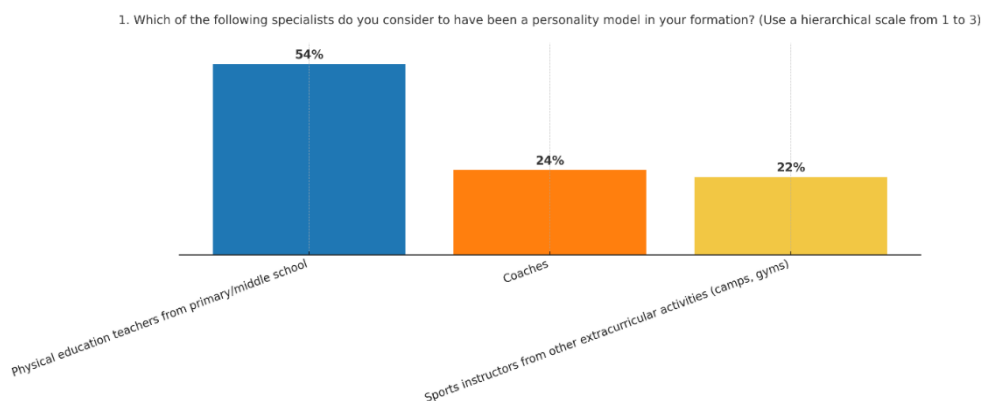

Figura 2. Răspunsurile la întrebarea: „Pe care dintre următorii specialiști îi considerați a fi un model de urmat în dezvoltarea dumneavoastră profesională?”

La întrebarea „Considerați că specialiștii în activități fizice manifestă **un comportament autoritar** în timpul activităților?”, rezultatele obținute evidențiază o tendință predominant democratică și echilibrată în stilul de conducere al specialiștilor din domeniul activităților fizice. 44% dintre respondenți consideră că aceștia *nu manifestă niciodată* un comportament autoritar, ceea ce sugerează că majoritatea percep relația profesor–elev sau antrenor–sportiv ca fiind bazată pe colaborare, respect și comunicare deschisă. 30% dintre participanți au ales varianta *rareori*, ceea ce întărește ideea că, deși pot exista momente de fermitate, acestea sunt ocazionale și justificate de contextul educațional sau competițional. 16% apreciază că specialiștii manifestă *deseori* un comportament autoritar, iar 10% – *întotdeauna*, indicând existența unui segment minoritar de percepții critice, probabil legate de experiențe personale sau de modele tradiționale de predare, în care controlul și disciplina primează în fața participării active. Aceste rezultate subliniază faptul că specialiștii în domeniul educației fizice și sportului sunt percepuți, în mare parte, ca având un comportament echilibrat, empatic și orientat spre cooperare, mai degrabă decât spre control. În contextul temei lucrării — Educație, sport și incluziune socială — putem observa relația pozitivă dintre specialiști și tineri favorizează incluziunea socială, prin crearea unui climat bazat pe respect, încredere și sprijin reciproc.

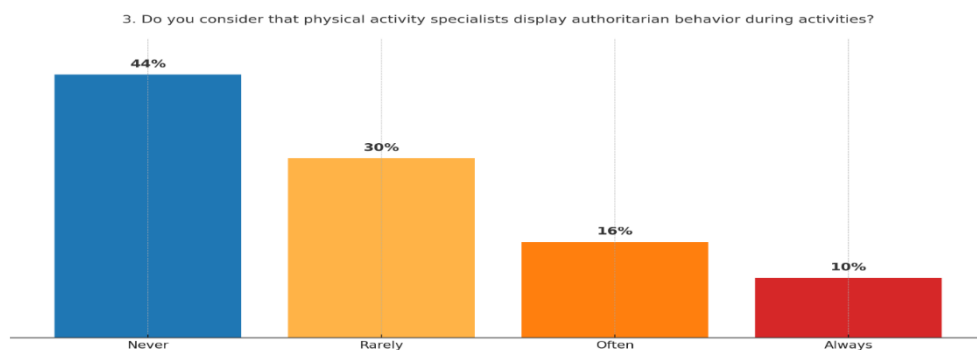

Figura 3. Răspunsurile la întrebarea: „Conșiderați că specialiștii în activitate fizică manifestă un comportament autoritar în timpul activităților?”

Rezultatele prezentate în graficul nr. 4 indică faptul că implicarea tinerilor în realizarea obiectivelor activităților fizice este percepută ca fiind cea mai intens promovată în partea principală a lecției, unde 57% dintre respondenți au identificat această etapă drept cea mai relevantă. Această constatare sugerează că, în timpul activităților tematice – când sarcinile sunt complexe, variate și solicită cooperare – tinerii au cele mai multe oportunități de a participa activ, de a lua decizii și de a se exprima liber.

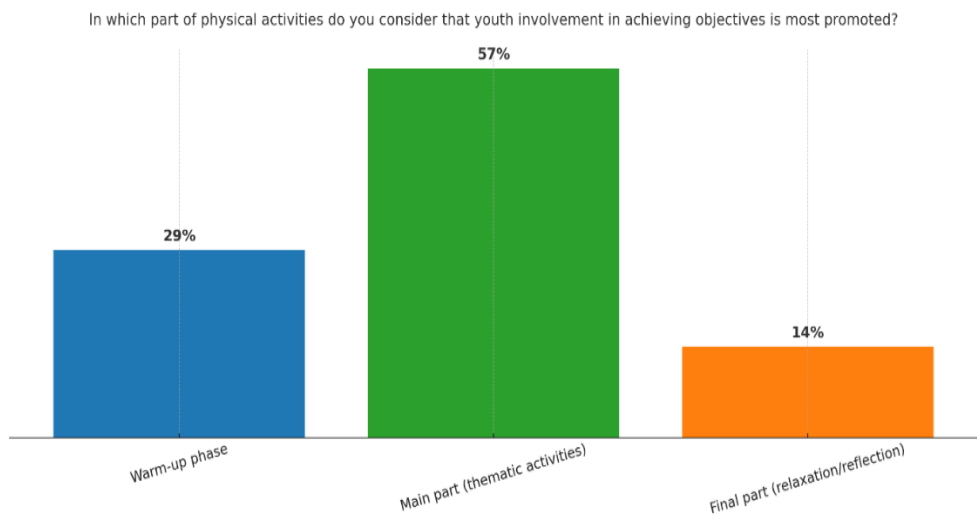

Figura 4. Răspunsurile la întrebarea: „În care parte a activităților fizice considerați că este cel mai mult promovată implicarea tinerilor în atingerea obiectivelor?”

29% dintre participanți consideră că implicarea este stimulată în faza de încălzire, ceea ce poate reflecta preocuparea specialiștilor pentru crearea unei

atmosfere pozitive și pentru activarea psiho-motrică a tinerilor încă de la începutul lecției. În schimb, 14% au indicat partea finală (relaxare/reflecție), ceea ce arată că această etapă este percepută mai degrabă ca un moment de revenire și analiză decât ca unul de implicare activă în atingerea obiectivelor. Per ansamblu, rezultatele relevă o orientare practică și participativă a procesului educativ, centrată pe activitatea concretă din partea principală a lecției – momentul în care se construiesc competențele motrice și atitudinale esențiale.

La întrebarea „Cum apreciați **interesul specialiștilor în activități fizice** pentru promovarea unui comportament creativ în timpul activităților?” rezultatele arată o percepție extrem de pozitivă asupra modului în care specialiștii în activități fizice promovează comportamente creative în timpul activităților. 90% dintre respondenți au apreciat interesul acestora ca fiind *foarte bun*, ceea ce sugerează că majoritatea tinerilor observă și valorizează o abordare modernă, flexibilă și inovatoare a activităților fizice. 9% consideră că interesul este *bun*, ceea ce confirmă o evaluare consistent pozitivă, chiar dacă ușor mai rezervată. Doar 1% au oferit calificativul *satisfăcător*, indicând o percepție izolată, posibil influențată de experiențe personale mai puțin motivante. În ansamblu, rezultatele evidențiază faptul că specialiștii din domeniul activităților fizice sunt percepuți ca promotori ai creativității, ai exprimării libere și ai participării active, aspecte esențiale pentru o educație incluzivă și atractivă pentru tineri.

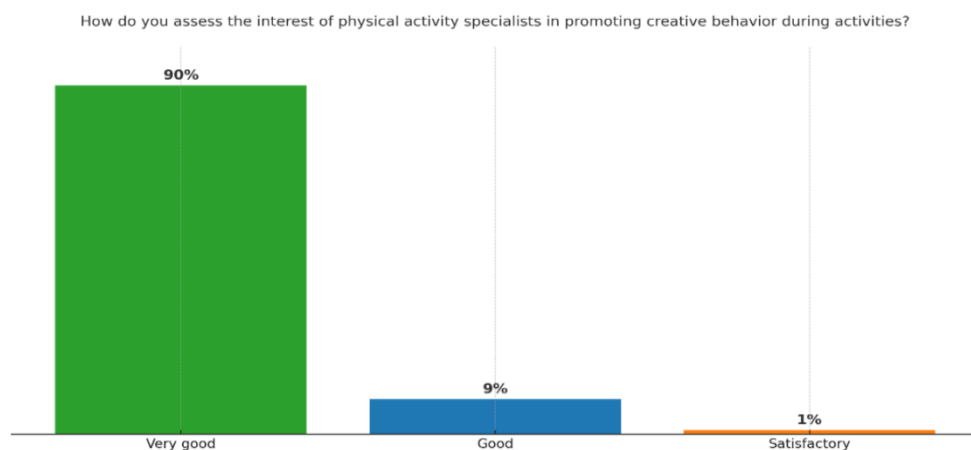

Figura 5. Răspunsurile la întrebarea: „Cum evaluați interesul specialiștilor în activitate fizică pentru promovarea comportamentului creativ în timpul activităților?”

Rezultatele la întrebarea „Ce tip de **comunicare interumană** predomină în relația specialist – tânăr în timpul activităților fizice?” arată o repartizare echilibrată între cele trei forme de comunicare utilizate în relația specialist-tânăr în timpul activităților fizice: comunicarea verbală și cea nonverbală câte 35%, iar comunicarea paraverbală 30%. Această distribuție sugerează că specialiștii în activități fizice (profesori, antrenori, instructori) folosesc un stil de comunicare complex și integrat, în care mesajul verbal (instrucțiuni, explicații, feedback) este completat de componentele nonverbale (mimică, gesturi, postură) și de elementele paraverbale (ton, intonație, ritm, volum). Echilibrul dintre cele trei tipuri de comunicare reflectă adaptabilitatea și competența comunicativă a specialistului, care reușește să transmită eficient informația, să mențină atenția tinerilor și să creeze o relație bazată pe încredere și cooperare. De asemenea, procentul ridicat al comunicării paraverbale (30%) evidențiază faptul că nuanțele vocii și expresivitatea tonală au un rol semnificativ în motivarea tinerilor, în reglarea climatului emoțional și în menținerea unei atmosfere pozitive în timpul activităților. În concluzie, aceste date demonstrează că eficiența relației specialist-tânăr derivă din combinarea armonioasă a celor trei forme de comunicare, ceea ce favorizează înțelegerea, implicarea și învățarea activă.

What type of interpersonal communication predominates in the relationship between specialist and young person during physical activities?

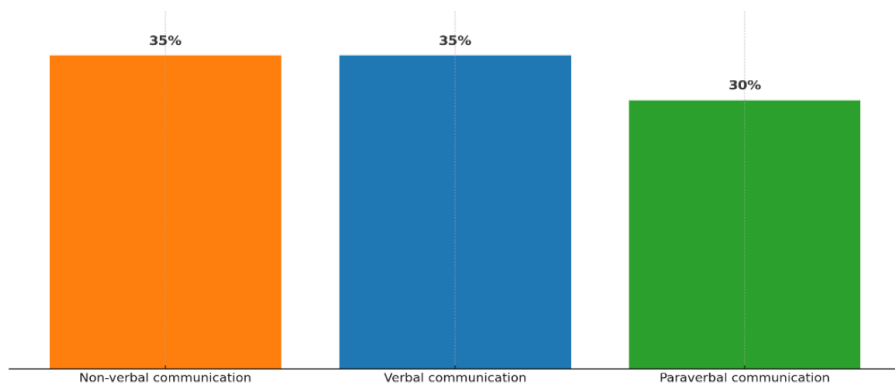

Figura 6. Răspunsurile la întrebarea: „Ce tip de comunicare interpersonală predomină în relația specialist-tânăr în timpul activităților fizice?”

Rezultatele prezentate în graficul nr. 7 evidențiază faptul că toate formele de comunicare nonverbală sunt percepute ca având o contribuție semnificativă în activitatea specialiștilor din domeniul educației fizice și

sportului, diferențele dintre ele fiind relativ mici, ceea ce indică o abordare complexă și integrată a comunicării. Postura (22%) ocupă primul loc, fiind percepută drept cea mai importantă componentă nonverbală. Aceasta exprimă autoritatea, încrederea și atitudinea profesională a specialistului, influențând modul în care tinerii recepționează mesajele și se raportează la liderul de grup. Mișcarea (21%) urmează foarte aproape, confirmând că demonstrația motrică și dinamica corporală joacă un rol esențial în procesul de predare și în modelarea comportamentului motric al participanților. Gesturile (20%) completează comunicarea verbală, având rol de clarificare, accentuare și direcționare a mesajelor, mai ales în situațiile în care zgomotul ambiental sau distanța fac dificilă înțelegerea verbală. Mimica (19%) contribuie la transmiterea emoțiilor, a aprobării sau dezaprobării, influențând semnificativ climatul emoțional și motivațional al activității. Înfățișarea (18%), deși plasată pe ultimul loc, rămâne relevantă, întrucât aspectul general, expresivitatea și ținuta personală conferă credibilitate și inspiră respect în relația cu tinerii. Analiza arată că specialiștii în activități fizice combină toate componentele comunicării nonverbale pentru a susține procesul educativ și pentru a stimula implicarea și motivația participanților. Predominanța posturii și mișcării subliniază orientarea practică a domeniului, în timp ce gesturile și mimica confirmă importanța dimensiunii emoționale și relaționale în actul educațional.

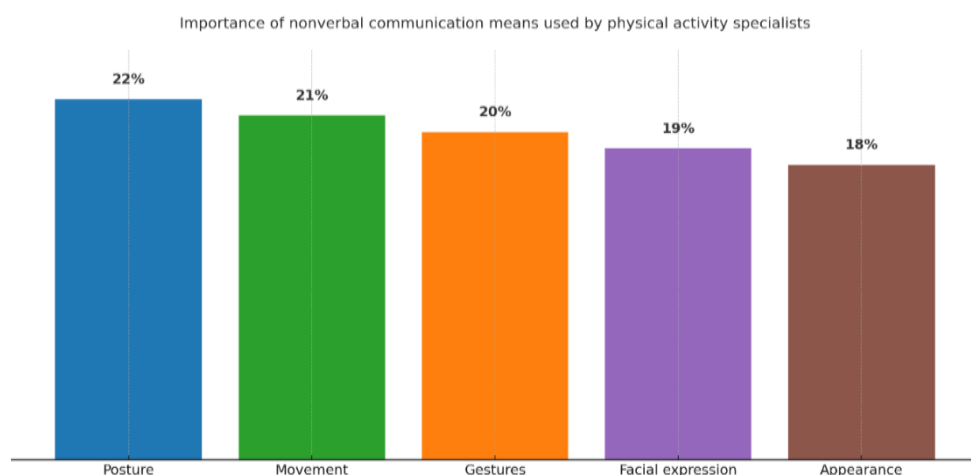

Figura 7. Răspunsurile la întrebarea: „Importanța comunicării nonverbale utilizate de către specialiștii în activitate fizică”

Rezultatele prezentate în graficul nr. 8 evidențiază o ierarhizare clară a modului în care specialiștii din domeniul activităților fizice percep importanța diverselor direcții de valorificare a comunicării nonverbale. Feedback-ul de dirijare (25%) este considerat cea mai importantă direcție, confirmând faptul că gesturile, privirea și expresia corporală sunt instrumente-cheie pentru ghidarea sportivilor în timp real. Aceste forme de comunicare permit corectarea rapidă a execuției, menținerea ritmului și transmiterea clară a intențiilor specialistului. Corectarea și prevenirea (23%) ocupă locul al doilea, subliniind rolul comunicării nonverbale în asigurarea siguranței și preciziei mișcărilor. Prin demonstrații și intervenții vizuale, specialistul ajută la evitarea erorilor tehnice și a accidentărilor. Relaționarea (21%) are o pondere semnificativă, ceea ce arată că, dincolo de funcția instructivă, comunicarea nonverbală are o valoare socio-emoțională importantă. Contactul vizual, expresia feței și atitudinea corporală contribuie la crearea unui climat de încredere, cooperare și motivație între specialist și participanți. Cunoașterea – autocunoașterea (16%) și evaluarea – autoevaluarea (15%) au ponderi mai reduse, dar rămân esențiale pentru dezvoltarea reflecției personale și pentru formarea conștiinței corporale a sportivilor. Prin observarea gesturilor, posturii și reacțiilor nonverbale, atât specialistul, cât și tinerii își pot ajusta comportamentul și gradul de implicare. Distribuția procentelor arată că funcțiile operative (dirijare, corectare, prevenire) ale comunicării nonverbale sunt prioritare în activitățile fizice, fără a fi neglijate însă dimensiunile relaționale și formative.

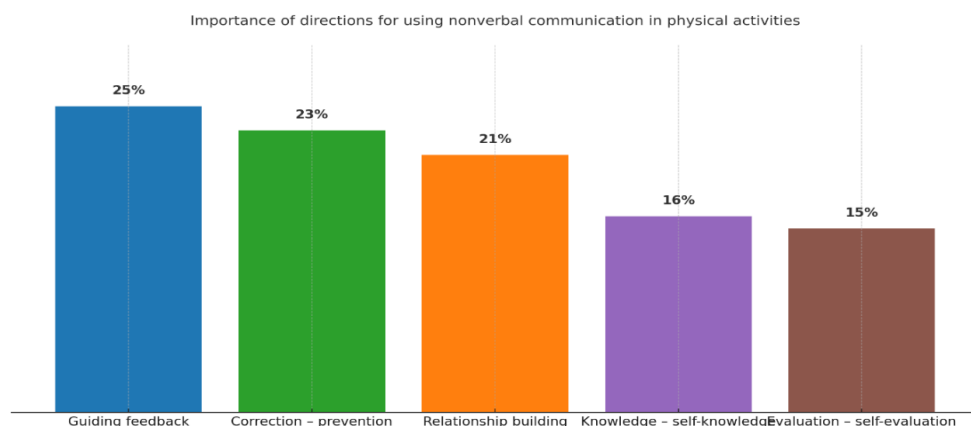

Figura 8. Răspunsurile la întrebarea: „Importanța următoarelor direcții de valorificare a comunicării nonverbale în activitățile fizice”

Astfel specialistul eficient este cel care combină precizia gestuală cu empatia și expresivitatea, folosindu-și limbajul corporal nu doar pentru a corecta, ci și pentru a inspira, motiva și susține participanții.

La întrebarea „Considerați că specialistul în activități fizice v-a motivat să continuați să participați la activități sportive?”, rezultatele arată că majoritatea respondenților (70%) consideră că specialistul în activități fizice îi motivează mult sau foarte mult să participe la activități sportive. Procentele de 35% „Mult” și 35% „Foarte mult” indică o percepție puternic pozitivă, ceea ce arată că tinerii recunosc rolul specialistului ca factor de inspirație, susținere și implicare activă. Specialistul nu este doar un instructor tehnic, ci și un model de conduită și un catalizator al motivației. Cei 20% care au ales „Moderat” reflectă o motivație parțială, influențată și de factori personali (interes, timp, disponibilitate). Procentele foarte mici pentru variantele „Puțin” (7%) și „Deloc” (3%) arată că percepțiile negative sunt izolate, ceea ce confirmă existența unui climat pozitiv de colaborare și sprijin. Rezultatele evidențiază faptul că dimensiunea motivațională a specialistului joacă un rol central în succesul activităților fizice. Empatia, comunicarea și atitudinea pozitivă sunt elemente-cheie în menținerea participării și în dezvoltarea unei relații educative eficiente. Nivelul ridicat de motivație și empatie perceput confirmă faptul că personalitatea specialistului contribuie nu doar la performanță, ci și la incluziunea socială a tinerilor.

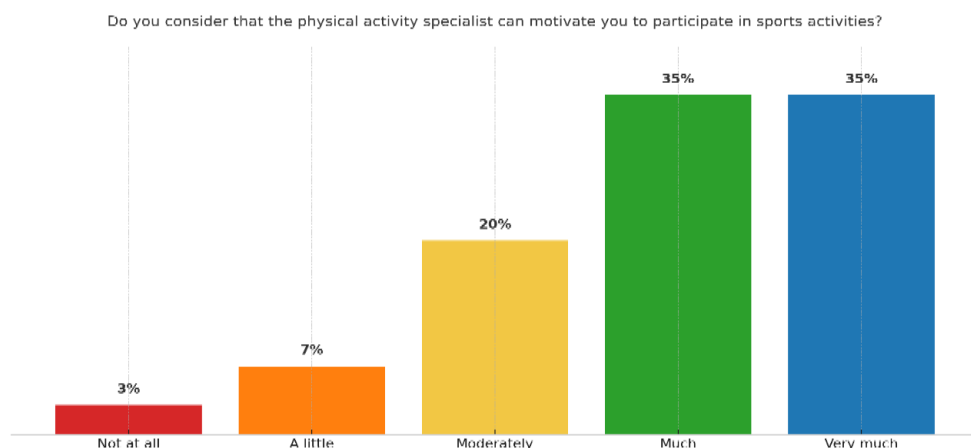

Figura 9. Răspunsurile la întrebarea: „Considerați că specialistul în activitate fizică vă poate motiva să participați la activități sportive?”

La întrebarea „În ce măsură considerați că specialistul promovează incluziunea tuturor tinerilor, indiferent de nivelul de performanță sau de abilități?” rezultatele arată o percepție predominant pozitivă privind atitudinea incluzivă a specialiștilor în activități fizice. Majoritatea respondenților – 75% (40% „mult” și 35% „foarte mult”) – consideră că specialistul încurajează și sprijină participarea tuturor tinerilor, indiferent de nivelul lor de performanță, de abilitățile fizice sau de particularitățile individuale. Această tendință evidențiază faptul că specialiștii reușesc să creeze un climat educațional echitabil, sigur și motivațional, în care accentul este pus pe participare, progres personal și acceptare mai degrabă decât pe competiția strictă. Un procent de 18% dintre participanți au apreciat nivelul de incluziune ca fiind moderat, ceea ce sugerează că, deși există o bază solidă, mai pot fi aduse îmbunătățiri în adaptarea sarcinilor și personalizarea intervențiilor pentru tinerii cu nevoi diferite. Procentele foarte mici pentru „puțin” (5%) și „deloc” (2%) confirmă că excluderea sau tratamentul diferențiat sunt percepute ca fenomene izolate, nu ca practici generale.

Rezultatele reflectă un angajament puternic al specialiștilor pentru promovarea incluziunii, ceea ce contribuie la formarea unui mediu educațional pozitiv și accesibil tuturor tinerilor.

To what extent do you consider that the physical activity specialist promotes the inclusion of all young people, regardless of their performance level or abilities?

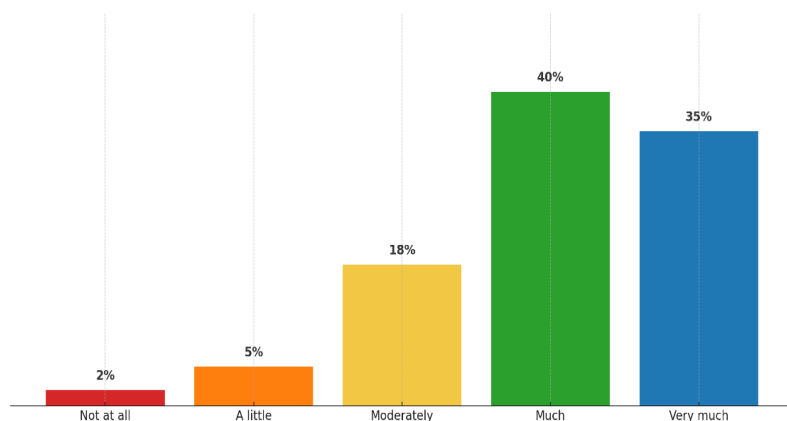

Figura 10. Răspunsurile la întrebarea: „În ce măsură considerați că specialistul promovează includerea tuturor tinerilor, indiferent de nivelul lor de performanță sau de abilități?”

Rezultatele din graficul nr. 11 indică faptul că specialistul în activități fizice este perceput preponderent ca o sursă de siguranță, motivație și

energie pozitivă. Cele mai mari procente sunt atribuite variantelor „încredere și siguranță” (40%) și „motivație și entuziasm” (35%), ceea ce sugerează că majoritatea tinerilor se simt susținuți, încurajați și inspirați în timpul activităților. Această percepție confirmă rolul complex al specialistului, care nu doar instruieste tehnic, ci creează un climat afectiv favorabil învățării și performanței. Încrederea transmisă prin atitudine, calm și coerență contribuie la reducerea anxietății de performanță, iar entuziasmul și energia pozitivă stimulează implicarea și bucuria de a participa.

Pe de altă parte, 15% dintre respondenți percep stres și presiune, un indiciu că în anumite contexte (de exemplu, competiționale sau evaluative) tonul comunicării devine mai exigent. 10% menționează indiferența, ceea ce poate reflecta situații izolate în care lipsa empatiei sau rutina profesională reduc calitatea relației educative. Datele subliniază că profilul emoțional dominant al specialistului este pozitiv, motivațional și securizant, ceea ce confirmă contribuția esențială a inteligenței emoționale și a abilităților de comunicare în activitatea didactică și sportivă.

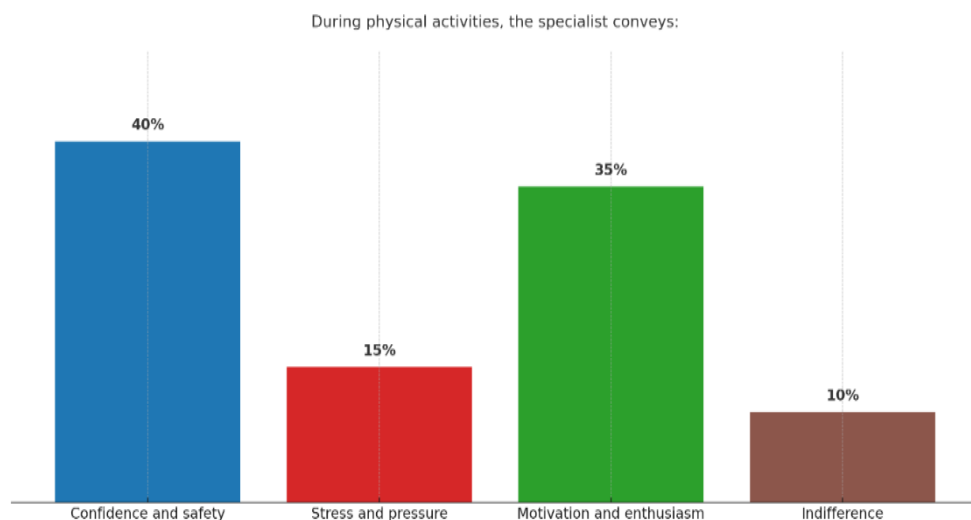

Figura 11. Răspunsurile la întrebarea: „În timpul activităților fizice, specialistul transmite:”

Rezultatele la întrebarea „Considerați că specialistul în activități fizice v-a ajutat să vă dezvoltați” arată o percepție echilibrată și pozitivă asupra influenței pe care specialistul o are în dezvoltarea personală a tinerilor, evidențiind o contribuție majoră la formarea competențelor sociale,

emoționale și comportamentale. Încrederea în sine (30%) ocupă primul loc, ceea ce sugerează că tinerii percep specialistul ca pe un model de susținere, validare și încurajare, care le întărește curajul și sentimentul de valoare personală. Prin feedback pozitiv, provocări gradate și încrederea acordată, specialistul contribuie la dezvoltarea stimei de sine și a autonomiei. Spiritul de echipă (27%) se află pe locul al doilea, confirmând faptul că activitățile fizice, mai ales cele de grup, reprezintă un context educativ esențial pentru cooperare, empatie și solidaritate. Specialistul devine facilitator al relațiilor interpersonale sănătoase și al sentimentului de apartenență. Disciplina personală (23%) reflectă rolul structurant al specialistului. Prin reguli clare, consecvență și exigență constructivă, tinerii își formează autocontrolul, perseverența și responsabilitatea personală. Capacitatea de a face față dificultăților (20%) are o pondere importantă, arătând că prin activitățile propuse, tinerii învață reziliența, toleranța la efort și capacitatea de a depăși obstacolele. Analiza relevă că specialistul în activități fizice nu contribuie doar la dezvoltarea fizică, ci și la formarea caracterului, a încrederii și a competențelor socio-emoționale. Această influență confirmă valoarea educațională profundă a activităților fizice și importanța relației umane dintre specialist și participant.

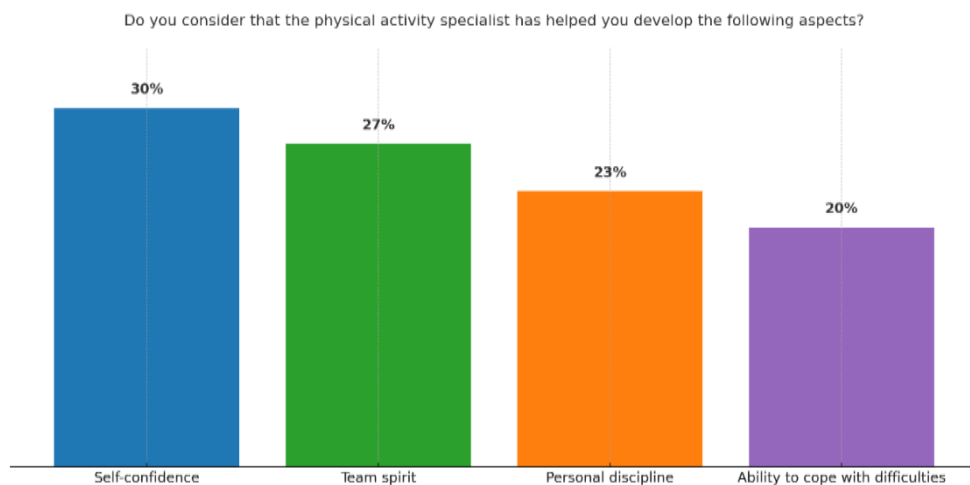

Figura 12. Răspunsurile la întrebarea: „Considerați că specialistul în activitate fizică v-a ajutat să vă dezvoltați următoarele aspecte?”

4. Discuții

Rezultatele obținute confirmă ipoteza conform căreia specialiștii în activități fizice exercită o influență semnificativă asupra dezvoltării personale, motivaționale și socio-emoționale a tinerilor. Percepțiile exprimate de participanți conturează imaginea unui specialist complex, care îmbină competențele profesionale cu cele relaționale, devenind un factor esențial de formare și incluziune în contextul activităților fizice.

Un aspect definitoriu îl reprezintă răspunsul majoritar că personalitatea specialistului este vizibilă în activitatea sa, ceea ce sugerează că eficiența intervenției nu se limitează la cunoștințe tehnice, ci implică și dimensiunea umană, autentică și interactivă. În literatura recentă, s-a arătat că liderii/tutorii activităților fizice joacă un rol semnificativ în modelarea comportamentului tinerilor prin clima relațională pe care o creează (Stevens et al., 2022). Această observație este în concordanță cu datele noastre.

Mai mult, distribuția echilibrată între comunicarea verbală, nonverbală și paraverbală reflectă o abordare educațională holistică. Studiul lui Moreno-Casado et al. (2023) arată că comunicarea verbală și nonverbală a profesorilor de educație fizică influențează satisfacerea nevoilor psihologice ale elevilor și, implicit, participarea și implicarea acestora în activități. În consecință, datele noastre privind ponderea celor trei forme de comunicare susțin importanța competențelor de comunicare ale specialistului.

Rezultatele indică totodată că majoritatea participanților percep specialistul ca având o capacitate ridicată de motivare („mult” sau „foarte mult”), ceea ce subliniază rolul motivației intrinseci și al autonomiei în procesul de aderare la activități fizice. Conform cadrului teoretic recent al lui Rosenkranz et al. (2023), liderii în contextul tinerilor pot crește comportamentul motric prin intervenții focalizate pe capacitate, oportunitate și motivație. Aceasta oferă o fundamentare teoretică pentru interpretarea valorilor ridicate obținute în cercetarea noastră. În ceea ce privește incluziunea, respondenții au apreciat în proporție semnificativă că specialistul promovează participarea tuturor tinerilor, indiferent de nivelul de performanță sau abilități. Aceasta reflectă tendința actuală în educația fizică și sportivă de a asigura strategii participative și adaptate diversității (Kim et al., 2024). Astfel, specialistul devine un vector al incluziunii și al echității.

De asemenea, componentele nonverbale ale comunicării — precum postura, gesturile și mimica — s-au dovedit relevante în percepția participanților asupra calității interacțiunii. Acest rezultat este susținut de literatura ce analizează comportamentul nonverbal în mediul educațional și sportiv (Keelson et al., 2024). Prin urmare, formarea specialiștilor trebuie să includă competențe de comunicare nonverbală și paraverbală.

În ansamblu, datele noastre susțin ideea că specialistul în activități fizice are un rol multidimensional: instructiv, motivațional, relațional și formativ. Eficiența sa nu se limitează la performanța motrică, ci se extinde către dezvoltarea psihosocială și emoțională a tinerilor. Aceste concluzii pot constitui un cadru de referință pentru formarea viitorilor specialiști, evidențiind importanța integrării comunicării empaticе, pedagogiei incluzive și motivației prin exemplu personal.

5. Concluzii

Cercetarea a evidențiat faptul că personalitatea și stilul de comunicare al specialistului în activități fizice reprezintă factori esențiali în construirea unei relații educaționale eficiente și motivante. Rezultatele obținute au demonstrat că eficiența procesului instructiv-educativ depinde în mare măsură de calitatea interacțiunii umane, de modul în care specialistul reușește să creeze un climat bazat pe încredere, respect, empatie și cooperare. Dincolo de competențele tehnice, specialistul devine un vector de dezvoltare personală și socială, capabil să stimuleze implicarea, să consolideze spiritul de echipă și să încurajeze adaptarea la provocări. Prin utilizarea combinată a comunicării verbale, nonverbale și paraverbale, el reușește să transforme activitatea fizică într-un proces de învățare semnificativ și incluziv.

În plan aplicativ, studiul subliniază necesitatea ca formarea viitorilor specialiști în domeniul activităților fizice să includă dimensiuni precum:

- dezvoltarea competențelor interpersonale și emoționale;
- promovarea incluziunii și adaptabilității în activitățile sportive;
- cultivarea leadershipului motivațional și a comunicării empaticе.

În perspectivă, aceste direcții pot contribui la consolidarea unei culturi educaționale centrate pe om, în care mișcarea devine un mijloc de dezvoltare integrală – fizică, psihologică și socială. Rezultatele subliniază importanța

formării specialiștilor capabili să promoveze nu doar performanța, ci și incluziunea socială prin sport. Studiul confirmă că personalitatea și stilul de comunicare al specialiștilor în activități fizice reprezintă factori determinanți în construirea unui climat educațional incluziv, care susține participarea tuturor tinerilor, indiferent de contextul social. În acest sens, sportul devine un instrument esențial pentru dezvoltare personală și incluziune socială.

Bibliografie

1. Dragnea, A., Bota, A., Teodorescu, S., Stănescu, M., Șerbănoiu, S., & Tudor, V. (2006). *Educație fizică și sport – teorie și didactică*. București: Editura FEST
2. Epuran, M. (2005). *Metodologia cercetării activităților corporale: Exerciții fizice, sport, fitness*. București: Editura FEST
3. Zlate, M. (1999). *Fundamentele psihologiei*. Iași: Polirom
4. Gorgan, C. M., Graur, C., Milon, A. G., & Puni, R. (2023). Study regarding the reaction time levels in Physical Education and Sports. *Gymnasium – Scientific Journal of Education, Sports, and Health*, 24(2), 120–127. <https://doi.org/10.29081/gsjesh.2023.24.2.08>
5. Milon, A. G., Dragoș, C. M., Vereș, V. A., Baci, L., & Mare, R. (2024). Sports and clean environment: Key drivers of health and longevity in the European Union. *Amfiteatru Economic*, 26(67), 975–990. <https://doi.org/10.24818/EA/2024/67/975>
6. Mrazek, J., Fialová, L., Rossiyskaya, N., & Bykhovskaya, I. (2004). Health and physical activity in Central and Eastern Europe. *European Journal for Sport and Society*, 1(2), 145–160. <https://doi.org/10.1080/16138171.2004.11687755>
7. Kolb, E., & Stempel, J. (2006). Somatic cultures in Europe: Comparative study of sport activity, health, and body concepts in Germany, Czech Republic and Russia. *International Review for the Sociology of Sport*, 41(4), 391–407. <https://doi.org/10.1177/1012690207077706>
8. Kim, H.-D., A. B. Cruz, (2024). Leadership practices of physical education teachers and student outcomes. *Frontiers in Psychology*. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1442014>
9. Abekah Keelson, S., Odei Addo, J., & Dodor, A. (2024). The influence of lecturer non-verbal cues on student perceptions of teaching quality: the role of gender and age. *Cogent Education*, 11(1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2024.2325788>
10. Moreno-Casado, R., et al. (2023). Teachers' verbal and nonverbal communication, students' psychological needs and physical education outcomes. *Journal of Sport & Exercise Psychology*. <https://doi.org/10.1123/jsep.2022-0240>

11. Rosenkranz, R. R., Ridley, K., Guagliano, J. M., & Rosenkranz, S. K. (2023). Physical activity capability, opportunity, motivation and behavior in youth settings: theoretical framework to guide physical activity leader interventions. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 16(1), 529-553. <https://doi.org/10.1080/1750984X.2021.1904434>

Spațiul Schengen și criteriile de aderare: provocări și perspective privind aderarea României

ANAMARIA LOREDANA IANOȘI

Asist. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

LEILA-CRISTINA-ALIDA PAL

doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai

Abstract: Spațiul Schengen reprezintă un sistem central al integrării europene, transpunând principiul liberei circulații în reguli operaționale și într-un management comun al frontierelor. Acest articol reanalizează criteriile de aderare cuprinse în acquis-ul Schengen și urmărește traiectoria îndelungată a României către participarea deplină. Sunt avansate două teze. Prima susține că, deși Mecanismul de Evaluare și Monitorizare Schengen a certificat conformitatea României cu acquis-ul tehnic, aderarea a rămas condiționată de negocieri politice situate în afara cadrului formal al regulilor. A doua arată că rezultatele aderării depind de o triadă formată din conformitatea juridică, condiționalitatea politică și încrederea reciprocă între statele membre, încrederea funcționând adesea ca principala constrângere. Din punct de vedere metodologic, studiul combină analiza doctrinară a acquis-ului cu o lectură instituțională a procesului decizional din Consiliu și cu o sinteză a justificărilor statelor membre din spațiul public. Această abordare integratoare clarifică modul în care evaluările tehnice sunt transformate în decizii politice și explică de ce, atunci când unanimitatea eșuează, externalitățile negative sunt transferate asupra managementului frontierelor externe și asupra mobilității intra-UE. Articolul examinează cadrul analitic care specifică mecanismele de legătură dintre conformitate și consimțământul politic și îl aplică în cazul aderării României la Schengen. Ulterior, evaluează perspectivele aderării în contextul presiunilor actuale ale UE legate de securitate, migrație și guvernare. Argumentația contribuie la dezbateră mai amplă privind situațiile în care

criteriile formale sunt necesare, dar insuficiente, pentru deciziile de aderare în arenele interguvernamentale ale Uniunii Europene.

Cuvinte-cheie: *Spațiul Schengen, România, aderare, conformitate, condiționalitate, încredere, securitate, evaluare, legitimitate, proces decizional, frontiere.*

Clasificare J.E.L.: F53, K33, D72

1. Introducere

Spațiul de liberă circulație fără pașapoarte al Uniunii Europene, cunoscut sub denumirea de Spațiul Schengen, reprezintă una dintre cele mai concrete și vizibile realizări ale integrării europene.

Spațiul Schengen constituie unul dintre pilonii proiectului european. Acesta își are originile în anul 1985, într-o mică localitate din Luxemburg, Schengen, unde cinci state europene cu frontiere comune au semnat un acord prin care s-a decis eliminarea treptată a controalelor la frontieră dintre ele. Pe măsură ce alte state au aderat, Spațiul Schengen s-a extins, facilitând exercitarea libertății de circulație, în sensul posibilității cetățenilor europeni de a locui, studia, munci și de a se retrage oriunde în Uniunea Europeană (UE). De asemenea, turiștii și mediul de afaceri beneficiază de mobilitatea facilitată. În prezent, toate statele membre ale Uniunii Europene fac parte din Spațiul Schengen, cu excepția Irlandei, care beneficiază de clauze de neparticipare, precum și a Ciprului, care urmează să adere la Schengen într-o etapă ulterioară. În plus, patru state din afara Uniunii Europene sunt membre ale Spațiului Schengen: Islanda, Liechtenstein, Norvegia și Elveția.

Regatul Unit nu face parte din Spațiul Schengen. Acesta nu a fost niciodată membru și menține propriul regim de control la frontieră. Spre deosebire de deplasările în interiorul Spațiului Schengen, călătoriile între statele Schengen și Marea Britanie presupun efectuarea controalelor de frontieră, în ambele sensuri.

Cea mai recentă extindere a Spațiului Schengen a avut loc la 1 ianuarie 2025, moment în care România și Bulgaria au fost acceptate, în cele din urmă, de toate cele 27 de state membre Schengen pentru a face parte din acest proiect unic. Spațiul Schengen include, de asemenea, o politică comună

în materie de vize pentru șederi de scurtă durată ale cetățenilor din afara UE și sprijină statele participante în combaterea criminalității prin cooperare polițienească și judiciară.

Un pas esențial în consolidarea securității în cadrul Spațiului Schengen a fost realizat în anul 1995, odată cu crearea Sistemului de Informații Schengen. De la instituirea sa, Sistemul de Informații Schengen a devenit cel mai utilizat și cel mai amplu sistem de schimb de informații în domeniul securității și gestionării frontierelor din Europa. Acesta furnizează date privind persoane căutate sau dispărute, resortisanți ai statelor terțe aflați în situație neregulamentară, precum și obiecte pierdute sau furate. În martie 2023, sistemul a fost consolidat prin extinderea accesului pentru agențiile UE, precum Europol, cu scopul de a spori nivelul de securitate al cetățenilor europeni.

În anul 2004 a fost creată Agenția Europeană pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex), având ca obiectiv coordonarea operațiunilor dintre statele membre pentru gestionarea frontierelor externe ale Uniunii Europene. Frontex a fost consolidată în 2016 și dispune în prezent de un corp permanent de aproximativ 10.000 de ofițeri.

Pe lângă mecanismele de securitate existente în cadrul Spațiului Schengen, la nivelul Uniunii Europene urmează să fie implementate și alte instrumente, precum Sistemul european de informații și de autorizare privind călătoriile (ETIAS), care va deveni operațional în ultimul trimestru al anului 2026. ETIAS are ca scop identificarea infractorilor, a teroriștilor sau a altor persoane care pot reprezenta un risc, înainte ca aceștia să ajungă pe teritoriul Uniunii Europene.

Anul 2025 a marcat un moment semnificativ în istoria Spațiului Schengen, celebrând 40 de ani de la semnarea Acordului Schengen. În prezent, Spațiul Schengen acoperă o suprafață de peste 4 milioane de kilometri pătrați, are o populație de peste 450 de milioane de persoane și include 29 de state, în cadrul cărora cetățenii statelor membre Schengen se pot deplasa liber, fără controale la frontierele interne.

Prezenta cercetare analizează evoluția Spațiului Schengen de la originile sale până în prezent, incluzând criteriile de aderare și mecanismele de securitate aferente, cu un accent special asupra aderării României la Spațiul Schengen. În acest caz particular, complementaritatea dintre dimensiunea

tehnică și cea politică a procesului de aderare la Schengen este supusă unei analize aprofundate.

În ceea ce privește metodologia de cercetare, a fost utilizată preponderent analiza calitativă a documentelor oficiale. Analiza discursului a constituit, de asemenea, un instrument important pentru evidențierea pozițiilor exprimate de reprezentanții instituțiilor europene cu privire la situația României. Nu în ultimul rând, metoda studiului de caz a fost folosită în mod central pentru examinarea procesului de aderare a României la Spațiul Schengen.

În cadrul analizei literaturii de specialitate, au fost utilizate surse primare de cercetare, precum acorduri, convenții și tratate, *Jurnalele Oficiale* ale Uniunii Europene, precum și publicații ale Comisiei Europene, Parlamentului European și Consiliului. Dintre acestea, pot fi menționate: Acordul dintre guvernele statelor Uniunii Economice Benelux, Republica Federală Germania și Republica Franceză privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele comune, Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen, Tratatul de la Amsterdam, Tratatul de aderare a României și Bulgariei la Uniunea Europeană, Decizia Consiliului (UE) 2023/2877 din 30 decembrie 2023 privind aplicarea integrală a dispozițiilor acquis-ului Schengen în Republica Bulgaria și România, precum și Decizia Consiliului (UE) 2024/3212 din 12 decembrie 2024 de stabilire a datei pentru ridicarea controalelor asupra persoanelor la frontierele interne terestre cu și dintre Republica Bulgaria și România.

Studiul este structurat în trei părți. Prima parte, intitulată „Crearea Spațiului Schengen. De la idee la realitate. Schengen 5”, prezintă fundamentele constituirii Spațiului Schengen, liderii politici care au susținut și promovat acest proiect, precum și cele mai importante documente oficiale elaborate, cum ar fi Acordul Schengen și Convenția Schengen. Totodată, este clarificată relația dintre Uniunea Europeană și statele aparținând Spațiului Schengen.

A doua parte, intitulată „Evoluția Spațiului Schengen și a mecanismelor sale. De la 5 la 27”, analizează dezvoltarea Spațiului Schengen și etapele sale de extindere din ultimele trei decenii, precum și mecanismele sale de securitate, cu un accent deosebit asupra statelor din Europa Occidentală și Centrală. Acordul Schengen reprezintă, fără îndoială, un instrument al

integrării europene. Cu toate acestea, diferite state europene, membre sau nemembre ale Uniunii Europene, au optat pentru relații distincte cu Spațiul Schengen. În timp ce anumite state membre ale UE, în special Irlanda, au ales să nu participe la Spațiul Schengen, invocând preocupări legate de fluxurile migraționiste, mai multe state europene din afara UE, precum Elveția, Norvegia, Islanda și Liechtenstein, și-au exprimat disponibilitatea de a se alătura acestei inițiative integratoare. În finalul capitolului este analizată extinderea Spațiului Schengen către Europa de Est, cu excepția cazului României și Bulgariei.

Cea de-a treia parte, intitulată „Aderarea României la Spațiul Schengen. Provocări și perspective. De la 27 la 29”, analizează procesul de aderare al României și Bulgariei la Spațiul Schengen, cu accent pe dimensiunile tehnice și politice ale integrării Schengen. De asemenea, este examinată strategia aderării etapizate (frontiere aeriene și maritime în primă etapă, urmate de frontierele terestre). Este avansat argumentul „compromisului dintre statele membre pentru echilibrarea încrederii politice și a dinamicii integrării în cadrul Spațiului Schengen”.

Cele trei părți ale studiului sunt urmate de concluzii pertinente și obiective.

2. Crearea Spațiului Schengen. De la idee la realitate. Schengen 5

Ideea creării Spațiului Schengen a prins contur ca un răspuns pragmatic la blocajul existent la nivel comunitar în ceea ce privește abolirea controalelor la frontierele interne, în urma unor demersuri anterioare precum Acordul franco-german de la Saarbrücken (13 iulie 1984) și inițiativele statelor Benelux. Denumirea „Schengen” provine de la localitatea luxemburgheză omonimă, situată la confluența frontierelor dintre Luxemburg, Germania și Franța, unde Acordul din 14 iunie 1985 a fost semnat la bordul navei MS *Princesse Marie-Astrid*; Convenția de punere în aplicare a acestuia (19 iunie 1990) a fost semnată în același loc. Alegerea acestui punct de întâlnire transfrontalier de pe râul Moselle a transformat simbolic o zonă periferică într-un proiect comun orientat spre eliminarea frontierelor interne.

2.1. *Premise declanșatoare*

Originile Spațiului Schengen pot fi înțelese prin raportare la tensiunile existente între idealul pieței interne și constrângerile administrative ale Comunității Economice Europene (CEE). În prima jumătate a anilor 1980, deși principiul liberei circulații era consacrat juridic, statele membre continuau să mențină controale la frontierele interne, generând costuri economice și fricțiuni logistice care limitau eficiența procesului de integrare. Concluziile Consiliului European de la Fontainebleau (25–26 iunie 1984) au marcat o reorientare decisivă către o „Europă a cetățenilor”, subliniind necesitatea eliminării barierelor necomerciale și a formalităților administrative. În același an, Comisia a propus, prin Cartea Albă privind finalizarea pieței interne, un plan etapizat de armonizare legislativă care, însă, a rămas dependent de voința politică a statelor membre.

În paralel, Uniunea Economică Benelux, deja un laborator al integrării avansate, a oferit un precedent funcțional pentru abolirea controalelor la frontierele interne. Acest model a legitimat ideea unei cooperări interguvernamentale de tip „cerc interior”, capabilă să avanseze mai rapid decât negocierile desfășurate la nivel comunitar. Într-un context geopolitic marcat de stagnare instituțională, abordarea pragmatică a statelor Benelux, coroborată cu inițiativa franco-germană, a deschis calea către o soluție parțială, dar funcțională.

Momentul de cotitură l-a constituit Acordul bilateral de la Saarbrücken, semnat la 13 iulie 1984 între Republica Federală Germania și Franța, care prevedea eliminarea treptată a controalelor la frontiera comună și coordonarea procedurilor vamale. Această inițiativă a acționat ca un catalizator pentru formarea „Schengen 5”: Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Țările de Jos, care, la 14 iunie 1985, au semnat Acordul Schengen la bordul navei MS *Princesse Marie-Astrid*, ancorată în localitatea luxemburgheză Schengen, la confluența râului Moselle cu frontiera franco-germană. Alegerea acestui loc a avut o puternică încărcătură simbolică, transformând un punct geografic periferic în epicentrul procesului de abolire a frontierelor interne ale Europei.

Formatul interguvernamental adoptat a urmat o strategie deliberată: crearea unui „nucleu de avangardă” capabil să avanseze dincolo de ritmul

lent al procesului comunitar, rămânând în același timp compatibil cu obiectivul realizării pieței interne. Literatura juridică ulterioară subliniază faptul că acest compromis rapid, flexibil, dar coordonat a transformat un exercițiu diplomatic într-un prototip instituțional pentru o Europă fără frontiere.

În urma semnării Acordului din 14 iunie 1985, Spațiul Schengen a intrat într-o etapă de negocieri tehnice și juridice care s-a întins pe aproape cinci ani. Documentul inițial, de doar câteva pagini, conținea angajamente politice generale privind eliminarea controalelor la frontierele interne și coordonarea politicilor de vize, însă nu includea instrumentele administrative necesare pentru punerea în aplicare. În absența unei baze instituționale solide, statele semnatare au convenit asupra elaborării unei convenții de punere în aplicare, menită să detalieze procedurile operaționale, mecanismele de cooperare polițienească și regimul aplicabil frontierelor externe.

Negocierile au fost marcate de un echilibru delicat între dorința de a garanta libertatea de circulație și necesitatea menținerii unui nivel ridicat de securitate internă. Franța și Germania, sprijinite de Belgia și Luxemburg, au insistat asupra introducerii unui sistem comun de gestionare a informațiilor referitoare la vize, persoane și bunuri, ceea ce a condus la crearea Sistemului de Informații Schengen (SIS), prima infrastructură digitală europeană dedicată securității și cooperării polițienești. Această inovație tehnologică a permis schimbul operațional de date și a devenit rapid unul dintre pilonii fundamentali ai arhitecturii Schengen emergente.

La 19 iunie 1990, după ani de negocieri bilaterale și consultări interministeriale, cele cinci state au semnat Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen, documentul care a transformat un angajament politic într-un regim juridic cuprinzător. Convenția a definit patru piloni esențiali: (1) abolirea controalelor la frontierele interne, (2) controlul unificat al frontierelor externe, (3) o politică comună în materie de vize și (4) cooperarea polițienească și judiciară (Refworld, 1990). În esență, acest text a transpus ideea unui „spațiu fără frontiere interne” într-un sistem funcțional de guvernare transnațională, înzestrat cu obligații reciproce și mecanisme de verificare.

Caracterul interguvernamental al Convenției a fost menținut în mod deliberat, în vederea protejării suveranității statelor în domenii sensibile precum ordinea publică și securitatea națională. Cu toate acestea,

formulările ambițioase ale documentului, precum obiectivul de „asigurare a unui nivel ridicat de securitate în cadrul spațiului de libertate”, anticipau deja integrarea sa ulterioară în dreptul Uniunii Europene prin Tratatul de la Amsterdam (1999). Astfel, între 1990 și 1995, Schengen a funcționat ca un regim paralel, dar convergent, față de cadrul comunitar, constituind un test practic al viabilității unei Europe fără frontiere.

Prin aceste transformări, „Schengen 5” a reușit să convertească un acord simbolic într-un mecanism juridic operațional. Dincolo de inovația legislativă, succesul acestui model a constatat în introducerea unei culturi a încrederii instituționale, în cadrul căreia controlul reciproc și solidaritatea tehnică au înlocuit treptat mecanismele tradiționale de verificare la frontieră. Convenția din 1990 nu a reprezentat, așadar, doar un instrument de implementare, ci o veritabilă matrice a guvernantei europene, concepută pentru a reconcilia libertatea de circulație cu imperativele securității colective.

2.2. Operaționalizarea și efectele timpurii (1990-1995)

Semnarea Convenției de punere în aplicare a Acordului Schengen la 19 iunie 1990 a inaugurat procesul de transformare a unui proiect diplomatic într-un regim funcțional de guvernanță transfrontalieră. Implementarea sa, complexă și graduală, a presupus armonizarea procedurilor naționale, interconectarea bazelor de date și formarea personalului de frontieră. Perioada 1990–1995 a constituit o fază de testare instituțională, în cadrul căreia statele semnatare au calibrat echilibrul dintre libertatea de circulație și controlul eficient al frontierelor externe.

Primele rezultate tangibile au devenit vizibile odată cu intrarea în vigoare a sistemului Schengen la 26 martie 1995, moment în care controalele la frontierele interne au fost eliminate efectiv între cele șapte state participante (cei cinci membri fondatori, la care s-au adăugat Spania și Portugalia). În acel moment, Spațiul Schengen a devenit atât o realitate juridică, cât și una teritorială, marcând tranziția de la un acord interguvernamental la un mecanism european operațional.

Din perspectivă instituțională, Sistemul de Informații Schengen (SIS) a reprezentat inovația centrală a acestei etape. Acesta a permis autorităților naționale să partajeze, în timp real, date referitoare la persoane, vehicule,

vize și bunuri, consolidând cooperarea polițienească și capacitatea colectivă de reacție la amenințările transfrontaliere. Prin interconectarea bazelor de date și standardizarea procedurilor de alertă, SIS a devenit primul instrument european de securitate colectivă bazat pe interoperabilitate digitală, constituind un precursor direct al viitoarelor sisteme europene de gestionare a frontierelor (Felbermayr et al., 2017).

Efectele economice și politice ale acestui proces au fost analizate pe larg în literatura de specialitate. Un studiu comparativ realizat de Wang (2016) evidențiază faptul că abolirea controalelor interne nu a reprezentat doar o victorie simbolică a integrării, ci și un experiment de „integrare diferențiată”, prin care un grup restrâns de state a avansat printr-o cooperare aprofundată în afara cadrului formal al Uniunii Europene (Wang, 2016, p. 79). Această strategie, născută din necesitate, a furnizat un model pentru mecanismele ulterioare de integrare flexibilă, în care solidaritatea politică este combinată cu exercitarea controlată a suveranității.

În plan practic, libera circulație a persoanelor și eliminarea controalelor la frontierele interne au generat o creștere semnificativă a mobilității transfrontaliere și a schimburilor comerciale intra-comunitare. Felbermayr, Gröschl și Steinwachs (2017) au demonstrat empiric, utilizând modele gravitaționale ale comerțului, că introducerea Spațiului Schengen a stimulat schimburile economice dintre statele participante prin reducerea costurilor administrative și a timpilor de tranzit. Astfel, „efectul Schengen” a devenit un indicator al eficienței economice și al coeziunii pieței, confirmând faptul că principiul libertății de circulație produce rezultate concrete dincolo de dimensiunea sa simbolică.

Din punct de vedere politic, consolidarea Spațiului Schengen a funcționat ca o matrice a încrederii instituționale: controalele externe comune și schimbul de informații au creat premisele unei forme de cooperare europeană întemeiate pe responsabilitate reciprocă. Această cultură a cooperării a furnizat modelul pentru integrarea ulterioară a acquis-ului Schengen în dreptul Uniunii Europene, consacrată formal prin Tratatul de la Amsterdam (1999). Astfel, între 1990 și 1995, ideea Schengen s-a transformat într-o realitate instituțională, demonstrând că Europa poate înlocui frontierele geografice cu norme, proceduri și mecanisme comune.

Geneza Spațiului Schengen ilustrează unul dintre cele mai frapante paradoxuri ale integrării europene, și anume faptul că inițiativele care

remodelează fundamental continentul într-un mozaic unit prin încredere nu iau naștere în urma unor tratate grandioase, ci din idei pragmatice testate de un grup restrâns de actori. Un asemenea episod a avut loc în anul 1984, când ministrul de interne al Franței, Pierre Joxe, și omologul său vest-german, Friedrich Zimmermann, au conceput un plan tehnic pentru eliminarea controalelor la frontieră dintre Franța și Germania. Niciunul dintre cei doi nu urmărea o revoluție geopolitică; inițiativa a reprezentat mai degrabă un experiment bilateral destinat facilitării traficului și reducerii timpilor de tranzit între Saarbrücken și Forbach. Cu toate acestea, ideea lor a evoluat într-un model fără precedent de cooperare europeană, capabil să transforme însăși logica suveranității și a securității în Europa postbelică.

Acordul Schengen din 1985 și Convenția de punere în aplicare din 1990 au marcat tranziția de la intenția politică la instituționalizarea juridică. Ceea ce a început ca un aranjament interguvernamental limitat între cinci state a evoluat astfel într-un regim transnațional întemeiat pe încredere reciprocă, interoperabilitate tehnologică și solidaritate administrativă. Potrivit lui Wang (2016), Schengen a devenit „o formă imperfectă, dar funcțională, de integrare diferențiată”, o integrare născută nu dintr-o viziune unitară, ci dintr-un consens situațional care s-a dovedit remarcabil de durabil.

Primele efecte concrete observate în anul 1995 au confirmat caracterul revoluționar al acestui „proiect”. Eliminarea controalelor la frontieră a condus la o creștere semnificativă a mobilității și a fluxurilor comerciale, demonstrând că protejarea libertății de circulație prin instrumente juridice și tehnologice generează atât valoare economică, cât și coeziune politică (Felbermayr, Gröschl & Steinwachs, 2017). Având în vedere aceste aspecte, Schengen a fost întotdeauna mai mult decât o simplă politică de frontieră; el a constituit o inovație de guvernanță în care libertatea și securitatea au devenit complementare, și nu antagonice.

Privită retrospectiv, traiectoria de la idee la realitate demonstrează că marile transformări europene nu se nasc din constrângere, ci din convergența dintre viziune și oportunitate. Un acord semnat la bordul unei nave pe râul Moselle de către cinci state: Franța, Germania, Belgia, Luxemburg și Țările de Jos; motivate mai degrabă de eficiență administrativă decât de idealism, a ajuns, în cele din urmă, să definească identitatea Europei integrate. În acest sens, istoria „Schengen 5” nu este doar despre abolirea

frontierelor, ci despre puterea ideilor aparent modeste de a remodela continentul și însăși Uniunea Europeană.

3. Evoluția Spațiului Schengen și a mecanismelor sale. De la 5 la 27

Punerea în aplicare a Convenției Schengen în martie 1995 a marcat momentul în care un acord politic limitat între cinci state a început să funcționeze ca un regim continental. În termeni practici, aceasta a însemnat abolirea controalelor la frontierele interne dintre statele participante, inițial cei cinci membri fondatori, urmați de Spania și Portugalia. Din punct de vedere instituțional, construcția a rămas însă fragilă, bazându-se mai degrabă pe încredere politică și bunăvoință interguvernamentală decât pe autoritate supranațională. Anii următori aveau să decidă dacă Schengen putea evolua de la un club informal al „statelor dispuse” la o componentă structurală a Uniunii Europene.

3.1. Rolul Tratatului de la Amsterdam în fundamentarea juridică a Spațiului Schengen

Schimbarea de paradigmă s-a produs odată cu Tratatul de la Amsterdam (1997), intrat în vigoare în 1999. Pentru prima dată, cadrul juridic al Uniunii a absorbit *acquis-ul* Schengen, transformând un aranjament extern într-o parte integrantă a dreptului UE. Această mutare a simbolizat nu doar o consolidare instituțională, ci și o schimbare de filozofie: gestionarea frontierelor nu mai era percepută ca un atribut exclusiv al suveranității naționale, ci ca un exercițiu de guvernanță colectivă, întemeiat pe principiile responsabilității partajate și ale încrederii reciproce. Prin intermediul „Protocolului Schengen”, statele membre au acceptat premisa conform căreia libertatea de circulație și securitatea pot coexista doar într-un spațiu juridic integrat, supus controlului jurisdicțional și responsabilității democratice.

Această tranziție de la pragmatismul interguvernamental la un cadru de politici comunitarizat a generat atât inovație, cât și tensiuni. Pe de o parte, instituțiile europene au dobândit competențe legislative în domenii tradițional rezervate statelor membre, precum politica de vize, cooperarea

în materie de azil și gestionarea frontierelor externe. Pe de altă parte, menținerea clauzelor de neparticipare (opt-out), în special pentru Regatul Unit și Irlanda, a evidențiat persistența rezervelor naționale într-un spațiu pretins „fără frontiere” (Delivet, 2015). Astfel, Schengen a devenit un paradox al integrării: s-a extins geografic și s-a consolidat juridic, dar a păstrat asimetrii structurale care au continuat să îi testeze coerența.

Tratatul de la Amsterdam a introdus, de asemenea, conceptul de „Spațiu de libertate, securitate și justiție” (SLSJ), care a redefinit limbajul integrării europene. Mobilitatea nu mai era concepută exclusiv ca un drept economic, ci ca o dimensiune civică a apartenenței la Uniune. Schengen a furnizat infrastructura practică pentru această viziune, demonstrând că eliminarea frontierelor poate fi reconciliată cu menținerea securității publice prin mecanisme de cooperare și sisteme comune de schimb de informații. Așa cum observă Dumbrava (2023), această etapă a consacrat caracterul dual al Spațiului Schengen: simultan un simbol al deschiderii și un laborator al controlului.

Între anii 1995 și 1999, proiectul Schengen a cunoscut o transformare structurală profundă. Ceea ce debutase ca un cadru provizoriu între un număr restrâns de state a fost absorbit în ordinea constituțională a Uniunii Europene. Spațiul Schengen a încetat să mai fie un „acord al celor dispuși” și a devenit o politică centrală a Uniunii, îmbinând uniformitatea juridică cu interoperabilitatea tehnologică. Din acel moment, traiectoria Schengen s-a îndepărtat de originile sale: nu mai era un experiment pragmatic, ci un pilon al integrării europene.

Odată cu integrarea acquis-ului Schengen în dreptul Uniunii Europene prin Tratatul de la Amsterdam (1999), arhitectura spațiului fără frontiere a intrat într-o etapă de maturizare instituțională. Schengen a evoluat de la o cooperare interguvernamentală bazată pe consens la un regim formalizat de guvernanta europeană, supus controlului juridic și politic al instituțiilor Uniunii. Această tranziție a redefinit logica proiectului: de la un experiment al celor „dispuși să avanseze”, Schengen a devenit o politică comună a Uniunii, cu norme uniforme, proceduri de evaluare și un cadru tehnologic unificat.

Din punct de vedere juridic strict, acquis-ul Schengen desemnează ansamblul normelor, procedurilor și instrumentelor adoptate în temeiul Acordului Schengen (1985) și al Convenției de punere în aplicare (1990),

ulterior integrate în ordinea juridică a Uniunii. Acesta cuprinde patru componente principale: (1) abolirea controalelor la frontierele interne; (2) reglementarea comună a frontierelor externe și a politicii de vize; (3) cooperarea polițienească și judiciară prin mecanisme precum SIS și SIRENE (Supplementary Information REquest at the National Entry); și (4) procedurile de evaluare și monitorizare aplicabile statelor membre. În esență, acquis-ul nu reprezintă un simplu pachet legislativ, ci un cadru normativ dinamic, conceput pentru a asigura compatibilitatea dintre libertatea de circulație și exigențele de securitate (Lutz, 2024). Prin integrarea sa în dreptul UE, Schengen a devenit o expresie concretă a suveranității partajate, transformând încrederea dintre statele membre într-o obligație juridică.

Această consolidare normativă a fost urmată de o serie de evoluții instituționale și tehnologice menite să întărească mecanismele operaționale. Adoptarea Codului frontierelor Schengen (Regulamentul nr. 562/2006) a standardizat normele aplicabile trecerii frontierelor externe, iar dezvoltarea Sistemului de Informații Schengen (SIS), extins în versiunea SIS II în anul 2013, a permis circulația rapidă a datelor privind vizele, persoanele căutate, vehiculele și obiectele de interes. În paralel, rețeaua SIRENE a facilitat cooperarea operațională între autoritățile naționale de poliție și judiciare, oferind o infrastructură digitală comună pentru gestionarea frontierelor și emiterea alertelor de securitate.

Din perspectivă geopolitică, Spațiul Schengen a cunoscut o extindere fără precedent. În anul 2007, nouă state din Europa Centrală și de Est, printre care Polonia, Ungaria și statele baltice, au devenit membre, transformând frontierele fostului bloc estic în frontiere interne ale Uniunii (Delivet, 2015). Ulterior, Elveția și Liechtenstein au aderat în 2011, fiind urmate de Croația în 2022, consolidând astfel dimensiunea continentală a sistemului. Această extindere a fost însoțită de proceduri riguroase de evaluare tehnică, în cadrul cărora fiecare stat candidat a trebuit să demonstreze capacitatea administrativă și infrastructurală de a gestiona frontiera externă comună.

Cu toate acestea, procesul de extindere nu a fost lipsit de dificultăți. Cazurile României și Bulgariei, care au așteptat peste un deceniu pentru aderarea deplină, au scos în evidență dimensiunea politică a mecanismelor Schengen. Deși ambele state au îndeplinit criteriile tehnice încă din anul 2011, deciziile privind admiterea lor au fost amânate în mod repetat, pe fondul invocării unor considerente legate de încrederea instituțională și

de consolidarea statului de drept. Situația acestora a demonstrat că, dincolo de infrastructura sa juridică și tehnologică, Schengen funcționează în ultimă instanță prin capitalul de încredere reciprocă dintre statele membre.

În același timp, Uniunea Europeană a dezvoltat noi instrumente pentru gestionarea și protecția frontierelor externe. Crearea Agenției Europene pentru Poliția de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex) în 2004 a marcat începutul unei gestionări colective a frontierelor, iar reformele din 2016 i-au extins mandatul pentru a include operațiuni de intervenție rapidă, returnări și coordonarea echipelor de sprijin. Alături de SIS, noile sisteme EES (Entry/Exit System) și ETIAS (European Travel Information and Authorization System) au introdus o dimensiune predictivă și digitală în controlul fluxurilor migratorii, reflectând o tendință mai amplă de reconciliere a mobilității cu securitatea.

Prin aceste evoluții, Spațiul Schengen a trecut de la un aranjament interguvernamental la un ecosistem de guvernare europeană întemeiat pe tehnologie, norme comune și solidaritate administrativă. Extinderea de la cinci la douăzeci și șapte de membri nu a reprezentat doar o creștere cantitativă, ci o redefinire structurală a Europei însăși, în cadrul căreia abolirea frontierelor interne a devenit sinonimă cu consolidarea unei frontiere externe comune și cu emergența unei noi forme de integrare: cea a încrederii instituționalizate.

3.2. Dde la 5 la 27: valurile de extindere și logica enlargement-ului

După etapa sa fondatoare, Schengen a evoluat prin valuri distincte de extindere, fiecare fiind condiționată de îndeplinirea acquis-ului (abolirea controalelor la frontierele interne, gestionarea unificată a frontierei externe, participarea la SIS/SIRENE, procedurile de evaluare și monitorizare) și de existența unui nivel suficient de încredere politică între state. Extinderea nu a fost liniară, ci mai degrabă o succesiune de „ferestre de oportunitate”, în care disponibilitatea politică a coincis cu pregătirea tehnică.

3.3. Operaționalizarea inițială și nucleul extins (1995–2001)

La 26 martie 1995, controalele la frontierele interne au fost eliminate pentru nucleul fondator extins: Franța, Germania, Belgia, Luxemburg și

Țările de Jos, la care s-au adăugat Spania și Portugalia, care au ridicat simultan propriile controale la intrarea în vigoare a sistemului. Italia și Austria au urmat în 1997 (octombrie și decembrie, respectiv), iar Grecia în ianuarie 2000. În martie 2001, blocul nordic — Danemarca, Finlanda și Suedia — s-a alăturat, iar prin acorduri de asociere, controalele au fost ridicate și cu Norvegia și Islanda. Această primă etapă a transformat „Schengen Five” într-un spațiu extins al Europei Occidentale, complet interoperabil cu Uniunea pașapoartelor nordice.

3.4. Marea extindere și ancorarea pan-europeană (2007–2011)

În decembrie 2007, controalele interne au fost eliminate pentru cele nouă state din valul de extindere din 2004 (Cehia, Estonia, Letonia, Lituania, Ungaria, Malta, Polonia, Slovenia și Slovacia), urmate de aplicarea regulilor Schengen la frontierele aeriene în martie 2008. Elveția a aderat în decembrie 2008 (frontiere terestre) și martie 2009 (frontiere aeriene), în timp ce Liechtenstein a urmat în decembrie 2011. În această fază, mecanismele tehnice și juridice au devenit prerechizite pentru aderare: respectarea Codului Frontierelor Schengen, integrarea în SIS II, evaluări la fața locului și cooperare polițienească standardizată.

3.5. Faza recentă și finalizarea geografiei Schengen (2023–2025)

Croația a abolat controalele interne la frontierele terestre și maritime la 1 ianuarie 2023 și pe aeroporturi în martie 2023, închizând astfel cercul extinderii către sud-estul Uniunii. România și Bulgaria au aderat la regimul Schengen pentru călătoriile aeriene și maritime la 31 martie 2024, urmate de eliminarea controalelor la frontierele terestre la 1 ianuarie 2025, după ridicarea ultimelor obiecții politice. Rezultatul cumulativ al acestor evoluții este tranziția de la cinci state fondatoare la o arhitectură continentală cu douăzeci și nouă de membri până în 2025 (douăzeci și cinci state UE și patru membri EFTA).

Analiza acestor etape evidențiază relația directă dintre mecanismele Schengen și procesul de extindere. Fiecare val a fost precedat de standardizare normativă (Codul Frontierelor, *acquis*), consolidare tehnologică (de la SIS I la SIS II și interoperabilitatea cu EES/ETIAS) și certificare prin proceduri

de evaluare. În cele din urmă, extinderea a fost posibilă acolo unde încrederea politică a validat capacitatea tehnică, în timp ce în cazurile în care încrederea a întârziat, precum România și Bulgaria, aderarea a urmat un parcurs secvențial: mai întâi pentru frontierele aeriene și maritime, apoi pentru cele terestre. Aceasta este esența formulei „De la 5 la 27”: o extindere numerică susținută de un mecanism care convertește mobilitatea în obligație juridică și interoperabilitate administrativă.

Când un stat își declară intenția de aderare, acesta parcurge Mecanismul de Evaluare și Monitorizare Schengen (SEMM), un proces standardizat ce implică misiuni la fața locului, rapoarte și măsuri corective. Evaluările acoperă domenii specifice: frontiere externe, proceduri de returnare, vize, cooperare polițienească, SIS și protecția datelor, alături de verificarea absenței controalelor interne. Obiectivul este clar: libertatea de circulație funcționează doar atunci când „robinetul” de la frontiera externă și mecanismele interne de cooperare sunt solide.

În termeni concreți, statele candidate trebuie să demonstreze:

- **Aliniere completă la acquis-ul Schengen** – transpunerea și aplicarea normelor relevante UE, inclusiv Codul Frontierelor Schengen, Codul Vizei și actualizările periodice adoptate de Consiliu; acquis-ul este un cadru dinamic, mereu actualizat și monitorizat.
- **Control eficient al frontierei externe** – infrastructură adecvată, echipamente, analiză de risc, proceduri pentru punctele de frontieră aeriene, maritime și terestre, interoperabilitate cu sistemele UE, capacitatea de a gestiona fluxuri mari de călători și de a participa la operațiuni comune.
- **Politică de vize și consulară** – capacitatea administrativă de a aplica corect Codul Vizei și de a utiliza Sistemul de Informații Vize (VIS) pentru schimbul de date despre solicitanți, cu garanții adecvate privind protecția datelor.
- **Integrare tehnică în sistemele IT Schengen** – conectivitate robustă la SIS (inclusiv versiunile și modulele curente), înființarea și operarea unui Birou SIRENE funcțional, implementarea procedurilor de alertă și remediere. Fără SIS/SIRENE, mecanismul cooperativ nu poate funcționa eficient.
- **Cooperare polițienească și judiciară** – schimb de informații operațional, echipe comune, urmărirea alertelor, necesitatea unor

capacități reale, nu doar formale; evaluările SEMM includ și monitorizarea răspunsului la recomandări și ritmul măsurilor corective.

- **Protecția datelor în aplicarea legii** – seturi de reguli și practici compatibile cu standardele UE, având în vedere că regimul se bazează pe schimbul extins de date sensibile.
- **Pregătirea pentru noi instrumente** – EES (Entry/Exit System), implementat gradual din octombrie 2025, și ETIAS (European Travel Information and Authorization System), programat pentru 2026; aderarea necesită capacitatea de operare a acestor sisteme, altfel apar „goluri” în rețeaua colectivă de securitate.

Astfel, mecanismele Spațiului Schengen coincid în mare măsură cu condițiile sale de aderare: dacă un stat candidat le îndeplinește integral, poate ridica controalele interne fără a compromite sistemul în ansamblu. De aceea, extinderea Schengen a avansat etapizat: mai întâi se consolidează standardele interne și politicile, se asigură alinierea la acquis-ul Schengen și la principiile europene, iar abia apoi statul este pregătit pentru eliminarea frontierelor.

În prezent, Spațiul Schengen include 27 de state, dintre care 23 sunt membre UE. Pe lista de așteptare se află Cipru, singurul stat UE care urmărește aderarea activă. În 2025, Parlamentul cipriot a adoptat legislația privind VIS, un pas necesar pe calea consulară. Autoritățile au anunțat ținte accelerate pentru „închiderea” problemelor tehnice restante. Rămân evaluarea și decizia politică a Consiliului, care necesită unanimitate. Probabilitatea aderării până în 2026 este ridicată, cu condiția ca rapoartele de evaluare să fie pozitive și să nu apară noi obiecții politice.

Pe scurt, evoluția Spațiului Schengen, de la nucleul „Schengen Five” la arhitectura extinsă a celor douăzeci și șapte de state, a validat o regulă simplă, dar exigentă: deschiderea internă rezistă doar dacă este însoțită de standardizare juridică, interoperabilitate tehnologică și încredere politică verificabilă. Integrarea acquis-ului în dreptul Uniunii prin Tratatul de la Amsterdam a transformat o înțelegere interguvernamentală într-o politică europeană cu efect direct, supusă controlului jurisdicțional și monitorizării continue. Consolidarea mecanismelor, de la codificarea frontierelor în Codul Frontierelor Schengen la maturizarea SIS/SIRENE și profesionalizarea dimensiunii executive prin Frontex, a permis tranziția de la simbol la

infrastructură funcțională, chiar și în contextul șocurilor succesive generate de terorism, migrație și pandemie.

Literatura de specialitate arată că acest progres a fost „diferențiat” și, uneori, „imperfect”, dar rezilient. Cooperarea aprofundată a produs convergență fără a șterge pluralismul instituțional. În același timp, efectele economice ale abolirii controalelor au confirmat că libertatea de circulație generează valoare concretă, prin reducerea costurilor de tranzacție și intensificarea schimburilor (Felbermayr, Gröschl & Steinwachs, 2017). Întârzierile unor dosare de aderare, precum cele ale României și Bulgariei înainte de finalizarea recentă, demonstrează că Schengen rămâne, inevitabil, o ecuație între capacitate tehnică și capital politic; succesul său depinde de echilibrul dintre verificarea riguroasă a frontierelor externe și menținerea unui spațiu intern nefragmentat. Privit în această lumină, „De la 5 la 27” nu reprezintă doar un arc cronologic, ci o demonstrație că ideile modeste, odată instituționalizate, pot redefini ordinea europeană. Schengen funcționează ca un laborator al suveranității partajate, în care libertatea, securitatea și tehnologia sunt negociate continuu, iar viitoarele extinderi vor depinde de aceeași triadă: norme aplicate uniform, sisteme interoperabile și încredere validată în cadrul Consiliului.

4. Aderarea României la Spațiul Schengen. Provocări și perspective. De la 27 la 29

România a devenit membru cu drepturi depline al Spațiului Schengen în momentul în care statele membre ale UE au convenit ridicarea controalelor la frontierele terestre cu România (și Bulgaria) începând cu 1 ianuarie 2025, acestea urmând să fi fost deja eliminate pentru frontierele aeriene și maritime la 31 martie 2024. Aderarea a finalizat un proces început încă din 2011, atunci când Comisia Europeană a confirmat pregătirea tehnică a României, combinând evaluările tehnice Schengen cu negocieri politice între statele membre (Consiliul Uniunii Europene, 2024; Comisia Europeană – DG Afaceri Interne, 2025).

Când România și Bulgaria au aderat la Uniunea Europeană la 1 ianuarie 2007, existența Spațiului Schengen a fost integrată în legea fundamentală a UE. Cele două state au semnat acordul de aderare la Uniune având în vedere

zona de liberă circulație, aceasta reprezentând atât un drept, cât și o obligație derivată din Tratatul de Aderare (Tratatul de Aderare a României și Bulgariei, 2005).

Aderarea la Schengen are două dimensiuni majore de evaluare: cea tehnică, referitoare la îndeplinirea condițiilor necesare pentru aderare, și cea politică, care vizează diplomația internațională și încrederea celorlalte state membre ale Spațiului Schengen (EUR-Lex, 2022, Regulamentul (UE) 2022/922 – evaluare și monitorizare Schengen. Sinteză și text juridic al Uniunii Europene).

4.1. Aspecte tehnice și politice ale aderării României la Spațiul Schengen (2011–2023)

Din punct de vedere tehnic, România a așteptat timp de 14 ani cu toate cerințele îndeplinite pentru a adera la Spațiul Schengen. Încă din 2011, Comisia Europeană a confirmat în Rapoartele de Evaluare Schengen că România și Bulgaria îndeplinesc toate cerințele pentru a face parte integral din Spațiul Schengen. Comisia a sprijinit activ acest proces (Comisia Europeană, Comunicat de presă, 2025).

Chiar din 2006, înainte de a deveni stat membru UE, România a conștientizat necesitatea de a-și stabili capacitatea de a controla întreaga frontieră externă a UE, lungă de 2.070 km, cu Moldova, Ucraina, Serbia și Marea Neagră. În același timp, obiectivul principal al României a fost reducerea criminalității transfrontaliere fără a afecta dreptul la libera circulație a persoanelor; eliminarea cerinței de viză pentru cetățenii români călătorind în Spațiul Schengen a avut efecte benefice în special pentru mediul de afaceri, dar și pentru tineretul și comunitatea academică și științifică (Pușcas, 2006).

Astfel, încă din 2011, România a îndeplinit criteriile de aderare la Spațiul Schengen (Comisia Europeană – Afaceri Interne):

1. Un set comun de reguli pentru persoanele care traversează frontierele externe ale UE, inclusiv tipurile de viză necesare și modul în care trebuie efectuate verificările la frontieră.
2. Armonizarea condițiilor de intrare și a regulilor privind vizele pentru șederi scurte (până la 3 luni).

3. Cooperare polițienească consolidată (inclusiv drepturile de supraveghere transfrontalieră și urmărirea imediată).
4. Cooperare judiciară întărită printr-un sistem de extrădare mai rapid și transferul executării hotărârilor penale.
5. Înființarea și dezvoltarea Sistemului de Informații Schengen (SIS).
6. Documente necesare pentru călătoriile în Europa.

În acest context, nu este surprinzător că instituțiile europene, precum Comisia Europeană, Parlamentul și Consiliul, au susținut cauza României și Bulgariei.

Totuși, opoziția a venit din plan politic. Orice decizie majoră, precum aderarea unui stat nou la Spațiul Schengen al libertății de circulație, trebuie aprobată în unanimitate de reprezentanții statelor membre. Olanda și Austria s-au aflat printre principalii opozanți ai aderării României și Bulgariei. Inițial, în 2011, Olanda a invocat problemele României legate de corupție, aceasta fiind o temă recurentă în relația Olandei cu statele din Europa de Est, motiv pentru care cetățenii olandezi au respins un Acord de Liber Schimb cu Ucraina prin referendum în 2016 (Șancu, 2024).

În 2011, Olanda a donat scanere corporale Aeroportului Henri Coandă din București, în cadrul unui program de combatere a traficului de droguri, și a insistat că România avea încă probleme nerezolvate cu corupția (Șancu, 2024). În acest context, Olanda și Finlanda s-au opus, de asemenea, în cadrul Consiliului Justiție și Afaceri Interne (JHA) din septembrie 2011, care trebuia să fie decisiv. România a trebuit să accepte un nou set de condiții, implementate până în 2012.

La un alt Consiliu JHA din 2013, problema corupției a mai afectat procesul, implicând din nou Olanda, dar și Germania și Franța. Drept urmare, aderarea a fost amânată pe termen nedeterminat, deși majoritatea statelor au fost de acord să-i ofere României un termen clar pentru finalizarea procesului.

Pași importanți înainte au fost realizați de Comisia Europeană prin Raportul Mecanismului de Cooperare și Verificare (MCV) din octombrie 2019. Raportul a concluzionat clar că Bulgaria a îndeplinit în mod satisfăcător recomandările rămase ale MCV și că statul a înregistrat progres suficient în îndeplinirea angajamentelor asumate la momentul aderării la Uniunea Europeană, toate jaloanele referitoare la Spațiul Schengen putând fi închise satisfăcător. În mod similar, în raportul MCV din noiembrie 2022, Comisia

a concluzionat că România a înregistrat progres suficient în respectarea angajamentelor asumate la aderarea la UE și că toate jaloanele pot fi închise satisfăcător (Comisia Europeană, 2023).

La 8 decembrie 2022 a avut loc un nou Consiliu JHA. Cu această ocazie, statele membre ale UE au convenit să primească Croația, cel mai nou membru al Uniunii, în Spațiul Schengen. În cadrul aceluiași Consiliu JHA, care a aprobat aderarea Croației, România și Bulgaria au fost din nou respinse, de această dată de Austria și Olanda.

Argumentele invocate de Olanda și Austria au fost, de data aceasta, corupția și migrația. În pofida dovezilor că intrările ilegale în Spațiul Schengen se realizează prin Serbia și nu prin România, austriecii au rămas hotărâți să mențină veto-ul (Șancu, 2024).

Cu toate acestea, toate argumentele Olandei și Austriei au fost infirmate atunci când România și Bulgaria au trecut cu succes monitorizarea prin MCV, iar Comisia Europeană a închis formal mecanismul MCV pentru ambele state la 15 septembrie 2023, după ce a constatat că au îndeplinit toate jaloanele privind reforma judiciară și combaterea corupției. Comisia Europeană a anunțat astfel închiderea formală a MCV, prin abrogarea celor două decizii inițiale care au instituit mecanismul, respectiv octombrie 2019 pentru Bulgaria și noiembrie 2022 pentru România. Președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a declarat în acel moment: „Doresc să felicit Bulgaria și România pentru progresele semnificative realizate de la aderarea lor la UE. Statul de drept este una dintre valorile noastre fundamentale comune ca Uniune, iar ambele state membre au implementat reforme importante în acești ani. Astăzi recunoaștem aceste eforturi prin încheierea MCV. Munca poate continua acum în cadrul ciclului anual al statului de drept, ca pentru toate statele membre.” (Comisia Europeană, 2023).

În 2023, Comisia a solicitat din nou aderarea României la Schengen, iar Parlamentul și-a exprimat sprijinul. De această dată, cel mai mare opozant a fost Austria, care a susținut că România nu ar putea proteja frontierele externe, argumentul privind corupția și statul de drept fiind deja încheiat odată cu închiderea MCV.

Austria a reprezentat obstacolul final în calea aderării României la Spațiul Schengen. Guvernul austriac s-a opus constant extinderii, invocând în principal preocupări legate de migrația neregulamentară. Deși nu a vizat direct cetățenii români, autoritățile austriece au susținut că zeci de

mii de migranți din Orientul Mijlociu tranzitează anual România și solicită ulterior azil pe teritoriul Austriei. România a amenințat că va sesiza Curtea de Justiție a Uniunii Europene și va solicita despăgubiri pentru pierderile financiare, așteptând, atât la propriu, cât și la figurat, la porțile Spațiului Schengen. Olanda a manifestat, de asemenea, o opoziție moderată față de aderarea Bulgariei, aspect important întrucât România și Bulgaria erau încă considerate „pachete comune”. Intensitatea acestei opoziții s-a diminuat semnificativ, ajungând la un nivel de calm relativ către sfârșitul anului 2023 (Șancu, 2024).

În 2024, Spațiul Schengen număra 27 de state membre. Aderarea României și Bulgariei va crește acest număr la 29 de membri.

4.2. Aderarea României la Spațiul Schengen. Un proces în două faze (2024–2025)

Deși criteriile de aderare erau îndeplinite încă din 2011, până în decembrie 2023, România și Bulgaria au rămas „la porțile” Spațiului Schengen din cauza opoziției manifestate de Olanda, Austria, Finlanda, Franța și Germania, care invocau argumente demontate treptat de instituțiile europene. La sfârșitul lunii decembrie 2023, România avea deja „piciorul în prag” în Spațiul Schengen.

În cele din urmă, guvernul de la București a reușit să încheie un compromis: aderarea României la Schengen s-a desfășurat în două faze, mai întâi prin ridicarea controalelor aeriene și maritime, apoi prin eliminarea controalelor la frontierele terestre.

În faza 1, România a aderat la Schengenul aerian la 31 martie 2024. De atunci, nu au mai existat verificări de documente pentru zborurile către celelalte state Schengen în aeroporturile și porturile românești (Decizia Consiliului UE 2023/2877 din 30 decembrie 2023 privind aplicarea deplină a dispozițiilor acquis-ului Schengen în Republica Bulgaria și România).

La 30 decembrie 2023, președinta Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, a declarat: „Măine marchează o zi importantă: Bulgaria și România se alătură familiei Schengen. Salut ridicarea controalelor interne la frontierele aeriene și maritime. Aceasta reprezintă un succes major pentru ambele țări și un moment istoric pentru Spațiul Schengen – cea mai mare zonă de liberă

circulație din lume. Împreună construim o Europă mai puternică și mai unită pentru toți cetățenii noștri.” (Comisia Europeană, 2024).

Primul zbor care a aterizat pe Aeroportul Otopeni după intrarea în vigoare a Schengenului aerian a fost, ironic, unul din Viena. După exuberanța de la 1 aprilie, rămânea însă un pas: aderarea la frontierele terestre. În această perioadă, în timp ce România monitoriza procesul, Germania și Franța au reintrodus controale la frontieră ca măsură împotriva migrației (Șancu, 2024). Astfel, lupta nu era încă încheiată, existând un risc semnificativ ca cele două state să se opună din nou României.

Din fericire, după mulți ani de așteptare, diplomația europeană a arătat în final semnale pozitive, indicând că interesul comun european pentru extinderea Spațiului Schengen și pentru facilitarea liberei circulații a cât mai multor cetățeni europeni a prevalat asupra preocupărilor și opoziției naționale austriece.

De asemenea, premierul Ungariei, Viktor Orbán, a cărui țară deținea președinția rotativă a Consiliului Uniunii Europene în a doua jumătate a anului 2024, și-a asumat obiectivul de a asigura aderarea României la Spațiul Schengen până la sfârșitul anului. Diplomația ungară a devenit astfel un susținător al cauzei României și Bulgariei din interes propriu, urmărind să înregistreze un succes major în cadrul unei președinții contestate și afectate de boicoturi la nivel înalt (Șancu, 2024).

În acest context, în noiembrie 2024, presa austriacă a raportat că Viena ar putea reconsidera opoziția față de aderarea terestră a României și Bulgariei la Schengen, în timp ce premierul român Marcel Ciolacu a declarat ferm că România va adera integral la Spațiul Schengen până la Paștele 2025. Ulterior, oficialii români și austrieci s-au întâlnit la Budapesta, în cadrul unui summit organizat de guvernul Orbán (Șancu, 2024).

La 22 noiembrie 2024, a avut loc un summit informal la Budapesta, organizat de premierul Ungariei, Viktor Orbán, la care au participat miniștrii de interne ai Austriei, României și Bulgariei. Premierul ungar a subliniat că situația României era nedreaptă, țara depunând eforturi semnificative în ultimii ani pentru a îndeplini cerințele Schengen.

Austria, la rândul său, și-a exprimat disponibilitatea de a sprijini aderarea României la Spațiul Schengen la frontierele terestre, ministrul austriac de interne, Gerhard Karner, declarându-se mulțumit de modul în care România a gestionat problemele legate de migrație (Euronews, 2025).

Participanții la discuții au convenit că toate obstacolele care împiedicau aderarea României și Bulgariei la Spațiul Schengen fuseseră eliminate și au stabilit data de 12 decembrie 2024 pentru votul privind aderarea acestora la frontierele terestre (Euronews, 2025).

În cele din urmă, Consiliul Justiție și Afaceri Interne (JHA) s-a reunit pe 12 decembrie 2024, iar toți miniștrii participanți au aprobat în unanimitate aderarea României și Bulgariei la Spațiul Schengen terestru. Rezultatul a fost formalizat prin Decizia Consiliului (UE) 2024/3212 din 12 decembrie 2024, care a stabilit data ridicării controalelor la frontierele terestre cu și între Republica Bulgaria și România. Decizia confirmă explicit că, începând cu 1 ianuarie 2025, România și Bulgaria urmau să devină participanți cu drepturi depline în zona terestră Schengen (Decizia Consiliului UE 2024/3212).

Începând cu 1 ianuarie 2025, controalele la toate tipurile de frontiere — aeriene (aeroporturi), maritime (porturi la Marea Neagră) și terestre (inclusiv pe Dunăre) — vor fi eliminate, permițând circulația persoanelor între România și celelalte state membre Schengen (cu excepția Ciprului și Irlandei) fără verificări la frontieră. În practică, deplasarea între România și celelalte state membre Schengen va fi echivalentă cu o călătorie internă într-o singură țară (Euronews, 2025).

Strategia de aderare în două faze (mai întâi aeriană/maritimă, apoi terestră) aplicată României și Bulgariei reflectă un compromis unic între statele membre, menit să echilibreze încrederea politică și ritmul integrării.

4.3. Contribuția României la protecția frontierelor Schengen

Deși cercetătorii interpretează întârzierea aderării României ca un caz de integrare diferențiată, în care considerentele politice au prevalat asupra criteriilor tehnice, ei subliniază rolul condiționalității europene și al reformelor interne în realizarea incluziunii finale (Oehler-Sincai, 2023; Surubaru, 2021), România a fost recunoscută în context european mai larg ca un actor esențial, iar aderarea sa reprezintă un eveniment istoric, simbolizând încheierea unui proces lung și complex de integrare politică.

Aderarea României la Spațiul Schengen aduce atât beneficii, cât și responsabilități. Principalele beneficii pentru România includ:

- Creșterea mobilității și reducerea timpului de trecere a frontierelor pentru călători și transport de mărfuri;

- Consolidarea cooperării în domeniul poliției UE, al schimbului de date și al managementului frontierelor;
- Creșterea economică datorată fluidizării comerțului și turismului.

Principala responsabilitate a României în cadrul Spațiului Schengen vizează asigurarea securității frontierelor externe. România a jucat un rol semnificativ în consolidarea securității frontierelor externe ale Uniunii Europene chiar înainte de aderarea sa deplină la Schengen. Situată la frontiera estică a UE, România și-a aliniat constant practicile de gestionare a frontierelor la acquis-ul Schengen și la standardele UE privind controlul migrației, aplicarea vamală și schimbul de date (Comisia Europeană, 2023).

Țara a investit substanțial în sisteme moderne de supraveghere și detectare, incluzând tehnologii biometrice și infrastructuri integrate de monitorizare pe frontierele cu state non-UE precum Ucraina, Serbia și Republica Moldova (Poliția de Frontieră Română, 2024). Aceste măsuri au fost completate de cooperarea activă cu Agenția Europeană a Poliției de Frontieră și Garda de Coastă (Frontex), prin trimiterea de ofițeri români în operațiuni comune în Grecia, Italia și alte zone cu risc ridicat la frontieră (Frontex, 2023).

Mai mult, România a fost un contributor-cheie la Sistemul de Informații Schengen (SIS) și la Sistemul de Informații pentru Vize (VIS), sporind capacitatea UE de a schimba informații eficient și de a preveni migrația neregulamentară, traficul de persoane și criminalitatea organizată transfrontalieră (Comisia Europeană, 2023). Cooperarea bilaterală și regională cu țările vecine a consolidat, de asemenea, rolul României ca factor de stabilitate la frontierele externe ale UE.

Eforturile susținute ale României în securizarea frontierelor Uniunii, modernizarea infrastructurii de frontieră și participarea în mecanismele de securitate europene demonstrează capacitatea și fiabilitatea sa în protejarea integrității Spațiului Schengen.

Prima evaluare a României de la intrarea sa în Spațiul Schengen a avut loc în octombrie 2025 și a fost considerată „foarte bună”, conform declarației Comisarului European pentru Afaceri Interne și Migrație, Magnus Brunner. Totodată, Magnus Brunner a subliniat că România a reușit să reducă fenomenul migrației ilegale la un nivel „aproape zero”, prin investiții în resurse umane, logistice și financiare, dar și printr-o colaborare strânsă cu statele vecine și instituțiile europene.

Comisarul European i-a acordat titlul de „Domnul Schengen” Ministrului Afacerilor Interne al României, Cătălin Predoiu, pentru contribuția sa semnificativă la aderarea României la Spațiul Schengen, subliniind că frontierele externe ale României sunt, de fapt, frontiere externe ale Uniunii Europene și trebuie protejate ca atare (Lupițu, 2025).

În concluzie, la optsprezece ani de la aderarea la Uniunea Europeană, România atinge un reper simbolic în parcursul său de integrare, prin dobândirea statutului de membru deplin al Spațiului Schengen, consolidându-și astfel poziția în structurile centrale ale proiectului european, ca un important gardian al frontierelor externe ale Spațiului Schengen.

5. Concluzii

Sine quo dubium, Spațiul Schengen reprezintă una dintre cele mai tangibile realizări ale integrării europene.

Evoluția Spațiului Schengen constituie una dintre cele mai elocvente expresii ale procesului de integrare europeană, ilustrând modul în care o inițiativă interguvernamentală restrânsă, născută din blocajele politice ale anilor 1980, s-a transformat într-un pilon fundamental al proiectului european contemporan. Acordul semnat în 1985 de cele cinci state fondatoare – Belgia, Franța, Germania, Luxemburg și Țările de Jos – avea inițial un caracter pragmatic, vizând eliminarea controalelor la frontierele interne pentru a facilita libera circulație a persoanelor. Totuși, odată cu adoptarea Convenției din 1990 de punere în aplicare a Acordului Schengen, această inițiativă a evoluat de la o simplă aranjare tehnică la un sistem complex de cooperare juridică, polițienească și informațională, bazat pe încredere reciprocă și solidaritate administrativă.

Intrarea în vigoare a Spațiului Schengen în 1995 a marcat tranziția de la intenție la realitate, confirmând viabilitatea unui model de integrare bazat pe eliminarea frontierelor interne și gestionarea comună a celor externe. Această transformare a generat beneficii concrete pentru cetățenii europeni și economiile naționale, facilitând mobilitatea, comerțul și consolidarea unui sentiment comun de apartenență la o zonă comună de libertate.

Prin Tratatul de la Amsterdam din 1999, acquis-ul Schengen a fost incorporat în dreptul Uniunii Europene, trecând astfel de la un cadru

interguvernamental la o politică comunitară reglementată de norme juridice și supusă controlului jurisdicțional al instituțiilor UE. Drept urmare, Schengen a devenit parte integrantă a Spațiului de Libertate, Securitate și Justiție, dobândind o dimensiune politică și instituțională care depășește cu mult obiectivul inițial de a asigura libera circulație.

În anii următori, consolidarea Spațiului Schengen a fost realizată printr-o serie de reforme menite să standardizeze cadrul juridic (Codul Frontierelor Schengen), să modernizeze infrastructura tehnologică (SIS II, EES, ETIAS) și să întărească dimensiunea operațională în domeniul gestionării frontierelor și securității (Frontex). Aceste evoluții au contribuit la profesionalizarea mecanismului Schengen și la crearea unui sistem coerent de guvernăță transnațională.

Extinderea treptată a Spațiului Schengen, de la cei cinci semnatari inițiali la cele 27 de state membre actuale, ilustrează maturizarea și aprofundarea integrării europene. Fiecare etapă de aderare a fost condiționată nu doar de îndeplinirea criteriilor tehnice și juridice definite de acquis-ul Schengen, ci și de existența unei încrederi politice reciproce între statele membre. În acest sens, cazurile României și Bulgariei demonstrează că aderarea la Schengen depășește conformitatea tehnică, necesitând și un proces de validare politică la nivel european.

Aderarea României la Spațiul Schengen, finalizată la 1 ianuarie 2025, reprezintă atât încheierea unui proces mult-așteptat de integrare europeană, cât și afirmarea maturității României ca stat membru de încredere în cadrul Uniunii Europene. Parcursul de la confirmarea pregătirii tehnice în 2011 până la aderarea deplină în 2025 demonstrează că extinderea Schengen nu ține doar de îndeplinirea unor criterii obiective, ci este profund influențată de încrederea politică, negocierile diplomatice și dinamica consensului între statele membre.

Procesul de aderare în două faze, implementat în 2024–2025, a constituit un compromis pragmatic, echilibrând rezervele politice cu necesitatea de a menține impulsul integrării europene. Ridicarea controalelor la frontierele aeriene și maritime la 31 martie 2024, urmată de eliminarea controalelor la frontierele terestre la 1 ianuarie 2025, a simbolizat atât perseverența României, cât și capacitatea UE de a găsi soluții instituționale flexibile pentru depășirea blocajelor politice. Acest pas nu doar că a corectat o asimetrie

de lungă durată între România și celelalte state membre, ci a și consolidat credibilitatea cadrului Schengen ca pilon al unității europene.

Aderarea României a subliniat, de asemenea, rolul său strategic în protecția frontierelor externe ale Uniunii. Mult înainte de a deveni membru deplin, România și-a aliniat practicile de gestionare a frontierelor la standardele UE, investind semnificativ în tehnologii de supraveghere, sisteme biometrice și cooperare transfrontalieră în domeniul informațiilor. Colaborarea strânsă cu Frontex și participarea activă în operațiuni comune în sudul Europei au demonstrat atât solidaritate, cât și competență operațională. După aderare, prima evaluare Schengen din octombrie 2025 a confirmat performanța excepțională a României în domeniul controlului frontierelor și gestionării migrației, Comisarul European pentru Afaceri Interne recunoscând eficiența și angajamentul țării față de securitatea UE.

Dincolo de dimensiunile sale administrative și de securitate, includerea României în Spațiul Schengen are o semnificație profund simbolică și politică. Aceasta marchează încheierea unui parcurs de 18 ani de la aderarea la UE în 2007 și finalizarea uneia dintre ultimele etape ale integrării. Pentru România, statutul de membru deplin Schengen afirmă egalitatea sa de rang între statele membre și consolidează rolul său de gardian al frontierei estice a Uniunii. Pentru Uniunea Europeană, extinderea Schengen pe cale terestră, maritimă și aeriană reprezintă angajamentul durabil al Uniunii față de libertatea de circulație, solidaritate și gestionarea comună a frontierelor.

Drumul României către Schengen demonstrează că simpla conformitate tehnică nu este suficientă fără încredere politică reciprocă. Totuși, el arată și că perseverența, reformele instituționale și diplomația constructivă pot depăși, în final, rezervele naționale. Aderarea deplină a României și Bulgariei consolidează nu doar integritatea Spațiului Schengen, ci și coeziunea Uniunii Europene, reafirmând viziunea unei Europe sigure, deschise și unite.

Astăzi, Spațiul Schengen funcționează ca un veritabil laborator al integrării europene, echilibrând libertatea și securitatea, deschiderea și controlul. El reflectă o formă avansată de suveranitate partajată, în care statele membre își coordonează politicile într-un cadru comun care garantează atât protecția cetățenilor, cât și dreptul lor la liberă circulație.

În concluzie, evoluția Spațiului Schengen, de la o inițiativă modestă a cinci state la o politică comună a douăzeci și nouă de membri, confirmă că integrarea europeană se fundamentează pe pragmatism, cooperare și încredere instituțională. Spațiul Schengen acoperă o suprafață totală de aproximativ 4,3 milioane de kilometri pătrați și o populație de peste 450 de milioane de persoane care beneficiază de libera circulație în cadrul zonei. Însă Schengen nu este doar simbolul unei Europe fără frontiere; el reprezintă și dovada capacității Uniunii de a transforma diversitatea într-o formă superioară de unitate, bazată pe valori comune și solidaritate funcțională.

Bibliografie

1. Chiper Zah, I. (2024) *Romania's accession to the Schengen Area: A new chapter in European economic integration?*, Hațegan Attorneys, 19 December. Available at: <https://hategan.ro/en/news/romania-s-accession-to-the-schengen-area-a-new-chapter-in-european-economic-integration> (Accessed: 5 November 2025).
2. Council of the European Union (2024) *Schengen: Council decides to lift land border controls with Bulgaria and Romania*, 12 December 2024. Available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/12/12/schengen-council-decides-to-lift-land-border-controls-with-bulgaria-and-romania/> (Accessed: 5 November 2025).
3. Euronews, *România în Schengen. Cum vom călători de la 1 ianuarie 2025 și ce se va întâmpla la frontierele terestre*, 01 January 2025. Available at: <https://www.euronews.ro/articole/romania-in-schengen-cum-vom-calatori-de-la-1-ianuarie-2025> (Accessed: 5 November 2025).
4. Euronews, *Summit Budapesta: Austria păstrează suspansul privind aderarea României la Schengen. Karner: Este decizia întregii Cancelarii*. 22. November, 2024, Available at: <https://www.euronews.ro/articole/exclusiv-summit-budapesta-austria-isi-arata-sprijinul-pentru-aderarea-romaniei-la>, (Accessed: 5 November 2025).
5. European Commission (2023) *Rule of Law: Commission formally closes the Cooperation and Verification Mechanism for Bulgaria and Romania*, 15 September 2023, Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/da/ip_23_4456, (Accessed: 5 November 2025).
6. European Commission (2023) *Schengen Evaluation and Monitoring Mechanism: Romania Country Report*. Brussels: European Commission. Available at: <https://ec.europa.eu/home-affairs>, (Accessed: 5 November 2025).

7. European Commission (2024) *Statement: Bulgaria and Romania become fully part of Schengen*, 11 December 2024. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_24_6401 (Accessed: 5 November 2025).
8. European Commission, 30 March, 2024. Bulgaria and Romania join the Schengen area Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1722, (Accessed: 5 November 2025).
9. European Union (2022) Regulation (EU) 2022/922 — Schengen evaluation and monitoring. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/schengen-evaluation-and-monitoring.html> (Accessed: 5 November 2025).
10. European Commission (2025) *Bulgaria and Romania join the Schengen Area*, 3 January 2025. Available at: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/bulgaria-and-romania-join-schengen-area-2025-01-03_en (Accessed: 5 November 2025).
11. Oehler-Șincai, I. M. (2023) *Romania: A Case of Differentiated Integration into the European Union, Comparative Southeast European Studies*, 71(3), pp. 333-356. doi: 10.1515/soeu-2022-0050.
12. Pușcaș, V. (n.d.) *A case study: Romanian accession to the European Union* [PDF]. Available at: https://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/articles/e-learning/read/b2/European_Negotiations_-_A_Case_Study_-_Romanian_accession_to_the_European_Union%2CPuscas%2CVasile%2CProf._Dr.pdf (Accessed: 5 November 2025).
13. Surubaru, N. C. (2021) *One decade onwards: assessing the impact of European integration on Romania and Bulgaria*, Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23745118.2020.1729047> (Accessed: 5 November 2025).

Mobilitatea circulară a forței de muncă după COVID-19: provocări în managementul forței de muncă și răspunsuri de politică în Europa Centrală și de Est

MOHAMMAD JARADAT

Prof. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

SERGIU-VLAD STAN

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Acest articol examinează schimbările structurale în mobilitatea circulară a forței de muncă în Europa Centrală și de Est (ECE) ca urmare a pandemiei de COVID-19. Studiul explorează modul în care criza sanitară a perturbat modelele tradiționale de migrație, forțând o tranziție de la mișcările sezoniere fluide către forme mai rigide sau digitalizate de management al forței de muncă. Cercetarea identifică provocările cheie pentru managerii de resurse umane, inclusiv incertitudinea juridică, protocoalele sanitare și retenția lucrătorilor mobili într-un peisaj economic volatil. Mai mult, lucrarea analizează răspunsurile de politică inițiate de guvernele din ECE pentru a echilibra necesitatea economică cu securitatea sănătății publice. Prin sintetizarea tendințelor actuale ale forței de muncă și a schimbărilor de reglementare, cercetarea oferă perspective asupra viitorului integrării regionale a muncii și asupra rezilienței ecosistemului forței de muncă din ECE.

Cuvinte-cheie: *impactul COVID-19, managementul forței de muncă, mobilitate circulară, politici de muncă, regiunea ECE.*

Clasificare J.E.L: J61, J81, O15, P20

1. Introducere

Peisajul afacerilor internaționale și al piețelor muncii din Europa Centrală și de Est (ECE) trece printr-o transformare profundă, modelată de sechelele pe termen lung ale pandemiei de COVID-19. În mod tradițional, mobilitatea circulară a forței de muncă a reprezentat o piatră de temelie a economiei regionale, permițând un schimb fluid de capital uman între piețele emergente și cele dezvoltate. Totuși, confluența dintre restricțiile la frontieră legate de sănătate și dinamica geopolitică în schimbare a forțat o tranziție în modul în care este gestionată forța de muncă. Acest articol analizează tendințele esențiale care definesc acest nou mediu, explorând modul în care organizațiile și factorii de decizie din ECE navighează prin complexitatea mobilității „post-pandemice”.

Obiectivul principal al acestei lucrări este de a preciza provocările cu care se confruntă managerii de resurse umane — cum ar fi incertitudinea juridică și transformarea digitală — oferind în același timp un context adecvat privind răspunsurile de politică inițiate de guvernele regionale. Examinând intersecțiile dintre economie, tehnologie și cadrele de reglementare, această secțiune își propune să evidențieze oportunitățile care definesc viitorul integrării muncii în regiunea ECE. Așa cum este indicat în acest șablon, studiul rămâne concis pentru a asigura o concentrare clară asupra celor mai importante rezultate privind reziliența forței de muncă.

În mod specific, manuscrisul urmărește să ofere răspunsuri la următoarele întrebări esențiale:

- Care este problema actuală privind stabilitatea migrației circulare în regiunea ECE?
- Ce au realizat alți cercetători în ceea ce privește managementul forței de muncă post-criză și unde poate contribui acest studiu?
- Ce metode sau instrumente au fost utilizate pentru a analiza eficacitatea acestor noi politici de muncă?
- Care sunt rezultatele referitoare la adaptabilitatea ecosistemului forței de muncă din ECE?
- Ce este nou și benefic în abordarea actuală de management și ce rămâne inefficient?

Prin această investigație structurată, lucrarea oferă o imagine de ansamblu a unei industrii extrem de dinamice, subliniind faptul că peisajul

afacerilor internaționale în domeniul muncii a evoluat semnificativ de la actualizarea globală inițială din 2021.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Conceptualizarea mobilității circulare a forței de muncă în contextul Europei Centrale și de Est (ECE) a suferit o schimbare semnificativă de paradigmă în urma crizei sanitare globale. Pentru a aborda modul în care acest fenomen se integrează în afacerile internaționale, trebuie să analizăm contribuțiile academice recente care definesc din nou relația dintre frontiere, muncă și capital. Conform lui Fasani și Mazza (2020), pandemia a acționat ca un „test de stres” pentru piețele muncii din Europa, dezvăluind că „circularitatea” forței de muncă nu este doar o preferință migraționistă, ci o necesitate structurală pentru supraviețuirea sectoarelor economice cheie, precum agricultura și logistica.

În sfera managementului internațional, modelele tradiționale propuse de primii cercetători au fost actualizate pentru a reflecta un mediu mai volatil. Studii recente realizate de Kahanec et al. (2020) susțin că regiunea ECE a făcut tranziția de la o „zonă tampon” de forță de muncă ieftină la un laborator sofisticat pentru „managementul digitalizat al muncii”. Această evoluție se aliniază obiectivelor de bază ale afacerilor internaționale — achiziția de resurse și minimizarea riscurilor — așa cum sunt definite în cadrele pedagogice moderne. Pe măsură ce firmele din ECE încearcă să își mențină competitivitatea, managementul capitalului uman mobil a trecut de la recrutarea informală la ecosisteme reglementate și impulsionate de tehnologie.

Un aspect critic discutat în literatura de specialitate post-2020 este „fragmentarea reglementărilor” care a apărut în timpul fazei de redresare. Deși Comisia Europeană a introdus „Culoarele Verzi” pentru a facilita deplasarea lucrătorilor esențiali, răspunsurile naționale în țările ECE au rămas inconsistente. Acest fenomen, descris de Barbulescu și Favell (2020) drept „întoarcerea frontierei”, a forțat entitățile de afaceri internaționale să adopte politici de resurse umane mai agile. Capacitatea unei companii de a naviga prin aceste peisaje juridice schimbătoare a devenit un avantaj competitiv primar. În acest sens, mobilitatea circulară nu mai vizează doar

mișcarea fizică; este vorba despre gestionarea conformității juridice și sanitare în mai multe jurisdicții.

Mai mult, integrarea tehnologiei a redefinit relația „consumator-furnizor” pe piața muncii. După cum au observat Jaradat și Stan (2023), digitalizarea proceselor de afaceri — de la blockchain pentru acreditare la optimizarea schimburilor bazată pe IA — a devenit o piatră de temelie a rezilienței regionale. Acest impuls tehnologic abordează „paradoxul mobilității”: necesitatea unei prezențe fizice ridicate în sectoarele esențiale, în ciuda restricțiilor de mișcare. Cercetările recente ale lui Lopez-Sala și Godenau (2020) subliniază că „noua normalitate” pentru migrația circulară implică un model hibrid în care fazele administrative și de recrutare sunt în întregime digitale, în timp ce munca propriu-zisă rămâne fizică și circulară.

În cele din urmă, dimensiunea etică a afacerilor internaționale în domeniul muncii a căpătat o proeminență fără precedent. Vulnerabilitatea lucrătorilor din ECE în timpul carantinelor din 2020-2022 a dus la o creștere a interesului academic privind agenda „muncii decente”. Cercetători precum Rye și O’Reilly (2021) subliniază că sustenabilitatea mobilității circulare depinde de o trecere de la strategia de „minimizare a costurilor” la un model „centrat pe lucrător”. În cadrul afacerilor internaționale, acest lucru se traduce printr-o orientare către responsabilitatea socială corporativă (CSR) ca instrument de asigurare a stabilității ofertei de muncă. Prin urmare, literatura de specialitate sugerează că viitorul mobilității circulare în ECE va fi definit de trei piloni: integrare digitală, agilitate în reglementare și sustenabilitate etică, toate fiind componente esențiale ale managementului internațional modern, care depinde acum în mare măsură de capacitatea sa de a naviga prin aceste paradoxuri complexe de reglementare.

3. Metodologie

Cercetarea de față este concepută ca un studiu calitativ și exploratoriu, având ca scop oferirea unei imagini de ansamblu cuprinzătoare asupra peisajului forței de muncă post-pandemie în regiunea ECE. Pentru a atinge un grad ridicat de acuratețe științifică, cercetarea are câteva obiective principale:

a) Să investigheze starea actuală a afacerilor internaționale privind mobilitatea circulară a forței de muncă în regiunea ECE, cu accent pe perioada 2022-2025;

b) Să exploreze și să definească concepte de bază precum: reziliența managementului forței de muncă, răspunsurile de politică la nivel național și regional și digitalizarea fluxurilor de muncă;

c) Să identifice și să analizeze problemele structurale cu care se confruntă sistemul actual de recrutare și detașare în faza de redresare economică.

Astfel, principala întrebare de cercetare a prezentului articol este: „Cum s-au adaptat strategiile de management al forței de muncă și politicile regionale din Europa Centrală și de Est pentru a menține sustenabilitatea mobilității circulare a muncii într-un mediu post-criză?”

Pentru a oferi un răspuns structurat la această întrebare, studiul este construit pe patru ipoteze de cercetare calitativă:

Ipoteza 1: Digitalizarea administrării muncii — în special implementarea e-vizelor și a permiselor de muncă digitale — a devenit un instrument strategic obligatoriu, mai degrabă decât o actualizare tehnologică opțională pentru gestionarea fluxurilor sezoniere.

Ipoteza 2: Răspunsurile de politică post-pandemie în ECE sunt caracterizate printr-o abordare de tip „securitatea pe primul loc”, în care protocoalele de sănătate publică și considerentele de securitate națională sunt acum integrate permanent în acordurile internaționale de muncă.

Ipoteza 3: Demersurile de succes în managementul forței de muncă din regiunea ECE sunt cele care demonstrează „agilitate strategică”, utilizând analiza datelor pentru a prezice deficitul de forță de muncă și pentru a optimiza rotația lucrătorilor circulari.

Ipoteza 4: Sustenabilitatea modelului de mobilitate circulară depinde tot mai mult de standardele etice de recrutare și de consolidarea protecției sociale pentru lucrătorii mobili, îndepărtându-se de o abordare axată pur pe costuri.

Metodologia de cercetare utilizează o abordare multidimensională. În primul rând, a fost efectuată o **Revizuire a Literaturii de Specialitate** pentru a stabili cadrul teoretic. În al doilea rând, o **Analiză SWOT** (Puncte tari, Puncte slabe, Oportunități, Amenințări) este utilizată în secțiunea de rezultate pentru a evalua poziția strategică a pieței muncii din ECE. În al

treilea rând, o **Analiză Input-Output** este aplicată pentru a vizualiza tranziția de la intrările de politică (reglementări, tehnologie) la ieșirile de management (eficiență, reziliență). Această combinație de metode asigură faptul că rezultatele sunt atât fundamentate teoretic, cât și relevante practic pentru părțile interesate din domeniul afacerilor internaționale cu forță de muncă.

4. Peisajul actual în mobilitatea circulară a forței de muncă

În faza actuală de redresare post-pandemie, peisajul managementului internațional al forței de muncă în Europa Centrală și de Est (ECE) a depășit perturbările inițiale din perioada 2020-2021. Atât industria sportului, cât și cea a muncii sunt extrem de dinamice, iar mediul a evoluat semnificativ. Iată o imagine de ansamblu a aspectelor cheie care definesc afacerile internaționale cu forță de muncă în acest moment:

4.1. Globalizarea piețelor muncii și integrarea regională

În primul rând, globalizarea forței de muncă deschide noi piețe pentru creșterea economică. Țările ECE au făcut tranziția de la simpli „exportatori” de forță de muncă la hub-uri strategice care gestionează fluxuri sezoniere complexe prin acorduri bilaterale. Acest lucru duce la parteneriate transfrontaliere sporite și la un ecosistem înfloritor de servicii de afaceri internaționale. Mai mult, mobilitatea forței de muncă consolidează legăturile diplomatice și proiecția de tip *soft power* în cadrul Uniunii Europene. Națiunile urmăresc să își demonstreze stabilitatea reglementărilor pentru a atrage investitori globali. Totuși, această globalizare prezintă provocări, inclusiv navigarea printre nuanțele culturale și diferențele de reglementare. Aceste provocări impun profesioniștilor din afacerile internaționale să își adapteze strategiile de resurse umane la sensibilitățile regionale specifice.

4.2. Progresele tehnologice în monitorizarea forței de muncă

Tehnologia a revoluționat modul în care sunt gestionati lucrătorii mobili. Prin intermediul platformelor digitale și al aplicațiilor mobile,

susținătorii stabilității regionale — și anume angajatorii și agențiile — pot coordona logistica mai eficient ca niciodată. Acest angajament sporit se traduce printr-o mai bună conformitate contractuală și o reducere a fricțiunilor administrative. În plus, analiza datelor și tehnologiile de urmărire a performanței au devenit instrumente esențiale pentru organizațiile de recrutare. Acestea oferă perspective cruciale asupra tendințelor de migrație și a comportamentului lucrătorilor, permițând luarea deciziilor informate pentru diverse audiențe internaționale. Progresele tehnologice au facilitat, de asemenea, colaborările la distanță, eliminând barierele geografice.

4.3. Factorii geopolitici și coridoarele de mobilitate

Tensiunile politice și relațiile diplomatice influențează direct fluxurile internaționale de muncă și selecția gazdelor pentru proiecte de mare anvergură. Disputele sau schimbările în alianțele regionale pot duce la excluderea sau includerea anumitor grupuri naționale pe piețele majore ale muncii. Companiile trebuie să navigheze cu atenție printre sensibilitățile politice atunci când încheie parteneriate cu agenții de recrutare din regiuni diferite. Înțelegerea climatului geopolitic este crucială pentru evitarea controverselor și a riscurilor reputaționale. Mai mult, stabilitatea politică și capacitățile de infrastructură ale națiunilor gazdă din ECE sunt considerații cheie pentru planificarea afacerilor internaționale.

4.4. E-serviciile și suportul administrativ virtual

E-serviciile au câștigat o popularitate enormă, atrăgând o audiență administrativă vastă și implicată. Acest lucru reprezintă o oportunitate unică pentru companiile de tehnologie de a accesa piața muncii și de a ajunge la un segment demografic tânăr, pasionat de tehnologie. „Sporturile” virtuale de „navigare administrativă” — scenariile simulate pentru trecerea frontierei și conformitate — au devenit un răspuns la cererea de divertisment și instruire în format digital. Afacerile internaționale capitalizează acest aspect prin dezvoltarea de conținut virtual și experiențe de instruire imersive, creând noi căi de venit. Această creștere rapidă subliniază adaptabilitatea și inovarea necesare în peisajul în continuă evoluție al afacerilor internaționale cu forță de muncă.

4.5. *Sustenabilitatea și integritatea etică*

Amploarea globală a mobilității forței de muncă oferă o platformă pentru creșterea gradului de conștientizare cu privire la problemele de sustenabilitate. Organizațiile au o influență imensă asupra bazei lor de lucrători, permițându-le să promoveze consumul responsabil și practicile durabile. Inițiativele de sustenabilitate se aliniază cu evoluția preferințelor consumatorilor, pe măsură ce părțile interesate devin mai conștiente de problemele sociale. Acest lucru creează un avantaj competitiv și consolidează reputația mărcii. Mai mult, provocările etice cuprind preocupări precum „fair-play-ul” în recrutare, bunăstarea lucrătorilor și transparența guvernantei. Derapajele etice pot duce la controverse care reverberează la nivel global. Prin urmare, companiile caută să colaboreze cu organizații care respectă standarde etice ridicate.

5. Rezultate

Rezultatele analizei noastre indică faptul că piața muncii din ECE se află într-o stare de „recalibrare digitală”. Deși pandemia a blocat inițial mișcarea, aceasta a acționat ca un catalizator pentru modernizarea politicilor. Tabelele următoare sintetizează poziția strategică a mobilității circulare în regiune:

Tabelul 1. Analiza SWOT privind importanța mobilității circulare a forței de muncă în ECE. Sursă: Elaborare proprie a autorului (2025)

Puncte tari	Puncte slabe
Adaptabilitate ridicată a lucrătorilor din ECE la protocoalele sanitare în schimbare;	Dependență accentuată de cererea sezonieră din Europa de Vest;
Rețele de recrutare stabilite și acorduri bilaterale;	Lipsa unei sincronizări unificate a securității sociale pentru contractele pe termen scurt;
Adoptarea rapidă a instrumentelor digitale de resurse umane pentru conformitate de la distanță.	Lacune juridice în protejarea lucrătorilor mobili „esențiali” în timpul crizelor.

Oportunități	Amenințări
Armonizarea politicilor de muncă ale UE privind „Culoarele Verzi”;	Exodul creierelor (<i>brain drain</i>) către piețe cu o stabilitate salarială mai mare;
Digitalizarea permiselor de muncă și a sistemelor „E-visa”;	Instabilitatea geopolitică ce afectează frontierele estice (ex. Ucraina);
Accent sporit pe bunăstarea lucrătorilor ca instrument de branding pentru agenți,	Viitoare închideri de frontiere din motive sanitare care reduc fluiditatea pieței.

Tabelul nr. 2. Analiza Input-Output privind viitorul mobilității circulare a forței de muncă în ECE

Intrări	Ieșiri
1. Integrare Digitală: Implementarea monitorizării electronice și a contractelor de muncă digitale..	1. Eficiență Operațională: Detașarea mai rapidă a lucrătorilor sezonieri și reducerea costurilor administrative.
2. Armonizarea Politicilor: Răspunsuri unificate ale ECE la directivele UE privind munca și standardele de sănătate.	2. Reziliență Regională: Un lanț de aprovizionare cu forță de muncă mai stabil, care poate rezista șocurilor externe.
3. Bunăstarea Sporită a Lucrătorilor: Investiții în condiții mai bune de locuit și asigurări de sănătate pentru personalul mobil.	3. Loialitate Crescută: Rate mai mari de revenire a lucrătorilor sezonieri la aceiași angajatori
4. Analiza Datelor: Utilizarea IA pentru a prezice deficitul de forță de muncă și pentru a optimiza ciclurile de recrutare.	4. Decizii Informate: Agilitate strategică în răspunsul la cerințele în schimbare ale pieței.

6. Concluzii

Viitorul mobilității circulare a forței de muncă în Europa Centrală și de Est este pregătit pentru transformări dinamice, impulsionate de o serie de tendințe în evoluție care vor remodela industria. După cum s-a demonstrat în acest studiu, redresarea post-pandemie nu este doar o revenire la modelele anterioare, ci o trecere către un model de „mobilitate gestionată”, mai digitalizat și mai reglementat. Globalizarea își va continua marșul necruțător, pe măsură ce piețele regionale ale muncii își extind raza de acțiune, promovând un ecosistem al forței de muncă mai diversificat și mai integrat.

Tehnologia va rămâne un pilon central, analiza datelor și platformele administrative digitale redefinind implicarea actorilor relevanți pe piața muncii și analiza performanței lucrătorilor. Schimbarea preferințelor consumatorilor și ale angajatorilor, marcată de un accent sporit pe sustenabilitate, experiențe personalizate ale lucrătorilor și responsabilitate

socială, va determina organizațiile de recrutare să se adapteze și să inoveze. Între timp, interacțiunea complexă dintre geopolitică și afacerile internaționale cu forță de muncă va solicita agilitate strategică și un management proactiv al riscurilor din partea factorilor de decizie din ECE.

În acest peisaj aflat în continuă evoluție, integritatea etică va fi esențială, asigurând sustenabilitatea pe termen lung a industriei prin protejarea bunăstării forței de muncă mobile. Pe măsură ce afacerile internaționale în domeniul muncii își trasează cursul către viitor, acestea trebuie să valorifice aceste tendințe pentru a crea oportunități inovatoare, incluzive și solide din punct de vedere etic, care să capteze interesul actorilor economici globali.

Bibliografie

1. Anderson, J. (2010). *Modern Sports Law*. Oxford: Hart Publishing.
2. Barbulescu, R., & Favell, A. (2020). Commentary: A BITTERSWEET MOMENT? The COVID-19 Crisis, Visas, and Temporary Migration Management in the European Union. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(11).
3. Fasani, F., & Mazza, J. (2020). *A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic*. Publications Office of the European Union.
4. Foster, G., O'Reilly, N., & Davila, A. (2019). *Sports Business Management*. New York: Taylor & Francis Group.
5. Griffin, R., & Pustay, M. (2010). *International Business*. New Jersey: Pearson Education.
6. Jaradat, M., & Stan, S. V. (2023). Trends in international business in sports. *Cluj University Journal. Interdisciplinary: Social Sciences and Humanities*, 1(1), 3-11.
7. Kahanec, M., Lukáčová, K., & Szücs, S. (2020). *Labor Mobility in the Post-Pandemic CEE: Digital and Structural Challenges*. GLO Discussion Paper Series.
8. Kuper, S., & Szymanski, S. (2014). *Soccernomics*. New York: Nation Books.
9. Lopez-Sala, A., & Godenau, D. (2020). Circular Migration and the Management of Temporary Labour in the Post-Pandemic Era. *International Migration Review*.
10. MacIntosh, E., Bravo, G., & Li, M. (2017). *International Sport Management*. Illinois: Human Kinetics.
11. Militaru, C. (2009). *Managementul afacerilor internaționale*. București: Pro Universitaria.
12. Rye, J. F., & O'Reilly, K. (2021). *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*. London: Routledge.
13. Streefkerk, R. (2019, October 11). *APA 7th edition: The most notable changes*. Scribbr. <https://www.scribbr.com/apa-style/apa-seventh-edition-changes/>
14. Westerbeek, H., Smith, A., & Turner, P. (2017). *Managing Sport Facilities and Major Events*. London: Routledge.

Riscuri și oportunități în tranzacționarea criptomonedelor

ADRIAN MARIAN

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Adepții criptomonedelor invocă faptul că fiecare apariție tehnologică majoră din istoria omenirii a produs pe lângă avantajele directe, pe lângă influențele pozitive intrinseci și o puternică opoziție. A folosi o tehnologie nouă deschide căi inovatoare, este un progres „sine die”, dar a produs și o seamă de reticente, edulcorat spus, de proteste sau respingeri violente. Schimbările în sine traumatizează, pe harta stresului, după moartea unui membru al familiei ca evenimente stresante sunt menționate schimbarea domiciliului, schimbarea locului de muncă, schimbarea modului de viață. Revoluționarea tehnologiei și modului de lucru sunt solicitante, pot să fie traumatizante. Adversarii criptomonedelor vor argumenta că s-au înregistrat uluitoare pierderi și fraude în domeniul tranzacționării criptomonedelor încât există voci care reclamă faptul că această creație nu este decât o schemă piramidală de tip Ponzi menită să aducă gigantice câștiguri celor care le inițiază și primilor care le folosesc, dar prejudiciază până la urmă pe cei care se încumetă să le achiziționeze sau tranzacționeze. Siguranța obținerii, păstrării și tranzacționării bunurilor valorice de tip etalon, banii „fiat” (declarați de stat cu o anumită valoare convențională) și criptomonedele de exemplu, sunt probleme care au marcat, au modelat cursurile societății omenesti de la începuturi până în ziua de azi. Lucrarea de față caută și își propune să facă o introducere în lumea criptomonedelor, să formuleze unele nuanțări și să explice de ce alte clarificări nu s-au făcut până acum, în special în domeniul enunțat în titlu „Riscuri și oportunități în tranzacționarea criptomonedelor”.

Cuvinte-cheie: *criptomonedă, Bitcoin, riscuri, profituri, impact informatic, scheme piramidale, cod fiscal, volatilitatea pieței, cadru juridic, perspective*

Clasificare J.E.L.: G23, G28, O33

1. Introducere

Ultimele decenii ale omenirii s-au caracterizat prin impactul internetului și revoluționarea tehnologiilor digitale care au ajuns copleșitoare și tind să subjuge toate sferele preocupărilor și activităților umane.

Nici sfera financiară nu se putea sustrage revoluției tehnologice și o anume caracteristică de performanță și excelență care poate fi atașată instituțiilor de tip bancar a făcut să fie una dintre zonele care au adaptat cel mai repede și profund tehnologiile digitale.

Mai mult, se poate vorbi nu de o adaptare, ci de tendința manifestă ca moneda clasică să fie înlocuită parțial și în viitor în totalitate cu însemne digitale, să nu mai existe numerar ori să nu se mai folosească și să se treacă la folosirea exclusivă a tranzacțiilor financiare electronice.

Aceste aspecte se referă însă la transpunerea operațiunilor financiare, în special cele bancare utilizând metodele moderne și tehnologia digitală. Acționăm în conturi prin intermediul calculatoarelor, dar în spatele acestor vânzări, cumpărări, stocări, investiții este tot moneda clasică, chiar dacă e vorba despre "banii fiat".

Banii fiat se fundamentează pe încrederea pe care o au indivizii în state și guverne. Ei reprezintă monedă emisă prin Banca Centrală de guvern, dar echivalentul ei valoric nu este acoperit de suport fizic, metale prețioase, aur, argint sau de vreo marfă. Valoarea este susținută de încrederea în Executivul care a generat/ produs/ emis moneda și se supune jocului dintre Cerere și Ofertă de pe piață. Un act normativ, în principiu legea, este cea care stabilește valoarea și o impune ca mijloc legal de plată precum în cazul dolarului sau monedei euro.

2. Apariția și fundamentele teoretice și tehnologice ale criptomonedelor

În ultimele două decenii, dezvoltarea rapidă a tehnologiilor digitale a generat schimbări profunde, îndrăznim să spunem, în toate domeniile activității umane, inclusiv în cele financiare. Una dintre remarcabilele inovații este aceea a criptomonedelor — monede virtuale bazate pe tehnologia blockchain — care vor să transforme felul în care transferăm și stocăm valoarea economică.

Întâiul exemplu, Bitcoin, generat în 2009 de entitatea anonimă Satoshi Nakamoto, a creat drumul către o descentralizarea totală a tranzacțiilor, fără intermediari bancari sau autorități centrale. S-ar estima că acum sunt cca. 20.000 de criptomonede active, cu o capitalizare de piață care ar depășit, în anumite momente, 2 trilioane de dolari americani.

Entuziasmul investitorilor este urmat de un nivel înalt de incertitudine și risc. Ne propunem să atragem atenția asupra principalelor riscuri și oportunități din tranzacționarea criptomonedelor cu aspecte economice, juridice și sociale.

Criptomonedele se bazează pe tehnologia blockchain (lanț de blocuri), un registru distribuit ce declamă că asigură transparență, securitate și permanență sigură tranzacțiilor. Economic, acestea sunt atât mijloace de plată alternative, cât și active speculative, în funcție de scopul și modul de utilizare.

Tehnologia blockchain face înregistrarea descentralizată a tranzacțiilor, reducând dependența de instituții financiare centrale. Caracterul pseudonim al tranzacțiilor amenință reglementarea și combaterea activităților ilicite.

3. Oportunități în tranzacționarea criptomonedelor

Criptomonedele dau posibilitatea participării la sistemul financiar global pentru persoane care nu au acces la servicii bancare tradiționale. Incluziunea financiară este un pas spre scăderea inegalităților economice. Vorbim de o democratizare a accesului financiar.

Sistemul blockchain permite generarea de noi instrumente financiare, precum contractele inteligente (smart contracts), finanțarea descentralizată (DeFi) sau tokenizarea activelor reale. Sunt instrumente cu transparență sporită, costuri mici, dar eficiență operațională. După cum vom vedea, criptomonedele sunt un cumul de inovație și eficiență tehnologică.

Oportunități de investiții. Fluctuația rapidă a pieței criptomonedelor induce un risc, însă oferă potențialul unor randamente ridicate pentru investitorii dispuși să accepte gradul de incertitudine. Criptomonedele pot funcționa ca un activ de diversificare în portofoliile tradiționale de investiții, având o corelație redusă cu piețele financiare clasice.

Transparență și securitate. Posibilitatea de falsificare sau manipulare a datelor este redusă fiindcă prin modul cum e constituit, blockchain-ul dă trasabilitate completă tranzacțiilor. Această însușire poate întări încrederea în sistemele financiare digitale și îmbunătăți procesele de audit și control.

Alte facilități. Criptomonedele au deschis calea spre un sistem financiar descentralizat, transparent și global. Mare oportunitate invocată este independența față de instituțiile bancare tradiționale. Cu tehnologia blockchain, tranzacțiile pot fi realizate direct între participanți, fără intermediari, reducând costurile și timpul de procesare.

O șansă remarcabilă este posibilitatea de câștig rapid prin investiții inspirate. Cazurile sunt celebre ale primilor investitori în Bitcoin. În 2010 un bitcoin valora doar câțiva cenți, în 2021 acesta a depășit pragul de 60.000 de dolari. O legendă a devenit programatorul american, Laszlo Hanyecz, care a plătit în 2010 zece mii de bitcoini pentru două pizza – un quantum estimat azi la cca. șase sute de milioane de dolari – exemplifică potențialul fabulos de creștere al acestor active.

De asemenea, pilduitor asistăm la succesul investitorilor timpurii în Ethereum, Binance Coin sau Solana, care au înregistrat randamente de mii de procente în doar câțiva ani. În același timp, criptomonedele oferă noi instrumente de finanțare, cum ar fi Initial Coin Offerings (ICO) sau DeFi – finanțarea descentralizată – care democratizează accesul la investiții.

4. Riscuri asociate domeniului criptomonedelor

Rutina socială ne arată că acolo unde există oportunități uriașe, apar și riscuri pe măsură. În primul rând, volatilitatea deosebită face ca piața criptomonedelor să fie neanticipabilă. Prețurile fluctuează cu zeci de procente într-o singură zi, iar investitorii neavizați pot pierde sume importante într-un timp foarte scurt.

În al doilea rând, reglementarea clară globală care „este sublimă, dar lipsește cu desăvârșire” citând o operă literară, facilitează apariția fraudelor. Celebru este scandalul OneCoin, promovat ca o „criptomonedă revoluționară” care s-a dovedit a fi o înșelăciune planetară, prejudiciind investitorii cu peste 4 miliarde de dolari. Fondatoarea, Ruja Ignatova, supranumită „Crypto Queen”, încă este dată în urmărire internațională.

O altă speță notorie este prăbușirea platformei FTX din 2022, când miliarde de dolari din fondurile clienților au dispărut în urma unor practici financiare netransparente.

Anonimatul protectiv al unor criptomonede, precum Monero sau Zcash, a atras infractori cibernetici, grupuri de crimă organizată și au evidențiat și riscurile legate de criminalitate și spălarea de bani.

Astfel apare și un termen nou ransomware. Acesta este un software dăunător (malware) care infectează un PC, criptează fișierele ori blochează accesul, solicitând apoi o răscumpărare (ransom) pentru a decripta sau debloca, de obicei plătită în criptomonede, șantajând că altfel va publica datele ori distruge totul. Se infiltrează prin atașamente de e-mail, linkuri ori sau site-uri web nesigure. Nici plata nu garantează recuperarea datelor. De pildă, atacul ransomware din 2021, la firma americană Colonial Pipeline a impus o răscumpărare uriașă în Bitcoin, relevând că aceste tehnologii se pliază perfect și unor scopuri ilegale.

Dezavantaje majore reclamate față de criptomonede: Volatilitatea pieței Criptomonedele sunt supuse unor fluctuații extreme ale prețului, determinate adesea de factori speculativi, reglementare nebuloasă și impact mediatic. Volatilitatea ridicată le face contestabile, nepotrivite ca mijloc stabil de plată și induce incertitudine pentru investitori;

Riscuri tehnologice și cibernetice Se spune că blockchain-ul este sigur, însă „ecosistemul” tehnologic ambiant, portofele digitale, platforme de tranzacționare, aplicații DeFi (Aplicațiile DeFi-Finanțe Descentralizate-sunt programe bazate pe blockchain ce oferă servicii financiare (împrumuturi, schimburi, direct între utilizatori, eliminând bancherii, prin contracte inteligente și platforme) rămâne vulnerabil la atacuri cibernetice, fraude sau erori involuntare de implementare. Foarte important: pierderea cheilor private înseamnă pierderea ireversibilă a activelor !

Riscuri juridice și de reglementare. Handicapul unui cadru normativ clar internațional rămâne una dintre marile provocări. Sunt aproape singulare statele, precum Elveția sau Singapore cu reglementări favorabile, mult mai multe interzic complet utilizarea criptomonedelor. Enumerarea celor care interzic, sau controlează strict, sunt în special dictatoriale și pot astfel constitui o pledoarie pentru domeniu: Iran, Irak, China, Algeria, Columbia s.a În Uniunea Europeană, regulamentul MiCA (Markets in Crypto-Assets) adoptat în 2023 reprezintă un pas important spre

uniformizarea cadrului legal. O singură țară europeană, Macedonia de Nord a interzis până în prezent criptomonedele.

Riscuri de natură etică și socială Tranzacțiile anonime pot încuraja și facilita infracționalitatea, precum spălarea banilor, evaziunea fiscală sau finanțarea terorismului. Frapant, consumul energetic ridicat al proceselor de „minare” (asigurare ridică probleme de sustenabilitate ecologică, în special în cazul criptomonedelor bazate pe mecanismul Proof of Work (Dovada de Lucru).

„Procesul de minare” cripto implică folosirea puterii de calcul a unui dispozitiv (PC, ASIC-Application-Specific Integrated Circuit, tradus – Circuit Integrat Specific Aplicației etc.) pentru a rezolva probleme matematice complexe, validând tranzacțiile și adăugându-le într-un registru public numit blockchain.

Minerii, participanții la rețea, sunt recompensați cu criptomonede nou create pentru efortul lor, asigurând securitatea și funcționarea descentralizată a rețelei, așa cum face Bitcoin. Acest proces verifică tranzacțiile, le grupează în „blocuri” și le leagă de lanțul existent, menținând integritatea sistemului. Consumă o cantitate surprinzător de mare de energie convențională.

5. Introducere în lumea criptomonedelor din România

Pasionații și experții în tehnologie, aproximativ în jurul anului 2013, încep să facă cunoscute în România criptomonedele. Primele platforme de schimb românești sunt semnalate în perioada 2014–2016, cum ar fi BTCxChange (prima platformă locală importantă). În acea perioadă, autoritățile de la noi erau indecise privind statutul legal al criptomonedelor – nici nu erau recunoscute ca monedă oficială, dar nici interzise.

Elemente ale cadrului normativ incident. Ulterior în 2019, statul nostru, în Europa de Est este unul dintre primele care introduce reglementări fiscale pentru câștigurile din criptomonede. În Codul Fiscal, veniturile obținute din tranzacții cu criptomonede sunt considerate venituri din alte surse și sunt impozitate cu 10%. Totodată, Banca Națională a României (BNR) a reiterat avertizări asupra riscurilor investițiilor în active digitale, subliniind volatilitatea și lipsa garanțiilor.

Unii laudă, dar alții avertizează asupra lipsei de control, că România este printre țările europene, îndeosebi în rândul tinerilor între 18 și 35 de ani, cu un foarte ridicat nivel de adopție al criptomonedelor.

Au apărut exchange-uri locale (Tradesilvania, Coinzix, Tokero) și numeroase comunități online dedicate investițiilor în blockchain. Plățile cu criptomonede sunt acceptate de un număr tot mai mare de comercianți și platforme de servicii IT.

Piața actuală a criptomonedelor în România. Conform studiilor recente (2023–2024), peste 25% dintre românii activi online declară că dețin sau au deținut criptomonede. Cu toate acestea, nivelul de educație financiară este estimat ca redus, ceea ce face ca mulți investitori să fie expuși riscurilor speculative.

Mediul academic și instituțiile de învățământ își asumă un rol mai pregnant în informarea și educarea publicului. Universități și centre de cercetare din România au inițiat cursuri despre blockchain și monede digitale în programele educaționale.

6. Congruențe și interacțiuni între domeniul bancar și criptomonede

Interferențele dintre dreptul bancar și lumea criptomonedelor sunt mai profunde în pas cu evoluția tehnologiei financiare. Iată principalele zone în care cele două domenii se întâlnesc sau intră în conflict:

1. Reglementarea activităților financiare. Criptomonedele preiau funcții tradițional bancare (plăți, depozitare de valoare, investiții) și ridică dileme juridice privind:

- statutul juridic al activelor digitale. Ce sunt: monedă, marfă, instrument financiar ?
- adaptarea și impunerea exigențelor normelor bancare la platformele crypto.
- autorizarea prestatorilor de servicii (exchange-uri, custozii instituționali, emitenți de stablecoins). În multe situații, activitățile de schimb și custodie sunt supuse unor reglementări asemănătoare cu cele bancare.

2. KYC, AML și combaterea finanțării terorismului. Băncile sunt obligate strict la:

- identificarea clientului (KYC – „Know Your Customer” sau „Know Your Client”)

- monitorizarea tranzacțiilor
- raportări către autorități (AML/CFT-(AML - Anti-Money Laundering) și finanțarea terorismului (CFT - Counter-Financing of Terrorism).

Criptomonedele – fiind parțial anonime și descentralizate – ridică probleme privind:

- trasabilitatea fondurilor
- obligațiile exchange-urilor („bănci” ale lumii crypto)
- aplicarea regulilor FATF (inclusiv „travel rule”). FATF (Grupul de Acțiune Financiară Internațională). Aici apare una dintre cele mai importante zone de interferență și tensiune.

Integrarea criptomonedelor în sistemul financiar tradițional. Băncile devin interesate de:

- custodia activelor digitale
- servicii de tranzacționare pentru clienți
- tokenizarea activelor bancare (convertire a drepturilor de proprietate sau a valorii activelor tangibile și intangibile (cum ar fi imobiliare, acțiuni, obligațiuni sau chiar depozite bancare) în token-uri digitale
- plăți bazate pe blockchain.

Este un proces de integrare care ridică probleme juridice privind licențierea, responsabilitatea și protecția consumatorului.

3. Stablecoins și monedele digitale ale băncilor centrale (CBDC). Stablecoins sunt criptomonede private ancorate (legate) la valoarea unui activ stabil (ex: dolar, aur), având scopul de a combina stabilitatea banilor tradiționali cu rapiditatea crypto, în timp ce Monedele Digitale ale Băncilor Centrale (CBDC-uri) sunt versiuni electronice ale monedei naționale, emise direct de o bancă centrală, oferind siguranță, eficiență și control guvernamental. Apar controverse despre confidențialitatea și rolul băncilor. Ambele explorează viitorul banilor digitali, dar au origini și funcții diferite, CBDC-urile fiind o concurență directă pentru stablecoins-urile private.

Stablecoins la rândul lor, concurează parțial și funcțiile bancare:

- instrumente de plată
- depozitare de valoare
- alternative la monedele fiat.

Reglementările bancare și regulile privind rezervele minime, transparența și stabilitatea financiară ajung să se aplice și lor. De asemenea, CBDC-urile reprezintă un punct major de convergență între autorități monetare și tehnologia crypto.

4. Protecția consumatorului și riscul sistemic. Băncile sunt puternic reglementate pentru a proteja deponenții.

Criptomonedele, în schimb:

- pot fi foarte volatile
- nu au garanția depozitelor (ex. sistemul de garantare bancară)
- pot expune investitorii la fraude și pierderi tehnice -key loss (pierderea cheii de criptare, hack-uri – acces neautorizat)

Reglementatorii încearcă să armonizeze protecțiile, ceea ce apropie domeniul crypto de standardele bancare.

7. Contracte inteligente și servicii financiare automatizare (DeFi)

DeFi oferă:

- împrumuturi
- dobândă
- lichiditate
- derivatelor financiare

Toate fără intermediari bancari.

Problema juridică majoră: cine este responsabil când ceva merge prost?

Reglementările bancare tradiționale sunt greu de aplicat unui ecosistem descentralizat.

Fiscalitate

Băncile sunt un canal important pentru raportarea veniturilor.

Criptomonedele aduc provocări:

- declararea profiturilor din tranzacții
- impozitarea staking-ului, yield-ului și NFT-urilor
- trasabilitatea veniturilor în lipsa unui intermediar controlat

Autoritățile fiscale impun tot mai mult reguli inspirate din practicile bancare.

Drept corolar argumentelor aduse mai sus am conchide că Dreptul bancar și lumea criptomonedelor se intersectează în mod inevitabil, pe măsură ce:

- criptomonedele preiau funcții bancare, iar
- băncile adoptă tehnologia blockchain.

Pentru viitor, tendința este una de convergență și reglementare unificată, în care serviciile crypto vor fi supuse unor norme similare celor din sectorul bancar, dar adaptate caracterului lor tehnologic și descentralizat.

8. Concluzii

Reglementarea criptomonedelor trebuie să urmărească două obiective fundamentale:

1. protejarea investitorilor, stabilitatea pieței, și
2. stimularea inovației și competitivității economice.

Abordarea optimă nu constă în interzicerea criptomonedelor, ci în integrarea lor într-un cadru juridic clar și predictibil. În acest sens, transparența, obligativitatea auditării și respectarea normelor KYC („Know Your Customer”) și AML („Anti-Money Laundering”) sunt instrumente esențiale. De asemenea, tranziția către mecanisme mai sustenabile, precum Proof of Stake (mecanism de consens pentru validare), poate reduce impactul ecologic și poate crește acceptabilitatea socială a criptomonedelor.

Criptomonedele și tehnologiile aferente reprezintă o etapă esențială în evoluția sistemului financiar global. Ele oferă oportunități extraordinare pentru inovare, eficiență și incluziune financiară, dar și riscuri semnificative care necesită o abordare responsabilă. Nimeni nu se va putea opune progresului tehnologic și supremației digitale și poate nici nu își propune, dar vorbim despre entități despre care nu este clar uneori cine le-a creat, cine le deține și cine le administrează.

Pentru ca aceste oportunități să fie valorificate în mod sustenabil, este necesară o colaborare strânsă între sectorul tehnologic, instituțiile financiare, autoritățile de reglementare și mediul academic. Educația financiară, cercetarea interdisciplinară și elaborarea unor politici publice coerente vor fi elemente-cheie pentru construirea unui ecosistem sigur, transparent și echitabil.

În final, succesul criptomonedelor nu va fi determinat doar de performanța tehnologică, ci și de efortul normativ de integrarea a lor într-un mediu legislativ coerent și onest. Reiterând am concluziona că în viitor, tendința este una de convergență și reglementare unificată, în care serviciile

crypto vor fi supuse unor norme similare celor din sectorul bancar, dar adaptate caracterului lor tehnologic și descentralizat.

Bibliografie

1. Timi Ajiboye s.a. „Bitcoin, libertate, finanțe, viitor”, Editura Humanitas, București 2021
2. Ammous, S. – Standardul Bitcoin. Alternativa descentralizată la băncile centrale. Editura Publica, București, 2021.
3. Antonopoulos, A. M. – Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies. O'Reilly Media, Sebastopol (CA), 2017.
4. Burniske, C. & Tatar, J. – Cryptoassets: The Innovative Investor's Guide to Bitcoin and Beyond. McGraw-Hill Education, New York, 2017.
5. Casey, M. J. & Vigna, P. – The Truth Machine: The Blockchain and the Future of Everything. St. Martin's Press, New York, 2018.
6. Lewis, A. – The Basics of Bitcoins and Blockchains: An Introduction to Cryptocurrencies and the Technology that Powers Them. Mango Publishing, Miami, 2018.
7. Pritzker, Y. – Să inventăm Bitcoin. Introducere în economia monedei descentralizate. Editura ACT și Politon, București, 2021.
8. Spitzer Manfred – Demența digitală, Editura Humanitas, București 2012
9. Tapscott, D. & Tapscott, A. – Revoluția Blockchain. Cum tehnologia din spatele Bitcoin schimbă banii, afacerile și lumea. Editura Publica, București, 2018.

Modele comparative de protecție a contribuabilului între formalism și paradigma drepturilor explicite

ADRIAN MARIAN

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Moto:

„Orice putere care nu se măsoară
în raport cu omul își pierde temeiul.”

Mircea Vulcănescu

Abstract: Studiul analizează limitele exercitării puterii statului în materie fiscală, evidențiind tensiunea structurală dintre necesitatea asigurării veniturilor publice și protecția drepturilor contribuabilului. Cercetarea pornește de la premisele constituționale ale fiscalității și examinează rolul principiilor legalității, proporționalității și securității juridice ca mecanisme de limitare a imperiumului fiscal. Sunt analizate soluții jurisprudențiale relevante ale Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și contribuții ale instanțelor constituționale europene, în paralel cu modele comparative, în special cel american, caracterizat prin consacrarea explicită a drepturilor contribuabilului. De asemenea, articolul abordează impactul digitalizării administrației fiscale asupra redefinirii limitelor puterii statului. Concluzia principală este că legitimitatea fiscalității moderne depinde nu doar de eficiența colectării, ci și de capacitatea sistemului juridic de a asigura un echilibru real între autoritate și protecția contribuabilului.

Cuvinte-cheie: *drept fiscal; puterea statului; proporționalitate; securitate juridică; contribuabil; jurisprudență CJUE; administrație fiscală; digitalizare; drept comparat*

1. Introducere

În arhitectura statului modern, fiscalitatea reprezintă una dintre cele mai pregnante manifestări ale autorității publice, situându-se la intersecția dintre necesitatea finanțării serviciilor publice și protecția drepturilor fundamentale ale contribuabilului. Spre deosebire de alte domenii ale dreptului public, dreptul fiscal implică o ingerință directă și imediată în patrimoniul persoanei, ceea ce amplifică exigențele de legitimare juridică a intervenției statului.

Evoluția dreptului financiar și fiscal a marcat o tranziție semnificativă de la un model tradițional, caracterizat prin subordonarea contribuabilului față de autoritatea fiscală, la un sistem complex, în care exercitarea puterii statului este condiționată de respectarea unor principii juridice fundamentale. Legalitatea impunerii, proporționalitatea măsurilor fiscale și securitatea juridică nu mai sunt simple repere teoretice, ci constituie veritabile limite ale imperiului fiscal, recunoscute atât în dreptul intern, cât și în dreptul Uniunii Europene.

În acest context, analiza limitelor puterii statului în materie fiscală dobândește o relevanță deosebită, mai ales în condițiile unei dinamici legislative accentuate și ale extinderii instrumentelor administrative de control. Pe de o parte, statul este chemat să asigure resursele necesare funcționării sale și să combată fenomene precum evaziunea fiscală sau optimizarea agresivă. Pe de altă parte, aceste obiective nu pot justifica o extindere nelimitată a prerogativelor fiscale, în absența unor mecanisme eficiente de protecție a contribuabilului.

Dimensiunea europeană a dreptului fiscal contribuie semnificativ la conturarea acestor limite. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene a dezvoltat standarde relevante privind protecția contribuabilului, în special în materia taxei pe valoarea adăugată, consacrand principii precum buna-credință, dreptul de a fi ascultat și protecția încrederii legitime. În paralel, instanțele constituționale naționale au intervenit pentru a tempera eventualele excese ale legiuitorului sau ale administrației fiscale, consolidând astfel un cadru juridic de echilibru.

În același timp, analiza comparativă relevă existența unor modele distincte de reglementare a raportului dintre stat și contribuabil. În timp ce sistemele europene se bazează predominant pe principii juridice și pe control

jurisdicțional, modelul american se remarcă prin consacrarea explicită a drepturilor contribuabilului, oferind o perspectivă diferită asupra mecanismelor de limitare a puterii fiscale.

Nu în ultimul rând, transformările generate de digitalizarea administrației fiscale impun o reevaluare a acestor limite. Utilizarea tehnologiilor avansate pentru colectarea și analiza datelor fiscale creează oportunități pentru creșterea eficienței, dar ridică, în același timp, noi probleme privind transparența, proporționalitatea și protecția vieții private.

În acest cadru, prezentul studiu își propune să analizeze limitele puterii statului în materie fiscală, dintr-o perspectivă integratoare, care îmbină analiza doctrinară, jurisprudențială și comparativă. Obiectivul principal este de a evidenția faptul că legitimitatea fiscalității moderne nu derivă exclusiv din necesitatea colectării veniturilor publice, ci din capacitatea sistemului juridic de a menține un echilibru real și funcțional între autoritate și drepturile contribuabilului.

2. Principiile impunerii și limitele puterii

Puterea implică o lume care combină atât șansa cât și necesitatea, haosul cât și ordinea¹. Într-un sistem de drept financiar echilibrat, puterea de impunere a statului nu este una absolută, ci una circumscrisă. Dacă în epocile pre-constituționale fiscus reprezenta voința discreționară a suveranului, în paradigma actuală, acesta este limitat de un set de bariere de natură constituțională și convențională.

Prima barieră o constituie *principiul legalității*. Statul nu poate institui nicio sarcină fiscală în absența unei legi adoptate de Parlament, această limită fiind menită să prevină „despotismul fiscal”. Totuși, limitarea nu este doar una formală (existența legii), ci și una materială: legea trebuie să fie suficient de precisă pentru a nu lăsa loc arbitrarului administrativ în faza de aplicare².

O a doua limită fundamentală este dată de *dreptul de proprietate*. Deși statul are dreptul de a „confisca” o parte din veniturile cetățeanului sub formă de impozit, această prelevare nu poate fi una cu caracter confiscator.

¹ Toffler, Alvin, *Puterea în mișcare*, Editura Antet, București, 1995. p. 465.

² Decizia Curții Constituționale a României nr. 139/2019.

O rată de impunere care ar goli de conținut dreptul de proprietate sau care ar face imposibilă subzistența contribuabilului depășește limita puterii statale și devine o expropriere de fapt, interzisă de Constituție³.

În fine, limitele puterii statului sunt trasate și de *principiul proporționalității*. Orice măsură luată de administrația fiscală (de exemplu, o măsură asigurătorie sau o executare silită) trebuie să fie adecvată scopului urmărit și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a asigura plata creanței. Statul nu poate folosi „barosul pentru a sparge o nucă”, afectând disproporționat activitatea economică a subiectului pasiv⁴.

3. Condiționarea puterii statului în materie fiscală: între necesitate publică și protecția contribuabilului

Imperium fiscal și legitimitate constituțională. Puterea statului de a institui și colecta impozite reprezintă una dintre expresiile fundamentale ale suveranității. Fără această prerogativă, funcționarea serviciilor publice și realizarea interesului general ar deveni imposibile. Cu toate acestea, în statul de drept contemporan, imperiumul fiscal nu mai poate fi conceput ca o putere discreționară, ci ca o competență juridică limitată de principii constituționale și de standarde supranaționale.

În doctrină s-a arătat că fiscalitatea reprezintă „punctul de maximă tensiune dintre autoritate și libertate”, întrucât afectează direct patrimoniul contribuabilului⁵. Această tensiune impune ca exercitarea puterii fiscale să fie supusă unor limite clare: legalitatea, proporționalitatea, securitatea juridică și nediscriminarea. În absența acestor limite, impozitul riscă să devină un instrument de constrângere, iar nu unul de solidaritate socială.

Comparativ, în sistemele constituționale occidentale, această limitare a puterii fiscale este explicit consacrată. În Germania, de exemplu, Curtea Constituțională Federală a dezvoltat o jurisprudență consistentă privind protecția contribuabilului, subliniind că sarcina fiscală nu trebuie să afecteze „substanța economică” a persoane⁶. Astfel, chiar și în prezența unei nevoi

³ Bouvier, M., *Finances publiques*, Ed. LGDJ, Paris, 2020, p. 215.

⁴ Costaș, *Drept fiscal*, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 312.

⁵ Bundesverfassungsgericht, Hotărârea din 9 decembrie 2008 (BVerfGE 122, 210).

⁶ Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Cauza C-80/11 și C-142/11, Mahagében, 2012

bugetare legitime, statul nu poate depăși un anumit prag de ingerință în patrimoniul contribuabilului.

Proporționalitatea: criteriul de echilibru. Principiul proporționalității reprezintă instrumentul central prin care se realizează echilibrul între interesul fiscal al statului și drepturile contribuabilului. Acesta presupune ca orice măsură fiscală să fie adecvată, necesară și proporțională în raport cu scopul urmărit.

Un exemplu ilustrativ îl constituie jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene în materia TVA. În cauza Mahagében și Dávid, Curtea a stabilit că autoritățile fiscale nu pot refuza dreptul de deducere doar pe baza unor suspiciuni generale privind comportamentul partenerilor comerciali, fără a demonstra implicarea contribuabilului în fraudă⁷. Această soluție evidențiază faptul că lupta împotriva evaziunii fiscale, deși legitimă, nu poate justifica măsuri disproporționate.

În dreptul intern, principiul proporționalității este invocat frecvent în materia executării silite fiscale. Spre exemplu, poprirea integrală a conturilor unei societăți pentru recuperarea unei creanțe relativ reduse poate conduce la blocarea activității economice, afectând nu doar contribuabilul, ci și terți (angajați, parteneri contractuali). Instanțele au început să cenzureze astfel de practici, apreciind că ele depășesc ceea ce este necesar pentru realizarea interesului fiscal⁸.

4. Securitatea juridică și încrederea legitimă

Un alt pilon esențial al limitării puterii statului îl constituie principiul securității juridice, strâns legat de protecția încrederii legitime. Contribuabilul trebuie să poată anticipa consecințele fiscale ale conduitei sale și să se bazeze pe stabilitatea cadrului normativ.

În practică, acest principiu este pus la încercare de frecvența modificărilor legislative. Spre exemplu, schimbările repetate ale regimului fiscal aplicabil anumitor categorii de venituri au generat situații în care contribuabilii au fost obligați să suporte sarcini fiscale neprevăzute la

⁷ *Ibidem*.

⁸ CJUE, Cauza C-80/11 și C-142/11, Mahagében, 2012.

momentul adoptării deciziilor economice. În jurisprudența europeană s-a statuat însă că modificările legislative nu trebuie să afecteze în mod retroactiv situațiile juridice consolidate, decât în circumstanțe excepționale.

Un studiu de caz relevant îl constituie recalificarea veniturilor obținute din activități independente. În mai multe situații, autoritățile fiscale au reconsiderat natura juridică a acestor venituri, aplicând regimul salarial pentru perioade anterioare. O asemenea practică, deși justificată prin combaterea optimizării fiscale abuzive, ridică probleme serioase de previzibilitate și de protecție a încrederii contribuabilului.

Comparații internaționale: modele de echilibru

Analiza comparativă evidențiază existența unor modele diferite de echilibru între puterea statului și drepturile contribuabilului.

În Statele Unite, de exemplu, există o tradiție puternică a protecției contribuabilului, reflectată în „Taxpayer Bill of Rights”, care consacră explicit drepturi precum dreptul la informare, la contestare și la tratament echitabil⁹. Această abordare pune accent pe relația de încredere dintre contribuabil și administrația fiscală.

Ce este Internal Revenue Service (IRS) ? Este administrația fiscală federală din Statele Unite ale Americii și „pe ici, pe colo, prin ...punctele esențiale” echivalentul ANAF.

IRS are principalele roluri: colectează impozitele federale, administrează declarațiile fiscale, efectuează controale și inspecții, aplică legislația fiscală federală.

Taxpayer Bill of Rights = un document oficial care stabilește drepturile fundamentale ale contribuabililor în relația cu IRS

Taxpayer Bill of Rights a fost adoptat tocmai pentru a echilibra puterea statului în materie fiscală.

IRS recunoaște 10 drepturi fundamentale, dintre care cele mai importante:

1. Dreptul la informare. Contribuabilul trebuie să știe: ce taxe datorează, de ce, cum sunt calculate?

⁹ Internal Revenue Service, Taxpayer Bill of Rights, SUA.

2. Dreptul la tratament corect. Fără abuzuri sau presiuni excesive din partea autorității fiscale

3. Dreptul de a contesta deciziile. Contribuabilul poate formula obiecții, cere revizuirea deciziilor.

4. Dreptul la reprezentare. Contribuabilul poate fi asistat de: avocat, consultant fiscal.

5. Dreptul la confidențialitate. Similar cu secretul fiscal din România

Modelul american duce cu gândul la „visul american” pentru că ilustrează un model diferit. SUA are o arhitectură fiscală bazată pe drepturi explicite ale contribuabilului în timp ce Europa are în principal un model bazat pe principii și control judiciar.

Concluzionând, în opinia noastră, în sistemul fiscal american, protecția contribuabilului este consacrată în mod explicit prin „Taxpayer Bill of Rights”, document care stabilește un set de drepturi fundamentale opozabile administrației fiscale (Internal Revenue Service), contribuind la consolidarea unei relații bazate pe transparență și încredere. Modelul american este mai orientat spre protecția explicită a contribuabilului decât în Europa.

În schimb, în sistemele europene continentale, accentul este pus mai degrabă pe controlul jurisdicțional al actelor fiscale. Astfel, în Franța sau Germania, instanțele administrative joacă un rol esențial în limitarea exceselor administrației fiscale, dezvoltând o jurisprudență sofisticată privind proporționalitatea și securitatea juridică.

România se situează într-o poziție intermediară, în care cadrul normativ este relativ bine dezvoltat, dar aplicarea sa practică este uneori inconsistentă. Această situație evidențiază necesitatea consolidării culturii juridice și administrative, pentru a transforma garanțiile teoretice în realități efective.

5. Modele comparative

Analiza comparativă a sistemelor fiscale evidențiază existența a două modele distincte de raportare la protecția contribuabilului: modelul european continental, fundamentat pe principii juridice și control jurisdicțional, și modelul anglo-saxon, caracterizat prin consacrarea explicită a drepturilor contribuabilului în raport cu administrația fiscală.

Această diferență nu este pur formală, ci reflectă concepții diferite asupra relației dintre individ și stat. Dacă în Europa accentul cade pe limitarea puterii publice prin norme abstracte și jurisprudență, în Statele Unite protecția contribuabilului este articulată în mod direct, printr-un catalog de drepturi opozabile administrației fiscale.

Modelul european: protecție prin principii și jurisprudență. În cadrul Uniunii Europene și al statelor membre, protecția contribuabilului nu este, de regulă, consacrată într-un document unic, ci derivă dintr-un ansamblu de principii generale ale dreptului: legalitatea, securitatea juridică, proporționalitatea și protecția încrederii legitime.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene joacă un rol central în dezvoltarea acestor garanții. De exemplu, în cauza Mahagében și Dávid, Curtea a stabilit că dreptul de deducere a TVA nu poate fi refuzat unui contribuabil de bună-credință în absența unor probe privind implicarea sa în fraudă¹⁰. Această jurisprudență evidențiază o protecție indirectă, construită prin interpretare judiciară.

În mod similar, în cauza Sopropé, CJUE a consacrat dreptul de a fi ascultat ca principiu fundamental al dreptului UE, aplicabil inclusiv în materie fiscală. Astfel, protecția contribuabilului este rezultatul unei construcții progresive, dependente de intervenția instanțelor.

În plan național, instanțele constituționale și administrative completează acest cadru. Spre exemplu, jurisprudența Curții Constituționale Federale a Germaniei a impus limite substanțiale asupra fiscalității, protejând minimul de existență al contribuabilului¹¹. Aceste soluții confirmă faptul că modelul european este unul sofisticat, dar relativ dispersat și dependent de mecanisme jurisdicționale.

Modelul american: consacrarea explicită a drepturilor contribuabilului

Spre deosebire de modelul european, sistemul fiscal american oferă o structură mai clară și mai accesibilă a drepturilor contribuabilului, prin intermediul Taxpayer Bill of Rights, adoptat și aplicat de Internal Revenue Service (IRS).

Acest document consacră explicit drepturi fundamentale, precum:

- dreptul la informare

¹⁰ CJUE, Cauza C-80/11 și C-142/11, Mahagében și Dávid, 2012.

¹¹ Bundesverfassungsgericht, Hotărârea din 9.12.2008 (BVerfGE 122, 210).

- dreptul de a contesta deciziile autorității fiscale
- dreptul la un tratament echitabil
- dreptul la confidențialitate.

Această abordare transformă relația fiscală într-una mai transparentă și mai predictibilă, contribuabilul fiind plasat într-o poziție mai activă în raport cu administrația. Spre deosebire de sistemul european, unde drepturile sunt adesea deduse din principii, în SUA acestea sunt formulate direct și accesibil.

Un alt element distinctiv îl constituie orientarea pragmatică a sistemului american. IRS este obligat să comunice clar și să ofere mecanisme eficiente de soluționare a disputelor, ceea ce contribuie la creșterea gradului de conformare voluntară. Astfel, protecția contribuabilului nu este doar o garanție juridică, ci și un instrument de eficiență administrativă.

6. România: un model hibrid între normativ și practic. Digitalizarea

Sistemul românesc se situează la intersecția celor două modele. Pe de o parte, cadrul normativ este aliniat standardelor europene, consacrând principii precum legalitatea, proporționalitatea și dreptul la apărare. Pe de altă parte, nu există un document unitar care să sistematizeze drepturile contribuabilului într-o manieră accesibilă, similară modelului american.

În practică, protecția contribuabilului depinde în mare măsură de capacitatea acestuia de a utiliza mecanismele procedurale existente, precum contestația administrativă sau acțiunea în contencios fiscal. Această situație poate genera un dezechilibru, în special în cazul contribuabililor cu resurse limitate.

Un exemplu relevant îl constituie procedura inspecției fiscale, unde dreptul de a fi ascultat este uneori tratat formal, fără a permite un dialog real între contribuabil și autoritate. Deși cadrul legal există, aplicarea sa este inegală, ceea ce evidențiază importanța culturii administrative în realizarea efectivă a garanțiilor juridice.

Analogie funcțională: drepturi implicite vs drepturi explicite. Diferența dintre modele poate fi sintetizată printr-o analogie:

Modelul european funcționează ca un „sistem de protecție implicită”, în care drepturile contribuabilului sunt deduse din principii și consolidate prin jurisprudență.

Modelul american operează ca un „sistem de protecție explicită”, în care drepturile sunt enunțate clar și accesibil.

Această distincție nu implică superioritatea unuia dintre modele, ci evidențiază opțiuni diferite de politică juridică. În timp ce modelul european oferă flexibilitate și adaptabilitate, modelul american asigură claritate și accesibilitate.

Convergență sau divergență?

În contextul globalizării și al digitalizării administrației fiscale, se observă o tendință de convergență între cele două modele. Sistemele europene încep să acorde o atenție sporită clarității și accesibilității drepturilor contribuabilului, în timp ce modelul american integrează tot mai mult standarde de proporționalitate și echitate.

Pentru România, această evoluție oferă oportunitatea dezvoltării unui model echilibrat, care să combine rigoarea principiilor europene cu claritatea drepturilor explicite. O eventuală codificare a drepturilor contribuabilului ar putea reprezenta un pas important în această direcție, consolidând încrederea în sistemul fiscal și eficiența acestuia.

Limitele puterii fiscale în era digitală

Digitalizarea administrației fiscale aduce noi provocări în definirea limitelor puterii statului. Utilizarea algoritmilor pentru analiza riscurilor fiscale și accesul extins la date financiare sporesc eficiența colectării, dar ridică probleme privind transparența și controlul deciziilor administrative.

Totodată, schimbul automat de informații între state (în cadrul UE sau OCDE) amplifică capacitatea statului de a controla veniturile contribuabililor, dar impune și standarde mai ridicate de protecție a datelor. Astfel, limitele puterii fiscale nu mai sunt doar de natură națională, ci capătă o dimensiune globală.

7. Concluzie. Statul, garant al echilibrului

În pofida accentului pus pe limitarea puterii statului, trebuie subliniat că această putere este indispensabilă funcționării societății. Un sistem fiscal lipsit de eficiență ar conduce la subfinanțarea serviciilor publice și la afectarea interesului general.

Faptul nou este acela că, odată ce națiunile efectuează tranziția spre economia avansată, supra - simbolică, au nevoie de autoreglementări mai orizontale și de un control mai puțin vertical. Mai simplu spus, controlul totalitarist înecă progresul economic controlul totalitarist.

Prin urmare, problema nu este reducerea puterii statului, ci exercitarea acesteia într-un cadru juridic echilibrat. Statul nu este doar adversarul contribuabilului, ci și garantul unui sistem fiscal funcțional și echitabil. În această perspectivă, limitele puterii fiscale nu reprezintă obstacole, ci condiții ale legitimității sale.

Bibliografie

1. Bouvier, M. Finances publiques, Ed. LGDJ, Paris, 2020.
2. Bundesverfassungsgericht, Hotărârea din 9 12.2008 (BVerfGE 122, 210).
3. Costaș, Drept fiscal, Ed. Universul Juridic, București, 2021, p. 312.
4. Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 139/2019.
5. CJUE, Cauza C-80/11 și C-142/11, Mahagében, 2012.
6. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Cauza C-183/14, Salomie, 2015.
7. CJUE, Cauza C-80/11 și C-142/11, Mahagében și Dávid, 2012.
8. Curtea de Justiție a Uniunii Europene, Cauza C-349/07, Sopropé, 2008.
9. Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția de contencios administrativ și fiscal, Decizia nr. 3210/2019.
10. Internal Revenue Service, Taxpayer Bill of Rights, United States.
11. Marian A. Drept Financiar si Fiscal Ed. Galaxia Gutenberg, Cluj 2021.
12. Toffler A., Puterea în mișcare, Editura Antet, București, 1995.

Impactul investițiilor economice asupra performanței sportive și incluziunii sociale în Europa Central-Estică

ALEXANDRA-GABRIELA MILON

Conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, România

JUDITH COLȚAN

Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, România

BOGDAN-TRAIAN MILON

Liceul Teoretic „Victor Babeș” din Cluj-Napoca, România

Abstract: Sportul reprezintă un domeniu strategic de dezvoltare socio-economică, având un rol esențial atât în promovarea performanței, cât și în consolidarea coeziunii sociale. În contextul Europei Central-Estice, investițiile economice direcționate către infrastructura sportivă, programele educaționale și proiectele comunitare au generat transformări vizibile în ceea ce privește accesul la activități fizice, performanțele sportive și incluziunea socială. Lucrarea analizează principalele mecanisme de finanțare utilizate la nivel regional – de la resurse publice și fonduri europene până la parteneriate public-private – și impactul acestora asupra dezvoltării sustenabile a sportului. De asemenea dorim să arătăm cum, investițiile bine direcționate pot contribui la egalitatea de șanse, la integrarea grupurilor vulnerabile și la promovarea unui stil de viață activ. Concluziile subliniază necesitatea unei abordări integrate, în care politicile economice și cele educaționale se completează reciproc, pentru a transforma sportul într-un vector de performanță și incluziune socială la nivel regional și european.

Cuvinte-cheie: *sport, performanță, coeziune socială, Europa Central-Estică*

Clasificare J.E.L.: L83, H54, R58

1. Introducere

În ultimele decenii, sportul a devenit un domeniu de interes major nu doar din perspectiva performanței sportive, ci și din cea a dezvoltării sociale și economice. În special în Europa Central-Estică, tranzițiile politice și economice au pus în lumină importanța investițiilor strategice în infrastructura sportivă, în programele educaționale și în inițiativele comunitare, ca factori determinanți ai coeziunii sociale și ai progresului regional.

Investițiile economice în sport nu se reflectă doar în rezultatele obținute de sportivii de performanță, ci și în oportunitățile create pentru populația largă: acces la activități fizice, reducerea inegalităților sociale și promovarea unui stil de viață sănătos. În același timp, politicile publice și parteneriatele public-private au jucat un rol esențial în conturarea unor modele de finanțare sustenabilă, menite să sprijine atât dezvoltarea sportului de elită, cât și a sportului de masă.

Pe lângă investițiile economice, conform literaturii de specialitate, anumite comportamente modificabile asociate stilului de viață, precum alimentația, activitatea fizică, gestionarea timpului liber și odihna, pot fi considerate factori de risc pentru diminuarea calității vieții. Neglijarea acestor dimensiuni fundamentale generează, în mod cumulativ, efecte negative asupra sănătății fizice și psihice. De asemenea, comportamentele de autoîngrijire și managementul resurselor personale sunt influențate de trăsături psihologice individuale. (Ababei et.al., 2024).

Prin implicațiile sale economico-financiare, cum ar fi industria în continuă expansiune a echipamentelor și tehnologiilor sportive, sumele uriașe de bani acumulate și gestionate de cluburi și sportivi, publicitatea, implicațiile juridice legate de reglementările naționale și internaționale, implicațiile politice în raport cu competiția dintre țări și mândria națională, implicațiile culturale, inclusiv mass-media, spectatori și fanatism, precum și

implicațiile asupra sănătății, corelate cu obsesia pentru un corp sănătos și altele, se poate afirma că astăzi sportul reprezintă un fenomen social major. Aceasta este valabil atât pentru țările dezvoltate, cât și pentru țările în curs de dezvoltare, chiar dacă gradul de consens în privința acestui aspect nu este la fel de ridicat. (Barbu et al., 2020)

Investițiile economice joacă un rol esențial în dezvoltarea infrastructurii sportive și în crearea oportunităților egale de participare. În Europa Central-Estică, aceste investiții pot influența nu doar performanța sportivă, ci și incluziunea socială a grupurilor vulnerabile. În prezent, puternic influențați de apariția noului capitalism, oamenii acordă tot mai puțină atenție sportului, care este însă foarte important, atât pentru dezvoltarea armonioasă a individului, cât și pentru promovarea imaginii unei națiuni sau a unei regiuni. (Olescu & Sima, 2014).

Majoritatea țărilor din Europa Central-Estică prezintă indicatori scăzuți ai activității sportive, niveluri reduse de inovativitate și un capital social limitat, în special în domeniul acestuia din urmă. Cu toate acestea, investițiile economice în dezvoltarea sportului pot reprezenta un instrument eficient pentru stimularea performanței sportive, consolidarea capitalului social și promovarea incluziunii sociale. Astfel, sprijinul financiar direcționat strategic poate contribui nu doar la dezvoltarea durabilă și economică a regiunii, ci și la creșterea coeziunii sociale și a participării comunitare, evidențiind rolul sportului ca factor de progres social și economic. (Nałęcz et al., 2020).

În ultimele cinci decenii, sportul a evoluat de la o activitate elitistă la o practică de masă, devenind o componentă centrală a vieții cotidiene a indivizilor. Această transformare a fost însoțită de procese precum guvernamentalizarea, politizarea, comercializarea și profesionalizarea sportului, care au influențat structura și organizarea modelului sportiv european. În contextul Europei Central-Estice, aceste dinamici evidențiază modul în care investițiile economice pot influența atât performanța sportivă, cât și incluziunea socială, subliniind rolul sportului ca instrument de dezvoltare socială și economică. (Kustec & Ličen, 2020).

Un model lognormal „double hurdle”, aplicat pe un eșantion de aproximativ 5000 de cluburi sportive voluntare (CSV) din 9 țări europene, relevă efecte semnificative pentru fiecare nivel de analiză. În mod particular,

atitudinile manageriale pozitive și sprijinul public, atât financiar, cât și prin infrastructură, reprezintă factori importanți în determinarea adoptării de către un CSV a inițiativelor speciale adresate unui grup țintă. Mai mult, s-au identificat diferențe între determinanții inițiativelor administrative și cei ai inițiativelor tehnice. Aceste rezultate sugerează că investițiile economice și politicile publice nu doar că influențează performanța sportivă, ci joacă și un rol esențial în promovarea incluziunii sociale în cluburile sportive din Europa Central-Estică. (Corthouts et.al., 2020)

Lucrarea „Public and Private Sport Financing in Europe: The Impact of Financial Crisis” de Wladimir Andreff analizează structura finanțării sportului în Europa, evidențiind patru piloni principali: cheltuielile gospodăriilor, bugetele autorităților locale, bugetul guvernamental pentru sport și finanțarea din partea întreprinderilor (media și sponsori). Studiul actualizează o cercetare anterioară din 1990, confirmând că structura finanțării sportului în Europa în 2005 rămâne similară, deși cu o metodologie îmbunătățită și un eșantion extins de țări. De asemenea, lucrarea explorează modul în care criza financiară globală a afectat aceste surse de finanțare și cum diferitele țări au răspuns la aceste provocări. (Andreff, 2009).

Pentru lucrarea cu titlul „Impactul Investițiilor Economice Asupra Performanței Sportive și Incluziunii Sociale în Europa Central-Estică”, este relevant să se sublinieze faptul că structura financiară a sportului în Europa Central-Estică este influențată de acești patru piloni principali. Investițiile economice în sport pot afecta performanța sportivă și incluziunea socială prin modul în care sunt distribuite și utilizate aceste fonduri. De asemenea, impactul crizei financiare asupra finanțării sportului în aceste țări poate oferi informații valoroase despre modul în care provocările economice influențează dezvoltarea sportivă și socială în regiune.

Lucrarea de față își propune să analizeze conexiunea dintre sprijinul economic, rezultatele sportive și impactul asupra coeziunii sociale în această regiune și în același timp să ofere răspunsuri la câteva întrebări, analizând impactul investițiilor economice asupra performanței sportive și asupra incluziunii sociale în Europa Central-Estică, cu accent pe mecanismele de finanțare, politicile economice și exemplele de succes care pot constitui repere pentru viitoarele strategii de dezvoltare.

2. Material și metodă

2.1. Obiectivele cercetării

Prezenta cercetare își propune să analizeze relația dintre investițiile economice în sectorul sportiv și performanța sportivă națională, precum și impactul acestor investiții asupra incluziunii sociale în statele din Europa Central-Estică. Scopul principal al studiului este de a identifica în ce măsură investițiile publice și private în infrastructura sportivă, programele de susținere a sportului de masă și politicile de dezvoltare sportivă contribuie la creșterea performanțelor internaționale și la consolidarea coeziunii sociale.

Obiectivele specifice ale cercetării sunt:

- Analiza nivelului și structurii investițiilor economice destinate domeniului sportiv în perioada 2010–2024;
- Evaluarea performanțelor sportive la nivel național și regional, prin indicatori cantitativi (număr de medalii, participări la competiții internaționale, clasamente mondiale);
- Identificarea relațiilor dintre investițiile economice și gradul de incluziune socială, prin prisma participării populației la activități sportive și a accesului la infrastructuri adecvate.

2.2. Aria geografică și perioada analizată

Cercetarea se concentrează asupra țărilor din Europa Central-Estică, regiune caracterizată prin dinamici economice și sociale complexe, dar și prin diferențe semnificative în ceea ce privește investițiile în domeniul sportiv. Țările analizate sunt: România, Polonia, Ungaria, Cehia, Slovacia, Bulgaria, Slovenia, Croația, Estonia, Letonia și Lituania.

Perioada de analiză selectată este 2010–2024, interval care permite surprinderea evoluțiilor post-criză economică din 2008, a efectelor integrării fondurilor structurale europene și a transformărilor generate de noile strategii naționale privind sportul și incluziunea socială.

Datele utilizate în această cercetare provin atât din surse statistice oficiale, cât și din studii academice și documente instituționale. Principalele surse sunt: Ministerele Sportului și Comitetele Olimpice Naționale, Baze de date academice (Scopus, Google Scholar), Eurostat.

2.3. Metode de cercetare

Cercetarea adoptă o **abordare mixtă**, îmbinând metode cantitative și calitative, pentru a oferi o perspectivă cuprinzătoare asupra fenomenului analizat.

Analiza cantitativă urmărește examinarea relațiilor statistice dintre investițiile economice și performanța sportivă, respectiv dintre investițiile economice și incluziunea socială. Pentru aceasta, au fost colectați și prelucrați indicatori economici (PIB, investiții în sport, cheltuieli publice), sportivi (număr de medalii olimpice, clasamente internaționale, participări la competiții majore) și sociali (rata participării la activități sportive, ocuparea tinerilor, gradul de incluziune socială).

Pe lângă analiza statistică, cercetarea include și o analiză calitativă bazată pe **studii de caz** privind țările din Europa Central-Estică. Acestea au fost selectate pentru diversitatea modelelor lor de finanțare și pentru relevanța sportivă la nivel regional. Analiza calitativă a constatat în evaluarea documentelor strategice naționale, a rapoartelor de implementare a programelor sportive și a interviurilor cu experți din domeniul politicilor publice și al managementului sportiv. Prin înregistrarea datelor cantitative și calitative s-a urmărit validarea rezultatelor și obținerea unei imagini integrate asupra impactului investițiilor economice asupra performanței și incluziunii.

3. Rezultate și discuții

În Polonia, investițiile economice în sport au fost semnificative, atât prin bugetul național, cât și prin fondurile europene destinate infrastructurii și programelor educaționale. Aceasta a permis dezvoltarea complexelor sportive și a programelor dedicate tineretului, ceea ce s-a tradus într-o creștere vizibilă a performanței sportive, în special în sporturile de echipă și individuale. În paralel, Polonia a reușit să extindă accesul la sport în mediul școlar și în comunitățile locale, ceea ce a crescut incluziunea socială, oferind oportunități pentru tinerii din zonele rurale sau defavorizate.

În Cehia, investițiile publice în sport sunt moderate, dar implicarea privată prin sponsorizări joacă un rol semnificativ. Aceasta a contribuit la

performanțe notabile în sporturi precum hocheiul, tenisul și atletismul. De asemenea, programele comunitare finanțate parțial de stat permit accesul tinerilor din medii mai puțin favorizate la activități sportive. Un exemplu relevant este proiectul „Sport pentru toți”, care oferă facilități sportive și inițiative recreative în orașele mici și suburbii.

Ungaria reprezintă un model de excelență în regiune, datorită investițiilor masive în infrastructură olimpică și baze de pregătire pentru sportivi de elită. Rezultatele sunt evidente în sporturile olimpice precum înotul, canotajul și gimnastica. În paralel, programele finanțate promovează sănătatea publică și incluziunea socială, oferind acces la sport copiilor și tinerilor din comunități defavorizate. Centrele de excelență din Ungaria sunt exemple clare de cum investițiile strategice pot combina performanța cu incluziunea socială.

În România, situația este mai complexă. Bugetele pentru sport au fost mai limitate, deși au existat progrese recente prin parteneriate public-private. Performanța sportivă rămâne ridicată în discipline tradiționale, precum gimnastica și atletismul, însă infrastructura deficitară afectează dezvoltarea altor sporturi. Accesul la sport este limitat în mediul rural, dar inițiativele locale și proiectele derulate de ONG-uri reușesc să sprijine incluziunea socială. Exemplele includ programele regionale de sport în școli și centrele comunitare.

Slovacia investește moderat în sport, concentrându-se pe sporturile de iarnă și pe hochei. Performanțele sunt bune în aceste discipline, iar proiectele comunitare permit extinderea activităților sportive și în mediul urban și rural. Sportul recreativ și cluburile comunitare contribuie la incluziunea socială, facilitând participarea copiilor și tinerilor din diverse medii sociale.

Slovenia, deși o țară mică ca populație, se remarcă prin investiții strategice și eficiente, inclusiv din fonduri europene, care au generat performanțe sportive excepționale în sporturi precum handbalul, baschetul și atletismul. În paralel, accesul la sport de masă este larg, iar inițiativele pentru incluziunea tinerilor și copiilor sunt bine structurate, demonstrând cum investițiile bine direcționate pot produce rezultate semnificative atât în performanță, cât și în coeziune socială.

Bulgaria evidențiază o corelație semnificativă între nivelul investițiilor economice și îmbunătățirea performanței sportive, atât la nivel individual,

cât și instituțional. Creșterea finanțării infrastructurii și a programelor de formare a sportivilor a contribuit nu doar la obținerea unor rezultate mai bune în competițiile internaționale, ci și la promovarea incluziunii sociale prin accesul extins la activități sportive pentru diferite categorii sociale.

Croația se evidențiază prin faptul că investițiile economice constante în infrastructura sportivă și în formarea atleților au avut un rol esențial în creșterea performanței sportive la nivel internațional. Succesul echipelor naționale, în special în fotbal, este rezultatul unei strategii de finanțare bine coordonate și al sprijinului comunităților locale. Totodată, sportul a devenit un vector important al incluziunii sociale, contribuind la integrarea tinerilor și la consolidarea coeziunii sociale în contextul croat.

Estonia arată că investițiile economice bine direcționate în domeniul sportului au contribuit semnificativ la modernizarea infrastructurii și la creșterea performanței sportive, în special în discipline precum atletismul și sporturile de iarnă. Politicile de sprijin financiar și digitalizarea managementului sportiv au facilitat o participare mai largă a populației la activități fizice, promovând totodată incluziunea socială.

Lituania arată că investițiile economice susținute în sport, în special în baschet — sportul național — au avut un impact major asupra performanței sportive și a coeziunii sociale. Programele de finanțare publică și privată au contribuit la dezvoltarea infrastructurii moderne și la promovarea participării tinerilor în activități sportive. Astfel, modelul lituanian demonstrează cum investițiile strategice în sport pot stimula nu doar excelența competitivă, ci și incluziunea socială și mândria națională.

Letonia arată că investițiile economice orientate către dezvoltarea infrastructurii sportive și sprijinirea sportivilor de performanță au avut un efect pozitiv asupra rezultatelor internaționale și asupra participării populației la activități fizice. Sporturile tradiționale, precum hocheiul pe gheață și baschetul, au beneficiat cel mai mult de aceste fonduri, devenind simboluri ale identității naționale. Prin urmare, investițiile economice în sport contribuie nu doar la creșterea performanței, ci și la consolidarea incluziunii sociale și a spiritului comunitar în Letonia.

Tabel 1. Tabel comparativ pentru principalele țări din Europa Central-Estică

Țară	Sporturi principale	Nivelul investiției	Tipuri de investiții principale	Rezultate internaționale
Polonia	Fotbal, Atletism, Handbal, Hochei pe gheață, Tenis	Ridicat	Stadioane, academii de tineret, centre olimpice, ligi interne competitive, participări la competiții internaționale	În creștere
Cehia	Hochei pe gheață, Fotbal, Tenis, Gimnastică, Atletism	Moderat	Rink-uri de hochei, academii de tenis, centre de antrenament pentru juniori, centre sportive regionale, suport pentru antrenori de top	Importante
Slovacia	Hochei pe gheață, Fotbal, Handbal, Atletism	Moderat	Infrastructură pentru hochei și handbal, academii de tineret, participări la campionate internaționale, centre olimpice	Ridicate în sporturile de iarnă
Ungaria	Fotbal, Handbal, Atletism, Gimnastică	Foarte ridicat	Cluburi profesionale, centre de antrenament pentru juniori, programe școlare, centre olimpice	Foarte bune
România	Fotbal, Gimnastică, Handbal, Atletism, Lupte	Moderat	Academii de fotbal, centre de gimnastică, programe școlare de sport, centre pentru lupte și atletism, suport pentru sportivi de performanță	Bune în sporturile individuale (atletism, gimnastica, haltere)
Bulgaria	Fotbal, Volei, Gimnastică, Haltere, Atletism, Lupte	Moderat	Centre de pregătire pentru gimnastică și haltere, academii de fotbal, participări la competiții internaționale, programe pentru tineri talentați	Foarte bune
Slovenia	Hochei pe gheață, Fotbal, Ski alpin, Gimnastică, Atletism	Ridicat	Terenuri de hochei, academii de fotbal, centre pentru sporturi de iarnă, centre sportive pentru gimnastică și atletism, participări la competiții internaționale	Foarte bune
Croația	Fotbal, Handbal, Atletism, Gimnastică, Tenis	Consistent	Academii de fotbal, centre de handbal, centre olimpice, academii de tenis, participări la competiții internaționale	Foarte bune

Țară	Sporturi principale	Nivelul investiției	Tipuri de investiții principale	Rezultate internaționale
Estonia	Atletism, Hochei pe gheață, Gimnastică, Ski fond	Ridicat	Centre sportive regionale, participări la competiții internaționale, programe pentru tineri sportivi	În creștere
Letonia	Hochei pe gheață, Atletism, Ski fond, Gimnastică	Ridicat	Terenuri de hochei, centre sportive pentru atletism și gimnastică, participări la competiții internaționale	Foarte bune
Lituania	Baschet, Atletism, Gimnastică, Hochei pe gheață	Ridicat	Centre de baschet, centre de atletism și gimnastică, participări la competiții internaționale	Bune

În tabelul de mai sus este evidențiată diversitatea profilurilor sportive și a direcțiilor de investiții în țările din Europa Central-Estică, subliniind modul în care fiecare stat își orientează resursele în funcție de tradițiile și prioritățile naționale. Se observă că fotbalul și atletismul reprezintă sporturile dominante în aproape toate țările analizate, fiind principalele domenii care atrag investiții consistente în infrastructură și formarea tinerilor sportivi. Țări precum Polonia, Ungaria și Croația pun accent pe dezvoltarea academiilor de tineret și a centrelor olimpice, ceea ce reflectă o strategie de construire a performanței pe termen lung.

În schimb, Cehia, Slovacia și Slovenia investesc semnificativ în sporturi tradiționale precum hocheiul pe gheață și gimnastica, prin dezvoltarea centrelor regionale de antrenament și a programelor pentru antrenori de elită. România și Bulgaria se remarcă prin susținerea sporturilor individuale de performanță (gimnastică, lupte, haltere), dar și prin extinderea programelor școlare sportive, care vizează lărgirea bazei de selecție.

Țările baltice – Estonia, Letonia și Lituania – se concentrează pe sporturile de iarnă și atletism, cu accent pe participarea internațională și pe dezvoltarea centrelor regionale pentru tineri sportive: Estonia a investit în digitalizarea antrenamentului și sporturilor tehnologizate (e-sport, ciclism indoor, monitorizare biometrică), Lituania – investiții semnificative în baschet, sport național, dar și în infrastructura școlară, Letonia – programe pentru dezvoltarea hocheiului pe gheață și a infrastructurii urbane pentru sporturi de masă. Cercetarea subliniază faptul că investițiile în infrastructură sportivă și programe comunitare pot reduce inegalitățile sociale și pot stimula

participarea populației la activități fizice. Discuțiile din lucrare scot în evidență diferențele semnificative dintre statele din regiune în ceea ce privește prioritizarea sportului ca instrument de politică socială și economică.

Lucrarea lui Suhrcke, Rocco și McKee (2007) concluzionează că sănătatea populației reprezintă un factor esențial pentru dezvoltarea economică sustenabilă în Europa de Est și Asia Centrală. Autorii subliniază că investițiile în sănătate nu sunt doar un cost social, ci o investiție strategică ce sporește productivitatea, reduce inegalitățile și stimulează creșterea economică pe termen lung. (Suhrcke et al., 2007).

Pentru a crește atractivitatea antrenamentelor sau a lecțiilor de educație fizică, unde activitatea motrică este baza, utilizarea jocurilor dinamice pentru copii începători, având ca scop învățarea elementelor fundamentale ale alergării este esențială. Autorii au concluzionat că integrarea acestor jocuri stimulează motivația, implicarea activă și dezvoltarea corectă a deprinderilor motrice specifice alergării la vârste fragede. (Gorgan et al., 2023).

Lucrarea lui Faragó (2024) concluzionează că orașele din Europa Central-Estică care investesc constant în infrastructura sportivă, în evenimente internaționale și politici de susținere a sportului obțin niveluri mai ridicate de competitivitate urbană. De asemenea, autorul evidențiază că sportul devine un factor strategic de dezvoltare economică și de creștere a atractivității urbane în contextul competiției regionale. (Faragó, 2024).

Articolul lui Les și Jeliaskova (2007) discută rolul economiei sociale în promovarea incluziunii și coeziunii sociale în Europa Centrală și de Sud-Est, în contextul tranziției post-comuniste. Autorii evidențiază că organizațiile economiei sociale — precum cooperativele, asociațiile și fundațiile — contribuie semnificativ la crearea de locuri de muncă, la integrarea grupurilor vulnerabile și la dezvoltarea locală durabilă. În ansamblu, studiul subliniază necesitatea sprijinirii politicilor publice care consolidează acest sector ca pilon al unei economii mai echitabile și participative. (Les & Jeliaskova, 2007).

În ansamblu, investițiile în sporturile de echipă și cele individuale din Europa Central-Estică reflectă **strategii naționale diferite, dar complementare**. Țările cu economii mai puternice tind să privilegieze sporturile de echipă, cu impact economic direct, în timp ce statele cu tradiții consolidate în sporturile individuale continuă să investească în excelența sportivilor de elită. O abordare integrată, care să valorifice avantajele ambelor tipuri de investiții, este esențială pentru dezvoltarea durabilă a sectorului sportiv și pentru atingerea obiectivelor de incluziune socială la nivel regional.

3. Concluzii

Investițiile în domeniul sportiv din țările Europei Central-Estice reflectă diferențe notabile între sporturile de echipă și cele individuale, atât din perspectiva surselor de finanțare, cât și a modului de alocare a resurselor. Această diferențiere este determinată de factori economici, culturali și strategici, dar și de modul în care sportul este perceput ca vector de performanță, identitate națională și incluziune socială.

Investițiile în sporturile de echipă

Sporturile de echipă — precum fotbalul, handbalul, baschetul și hocheiul pe gheață-reprezintă principalele direcții de investiție în majoritatea statelor analizate. Aceste sporturi beneficiază de o vizibilitate publică ridicată, generând audiență, sponsorizări și venituri din marketing sportiv. În consecință, investițiile se concentrează asupra infrastructurii de mari dimensiuni, a cluburilor profesionale și a academiilor de tineret, care asigură formarea generațiilor viitoare de sportivi.

Țări precum **Polonia, Ungaria și Croația** oferă exemple relevante: Polonia a investit masiv în modernizarea stadioanelor și în crearea de ligi interne competitive, în timp ce Ungaria a dezvoltat o rețea extinsă de cluburi profesionale și centre de antrenament destinate sporturilor colective. Croația, recunoscută pentru tradiția sa în fotbal și handbal, a direcționat fonduri semnificative către infrastructura sportivă și către susținerea participării la competiții internaționale. Din punct de vedere economic, sporturile de echipă generează **efecte multiplicatoare importante**, stimulând industria divertismentului, turismul sportiv și consumul de produse derivate (echipamente, drepturi de televiziune, publicitate). În același timp, acestea contribuie la **coeziunea socială** și la consolidarea **identității naționale**, având un rol integrator, în special în contextul urban.

În contrast, sporturile individuale-precum **gimnastica, atletismul, luptele, halterele și schiul**-atrag investiții mai **specializate și focalizate**, orientate către performanță și excelență individuală. Țări precum **România, Bulgaria și Slovenia** au dezvoltat tradiții solide în aceste domenii, susținându-și sportivii prin **centre de pregătire națională, programe educaționale integrate și participări la competiții internaționale**.

Investițiile în sporturile individuale vizează, în general, **calitatea antrenamentului și formarea personalizată a sportivilor**, mai degrabă decât infrastructura de masă. Astfel, resursele sunt direcționate către **centre olimpice de pregătire, laboratoare de performanță, sprijin pentru antrenori și medici sportivi**, precum și către **programe pentru tinerii talentați**. Deși randamentul economic imediat al acestor investiții este mai redus comparativ cu cel al sporturilor de echipă, ele au un **impact simbolic și reputațional semnificativ**. Succesul individual al sportivilor la nivel internațional (ex. medalii olimpice, recorduri mondiale) contribuie la **promovarea imaginii țării** și la inspirarea populației tinere, având astfel un rol indirect în incluziunea socială și în promovarea unui stil de viață activ.

Comparativ, **sporturile de echipă** presupun investiții mai mari, dar cu **beneficii economice directe** (prin audiență, sponsorizări, marketing, în timp ce **sporturile individuale** implică investiții mai mici, dar cu **beneficii simbolice și educaționale mai profunde**. Sporturile de echipă contribuie mai puternic la **integrarea comunitară și la participarea colectivă**, în timp ce sporturile individuale promovează **autodisciplina, meritul și excelența personală**.

Din perspectiva incluziunii sociale, sporturile de echipă au avantajul de a **crea spații de interacțiune și colaborare** între indivizi, reducând barierele socio-economice și culturale. Pe de altă parte, sporturile individuale favorizează **integrarea prin performanță și recunoaștere personală**, oferind modele de succes care pot inspira tinerii din medii defavorizate. Această complementaritate sugerează că o politică sportivă echilibrată trebuie să combine **investițiile în infrastructuri colective** (terenuri, stadioane, centre comunitare) cu **sprijinul direcționat către performanță individuală**, prin finanțarea antrenamentului specializat și a centrelor de excelență.

Concluziile studiului sugerează că o strategie coerentă de investiții în sport poate contribui nu doar la performanță, ci și la consolidarea coeziunii sociale și la dezvoltarea durabilă a comunităților locale.

Ca și concluzii finale putem afirma că investițiile economice reprezintă un factor decisiv în creșterea performanței sportive în Europa Central-Estică, influențând atât rezultatele competitive internaționale, cât și dezvoltarea infrastructurii și programelor pentru sportivi. Țările care au alocat strategic fonduri pentru sporturi de performanță, infrastructură modernă și formarea tinerilor au reușit să obțină rezultate mai consistente și să crească vizibilitatea internațională a sportului lor.

Impactul investițiilor asupra incluziunii sociale este la fel de semnificativ: finanțarea sportului contribuie la accesul egal la activități fizice, la integrarea tinerilor și a comunităților defavorizate, precum și la consolidarea coeziunii sociale. Astfel, politicile economice orientate spre sport devin instrumente eficiente nu doar pentru performanță, ci și pentru dezvoltarea armonioasă și echitabilă a societății în regiune.

Bibliografie

1. Ababei, R., Sandovici, A., Ifrim, I. L., Ababei, C., Gorgan, C. M., & Nechifor, C. (2024). The importance of nutrition in structuring the locus of control. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 16(2), 138-151.
2. Andreff, W. (2009). Public and private sport financing in Europe: the impact of financial crisis. *Romania*, 1(4.5), 36-7.
3. Constantin-Vlad, O., & Isabella-Cristiana, S. (2014). The Relation Between Monetary Integration, the Economic Development of the Euro Area and Sports Performance. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 117, 715-723.
4. Corthouts, J., Thibaut, E., Breuer, C., Feiler, S., James, M., Llopis-Goig, R., ... & Scheerder, J. (2020). Social inclusion in sports clubs across Europe: Determinants of social innovation. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 33(1), 21-51.
5. Faragó, B. (2024). Competitiveness indicators of sports cities in Central-Eastern Europe. *Theoretical and empirical researches in urban management*, 19(1), 30-53.
6. Gorgan, C. M., Graur, C., Jercalau, T., & Iancu, A. (2023). Study regarding the use of dynamic games during the sports training lesson for beginner children, in order to teach them the elements of running. *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati. Fascicle XV, Physical Education and Sport Management*, 1, 96-105.
7. Kustec, S., & Ličen, S. (2020). Sport and welfare in Central and Eastern European countries. *Sport, welfare and social policy in the European Union*, 132-142.
8. Les, E., & Jeliaskova, M. (2007). The Social Economy in Central East and South East Europe. *The social economy: Building inclusive economies*, 189-210.
9. Nałecz, H., Skrok, Ł., Majcherek, D., & Biernat, E. (2020). Through sport to innovation: sustainable socio-economic development in European countries. *Sustainability*, 12(24), 10489.
10. Răzvan, B. M. C., Bogdan, B. G., Roxana, D. & Catalin, P. M. (2020). The contribution of sport to economic and social development. *Stud U Babes-Bol*, 65(1), 27-38.)
11. Suhrcke, M., Rocco, L., & McKee, M. (2007). *Health: a vital investment for economic development in eastern Europe and central Asia* (p. 25). Copenhagen, Denmark: World Health Organization.

Capitalul uman și competențele de leadership – factori cheie pentru succesul investițiilor regionale și al cooperării transfrontaliere

DELIA BEATRICE OPREAN

Conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Lucrarea analizează rolul capitalului uman și al competențelor de leadership în succesul proiectelor regionale și al cooperării transfrontaliere, în special în contextul Europei Centrale și de Est. Studiul este fundamentat pe o cercetare calitativă, realizată prin 12 interviuri semi-structurate cu lideri implicați în proiecte de dezvoltare regională. Rezultatele evidențiază importanța competențelor soft, precum inteligența emoțională, comunicarea interculturală, reziliența și capacitatea de gestionare a conflictelor. De asemenea, leadershipul feminin se remarcă prin abilitatea de a consolida încrederea și coeziunea echipelor internaționale. Prin integrarea acestor perspective, studiul propune o abordare strategică orientată către dezvoltarea capitalului uman, ca factor decisiv al succesului cooperării transfrontaliere și al investițiilor regionale.

Cuvinte-cheie: *capital uman, leadership, cooperare transfrontalieră, leadership feminin, dezvoltare regională*

Clasificare J.E.L.: J24, R58, M12

1. Introducere

Cooperarea transfrontalieră reprezintă un element central al dezvoltării regionale în Europa Centrală și de Est. Într-un context caracterizat de diversitate culturală, diferențe instituționale și ritmuri economice variabile,

practicile de leadership devin factori determinanți pentru succesul proiectelor internaționale. Tot mai multe studii arată că investițiile în infrastructură, tehnologii și mecanisme juridice nu sunt suficiente în absența unui capital uman pregătit să gestioneze complexitatea colaborării transnaționale.

Scopul acestei lucrări este de a analiza modul în care competențele de leadership, în special leadershipul feminin, sprijină coeziunea, adaptabilitatea și performanța echipelor implicate în proiecte regionale. Lucrarea își fundamentează argumentele pe o cercetare empirică de tip calitativ, completată de analiza literaturii de specialitate.

2. Cadrul teoretic

Conceptul de capital uman a fost dezvoltat pentru a descrie ansamblul de cunoștințe, abilități, experiențe și valori care contribuie la productivitatea și adaptabilitatea indivizilor în organizații. În contextul proiectelor transfrontaliere, capitalul uman include și capacitatea de a naviga diferențele culturale, de a construi încredere și de a menține colaborarea în condiții de incertitudine. Leadershipul modern depășește modelul tradițional centrat pe autoritate și control. În prezent, se pune accent pe inteligență emoțională, comunicare interculturală și reziliență. Leadershipul feminin este asociat în mod constant cu stiluri colaborative, orientate spre consens și dezvoltarea relațiilor. Aceste caracteristici devin esențiale în proiecte internaționale, în care încrederea este baza funcționării eficiente.

3. Metodologie

Studiul utilizează o metodologie calitativă, având la bază 12 interviuri semi-structurate cu lideri din România, Ungaria și Slovacia. Participanții provin din domenii precum administrație publică, IT, energie și educație. Interviurile au urmărit identificarea competențelor percepute ca fiind critice pentru succesul cooperării transfrontaliere. Analiza tematică a fost utilizată pentru a identifica modele și sensuri recurente în discursul participanților. Limitările principale ale studiului includ dimensiunea redusă a eșantionului și caracterul subiectiv al auto-evaluării participanților.

4. Analiza și rezultate

Analiza datelor obținute în urma celor 12 interviuri semi-structurate a fost realizată prin metoda analizei tematice, conform modelului propus de Braun și Clarke (2006). Acest demers a permis identificarea unor tipare recurente în discursul participanților, evidențiind percepțiile acestora asupra competențelor de leadership necesare în contextul cooperării transfrontaliere și al proiectelor regionale complexe. În urma procesului de codificare și interpretare, au fost identificate trei teme majore care structurează rezultatele studiului: (1) încrederea ca infrastructură relațională a cooperării transfrontaliere, (2) rolul competențelor soft în coordonarea și comunicarea transnațională și (3) impactul leadershipului feminin asupra coeziunii și performanței echipelor internaționale.

4.1. Încrederea ca infrastructură relațională a cooperării transfrontaliere

Prima temă majoră evidențiată de analiză este rolul central al încrederii în funcționarea eficientă a proiectelor transfrontaliere. Participanții au descris încrederea nu doar ca o valoare relațională, ci ca o adevărată „infrastructură invizibilă” care susține procesele decizionale, colaborarea interinstituțională și gestionarea incertitudinii. Liderii intervievați au subliniat faptul că, în contexte caracterizate de diferențe culturale, lingvistice și instituționale, lipsa încrederii poate genera blocaje semnificative, chiar și atunci când există cadre formale bine definite. În acest sens, capitalul uman nu este perceput exclusiv prin prisma competențelor tehnice, ci mai ales prin capacitatea liderilor de a construi relații stabile și predictibile. Mai mulți participanți au menționat că încrederea se dezvoltă progresiv, prin consecvență, transparență decizională și asumarea responsabilității. Această dimensiune relațională devine esențială în proiectele regionale, unde succesul depinde adesea de cooperarea voluntară și de alinierea intereselor între actori diverși.

4.2. Rolul competențelor soft în coordonarea și comunicarea transnațională

A doua temă majoră identificată se referă la importanța competențelor soft în gestionarea echipelor și proceselor transnaționale. Analiza interviurilor indică faptul că inteligența emoțională, comunicarea interculturală și

capacitatea de gestionare a conflictelor sunt percepute ca fiind mai relevante decât competențele tehnice în contextul cooperării transfrontaliere. Participanții au evidențiat faptul că diferențele culturale influențează stilurile de comunicare, raportarea la autoritate și ritmul proceselor decizionale. În acest context, liderii eficienți sunt cei care demonstrează flexibilitate cognitivă și emoțională, adaptându-și comportamentele în funcție de specificul cultural al partenerilor implicați. „În proiectele internaționale, modul în care comunică poate face diferența dintre progres și blocaj.” (Participant 4). De asemenea, reziliența este menționată frecvent ca o competență esențială, în special în raport cu presiunile administrative, întârzierile birocratice și schimbările frecvente de context. Capacitatea liderilor de a menține coerența echipei și motivația pe termen lung este percepută ca un factor determinant al sustenabilității proiectelor.

4.3. Impactul leadershipului feminin asupra coeziunii echipelor internaționale

A treia temă majoră vizează impactul leadershipului feminin asupra dinamicii echipelor internaționale. Participanții au asociat în mod constant leadershipul feminin cu stiluri de conducere colaborative, orientate spre relații, empatie și facilitarea dialogului. Rezultatele indică faptul că liderii femeii sunt percepuți ca având o capacitate sporită de a gestiona tensiunile interpersonale și de a crea un climat de siguranță psihologică în echipe multiculturale. Această abordare contribuie la reducerea conflictelor latente și la consolidarea coeziunii grupului. „Liderii femeii au o capacitate mai ridicată de a gestiona tensiunile din echipă fără a escalada conflictul.” (Participant 9) Analiza sugerează că aceste caracteristici nu reprezintă trăsături exclusiv de gen, ci reflectă un set de competențe relaționale și emoționale care sunt mai frecvent asociate cu stilurile de leadership feminin descrise în literatura de specialitate. În contextul cooperării transfrontaliere, aceste competențe devin avantaje strategice, contribuind la stabilitatea și performanța echipelor.

4.4. Sinteza competențelor de leadership identificate

Sinteza rezultatelor este prezentată în Tabelul 1, care evidențiază frecvența și nivelul de importanță atribuit principalelor competențe de

leadership identificate de participanți. Inteligența emoțională și comunicarea interculturală se remarcă drept competențe critice, urmate de reziliență și abilități colaborative. Aceste rezultate confirmă faptul că succesul proiectelor regionale și al cooperării transfrontaliere este strâns legat de calitatea capitalului uman și de stilurile de leadership practicate, mai degrabă decât de resursele materiale sau structurile formale existente.

5. Discuții

Rezultatele studiului sunt în acord cu literatura internațională, care subliniază rolul crescut al competențelor soft în mediile complexe și interculturale. Leadershipul feminin este confirmat ca factor cheie în dezvoltarea unui climat de colaborare sustenabilă.

6. Concluzii

Capitalul uman și leadershipul reprezintă componente fundamentale pentru succesul cooperării transfrontaliere. Dezvoltarea competențelor soft și promovarea leadershipului feminin sunt strategii recomandate pentru consolidarea proiectelor regionale și stimularea inovării.

Tabelul 1. Competențe de leadership identificate. Sursa: analiză proprie.

Competență	Frecvență	Importanță
Inteligență emoțională	12/12	Foarte ridicată
Comunicare interculturală	11/12	Ridică
Reziliență	10/12	Ridică
Abilități colaborative	9/12	Moderată spre ridicată
Gestionarea conflictelor	8/12	Moderată

Rolul leadershipului feminin în echipele internaționale, așa cum reiese din analiza datelor, se manifestă printr-o capacitate sporită de facilitare a dialogului, gestionare a tensiunilor interculturale și consolidare a coeziunii de grup. Leadershipul feminin contribuie la crearea unui climat de siguranță psihologică, favorizând participarea activă, asumarea responsabilității și menținerea colaborării pe termen lung. Aceste caracteristici

transformă leadershipul feminin într-un avantaj strategic în cadrul proiectelor transfrontaliere, unde relațiile interpersonale și încrederea reciprocă sunt esențiale pentru performanță și sustenabilitate.

Bibliografie

1. Becker, G. (1964). Human Capital. University of Chicago Press.
2. Eagly, A., & Carli, L. (2007). Through the Labyrinth. Harvard Business Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. Psychology Press.

Îmbunătățirea suportului pentru clienți și a comerțului electronic în întreprinderile mici și mijlocii prin integrarea IA: rezultate măsurabile, provocări și implicații strategice

DRAGOȘ PĂUN

Conf. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

CIPRIAN-ADRIAN PĂUN

Conf. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Abstract: Întreprinderile mici și mijlocii (IMM-urile) care activează în mediul comerțului electronic se confruntă cu o presiune tot mai mare de a oferi asistență rapidă și continuă clienților, în ciuda resurselor limitate. Chatboții bazați pe inteligență artificială (IA) au apărut ca o soluție potențială prin automatizarea interacțiunilor de rutină cu clienții și îmbunătățirea capacității de răspuns a serviciilor. Cu toate acestea, dovezile empirice privind impactul operațional al adoptării chatboților în cadrul IMM-urilor rămân limitate. Acest studiu examinează implementarea unui chatbot bazat pe IA într-un IMM din sectorul e-commerce B2C, utilizând un design de studiu de caz cvasi-experimental. Datele privind asistența pentru clienți din martie 2023 (asistență umană) și martie 2024 (serviciu asistat de IA) au fost comparate pe baza unor indicatori operaționali cheie, inclusiv timpul de răspuns, durata conversației, conversațiile ratate și costurile de asistență. Rezultatele indică îmbunătățiri substanțiale ale eficienței serviciilor în urma adoptării IA. Timpii de răspuns au scăzut de la minute la secunde, conversațiile ratate au fost eliminate datorită capacității chatbotului de a gestiona multiple conversații simultane, iar costurile operaționale au fost reduse semnificativ. O evaluare manuală a interacțiunilor chatbotului a relevat, de asemenea, o acuratețe generală ridicată a răspunsurilor, majoritatea erorilor fiind legate de accesul

limitat la datele personalizate ale utilizatorilor. Concluziile sugerează că chatbotii de tip IA pot spori semnificativ eficiența și scalabilitatea asistenței pentru clienți în mediile e-commerce ale IMM-urilor, subliniind totodată importanța continuă a supravegherii umane și a integrării datelor.

Cuvinte-cheie: *IA; IMM-uri; asistență clienți; comerț electronic; eficiență operațională; performanță financiară; implicații juridice; studiu de caz.*

Clasificare J.E.L: L20, L26

1. Introducere

Întreprinderile mici și mijlocii (IMM-urile) operează tot mai mult în medii digitale caracterizate de o concurență intensă și de așteptări ale clienților în continuă evoluție. Pe piețele de comerț electronic, consumatorii se așteaptă la răspunsuri imediate, disponibilitate continuă a serviciilor de asistență și interacțiune personalizată pe tot parcursul procesului de achiziție. Îndeplinirea acestor așteptări reprezintă o provocare semnificativă pentru IMM-uri, care funcționează adesea cu resurse umane limitate și bugete operaționale restrânse. Ca urmare, operațiunile de servicii pentru clienți au devenit un determinant critic al competitivității pe piețele online.

Progresele recente în inteligența artificială (IA), în special în dezvoltarea agenților conversaționali și a chatbotilor bazați pe IA, oferă IMM-urilor noi oportunități de a îmbunătăți eficiența suportului pentru clienți, controlând în același timp costurile operaționale. Sistemele de servicii pentru clienți bazate pe IA pot automatiza solicitările de rutină, pot oferi răspunsuri instantanee utilizatorilor și pot opera continuu, fără limitările asociate echipelor umane de asistență. Rapoartele din industrie indică faptul că sistemele de servicii pentru clienți bazate pe IA pot reduce costurile operaționale, îmbunătățind în același timp capacitatea de răspuns și scalabilitatea în procesele de interacțiune cu clienții. Aceste capacități fac chatbotii dotați cu IA deosebit de atractivi pentru IMM-urile care doresc să sporească calitatea serviciilor fără creșteri substanțiale ale costurilor de personal.

Adoptarea tot mai mare a tehnologiilor IA în comerțul electronic a generat un interes academic semnificativ. Cercetările anterioare au

examinat rolul inteligenței artificiale în îmbunătățirea eficienței operaționale, facilitarea strategiilor de marketing personalizate și susținerea procesului de luare a deciziilor bazate pe date în afacerile digitale. În special, chatboții alimentați de IA au fost studiați ca instrumente pentru automatizarea interacțiunilor de asistență și îmbunătățirea experienței clienților în mediile online. Studiile empirice demonstrează că agenții conversaționali pot gestiona cu succes o mare parte din solicitările de rutină ale clienților, permițând astfel agenților umani să se concentreze pe interacțiuni mai complexe, care necesită empatie sau cunoștințe specializate.

În ciuda acestui volum tot mai mare de cercetări, în literatura existentă rămân câteva lacune importante. În primul rând, majoritatea studiilor empirice care examinează serviciile pentru clienți bazate pe IA se concentrează pe întreprinderi mari sau organizații intensive în tehnologie, în timp ce există relativ puține dovezi empirice privind rezultatele practice ale implementării IA în cadrul IMM-urilor. IMM-urile operează sub constrângeri diferite față de marile corporații, inclusiv resurse financiare limitate, echipe de asistență mai mici și o infrastructură tehnologică mai puțin sofisticată. Prin urmare, concluziile derivate de la organizațiile mari nu pot fi neapărat generalizate la contextele IMM-urilor.

În al doilea rând, cercetările existente pun frecvent accent pe cadre conceptuale sau discuții teoretice privind adoptarea IA în comerțul electronic, în timp ce dovezile empirice care măsoară rezultatele operaționale ale implementării chatboților rămân limitate. În special, puține studii oferă comparații directe ale performanței suportului pentru clienți înainte și după introducerea soluțiilor de IA în setări de afaceri reale. O astfel de analiză empirică comparativă este esențială pentru înțelegerea impactului operațional și financiar măsurabil al adoptării IA.

În al treilea rând, deși capacitățile tehnice ale IA conversaționale au primit o atenție considerabilă, implicațiile organizaționale și manageriale mai largi ale implementării chatboților pentru IMM-uri rămân puțin explorate. Pe lângă eficiența operațională, adoptarea IA poate influența structurile de costuri, alocarea forței de muncă, experiența clienților și potențialele riscuri juridice asociate cu răspunsurile automatizate în interacțiunile cu clienții.

Pentru a aborda aceste lacune, acest studiu investighează implementarea unui chatbot bazat pe IA în cadrul unui IMM de comerț electronic B2C și evaluează impactul acestuia asupra operațiunilor de asistență pentru clienți. Utilizând un design de studiu de caz cvasi-experimental, studiul compară metricile de performanță ale suportului pentru clienți din două perioade de timp comparabile: o perioadă de referință în care asistența a fost oferită exclusiv de un specialist uman și o perioadă ulterioară, după implementarea unui chatbot bazat pe IA. Analiza se concentrează pe indicatori operaționali cheie, inclusiv timpul de răspuns, durata conversației, conversațiile ratate și volumul interacțiunilor cu clienții, precum și pe implicațiile financiare asociate cu costurile de asistență.

Prin examinarea unei implementări reale a IA conversaționale într-un mediu IMM, această cercetare contribuie la literatura de specialitate în mai multe moduri. În primul rând, oferă dovezi empirice privind eficacitatea operațională a chatboturilor IA în contextele de asistență pentru clienți ale micilor afaceri. În al doilea rând, oferă o analiză comparativă a performanței serviciilor conduse de oameni versus cele bazate pe IA, utilizând metrici operaționale măsurabile. În al treilea rând, studiul discută implicațiile manageriale și organizaționale ale adoptării IA în IMM-uri, inclusiv câștigurile de eficiență, economiile de costuri și rolul modelelor de servicii hibride om-IA.

Constatările oferă perspective practice pentru managerii de IMM-uri care iau în considerare adoptarea IA în operațiunile de asistență, contribuind în același timp la discuțiile academice despre transformarea digitală și adoptarea tehnologiei în mediile de afaceri mici.

Pentru a ghida investigația empirică, studiul abordează următoarele întrebări de cercetare:

- **IC1:** Cum afectează integrarea unui chatbot IA metricile cheie de performanță ale suportului pentru clienți într-un IMM de comerț electronic, comparativ cu asistența condusă de oameni?
- **IC2:** Ce beneficii operaționale și financiare pot obține IMM-urile prin adoptarea sistemelor de asistență pentru clienți bazate pe IA?
- **IC3:** Ce limitări și provocări apar în implementarea reală a chatboturilor IA în mediile de servicii pentru clienți ale IMM-urilor?

2. Analiza literaturii de specialitate

Inteligența Artificială (IA) a devenit un motor principal al transformării digitale în mediile de comerț electronic. Tehnologiile IA permit firmelor să automatizeze procesele operaționale, să analizeze volume mari de date despre consumatori și să ofere experiențe extrem de personalizate clienților. În mediile de retail online, aplicațiile IA includ sisteme de recomandare, prețuri dinamice, prognozarea cererii, detectarea fraudelor și sisteme automate de asistență pentru clienți (Mariani, Hashemi, & Wirtz, 2023), (Wang, 2025).

Pentru întreprinderile mici și mijlocii (IMM-uri), adoptarea IA prezintă atât oportunități, cât și provocări. IMM-urile se confruntă adesea cu constrângeri structurale, cum ar fi resurse umane limitate, limitări financiare și capacități tehnologice mai scăzute în comparație cu corporațiile mari. Cu toate acestea, tehnologiile digitale — inclusiv IA — permit IMM-urilor să depășească unele dintre aceste dezavantaje structurale prin automatizarea sarcinilor de rutină și îmbunătățirea eficienței operaționale (Odeyemi, 2024) (Rashid & Kausik, 2024).

Studiile empirice recente sugerează că adoptarea IA poate spori semnificativ performanța afacerii. De exemplu, analizele bazate pe IA au fost asociate cu îmbunătățiri ale ratelor de conversie a vânzărilor, personalizarea relației cu clienții și eficiența operațională. Organizațiile care integrează IA în procesele lor de business raportează niveluri mai ridicate de productivitate și o capacitate de răspuns îmbunătățită la nevoile clienților (PwC, 2023). În contextele e-commerce, instrumentele de IA permit firmelor să proceseze volume mari de date și să răspundă în timp real la comportamentul clienților, permițând IMM-urilor să concureze mai eficient pe piețele digitale.

Pe lângă beneficiile operaționale, tehnologiile IA permit IMM-urilor să își extindă activitățile comerciale fără creșteri proporționale ale costurilor cu forța de muncă. Automatizarea permite organizațiilor să gestioneze volume tot mai mari de interacțiuni cu clienții, menținând în același timp o calitate constantă a serviciilor. Această scalabilitate este deosebit de importantă pentru IMM-urile care operează pe piețe online unde cererea clienților poate fluctua semnificativ în timp.

În ciuda acestor avantaje, adoptarea IA în IMM-uri rămâne inegală. Multe afaceri mici duc lipsă de expertiza tehnică necesară pentru a implementa sisteme IA avansate sau de capacitatea financiară pentru a dezvolta soluții proprii. Drept urmare, multe IMM-uri se bazează pe soluții IA de tip cloud sau Software-as-a-Service (SaaS), care oferă capacități tehnologice accesibile și rentabile, fără a necesita investiții inițiale substanțiale.

Una dintre cele mai adoptate aplicații IA în mediile de afaceri digitale este utilizarea agenților conversaționali, cunoscuți sub numele de chatboți. Chatboții bazați pe IA sunt sisteme automate capabile să interacționeze cu utilizatorii prin interfețe de limbaj natural. Aceste sisteme pot răspunde la întrebările clienților, pot oferi informații despre produse, pot asista în luarea deciziilor de cumpărare și pot sprijini interacțiunile de asistență post-vânzare (Adam, Wessel, & Benlian, 2021).

În operațiunile de service pentru clienți, chatboții pot îmbunătăți semnificativ viteza de răspuns și disponibilitatea serviciului. Spre deosebire de agenții umani, sistemele IA pot opera continuu, fără limitări de timp, permițând firmelor să ofere asistență 24 de ore pe zi. Mai mult, chatboții pot gestiona mai multe conversații simultan, reducând timpii de așteptare și crescând eficiența proceselor de suport (Mathagu, 2024).

Mai multe studii subliniază importanța tot mai mare a IA conversaționale în mediile digitale de servicii pentru clienți. Agenții conversaționali pot gestiona o proporție mare de solicitări de rutină, inclusiv întrebări legate de informații despre produse, urmărirea comenzilor sau accesul la cont. Prin automatizarea acestor interacțiuni, organizațiile pot reduce volumul de muncă al agenților umani și pot aloca resursele umane către probleme mai complexe, care necesită empatie, negociere sau expertiză specializată (Chau, Ngo, Bui, & Tran, 2025).

Cercetările empirice indică, de asemenea, că implementarea chatboților poate îmbunătăți metricile de performanță operațională. Aceste îmbunătățiri includ timp de răspuns reduși, costuri de service mai mici și o scalabilitate crescută a serviciului clienți. Chatboții IA sunt capabili să gestioneze volume mari de întrebări repetitive, permițând firmelor să mențină nivelul serviciilor chiar și în perioadele de vârf de cerere.

Totuși, eficacitatea sistemelor de asistență bazate pe IA depinde în mare măsură de calitatea datelor de antrenare și de integrarea chatbotului cu sistemele de informații interne. Chatboții antrenați pe seturi de date

limitate sau care nu au acces la informații relevante despre clienți pot oferi răspunsuri incomplete sau inexacte. Aceste limitări subliniază importanța instruirii continue a sistemului și a integrării sistemelor IA cu bazele de cunoștințe organizaționale.

Calitatea serviciului pentru clienți joacă un rol critic în formarea satisfacției și loialității acestora în mediile e-commerce. Cercetările anterioare subliniază că dimensiunile calității serviciului — inclusiv promptitudinea, fiabilitatea, siguranța și empatia — influențează puternic percepțiile clienților și comportamentul de cumpărare (Jiang, Jun, & Yang, 2015).

În contextele de retail online, promptitudinea (responsiveness) a devenit unul dintre cei mai importanți determinanți ai satisfacției clienților. Clienții se așteaptă tot mai mult la răspunsuri imediate, în special în timpul procesului de achiziție. Întârzierile în asistență pot influența negativ deciziile de cumpărare și pot duce la pierderea clienților. Prin urmare, viteza și disponibilitatea interacțiunilor au devenit factori competitivi cheie pe piețele digitale (Alasa, Hossain, Jiyane, Sarwer, & Saha, 2025).

Tehnologiile IA au potențialul de a influența direct mai multe dimensiuni ale calității serviciului. Oferind răspunsuri instantanee și disponibilitate continuă, chatboții îmbunătățesc promptitudinea și accesibilitatea. Sistemele automate oferă, de asemenea, o livrare constantă a serviciului, reducând variabilitatea care poate apărea în operațiunile de suport bazate pe factorul uman.

În același timp, automatizarea tot mai mare ridică întrebări despre rolul interacțiunii umane. În timp ce sistemele IA pot gestiona eficient interacțiunile de rutină, situațiile complexe pot necesita în continuare intervenție umană. Ca urmare, multe organizații adoptă modele hibride, în care sistemele IA gestionează interacțiunile inițiale, în timp ce agenții umani preiau cazurile escalate sau complexe (Fu, Yang, & Han, 2021).

Deși tehnologiile IA oferă beneficii semnificative, implementarea lor introduce și provocări. O problemă importantă vizează acuratețea și fiabilitatea răspunsurilor generate de IA. În situațiile în care sistemele oferă informații incorecte, organizațiile se pot confrunta cu riscuri reputaționale și potențiale răspunderi juridice.

Limitările accesului la date reprezintă o altă provocare majoră. Performanța chatbotului depinde adesea de accesul la datele clienților și la informațiile interne. Totuși, reglementările privind confidențialitatea și

constrângerile tehnice pot limita capacitatea IA de a accesa date personalizate. Astfel, sistemele IA pot avea dificultăți în a oferi răspunsuri specifice contextului în situații care necesită cunoașterea detaliată a conturilor individuale.

Pe lângă provocările tehnice, organizațiile trebuie să ia în considerare aspectele etice și de reglementare. Reglementări precum GDPR impun cerințe stricte privind gestionarea datelor cu caracter personal. Companiile trebuie să se asigure că datele sunt procesate în conformitate cu cadrele legale relevante.

Aceste provocări subliniază importanța implementării tehnologiilor IA în cadrul unor structuri organizaționale atent proiectate. Adoptarea cu succes a IA necesită nu doar capacitate tehnologică, ci și mecanisme de guvernare adecvate, instruirea angajaților și practici riguroase de gestionare a datelor.

Deși cercetările existente demonstrează beneficiile potențiale ale IA în e-commerce, rămân câteva limitări în literatura actuală:

1. Majoritatea cercetărilor se concentrează pe organizații mari sau cadre teoretice, în timp ce puține studii examinează implementări reale în IMM-uri, care operează sub constrângeri de resurse diferite.
2. Studiile existente se bazează adesea pe discuții conceptuale sau sondaje, mai degrabă decât pe date de performanță operațională. Există dovezi empirice limitate care să compare indicatori măsurabili înainte și după implementarea sistemelor IA.
3. Cercetarea se concentrează adesea pe performanța tehnologică, ignorând implicațiile mai largi de business, cum ar fi eficiența costurilor, scalabilitatea și riscurile asociate răspunsurilor automate în contextul IMM-urilor.

Pentru a aborda aceste lacune, acest studiu oferă o analiză empirică comparativă a performanței înainte și după implementarea unui chatbot IA într-un IMM e-commerce B2C, analizând metrici operaționale precum timpii de răspuns, durata conversațiilor, interacțiunile ratate și costurile de asistență.

3. Metodologia cercetării

Acest studiu adoptă un design de studiu de caz cvasi-experimental pentru a evalua impactul implementării unui chatbot bazat pe Inteligență Artificială (IA) asupra operațiunilor de asistență pentru clienți în cadrul unei Întreprinderi Mici și Mijlocii (IMM). A fost selectată o abordare cvasi-experimentală deoarece intervenția — introducerea unui chatbot IA — a avut loc într-un mediu operațional real, unde controlul experimental randomizat nu a fost fezabil.

Designul cercetării urmează un cadru comparativ de tip „înainte și după”, analizând metricile de performanță ale suportului pentru clienți în două perioade de timp comparabile: o perioadă de referință în care asistența a fost oferită exclusiv de un specialist uman (martie 2023) și o perioadă post-implementare, după desfășurarea chatbotului IA (martie 2024). Prin compararea acestor două perioade, studiul își propune să identifice diferențele măsurabile în performanța operațională atribuibile implementării asistenței bazate pe IA.

Cercetarea bazată pe studiu de caz este deosebit de adecvată pentru investigarea tehnologiilor emergente în contexte organizaționale reale, deoarece permite cercetătorilor să examineze în detaliu procesele operaționale și rezultatele de performanță. În contextul IMM-urilor, unde seturile de date experimentale la scară largă sunt adesea indisponibile, studiile de caz oferă perspective valoroase asupra implicațiilor practice ale inovației tehnologice.

Studiul empiric a fost realizat în cadrul unui IMM de comerț electronic B2C, specializat în produse educaționale digitale, mai exact cursuri online. Compania operează exclusiv prin canale digitale și menține o bază de utilizatori de aproximativ **11.000 de utilizatori înregistrați**.

Interacțiunile de asistență pentru clienți au loc în principal printr-o interfață de chat integrată în website, care permite utilizatorilor să contacteze compania în timpul procesului de achiziție sau atunci când accesează produsele digitale. Deoarece compania oferă cursuri online programate, cererea de asistență tinde să crească în perioadele în care cursurile sunt active sau se apropie de datele de începere.

Organizația a fost selectată pentru studiu deoarece a implementat recent un chatbot alimentat de IA pentru operațiunile de suport. Această implementare a creat oportunitatea de a compara performanța operațională înainte și după introducerea asistenței IA în cadrul aceluiași mediu organizațional.

Compania a implementat o soluție de asistență bazată pe chatbot utilizând o platformă de tip Software-as-a-Service (SaaS) (tawk.to). Această soluție a fost selectată în principal datorită accesibilității financiare și ușurinței de integrare cu infrastructura existentă a site-ului web.

Spre deosebire de marile întreprinderi care pot dezvolta sisteme IA proprii, IMM-urile se bazează adesea pe platforme SaaS pentru a accesa funcționalități IA fără costuri substanțiale de dezvoltare. Sistemul de chatbot permite interacțiunea automatizată cu vizitatorii site-ului prin conversații în limbaj natural și este capabil să răspundă la întrebări frecvente, să ofere informații despre produse și să asiste utilizatorii în navigarea pe site.

Asistentul IA utilizat în acest studiu a fost numit „**Mihai**”.

Chatbotul a fost antrenat folosind mai multe surse de informații, inclusiv:

- Conversații istorice de asistență pentru clienți;
- Conținut public de pe site-ul web;
- Documentația bazei de cunoștințe interne;
- Corecții manuale și instruire supravegheată.

Procesul de instruire a implicat categorisirea solicitărilor anterioare ale clienților și introducerea acestor informații în baza de cunoștințe a chatbotului. În faza inițială de implementare, răspunsurile incorecte au fost corectate manual și adăugate la setul de date de antrenare pentru a îmbunătăți performanța.

Pentru a reduce riscurile potențiale asociate cu răspunsurile automate incorecte, au fost implementați declanșatori de escaladare. Aceștia transferau automat conversațiile către un specialist uman în cazurile care implicau:

- Probleme de facturare;
- Cereri directe pentru asistență umană;
- Solicitări complexe sau sensibile.

Această abordare hibridă a asigurat utilizarea răspunsurilor automate în principal pentru solicitările de rutină, menținând în același timp supravegherea umană pentru interacțiunile critice.

Datele pentru studiu au fost colectate din două surse primare:

1. Înregistrările de asistență din martie 2023, când toate interacțiunile erau gestionate de un specialist uman.
2. Jurnalele de interacțiune ale chatbotului din martie 2024, după implementarea acestuia.

Aceste două seturi de date oferă o comparație naturală între operațiunile de asistență conduse de om și cele asistate de IA în cadrul aceleiași companii.

Analiza se concentrează pe activitatea din aceeași perioadă sezonieră (luna martie) în ambii ani, pentru a reduce influența variațiilor sezoniere ale cererii clienților.

Tabelul 1. Setul de date utilizat în analiză

	Set de date	Măsurare	
	Timpi de răspuns chat	Timp	cel mai scurt timp de răspuns timp mediu de răspuns cel mai lung timp de răspuns
	Durată chat	Timp	cea mai scurtă durată a conversației durata medie a conversației cea mai lungă durată a conversației timpul total petrecut în interacțiunile cu clienții
	Interacțiuni cu clienții	Număr	Clienți care au primit asistență
	Conversații ratate	Număr	Solicitări de asistență pentru clienți care nu au primit răspuns.
	Acuratețea răspunsurilor chatbotului	Procentaj	Foarte greșit – răspuns incorrect sau eronat Parțial – răspuns parțial corect Bun – răspuns în mare parte corect Perfect – răspuns complet exact
	Costul operațional al asistenței pentru clienți	Unitate monetară	Costul implementării

Un subset de 65 de interacțiuni ale chatbotului a fost revizuit manual pentru a evalua calitatea și acuratețea răspunsurilor generate de IA.

Pentru a evalua impactul implementării chatbotului IA, au fost analizați mai mulți indicatori de performanță operațională. Timpul de răspuns este un indicator critic al promptitudinii serviciului clienți în mediile de comerț electronic. Durata conversației reprezintă timpul total necesar pentru a rezolva solicitarea unui client. Duratele mai scurte ale conversațiilor pot indica o eficiență mai mare în rezolvarea problemelor clienților. Conversațiile ratate se referă la solicitările de asistență pentru clienți care nu au primit răspuns. Un număr mare de conversații ratate indică o capacitate de asistență insuficientă și poate afecta negativ satisfacția clienților. Studiul evaluează, de asemenea, costul financiar al diferitelor modele de asistență pentru clienți. Comparațiile de costuri sunt utilizate pentru a estima potențialele beneficii financiare asociate cu adoptarea IA. Pentru a evalua performanța chatbotului, a fost efectuată o evaluare manuală a calității răspunsurilor IA. Acest lucru a permis cercetătorilor să evalueze atât acuratețea, cât și limitările chatbotului în interacțiunile din lumea reală.

Studiul utilizează o analiză cantitativă comparativă pentru a evalua diferențele dintre operațiunile de asistență clienți gestionate de oameni și cele susținute de IA. Indicatorii de performanță operațională din martie 2023 și martie 2024 au fost comparați folosind analiza statistică descriptivă, inclusiv valorile medii, intervalele și distribuțiile de frecvență. În plus față de statistica descriptivă, a fost efectuată o analiză comparativă pentru a identifica diferențele dintre indicatorii cheie de performanță. De asemenea, a fost realizată o analiză calitativă prin examinarea manuală a conversațiilor chatbotului pentru a identifica tipare în acuratețea răspunsurilor IA și sursele comune de eroare. Toate datele privind interacțiunea cu clienții utilizate în studiu au fost anonimizate pentru a asigura conformitatea cu cerințele privind confidențialitatea și protecția datelor.

4. Rezultate și analiza datelor

Scopul analizei empirice este de a evalua efectele operaționale și financiare ale introducerii unui chatbot IA în sistemul de asistență pentru clienți al unui IMM din sectorul e-commerce B2C. Analiza compară două perioade de observare: martie 2023, când asistența pentru clienți a fost

furnizată exclusiv de un specialist uman, și martie 2024, după implementarea chatbotului IA. Prin examinarea unor intervale de timp comparabile, studiul urmărește să identifice schimbări măsurabile în promptitudinea serviciului, eficiența operațională și structura costurilor asociate cu introducerea asistenței automatizate.

Caracteristicile setului de date sunt rezumate în Tabelul 2. În perioada de studiu, IMM-ul a înregistrat o creștere moderată a bazei de clienți. Numărul potențial de clienți a crescut de la aproximativ 1.300 în 2023 la aproximativ 2.000 în 2024. În ciuda volumului mai mare de clienți din a doua perioadă, introducerea chatbotului IA a fost asociată cu o îmbunătățire a performanței pentru mai mulți indicatori cheie ai asistenței pentru clienți.

Tabelul 2. Caracteristicile setului de date

Parametru	Suport uman	Suport Chatbot IA
Anul observării	2023	2024
Clienți potențiali	1300	2000
Perioadă de instruire	2 luni	2 săptămâni
Disponibilitatea asistenței	Program de lucru limitat	24/7
Canal de interacțiune cu clienții	Chat pe website	Chat pe website

Una dintre cele mai notabile diferențe între cele două modele de asistență vizează timpul de răspuns. În cadrul operațiunilor de servicii pentru clienți, viteza de răspuns este un factor determinant critic al satisfacției utilizatorilor, în special în mediile de comerț digital unde consumatorii se așteaptă la un feedback imediat.

Comparația empirică relevă o reducere substanțială a timpilor de răspuns după implementarea chatbotului IA. În timp ce timpii de răspuns ai asistenței umane în 2023 au variat de la aproximativ 20 de secunde la peste trei minute, în funcție de volumul de muncă și disponibilitate, chatbotul IA în 2024 a răspuns aproape instantaneu în majoritatea cazurilor.

Tabelul 3 rezumă indicatorii de performanță comparativi pentru cele două sisteme de asistență.

Tabelul 3. Indicatori de performanță comparativi

Indicator	Asistență umană (2023)	Chatbot IA (2024)
Timp mediu de răspuns	20–220 secunde	3–19 secunde
Durată medie a conversației	229–950 secunde	19–354 secunde
Total de conversații pierdute	Mai multe apariții	0
Disponibilitatea serviciului	Ore de lucru	24/7

Reducerea timpului de răspuns reprezintă una dintre cele mai semnificative îmbunătățiri operaționale observate în setul de date. Pe baza valorilor medii raportate în perioadele de observare, timpul mediu estimat de răspuns a scăzut de la aproximativ 120 de secunde în cazul asistenței gestionate de om, la aproximativ 6 secunde atunci când a fost utilizat chatbotul IA. Amploarea acestei îmbunătățiri poate fi exprimată prin următorul indicator de eficiență:

$$\text{Îmbunătățirea eficienței} = \frac{RT_{uman} - RT_{IA}}{RT_{uman}} \times 100$$

Folosind valorile medii observate, calculul sugerează că chatbot-ul bazat pe IA a redus timpii de răspuns cu aproximativ 95%. Acest rezultat evidențiază capacitatea sistemelor automatizate de a oferi răspunsuri aproape instantanee la solicitările clienților, o performanță dificil de atins prin operațiuni de asistență clienți exclusiv umane.

Un alt indicator important al performanței operaționale este durata conversației, care reflectă timpul necesar pentru a rezolva problemele clienților. În mediul de asistență gestionat de oameni, conversațiile durau adesea câteva minute, cu durate medii variind de la aproximativ patru minute la peste cincisprezece minute, în funcție de complexitatea solicitării. În schimb, interacțiunile gestionate de chatbot-ul IA au tins să fie semnificativ mai scurte, în special pentru întrebările de rutină, cum ar fi problemele de autentificare, solicitările de acces la cursuri sau informațiile despre produse.

Statisticile comparative prezentate în Tabelul 4 ilustrează această diferență mai clar.

Tabelul 4. Compararea duratei conversațiilor

Statistică	Asistență umană	Chatbot IA
Durata minimă	229 sec	19 sec
Durata medie	540 sec	140 sec
Durata maximă	950 sec	354 sec

Reducerea duratei medii a conversațiilor sugerează că sistemele automatizate sunt deosebit de eficiente în gestionarea solicitărilor de rutină ale clienților. Deoarece chatbot-urile pot extrage instantaneu informații predefinite din baza de date, acestea rezolvă adesea problemele comune mai

rapid decât agenții umani, care trebuie să analizeze manual întrebările clienților și să formuleze răspunsuri. Timpii de interacțiune mai scurți permit, de asemenea, sistemului să gestioneze un volum mai mare de conversații simultane.

O îmbunătățire suplimentară observată în date se referă la eliminarea conversațiilor pierdute. În perioada asistenței gestionate de oameni, solicitările clienților rămâneau ocazional fără răspuns atunci când mai mulți utilizatori inițiau conversații simultan sau când specialistul de suport era temporar indisponibil. În schimb, chatbot-ul IA a reușit să răspundă la toate solicitările primite datorită capacității sale de a gestiona mai multe conversații în același timp. Ca urmare, nu au fost înregistrate conversații pierdute în perioada de observare asistată de IA.

Pe lângă îmbunătățirile operaționale, introducerea chatbot-ului IA a produs efecte financiare semnificative. Structura costurilor celor trei modele de asistență clienți luate în considerare în acest studiu — chatbot IA, asistență umană internă și servicii de asistență externalizate — este prezentată în Tabelul 5.

Tabelul 5. Compararea costurilor de asistență clienți

Model de asistență	Cost lunar	Disponibilitate
Chatbot-ul IA	\$20	24/7
Specialist suport intern	\$1,100	Ore de lucru
Asistență externalizată	\$1/oră	24/7

Comparația indică o diferență substanțială între costurile operaționale ale sistemelor de asistență automatizate și cele bazate pe factorul uman. În timp ce chatbot-ul IA funcționează la un cost lunar de aproximativ 20\$, menținerea unui specialist în asistență umană cu normă întreagă costă aproximativ 1.100\$ pe lună. Economii lunare rezultate pot fi exprimate astfel:

$$\text{Economii de costuri} = \text{CostUman} - \text{Cost\{IA\}}$$

$$\text{Economii de costuri} = 1100 - 20$$

$$\text{Economii de costuri} = 1080$$

Acest calcul sugerează că adoptarea chatbot-ului IA ar putea reduce cheltuielile cu asistența clienților cu aproximativ 1.080\$ pe lună. Pentru IMM-urile cu resurse limitate, astfel de economii reprezintă o oportunitate

semnificativă de a realoca resursele financiare către alte activități strategice, cum ar fi marketingul, dezvoltarea de produse sau achiziția de clienți.

Dincolo de eficiența operațională și economiile de costuri, studiul a evaluat și calitatea răspunsurilor generate de IA. O analiză manuală a 65 de interacțiuni ale chatbot-ului a fost efectuată pentru a evalua acuratețea sistemului în situații reale de asistență clienți. Fiecare răspuns a fost clasificat într-unul dintre cele patru niveluri de calitate: foarte greșit, parțial, bun sau perfect. Rezultatele acestei clasificări sunt prezentate în Tabelul 6.

Tabelul 6. Evaluarea calității răspunsurilor IA

Categorie răspuns	Număr	Procentaj
Foarte greșit	7	10.8%
Parțial	5	7.7%
Bine	11	16.9%
Perfect	42	64.6%

Rezultatele indică faptul că majoritatea răspunsurilor chatbot-ului au fost corecte sau de o acuratețe ridicată. Mai exact, 64,6% dintre răspunsuri au fost clasificate ca fiind perfecte, în timp ce un procent suplimentar de 16,9% a fost clasificat ca fiind bun. Împreună, aceste categorii reprezintă aproximativ 81% din totalul răspunsurilor evaluate.

Răspunsurile incorecte identificate în setul de date au fost asociate în principal cu situații care necesitau acces la date personalizate ale utilizatorilor, cum ar fi starea abonamentului sau informații specifice contului. Deoarece chatbot-ul nu a fost integrat direct cu baza de date internă a clienților companiei, acesta a oferit ocazional răspunsuri incomplete sau inexacte atunci când a răspuns la întrebări referitoare la conturile individuale de utilizator. Aceste limitări subliniază importanța integrării sistemului și a accesului la date contextuale în îmbunătățirea performanței sistemelor de asistență clienți bazate pe IA.

În ansamblu, rezultatele empirice sugerează că introducerea chatbot-ului IA a îmbunătățit semnificativ promptitudinea asistenței clienți, a redus costurile operaționale și a sporit scalabilitatea operațiunilor de servicii clienți ale IMM-ului. În același timp, constatările demonstrează, de asemenea, că sistemele automatizate rămân dependente de calitatea datelor de instruire și de accesul la informații organizaționale relevante, indicând faptul că modelele de servicii hibride om-IA pot reprezenta cea mai eficientă configurație pentru multe IMM-uri.

5. Discuții

Rezultatele acestui studiu oferă dovezi empirice conform cărora integrarea inteligenței artificiale în operațiunile de asistență clienți poate îmbunătăți substanțial eficiența și accesibilitatea furnizării serviciilor în cadrul firmelor mici și mijlocii de e-commerce. Îmbunătățirile observate în timpii de răspuns, durata conversațiilor și disponibilitatea serviciului demonstrează că până și implementările IA relativ simple pot transforma semnificativ modul în care IMM-urile interacționează cu clienții în mediile digitale.

Una dintre cele mai notabile constatări vizează reducerea dramatică a timpilor de răspuns în urma introducerii chatbot-ului IA. Analiza empirică arată că chatbot-ul a răspuns constant în câteva secunde, în timp ce asistența umană a necesitat adesea timp de așteptare substanțial mai mari. Această îmbunătățire abordează direct unul dintre cei mai critici factori determinanți ai satisfacției clienților în mediile online — imediatitatea. Cercetările anterioare subliniază că promptitudinea este o dimensiune centrală a calității serviciilor în contextele de e-commerce (Jiang et al., 2015). Rezultatele acestui studiu consolidează această perspectivă, demonstrând că sistemele IA sunt capabile să ofere un nivel de receptivitate dificil de atins prin structuri de suport exclusiv umane. Pentru IMM-urile care operează pe piețe digitale extrem de competitive, această capacitate de a oferi răspunsuri imediate poate reprezenta un avantaj competitiv semnificativ.

Un alt rezultat important vizează eliminarea conversațiilor pierdute în perioada asistată de IA. Interacțiunile pierdute cu clienții reprezintă oportunități ratate de implicare și de generare de venituri potențiale. În modelul de asistență gestionat de oameni observat în 2023, conversațiile pierdute apăreau în perioadele de vârf ale cererii, când specialistul de suport nu putea gestiona mai multe solicitări simultane. Introducerea chatbot-ului IA a eliminat eficient această constrângere, permițând sistemului să gestioneze numeroase conversații în același timp. Această constatare evidențiază avantajul scalabilității sistemelor IA și susține cercetările anterioare care sugerează că IA conversațională poate extinde semnificativ capacitatea de servicii a organizațiilor fără a necesita creșteri proporționale ale personalului (Adam et al., 2021) (Chau et al., 2025).

Pe lângă îmbunătățirile performanței operaționale, studiul demonstrează și implicații financiare substanțiale ale adoptării IA pentru IMM-uri. Compararea modelelor de asistență clienți dezvăluie că chatbot-ul IA funcționează la o fracțiune din costul asistenței umane. Pentru IMM-urile cu resurse limitate, economiile lunare observate în acest studiu reprezintă o realocare semnificativă a resurselor financiare. Aceste economii pot fi reinvestite în alte activități strategice, cum ar fi marketingul, dezvoltarea de produse sau achiziția de clienți. În acest sens, adoptarea IA poate contribui nu doar la eficiența operațională, ci și la o flexibilitate strategică mai largă în cadrul firmelor mici.

Constatările contribuie, de asemenea, la literatura tot mai bogată despre transformarea digitală în IMM-uri. Modelele tradiționale de adopție tehnologică presupun adesea că tehnologiile avansate necesită investiții financiare semnificative și expertiză tehnică. Cu toate acestea, cazul examinat în acest studiu ilustrează faptul că soluțiile IA accesibile de tip Software-as-a-Service (SaaS) permit IMM-urilor să adopte capacități avansate fără o infrastructură tehnologică substanțială. Acest lucru susține argumentul că tehnologiile IA democratizează tot mai mult accesul la instrumente digitale sofisticate, permițând firmelor mai mici să concureze mai eficient cu întreprinderile mari în gestionarea experienței clienților.

În același timp, rezultatele evidențiază limitări importante în capacitățile actuale ale sistemelor de asistență clienți bazate pe IA. Analiza manuală a răspunsurilor chatbot-ului a dezvăluit că o parte din răspunsuri au fost fie parțial corecte, fie incorecte, în principal din cauza lipsei accesului sistemului la informații personalizate despre clienți. Aceste constatări sugerează că eficacitatea chatbot-urilor IA depinde în mare măsură de calitatea datelor de instruire și de gradul de integrare cu sistemele informatice interne. Fără acces la date contextuale relevante, sistemele IA pot întâmpina dificultăți în a oferi răspunsuri precise la întrebări complexe sau personalizate. Această limitare indică faptul că chatbot-urile IA sunt în prezent cele mai eficiente atunci când sunt utilizate pentru a aborda solicitări de rutină, mai degrabă decât probleme de client extrem de individualizate.

Aceste observații consolidează perspectiva emergentă conform căreia cele mai eficiente structuri de asistență clienți vor implica probabil modele de colaborare hibridă om-IA. În astfel de sisteme, tehnologiile IA gestionează interacțiunile repetitive și de volum mare, în timp ce agenții

umani gestionează cazurile escaladate care necesită înțelegere contextuală, empatie sau luarea unor decizii complexe. În loc să înlocuiască complet munca umană, IA pare să reconfigureze rolul agenților umani de asistență, mutându-le atenția către sarcini cu valoare adăugată mai mare. Această transformare se aliniază cu discuțiile mai largi din literatură referitoare la complementaritatea dintre inteligența artificială și capacitățile umane în mediile de servicii.

Din punct de vedere teoretic, constatările contribuie, de asemenea, la discuțiile în curs despre natura în schimbare a calității serviciilor în mediile digitale. Cadrele tradiționale de calitate a serviciilor pun accent pe interacțiunea umană, empatie și comunicare personalizată ca factori cheie ai satisfacției clienților. Cu toate acestea, rezultatele acestui studiu sugerează că promptitudinea tehnologică – în special capacitatea de a oferi un serviciu instantaneu și disponibil continuu – a devenit o dimensiune tot mai importantă a calității percepute a serviciilor în comerțul digital. În acest sens, sistemele de asistență clienți bazate pe IA ar putea remodela modul în care calitatea serviciilor este conceptualizată în contextele online.

În cele din urmă, studiul evidențiază câteva implicații strategice pentru IMM-urile care iau în considerare adoptarea IA. Dovezile empirice sugerează că până și implementările IA relativ modeste pot produce îmbunătățiri substanțiale în promptitudinea serviciului, eficiența operațională și structura costurilor. Cu toate acestea, implementarea de succes necesită mai mult decât simpla desfășurare a tehnologiei. Firmele trebuie să investească, de asemenea, în practici de gestionare a datelor, dezvoltarea bazei de cunoștințe și monitorizarea continuă a răspunsurilor generate de IA. Fără date de instruire adecvate și supraveghere a sistemului, eficacitatea soluțiilor IA poate fi limitată semnificativ.

Luată împreună, rezultatele acestui studiu ilustrează atât oportunitățile, cât și provocările asociate cu adoptarea IA în operațiunile de asistență clienți ale IMM-urilor. Tehnologiile IA oferă un potențial considerabil pentru îmbunătățirea eficienței și scalabilității serviciilor, dar integrarea lor reușită depinde de pregătirea organizațională, infrastructura de date și proiectarea atentă a proceselor de interacțiune om-IA.

6. Limitările studiului

Deși rezultatele acestei cercetări oferă perspective valoroase asupra rolului inteligenței artificiale în operațiunile de asistență clienți ale IMM-urilor, trebuie recunoscute câteva limitări.

În primul rând, analiza empirică se bazează pe un singur studiu de caz care implică un IMM de e-commerce de tip B2C ce operează în sectorul educației digitale. Deși cazul oferă o examinare detaliată, în condiții reale, a implementării IA, constatările pot să nu fie direct generalizabile la toate IMM-urile sau la firmele care activează în industrii diferite. Structurile de asistență clienți, complexitatea produselor și modelele de interacțiune cu clienții pot varia semnificativ de la un sector la altul, ceea ce poate influența performanța și eficacitatea sistemelor de suport bazate pe IA. Prin urmare, cercetările viitoare ar putea extinde domeniul empiric prin examinarea mai multor IMM-uri din industrii diferite, pentru a spori validitatea externă a constatărilor.

În al doilea rând, orizontul temporal al analizei a fost relativ limitat. Chatbot-ul a fost instruit timp de aproximativ două săptămâni înainte de implementare și evaluat pe o perioadă scurtă de observare. Sistemele de inteligență artificială se îmbunătățesc, de regulă, prin învățare continuă și rafinare iterativă, ceea ce înseamnă că perioade mai lungi de observare pot dezvălui îmbunătățiri suplimentare în ceea ce privește acuratețea, eficiența și calitatea interacțiunii cu clienții. Studiile longitudinale care examinează performanța chatbot-urilor IA pe perioade extinse ar oferi, așadar, perspective valoroase asupra modului în care astfel de sisteme evoluează în timp în mediile IMM-urilor.

În al treilea rând, o limitare cheie care a afectat performanța chatbot-ului a fost accesul său restricționat la datele personale ale utilizatorilor. Din motive de confidențialitate și din cauza constrângerilor de arhitectură a sistemului, asistentul IA nu a putut accesa anumite informații specifice contului, ceea ce a dus ocazional la răspunsuri incomplete sau inexacte. Această limitare reflectă o provocare comună în implementările IA din lumea reală, unde organizațiile trebuie să echilibreze capacitatea tehnologică cu cerințele de confidențialitate a datelor și conformitatea cu reglementările. Cercetările viitoare ar putea explora modul în care o integrare mai profundă între

sistemele IA și bazele de date interne afectează acuratețea chatbot-ului, satisfacția clienților și eficacitatea generală a serviciului.

În cele din urmă, designul de cercetare cvasi-experimental adoptat în acest studiu nu permite un control experimental deplin asupra variabilelor externe. Deși analiza compară perioade identice din ani consecutivi pentru a minimiza efectele sezoniere, alți factori contextuali – cum ar fi schimbările în comportamentul clienților, strategiile de marketing sau ofertele de produse – ar fi putut influența dinamica asistenței clienților între cele două perioade. Deși abordarea comparativă oferă perspective semnificative asupra schimbărilor operaționale asociate cu implementarea IA, cercetările viitoare care utilizează designuri experimentale controlate sau seturi de date mai mari ar putea consolida și mai mult deducția cauzală.

În ciuda acestor limitări, studiul de caz oferă dovezi empirice valoroase privind implicațiile operaționale și financiare ale adoptării chatbot-urilor IA în IMM-uri și oferă o bază pentru cercetările viitoare care vor explora modelele de servicii clienți bazate pe IA.

7. Concluzii

Digitalizarea rapidă a comerțului a transformat fundamental așteptările față de sistemele de asistență clienți, în special în mediile de e-commerce unde imediatitatea, accesibilitatea și eficiența sunt factori critici ai satisfacției clienților. Pentru întreprinderile mici și mijlocii, îndeplinirea acestor așteptări poate fi o provocare din cauza resurselor umane și financiare limitate. În acest context, tehnologiile de inteligență artificială — în special IA conversațională — oferă noi oportunități de a spori capacitățile serviciului clienți, menținând în același timp eficiența operațională.

Acest studiu a examinat implementarea unui chatbot bazat pe IA în cadrul unui IMM de e-commerce B2C și a evaluat impactul acestuia asupra operațiunilor de asistență clienți folosind un design de cercetare cvasi-experimental de tip înainte-și-după. Constatările empirice demonstrează că introducerea chatbot-ului IA a produs îmbunătățiri semnificative în mai mulți indicatori operaționali cheie. Timpii de răspuns au fost reduși dramatic, conversațiile pierdute au fost eliminate, iar solicitările clienților au fost gestionate mai eficient prin răspunsuri automatizate. În același timp,

compararea costurilor a scos la iveală beneficii financiare substanțiale, sistemul IA funcționând la o fracțiune din costul modelelor tradiționale de asistență bazate pe factorul uman.

Dincolo de îmbunătățirile operaționale, studiul evidențiază implicațiile strategice ale adoptării IA pentru IMM-urile care operează pe piețele digitale. Permițând răspunsuri instantanee și o disponibilitate continuă a serviciului, chatbot-urile IA permit firmelor mici să ofere niveluri de servicii comparabile cu cele oferite de organizații mult mai mari. În acest sens, tehnologiile IA pot reduce dezavantajele structurale cu care se confruntă tradițional IMM-urile, permițându-le să concureze mai eficient în gestionarea experienței clienților.

Cu toate acestea, constatările ilustrează, de asemenea, că sistemele IA nu sunt lipsite de limitări. Inexactitățile observate în anumite răspunsuri ale chatbot-ului demonstrează că eficacitatea IA conversațională este strâns legată de calitatea datelor de instruire și de gradul de integrare cu sistemele informatice organizaționale. Fără un acces suficient la date contextuale sau personalizate, sistemele IA pot întâmpina dificultăți în abordarea cererilor complexe sau individualizate ale clienților. Aceste limitări sugerează că sistemele de asistență clienți bazate pe IA sunt cele mai eficiente atunci când sunt implementate în cadrul unor modele de servicii hibride om-IA, unde sistemele automatizate gestionează solicitările de rutină, în timp ce agenții umani se ocupă de interacțiunile complexe care necesită discernământ contextual și empatie.

Dintr-o perspectivă mai largă, rezultatele acestei cercetări contribuie la literatura în creștere privind transformarea digitală și adoptarea IA în IMM-uri, oferind dovezi empirice ale rezultatelor operaționale și financiare tangibile ale implementării chatbot-urilor. În timp ce multe studii discută potențialul teoretic al inteligenței artificiale în serviciul clienți, relativ puține oferă analize comparative din lumea reală ale performanței înainte și după implementarea IA. Prin examinarea unor indicatori operaționali măsurabili într-un mediu real de IMM, acest studiu ajută la reducerea acestui decalaj.

Cercetările viitoare ar putea dezvolta aceste constatări prin extinderea domeniului empiric pentru a include mai multe organizații, perioade de observare mai lungi și indicatori de performanță suplimentari, cum ar fi satisfacția clienților, retenția acestora sau ratele de conversie. O astfel de cercetare ar contribui la o înțelegere mai cuprinzătoare a impactului strategic pe termen lung al adoptării IA în sistemele de asistență clienți ale IMM-urilor.

În ansamblu, rezultatele sugerează că inteligența artificială are potențialul de a remodela fundamental operațiunile de asistență clienți în IMM-uri prin îmbunătățirea promptitudinii, creșterea scalabilității și reducerea costurilor operaționale. Atunci când sunt implementate strategic și susținute de o infrastructură de date adecvată și de supraveghere umană, sistemele de servicii clienți bazate pe IA pot deveni un instrument puternic pentru creșterea competitivității în peisajul tot mai exigent al comerțului digital.

Bibliografie

1. Adam, M., Wessel, M., & Benlian, A. (2021). AI-based chatbots in customer service and their effects on user compliance. *Electronic Markets*, 31(2), 427-445. doi:10.1007/s12525-020-00414-7
2. Alasa, D. K., Hossain, D., Jiyane, G., Sarwer, M. H., & Saha, T. R. (2025). AI-Driven Personalization in E-Commerce:
3. The Case of Amazon and Shopify’s Impact on Consumer Behavior. *Voice of the Publisher*, 11(01), 104-116. doi:10.4236/vp.2025.111009
4. Chau, H. K. L., Ngo, T. T. A., Bui, C. T., & Tran, N. P. N. (2025). Human-AI interaction in E-Commerce: The impact of AI-powered customer service on user experience and decision-making. *Computers in Human Behavior Reports*, 19, 100725. doi: <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2025.100725>
5. Fu, Y., Yang, M., & Han, D. (2021). Interactive Marketing E-Commerce Recommendation System Driven by Big Data Technology. *Scientific Programming*, 2021(1), 3873059. doi:<https://doi.org/10.1155/2021/3873059>
6. Jiang, L., Jun, M., & Yang, Z. (2015). Customer-Perceived Value and Loyalty: How Do Key Service Quality Dimensions Matter in the Context of B2C E-Commerce? *Service Business*. doi:10.1007/s11628-015-0269-y
7. Mariani, M. M., Hashemi, N., & Wirtz, J. (2023). Artificial intelligence empowered conversational agents: A systematic literature review and research agenda. *Journal of Business Research*, 161, 113838. doi:<https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2023.113838>
8. Mathagu, S. (2024). Artificial intelligence in Small and Medium Enterprises – An Empirical Analysis of Critical Factors. *Premier Journal of Science*, 1. doi:10.70389/pjs.100009
9. Odeyemi, O. (2024). AI in E-Commerce: Reviewing Developments in the USA and Their Global Influence. *International Journal of Science and Research Archive*. doi:10.30574/ijrsra.2024.11.1.0232

10. PwC. (2023). *Global Consumer Insights Pulse Survey* Retrieved from <https://www.pwc.com/gx/en/industries/consumer-markets/consumer-insights-survey.html>
11. Rashid, A. B., & Kausik, M. D. A. K. (2024). AI revolutionizing industries worldwide: A comprehensive overview of its diverse applications. *Hybrid Advances*, 7, 100277. doi:<https://doi.org/10.1016/j.hybadv.2024.100277>
12. Wang, Y. (2025). The Application of Artificial Intelligence in E-Commerce Media Operations. In *Proceedings of the 2024 6th Management Science Informatization and Economic Innovation Development Conference (MSIEID 2024)* (pp. 537-547).

Integrare europeană și constituționalism contemporan

LAURA PURDEA

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Lucrarea explorează relația complexă dintre integrarea europeană și constituționalismul contemporan, punând accentul pe echilibrul dinamic dintre suveranitatea națională și guvernanta supranațională. Pornind de la premisa că Uniunea Europeană reprezintă nu doar un proiect economic și politic, ci și unul constituțional, analiza evidențiază modul în care principiile democrației, statului de drept și protecției drepturilor fundamentale evoluează într-un sistem de guvernanta pe mai multe niveluri. Prin examinarea transformărilor normative și instituționale, se evidențiază modul în care identitățile constituționale ale statelor membre se adaptează la ordinea juridică comună europeană, contribuind în același timp la consolidarea unei culturi constituționale comune. De asemenea, sunt avute în vedere provocările aduse de crizele recente – politice, sociale și economice care testează reziliența modelului constituțional european și invită la o reflecție reînnoită asupra sensului suveranității și legitimității în spațiul european contemporan.

Cuvinte-cheie: *constituționalism, integrare europeană, suveranitate, stat de drept, Uniunea Europeană.*

Clasificare J.E.L.: K10, K33

1. Introducere

Procesul de integrare europeană a depășit de mult timp granițele unei simple cooperări economice, transformându-se într-un veritabil ecosistem constituțional supranațional. Această metamorfoză a generat o presiune

constantă asupra conceptelor clasice de suveranitate și ierarhie normativă. În prezent, la nivelul anului 2025, constituționalismul contemporan nu mai poate fi analizat exclusiv prin prisma textelor fundamentale naționale, ci necesită o abordare integrată, care să includă tratatele și jurisprudența Uniunii Europene. Prezenta lucrare își propune să analizeze tensiunile și convergențele dintre ordinea juridică a UE și constituțiile naționale, cu un focus special pe poziția României comparativ cu alte state membre. Obiectivul central este de a demonstra că evoluția recentă (2020-2025) a marcat trecerea de la un dialog pur judiciar la o „condiționalitate economică” a valorilor constituționale, unde PNRR a jucat un rol decisiv. Din punct de vedere metodologic, cercetarea îmbină analiza hermeneutică a textelor legislative cu studiul comparativ al jurisprudenței. Se va examina divergența dintre abordarea Tribunalului Constituțional Federal German, criza statului de drept din Polonia și răspunsul specific al Curții Constituționale a României. De asemenea, lucrarea inovează prin introducerea unei perspective sociologice asupra magistraturii și o analiză tehnică a procedurilor de infringement care au forțat alinierea legislativă.

2. Cadrul teoretic: dilema identității

2.1. De la primat la identitate: o schimbare normativă

Principiul priorității dreptului UE, stabilit jurisprudențial încă din cauza *Costa c. ENEL* (1964), rămâne piatra de temelie a construcției europene. Fără acesta, uniformitatea aplicării dreptului uniunii ar fi iluzorie. Totuși, constituționalismul național a păstrat rezerve constante, considerând că transferul de competențe către UE nu echivalează cu un transfer de suveranitate absolută.

2.2. Conceptul de „identitate constituțională” în dreptul UE

Articolul 4 alin. (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) impune Uniunii obligația de a respecta identitatea națională a statelor membre. Inițial conceput ca o clauză de salvagardare culturală, acest articol a fost reinterpretat de curțile constituționale naționale ca o „contralimită” (counter-limit) juridică. Transformat dintr-un scut defensiv într-o armă jurisdicțională, conceptul de identitate constituțională a devenit principalul

argument în refuzul aplicării unor hotărâri ale Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), generând un „pluralism constituțional” conflictual.

3. Analiză comparativă: România vs alte state membre

Pentru a înțelege specificul cazului românesc, este esențială o analiză comparativă cu alte jurisdicții care au contestat supremația dreptului UE.

3.1. Modelul german: ultra vires și competență (saga Weiss)

Tribunalul Constituțional Federal German (BVerfG) a generat un seism juridic prin decizia sa din 5 mai 2020 în cauza *Weiss* (PSPP). Instanța germană a statuat că Banca Centrală Europeană a acționat *ultra vires* (depășindu-și competențele). Specificul modelului german constă în natura argumentului: BVerfG nu a contestat valorile statului de drept (Art. 2 TUE), ci a invocat o problemă tehnică de delimitare a competențelor și principiul democratic. Deși conflictul a fost intens, acesta a rămas unul principial și procedural, Germania având o tradiție de cooperare loială cu CJUE.

3.2. Modelul polonez: sfidare sistemică

La polul opus, Tribunalul Constituțional din Polonia a adoptat în 2021 o poziție de ruptură totală, declarând neconstituționale articole esențiale din TUE (Art. 1 și 19) în măsura în care permit CJUE să verifice independența justiției. Modelul polonez s-a caracterizat printr-o negare sistemică a autorității europene și o politizare accentuată a curții constituționale, ducând la sancțiuni financiare zilnice record (1 milion de euro/zi).

3.3. Modelul românesc: rezistență selectivă și anticorupție

România s-a situat într-o zonă intermediară, dar cu o miză specifică: lupta împotriva corupției. Curtea Constituțională a României (CCR), prin Decizia nr. 390/2021 și cele ulterioare, a invocat identitatea constituțională (Art. 148 din Constituție) pentru a bloca aplicarea deciziilor CJUE care vizau desființarea Secției pentru Investigarea Infracțiunilor din Justiție (SIJ) sau

regimul prescripției. Spre deosebire de Germania, unde disputa era despre politică monetară, și de Polonia, unde era vorba de capturarea statului, în România disputa a vizat impunitatea *de facto* generată de anumite decizii CCR. Specificul românesc a constatat în utilizarea identității constituționale ca scut pentru menținerea unor structuri judiciare criticate de organismele europene, punând judecătorii ordinari în fața unor amenințări disciplinare directe.

4. Dimensiunea tehnică: proceduri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor și sancțiuni

Dincolo de teorie, integrarea constituțională a fost forțată prin mecanisme tehnice prevăzute de Tratat.

4.1. De la MCV la condiționalitatea privind statul de drept (2020–2025)

Comisia Europeană a schimbat strategia față de România, trecând de la monitorizarea politică prin MCV (ridicat formal, dar integrat în mecanismul general) la proceduri de infringement dure. În perioada 2021-2024, Comisia a deschis proceduri vizând nerespectarea hotărârii în cauza *Asociația Forumul Judecătorilor din România*. Argumentul tehnic a fost încălcarea principiului autonomiei dreptului Uniunii prin menținerea sancțiunilor disciplinare pentru magistrații care aplicau direct dreptul UE.

4.2. Mecanismul articolului 260 TFUE: amenințarea financiară

Punctul de cotitură l-a constituit riscul activării articolului 260 alin. (2) TFUE. Ministerul Justiției și Ministerul Finanțelor au realizat în 2024 evaluări de impact care arătau că România risca sume forfetare și penalități cu titlu cominatoriu de zeci de milioane de euro. Această perspectivă tehnică a „dezideologizat” dezbaterile. Legiuitorul român a înțeles că menținerea liniei dure a CCR devine nesustenabilă bugetar, ceea ce a dus la modificarea Legilor Justiției (Legea 303/2022 și amendamentele ulterioare) pentru a elimina abaterea disciplinară legată de nerespectarea deciziilor CCR, atunci când aceasta se face pentru a respecta dreptul UE.

5. Sociologia rezistenței judiciare

Constituționalismul nu trăiește doar în Monitorul Oficial, ci și în conștiința celor care îl aplică. O analiză sociologică a magistraturii române relevă tensiuni profunde.

5.1. Dilema magistratului: dublă loialitate

Judecătorul român s-a aflat într-o dilemă de dublă loialitate: față de instanța constituțională națională și față de instanța europeană. Sondajele interne și pozițiile asociațiilor profesionale au arătat o fractură în sistem. O parte a magistraturii a perceput aplicarea deciziei CJUE în cauza *RS* (C-430/21) ca pe o garanție a propriei independențe față de ingerințele politice locale. Altă parte a resimțit-o ca pe o sursă de insecuritate juridică, temându-se de represalii din partea Inspecției Judiciare.

5.2. Schimbarea generațională ca motor al integrării

Un factor determinant în rezolvarea crizei a fost schimbul de generații. Magistratii intrați în sistem post-aderare (după 2007), formați prin Institutul Național al Magistraturii cu o curriculă puternic europeană, au demonstrat o deschidere naturală spre dialogul judiciar. Până în 2025, masa critică a instanțelor de fond a început să aplice direct dreptul UE, ignorând tacit deciziile contrare ale CCR. Această „revoltă tăcută” de jos în sus a erodat autoritatea liniei suveraniste dure, demonstrând că integrarea europeană este și un fenomen demografic și cultural, nu doar legislativ.

6. Constituționalismul economic (PNRR) ca atribut final

Dacă procedurile juridice au durat ani, pârguia economică a fost rapidă. Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) a funcționat ca o „constituție economică” impusă. Reformele structurale – inclusiv cele privind pensiile speciale ale magistraților și guvernanta corporativă – au fost

incluse ca „jaloane” (milestones) în PNRR. Condiționalitatea atașată Regulamentului 2020/2092 a transformat respectarea statului de drept într-o precondiție bancabilă. România, dependentă de fondurile europene pentru dezvoltare și acoperirea deficitului, a fost nevoită să alinieze legislația națională la standardele UE pentru a nu pierde tranșele de plată din 2023 și 2024. Astfel, PNRR a reușit ceea ce deciziile CJUE nu au putut face singure: a obligat clasa politică să implementeze reforme nepopulare, sub amenințarea pierderii banilor. Putem afirma că, în constituționalismul contemporan, suveranitatea bugetară și cea juridică au fuzionat.

7. Concluzii

Analiza parcursului României în contextul european, până la finele anului 2025, permite formularea unor concluzii clare privind constituționalismul contemporan. În primul rând, comparația cu Germania și Polonia arată că rezistența constituțională a României a fost una specifică, legată de eficacitatea justiției penale, și nu pur doctrinală. În al doilea rând, soluționarea conflictului dintre dreptul național și cel european nu s-a realizat printr-o victorie teoretică a unuia asupra celuilalt, ci prin presiune pragmatică. Procedurile de infringement (amenințarea tehnică) și condiționalitatea fondurilor PNRR (amenințarea economică) au disciplinat tendințele suveraniste. În concluzie, constituționalismul european modern este un sistem hibrid, unde valorile art. 2 TUE sunt garantate nu doar de judecători, ci și de mecanisme financiare. Pentru România, integrarea deplină a însemnat acceptarea faptului că statul de drept este o condiție de existență economică în cadrul Uniunii.

Bibliografie

1. Bobić, A. (2022). Constitutional Pluralism Is Not Dead: An Analysis of Interactions Between Constitutional Courts of Member States and the European Court of Justice. *German Law Journal*, 23(1), 16-29.
2. Comisia Europeană. (2024). Rule of Law Report 2024 – Country Chapter on the rule of law situation in Romania. Bruxelles.

3. Craig, P., & de Búrca, G. (2020). *EU Law: Text, Cases, and Materials* (7th ed.). Oxford University Press.
4. Curtea Constituțională a României. (2021). Decizia nr. 390 din 8 iunie 2021. Monitorul Oficial al României.
5. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (1964). Hotărârea din 15 iulie 1964, Flaminio Costa împotriva E.N.E.L., Cauza 6/64.
6. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (2021). Hotărârea din 18 mai 2021, Asociația Forumul Judecătorilor din România și alții, Cauzele conexate C-83/19.
7. Curtea de Justiție a Uniunii Europene. (2022). Hotărârea din 22 februarie 2022, RS, Cauza C-430/21.
8. Fabbrini, F., & Sajó, A. (2019). The dangers of constitutional identity. *European Law Journal*, 25(4), 457-473.
9. Guvernul României. (2021). Planul Național de Redresare și Reziliență.
10. Pernice, I. (2002). Multilevel constitutionalism in the European Union. *European Law Review*, 27(5), 511-529.
11. Preda, D. (2023). *Sociologia magistraturii: Între conservatorism și europenizare*. Editura Hamangiu.
12. Tănăsescu, E. S. (2020). *Constituția României: Comentariu pe articole*. Editura C.H. Beck.
13. Tribunalul Constituțional Federal German (BVerfG). (2020). Hotărârea din 5 mai 2020, 2 BvR 859/15 (PSP).

Contractul individual de muncă versus contractul de activitate sportivă

NICOLAE ROȘ

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Așa cum remarcă literatura de specialitate, atât contractul individual de muncă, cât și contractul de activitate sportivă sunt guvernate de principiul libertății contractuale, în ceea ce privește intenția de a da naștere unor raporturi juridice existente între sportivul de performanță, profesionist și structura sportivă, precum și condițiile de exercitare. Deși Legea nr. 69/2000 nu stipulează criteriile pe baza cărora un participant la activitatea sportivă alege unul dintre instrumentele juridice care reglementează raporturile juridice, ne raliem opiniei conform căreia contractul individual de muncă trebuie să reprezinte regula, iar contractul de activitate sportivă, excepția.

Cuvinte-cheie: *activitate sportivă, performanță, amator, profesionist, participanți.*

Clasificare J.E.L: K31, J41, L83

1. Introducere

Așa cum remarcă literatura de specialitate (Medei, 2025, p. 18), sportul este o parte importantă și a instrucției și a educației continue; prin sport sunt create valori autentice, care devin puncte de reper pentru copiii, tinerii în curs de formare. Sentimentul de identitate națională, prin sport, este fundamental pentru orice societate. Bunăstarea populației, prin practicare constantă a activității fizice, este un element important al dezvoltării unei societăți. Altfel spus, “mens sana in corpore sano” (Motica, 2001, p. 164).

Practicarea activităților sportive de performanță nu-ți dă certitudinea că-ți va lungi viața, dar sigur te va face să o trăiești mai intens (Bodan, 2024, p. 5).

În condițiile legii, respectiv art. 14 din Legea nr. 69/2000 a educației fizice și sportului, publicată în Monitorul Oficial nr. 200 din 9 mai 2000 și în conformitate cu prevederile cuprinse în statutele și regulamentele federațiilor sportive naționale și internaționale, sportivii de performanță pot fi:

- a) amatori;
- b) profesioniști.

Așa cum sublinia doctrina (Medei, 2024, p. 49), legiuitorul nu definește clar conceptul de sportiv amator, sensul acestui termen fiind subînțeles per a contrario, din definiția sportivului profesionist “sportivul profesionist este cel care pentru practicarea sportului respectiv îndeplinește următoarele condiții:

- a) are licența de sportiv profesionist;
- b) încheie cu o structură sportivă un contract individual de muncă sau un contract de activitate sportivă”.

Cuvântul de origine latină „amator” desemnează persoana căreia „îi place ceva, care are predilecție sau pasiune pentru ceva, persoană care se ocupă cu o meserie, cu o artă, cu o disciplină, fără a o exercita ca profesionist diletant”.

Profesionist este cel care practică sportul, respectiv participă la antrenamente, stagii de pregătire, concursuri oficiale etc., cu titlu de profesie, acest din urmă termen provine din latinescul „professio-onis”, care desemnează o calificare dobândită prin studiu, specializare, examinare, pregătire continuă, competențe dobândite pentru a fi remunerat.

Aceeași autoare (Medei, 2024, p. 50), delimitează două categorii de sportivi și se fundamentează numai pe existența sau inexistența relației contractuale între sportiv și entitatea sportivă, de astfel, acest punct de vedere este susținut și de jurisprudența instanței de judecată, în acest sens fiind relevante următoarele hotărâri judecătorești:

1. Curtea de Apel București, secția a VII-a pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, hotărârea nr. 6125/30.12.2009: „În perioada în care a practicat sportul de performanță, asemenea tuturor sportivilor din România, a avut statut de sportiv amator, adică nu a avut relații contractuale cu structurile sportive la care a fost legitimat ca sportiv și cu Federația Română X”.

2. Tribunalul Timiș, Secția I civilă, hotărârea nr. 2019/25.11.2021: De asemenea, potrivit art. 55 și 56 din Statutul Federației Române de X, sportivii membrilor afiliați la Federația Română de X pot fi amatori sau nonamatori. Sportivii amatori sunt cei care nu au relații contractuale de muncă cu cluburile sau asociațiile sportive la care sunt legitimați. În speță, reclamanta deține calitatea de sportiv amator care practică activitatea sportivă de (...), neavând stabilite relații contractuale cu un club sportiv afiliat la Federația Română de X.

Contractul individual de muncă este reglementat de prevederile Codului muncii conform căruia contractul individual de muncă este o manifestare de voință, contractul în temeiul căruia salariatul se obligă să presteze pentru și sub autoritatea unui angajator, persoană fizică sau juridică, în schimbul unei remunerații denumite salariu.

Contractul de activitate sportivă este reglementat de Legea nr. 69/2000 a educației fizice și sportului, precum și de Ordinul nr. 631/2890/2017 privind aprobarea modelului-cadru al contractului de activitate sportivă.

Contractul de activitate sportivă este „convenția încheiată pentru o durată determinată, între structurile sportive și participării la activitatea sportivă, prevăzuți la art. 67¹ alin. (1) din Legea educației fizice și sportului, care are ca obiect desfășurarea unei activități cu caracter sportiv”.

Atât contractul individual de muncă cât și contractul de activitate sportivă sunt guvernate de principiul libertății contractuale, în ceea ce privește intenția de a da naștere unor raporturi juridice existente între sportivul de performanță, profesionist și structura sportivă, precum și condițiile de exercitare.

Elementele esențiale ale actelor juridice sunt următoarele:

- Raportul de subordonare al salariatului față de angajator. În cazul contractului individual de muncă, respectiv sportivul de performanță, se obligă să presteze munca pentru și sub autoritatea structurii sportive, în schimbul unei remunerații denumite salariu;
- salariul – indiferent de actul juridic care reglementează raporturile juridice dintre structurile sportive și sportivul de performanță, contraprestația activității sportive este formată din salariul de bază lunar și alte drepturi, facultativ de exemplu: primă de joc realizată din activitatea sportivă.

Conform Anexei la Legea nr. 69/2000 și Codului Fiscal, sunt considerate venituri din activități independente:

- Elementul temporal: art. 12 din Codul muncii - contractul individual de muncă se încheie, de regulă, pe perioadă determinată iar excepția o reprezintă perioada nedeterminată; potrivit pct. III din Anexa la Ordinul nr. 631/890/2017 emis de Ministerul Tineretului și Sportului privind aprobarea modelului-cadru al contractului de activitate sportivă, contractul de activitate sportivă se încheie între structura sportivă și sportivul de performanță pe o perioadă determinată (de la o zi la n ani) negociată de către părți.

De remarcat, în ce privește participanții la activitatea sportivă, ca noutate legislativă prin Legea nr. 83/2025 a fost modificat și completat art. 67¹, alineatele (1) și (1¹) din Legea educației fizice și sportului nr. 69/2000, astfel a fost extinsă sfera participanților la activitatea sportivă.

Spre exemplu, dacă până anul acesta aveau posibilitatea să opteze între încheierea unui contract individual de muncă sau contract de activitate sportive doar: sportive, antrenori, medici, arbitrii acum pot încheia acest tip de contract atipic și instructorii sportivi, directori tehnici, manageri, astfel participanții la activitatea sportivă sunt:

- a) sportivi;
 - b) profesori-antrenori, antrenori, instructori sportivi, specialiști în pregătire fizică, directori tehnici, manageri sportivi, coordonatori de programe sportive, ofițeri de politici recreative;
 - c) medici, asistenți medicali, maseuri, kinetoterapeuți, preparatori sportivi, cercetători;
 - d) arbitrii, observatori, operatori video, consilieri sportivi, oficiali sportivi acreditați, personal auxiliar, lucrători la amenajarea terenurilor sportive-amenajatori bază sportivă;
 - e) alte persoane care contribuie la realizarea activității sportive, conform regulamentelor și statutelor federațiilor sportive naționale.
- locul muncii: conform art. 16¹ din Codul muncii „locul de muncă reprezintă locul în care salariatul își desfășoară activitatea, situat în perimetrul asigurat de angajator, persoană fizică sau juridică, la sediul principal sau la sucursale, reprezentanțe, agenții sau puncte de lucru care aparțin acestuia”, cu excepția clauzei de mobilitate, ex. șofer.

În domeniul sportului, activitatea se desfășoară, în principal, pe terenul de joc, care aparține sau nu structurii sportive, în sălile de antrenament, precum și în diferite locații stabilite de comun acord prin contractul de activitate sportivă sau prin fișa postului, regulamentul de organizare și funcționare sau regulamentul intern, anexele contractului individual de muncă.

În ce privește condițiile speciale:

- certificatul medical: potrivit art. 27 din Codul muncii, angajarea unei persoane se poate face “numai în baza unui certificat medical, care să ateste faptul că cel în cauză este apt pentru prestarea unei munci, nerespectarea acestei dispoziții fiind sancționată cu nulitatea contractului individual de muncă”. De asemenea, Codul muncii prevede, la art. 28 din același act normativ și alte cazuri în care certificatul medical este obligatoriu.

Angajarea unui sportiv de performanță într-o structură sportivă, în temeiul unui contract individual de muncă “se poate face numai în baza unui certificat medical, care atestă faptul că acesta este apt medical pentru desfășurarea activității sportive”.

Chiar dacă este vorba despre domeniul educației fizice și sportului, este foarte importantă distincția dintre, pe de-o parte, certificatul medical, care constată faptul că cel în cauză este apt pentru prestarea acelei munci, emis în temeiul art. 27 din Codul muncii, iar, pe de altă parte, avizul medical, emis pentru practicarea exercițiilor fizice în forme organizate, în temeiul art. 55 din Legea nr. 69/2000 a educației fizice și sportului.

În ce privește perioada de probă, precizăm că nu suntem de acord cu părerea exprimată în literatura de specialitate (Medei, 2024. p. 60), conform căreia este o condiție necesară în oricare din actele juridice încheiate deoarece art. 31, alin. (1) din Codul muncii precizează „se poate stabili o perioadă de probă...”, deci este o posibilitate și nu o obligație.

Referitor la condiția specială încadrarea prin concurs sau examen.

Potrivit art. 30 din Codul muncii, încadrarea salariaților (la instituțiile și autoritățile publice și la alte unități bugetare) se face numai prin concurs sau examen.

Totodată, nu putem fi de acord cu sursa legală a punctului de vedere exprimat în doctrină (Medei, 2024, p. 61), conform căruia prin derogare de la prevederile Codului muncii „în cazul contractului individual de muncă încheiat pe durată determinată, în domeniul sportului, angajarea se poate

face și în mod direct, prin acordul părților”, indicând ca și sursă art. 67¹ alin. (1) din Codul muncii, articol inexistent.

Probabil este vorba de o eroare materială deoarece la art. 67¹ alin. (1³) din Legea nr. 69/2000 se regăsește textul de mai sus menționat care trebuie coroborat cu art. 83, lit. h) din Codul muncii.

Așadar, în cazul sportivilor angajarea se poate face și în mod direct, prin acordul părților la încheierea contractului individual de muncă pe durată determinată.

Capitolul IX al contractului-cadru de activitate sportivă, intitulat „Soluționarea litigiilor”, conține o clauză standard care, din păcate, în viziunea doctrinei (Prescure, 2021, p. 79), este neclară și imprecisă, motiv pentru care ar putea crea motive practice în alegerea și utilizarea căilor de soluționare a litigiilor care se pot naște din contractele de activitate sportivă. Astfel, în ordinea reglementării, pentru soluționarea litigiilor, patrimoniale și/sau nepatrimoniale, derivând din încheierea, executarea, modificarea, suspendarea sau încetarea contractelor de activitate sportivă, părțile contractante ar putea apela la comisiile sportive interne și/sau internaționale, după caz, și/sau la instanțele judecătorești competente material și teritoriale, potrivit legii.

În ceea ce privește varianta apelării la comisiile sportive interne sau internaționale, indicația legală ni se pare a fi una de mare generalitate, imprecisă și neclară, în condițiile în care Legea nr. 69/2000 nu conține prevederi exprese cu privire la modalitățile de soluționare a litigiilor derivate din contractele de activitate sportivă. Așa cum este formulată clauza privind soluționarea litigiilor, nu se poate deduce dacă intenția autorilor contractului-cadru a fost aceea de a evoca organisme instituționale de arbitraj (în sensul de jurisdicție de drept privat, alternativă la justiția statală) sau structuri ale unor organisme reprezentative la nivel național ori internațional (Puț, 2025, p. 197), în materie de ramuri sportive.

Achiesăm punctul de vedere exprimat în doctrină (Prescure, 2021, p. 80), respectiv că, de lege ferenda, denumirea contractului desemnat de Legea nr. 69/2000, sub titulatura de contract de activitate sportivă, ar trebui schimbată în aceea de contract de prestări servicii sportive, în acest mod indicându-se cu mai mare rigurozitate, obiectul și natura juridică a unui astfel de contract special.

Doctrina (Medei, 2025, pp. 179-180) remarcă că sportivul amator nu poate încheia niciun contract individual de muncă pe durată determinată aplicabil în domeniul sportului, nici un contract de activitate sportivă, din cauza salariului/remunerației, element obligatoriu în ambele acte juridice, apreciem că, în actualul cadru legislativ, sportivul de performanță amator nu beneficiază de nicio protecție juridică.

Raportul juridic existent între sportivul de performanță amator și structura sportivă trebuie să fie reglementat printr-un act juridic care, pe de-o parte, să nu conțină elementul “salariu/renunerație”, iar de pe altă parte, să permită realizarea unui statut juridic, care să implice drepturi și obligații aferente părților și, totodată, să confere acestora o protecție juridică.

Viitoarea ordine mondială trebuie gestionată echilibrat; educația fizică și sportul național și internațional nu vor mai fi la fel, cu siguranță; acestea trebuie să aibă un alt parcurs modelat și adaptat noilor realități; deși sportul a fost și va fi un angajator important pentru economia mondială, sportul va fi practicat de către profesioniști la o scară mult mai mică, va căpăta alte valențe.

Prioritatea numărul unu și, de altfel, cheia reușitei pe acest drum al reconstrucției viitorului sport internațional va fi reprezentată de sportivii amatori, pentru că, cel puțin pentru o perioadă mai mare sau mai mică de timp, numărul sportivilor profesioniști va fi redus, iar salariile acestora se vor diminua drastic, mulți dintre aceștia fiind obligați să se orienteze către alte profesii.

Actuala ordine socială, economică, politică națională, europeană și internațională, ne îndreptățește să considerăm că voluntariatul va fi un pilon de bază al sportului, iar singurul instrument juridic în măsură să corespundă cerințelor conceptului de „sportiv amator” și pe care îl propunem cu titlu de lege ferenda este *Contractul de activitate sportivă special*.

La încheierea oricăreia dintre contractele menționate trebuie evitată starea de incompatibilitate (But, 2011, pp. 38-43) și conflictul de interese de natură administrativă (Lazăr, 2016, p. 16) în care se pot afla salariații care doresc să muncească la angajatori diferiți (prin cumul de funcții) sau la același angajator.

Un aspect deloc de neglijat, just remarcat în literatura de specialitate (Teleoacă, 2018, p. 55) este acela că legea nu distinge în ce situații este indicată încheierea unui contract individual de muncă și când este oportun a se

încheia un contract de activitate sportivă, astfel încât acest aspect rămâne la aprecierea părților.

În același timp, doctrina (Puț, 2021, p. 105) remarcă dinamica mișcării sportive și a problematichilor aferente sportului, care, a condus la necesitatea racordării prevederilor statutare federative cu evoluția realității sportive.

2. Procedura și măsurile de control privind obligativitatea structurilor sportive de a încheia un contract de muncă sau un contract de activitate sportivă cu cel puțin un antrenor sau un instructor sportiv, ca noutate legislativă

Prin Ordinul nr. 737/2025 emis de Agenția Națională pentru Sport a fost elaborată procedura mai sus menționată, cu scopul asigurării unui cadru uniform, structurile sportive ce dețin certificat de identitate sportivă au obligativitatea de a încheia un contract individual de muncă sau un contract de activitate sportivă cu cel puțin un antrenor sau instructor sportiv, calificat în condițiile legii.

Obligațiile structurilor sportive sunt:

- a) încheierea și menținerea valabilă a unui contract de muncă sau de activitate sportivă;
- b) notificarea autorităților competente în termen de 15 zile de la modificarea sau încetarea contractului;
- c) prezentarea documentelor justificative la solicitarea organelor de control.

Măsuri de control

Controlul poate fi realizat atât intern, cât și extern și constă în:

- a) verificarea periodică a contractelor și documentelor de atestare profesională;
- b) întocmirea rapoartelor de control și stabilirea măsurilor corective;
- c) monitorizarea respectării obligației.

Controlul intern este efecuat periodic de către angajatori pentru a verifica valabilitatea contractelor înregistrate.

Controlul extern este efecuat de către Agenția Națională pentru Sport pentru a verifica existența și valabilitatea contractelor încheiate de structura sportivă.

Sancțiuni aplicabile

În cazul în care se constată că structura sportivă își desfășoară activitatea sportivă fără a avea angajat cu un contract individual de muncă sau cu un contract de activitate sportivă, cel puțin un antrenor sau un instructor sportiv, Agenția Națională pentru Sport aplică următoarele sancțiuni:

- a) avertismentul scris;
- b) suspendarea temporară a certificatului de identitate sportivă, până la remedierea deficienței constatate.

În concluzie, Legea educației fizice și sportului nr. 69/2000 nu stipulează criteriile pe baza cărora un participant la activitatea sportivă alege unul dintre instrumentele juridice care reglementează raporturile juridice, respectiv contractul individual de muncă sau contractul de activitate sportivă, astfel că în urma analizei ne raliem opiniei exprimate în literatura de specialitate (Medei, 2024, p. 52) conform căruia, contractul individual de muncă trebuie să reprezinte regula, iar contractul de activitate sportivă, excepția (Roș, 2025, p. 230).

Bibliografie

1. Bogdan Vasile, *Dublu sau nimic*, Editura Colorama, Cluj-Napoca, 2024.
2. But-Căpușan Avram, *Dreptul muncii*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2011.
3. Lazăr Augustin, *Conflictul de interese: teorie și jurisprudență, studii de drept comparat*, Editura Universul Juridic, București, 2016.
4. Medei Florentina Camelia, *Dreptul educației fizice și sportului*, Editura C. H. Beck, București, 2024.
5. Medei Florentina Camelia, *Sportivul în ordinea juridică națională*, ediția a 2-a revizuită și adăugită, Editura C. H. Beck, București, 2025.
6. Motica Radu, Negrescu Dan, *Lexicon juridic român-latin*, Editura Lumina Lex, 2001, București.
7. Prescure Titus, Spîrchez Georgeta-Bianca, *Despre contractul de activitate sportivă și ale sale controverse juridice*, Revista Universul Juridic, nr. 10, octombrie 2021.
8. Puț Ioan Septimiu, Costăș Cosmin Flavius, *Dreptul sportului*, Editura Hamangiu, București, 2021.

9. Puț Ioan Septimiu, Costăș Cosmin Flavius, *Jurisprudență sportivă. Culegere de hotărâri reprezentative comentate de CJUE, TAS, CEDO și FIFA*, Editura Hamangiu, București, 2025.
10. Roș Nicolae, *Dreptul muncii. Curs universitar*, ediția a V-a, revizuită și adăugită, Editura ProUniversitaria, 2025.
11. Teleoacă Vartolomei Brîndușa, *Contractul de activitate sportivă - o reglementare inutilă*, Revista Română de Dreptul Muncii nr. 5/2018.

Italia și cooperarea Schengen. Istoric, evoluții, provocări, soluții

IOANA MARIA RUS

doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai

Abstract: Prezentul articol realizează o analiză obiectivă asupra dinamicii migrației și impactul acestui fenomen asupra funcționării Spațiului Schengen, prin intermediu unui studiu de caz particularizat asupra Italiei, unul dintre principalele state prin care imigranții pătrund în Uniunea Europeană. Scopul principal al cercetării de față este acela de a evidenția impactul pe care fluxurile migratorii îl au asupra politicilor de frontieră și gestionării fenomenului imigrației, securității Uniunii Europene și cooperării între statele membre. Metodologia utilizată în prezenta cercetare cuprinde o analiză empirică politicilor dezvoltate în materie de migrație, a datelor empirice disponibile în raport cu fenomenul, examinarea cronologică a cadrului legislativ național al Italiei, precum și a cadrului juridic european, dar și a literaturii de specialitate în materie de imigrație, cooperare Schengen, politici Italiene privind străinii.

Cuvinte-cheie: *imigrație, naturalizare, frontiere, circulația persoanelor și a bunurilor. Spațiul Schengen, Italia, cooperare, politici publice, azil, vize, integrare.*

Clasificare J.E.L.: F22, K37, O52

1. Introducere

Frontierele pot fi înțelese în diferite sensuri, iar Europa reprezintă un bun exemplu care demonstrează percepțiile distincte existente în privința acestora. La nivelul continentului European au înființate diverse organizații

și acorduri multinaționale care fixează frontiere și implicit spații determinate, în interiorul cărora membrii beneficiază de anumite facilități ce îi poziționează în poziții privilegiate în raport cu externul. Literatura de specialitate evidențiază faptul că, frontierele Europei pot în împărțite în trei categorii distincte și anume: sfera politică – Uniunea Europeană, sfera economică – Spațiul Economic European și Zona Euro, sferă vamal / frontiere – Spațiul Schengen și Uniunea Vamală (Jefray, Calum, 2017).

O particularitate a spațiului european este dată de componența organizațiilor și acordurilor, nici una dintre structuri nu are o componență similară din punct de vedere a membrilor, motiv pentru care constituie un amalgam de entități distincte. Prin urma, harta frontierelor Europei este dificil de stabilit cu exactitate. Specialiștii în relații internaționale și studii europene au subliniat adeseori că Europa este un continent cu frontiere greu identificat, întrucât din punct de vedere politic sunt nedefinite, motiv pentru care în decursul timpului a fost fragmentate într-o multitudine de entități politice.

Anterior existenței Spațiului Schengen, nu se punea problema existenței unei granițe europene formale distinctă de tiparul unei frontiere naționale. Paradigma s-a schimbat în vara anului 1985, când a fost semnat acordul Schengen, încheiat inițial între cinci state membre (Franța, Germania de Vest, Belgia, Olanda și Luxemburg). Principalul obiectiv al acordului fiind eliminarea controalelor la frontierele interne ale membrilor. Crearea Spațiului Schengen s-a dovedit a fi o schimbare majoră în privința gestionării frontierelor Europei, care a condus la eliminarea punctelor de control și implicit a frontierelor interne, o regândire din temelii a frontierelor Europei și definirea clară între ceea ce presupune o frontieră internă a Uniunii Europene și una externă (Jefray, Calum, 2017).

2. Spațiul Schengen, un spațiu fără bariere interne

Acordul Schengen a fost încheiat la data de 14.06.1985 și a numărat inițial 5 state fondare: Germania, Franța, Belgia, Olanda și Luxemburg. Obiectivul principal urmărit prin acord, a fost eliminarea treptată a controalele la nivelul frontierelor interne (www.eur-lex.europa.eu/RO).

Spațiul Schengen și-a lărgit treptat componența, iar astăzi numără 30 de state membre de pe întregul continent european. Din cele 27 de state

membre ale Uniunii Europene, 26 sunt membre ale Spațiului Schengen, precum și toate cele 4 state membre ale Asociației Europene a Liberului Schimb (A.E.L.S.), respectiv Norvegia Islanda, Elveția și Liechtenstein (www.eur-lex.europa.eu/RO).

Stabilirea unor frontiere comune a condus la consolidarea controalelor la frontierele externe ale spațiului Schengen, de asemenea, a întărit cooperarea în domeniul azilului și imigrației. Politica referitoare la soluționarea cererilor de azil nu a avut un caracter uniform în ceea ce privește repartizarea responsabilității, Convenția încheiată a cuprins un pachet de condiții și criterii gândite să plaseze această responsabilitate unui stat membru (Papageorgiou, 2018).

În altă ordine de idei, examinarea unei cereri de azil putea fi atribuită unui stat membru independent de alegerea solicitantului, întrucât prima ca responsabilitatea acordării azilului să fie atribuitul unui membru care îndeplinea în totalitate criteriile prevăzute de Convenție. Cu toate că această politică poate fi înțeleasă drept o soluție rațională pentru plasarea responsabilității și gestionarea eficientă a cererilor de azil, poate fi interpretată ca o formă de externalizare având în vedere stabilirea unor restricții privind trecerea frontierelor în cazul solicitațiilor de azil, care urmează să aibă acces într-o zonă fără frontiere interne (Papageorgiou, 2018).

Multe din prevederile Convenției aplicabile la înființarea Spațiului Schengen nu mai sunt valabile astăzi sau au fost modificate în raport cu forma inițială. O parte din conținutul Convenției era deja integrat în legislația europeană la momentul în care s-a luat decizia integrării cooperării Schengen în cadrul Uniunii Europene. De asemenea, o proporție semnificativă din prevederile Convenției au fost modificate ulterior integrării, înlocuite sau chiar eliminate din acquis-ul Schengen. Conform cadrului juridic european actual, pentru a stabili dacă o „dezvoltare juridică” este cuprinsă în acquis-ul Schengen, se procedă la verificarea acestuia în sensul respectării criteriilor și mecanismelor de cooperare valabile a fi respectate de către toate statele membre (Huybreghts, 2015).

În evoluția timpului, au fost introduse numeroase modificări, adaptări sau derogări, motiv pentru care structura cooperării la nivelul spațiului Schengen a devenit mai sofisticată și dificil de înțeles. În pofida schimbărilor pe care le-a traversat, Spațiul Schengen nu a fost diluat, depășit ori lipsit de relevanță și dimpotrivă a fost consolidat și adaptat noilor realități a Uniunii

Europene. Mai mult, frecvențele modificări care au vizat Convenția au demonstrat importanța și poziția relevantă pe care cooperare Schengen o ocupă atât în cadrul juridic cât și în arhitectura instituțională a Uniunii Europene. La începuturile cooperării Schengen Convenția era asimilată unui instrument juridic unitar care era integrat în legislație, decenii mai târziu constituie un pachet legislativ amplu format din mai multe acte legislative separate, iar cooperarea este extinsă pe mai multe domenii de activitate și cuprinde controlul frontierelor, schimbul de informații, cooperarea polițienească etc (Huybreghts, 2015).

Discuțiile pe marginea cooperării Schengen trebuie să includă Acquis-ul comunitar, care într-o definiție sumară constituie totalitatea drepturilor și obligațiilor comune aplicabile tuturor țărilor membre. Acquis-ul comunitar se află într-un proces de cristalizare continuă și este adaptat la provocările cu care să confruntă Uniunea European (www.schengen.mai.gov.ro).

Acquis-ul comunitar cuprinde principiile și obiectivele politice stabilite în tratatele Uniunii Europene, atât a tratatelor de bază cât și a celor care le-au modificat pe acestea, inclusiv tratatele individuale încheiate cu statele devenite membre. Mai mult, acquis-ul comunitar înglobează actele juridice emise de instituțiile europene care au un caracter obligatoriu pentru statele membre, adoptate în scopul aplicării tratatelor, printre care se numără regulamentele, directivele și deciziile. În completarea actelor normative cu caracter obligatoriu, au fost incluse și actele caracter orientativ emise de instituțiile Uniunii Europene, precum recomandările și avizele, dar și altele ca de exemplu declarațiile, rezoluțiile sau deciziile-cadru. În conținutul acquis-ul comunitar regăsim și actele adoptate în cadrul politicilor Uniunii, fără a exclude domeniile de importanță crucială precum politica externă și de securitate comună ori cooperarea în domeniul justiției și afacerilor interne. Printre actele care se regăsesc în această categorie se enumeră acțiunile comune, convențiile semnate, pozițiile comune, dar și rezoluțiile și declarațiile adoptate de către statele membre (www.schengen.mai.gov.ro).

Completăm cuprinsul acquis-ului cu alte elemente relevante și anume, acordurile internaționale încheiate de Comunitățile Europene ori de către statele membre în raport cu activitatea Uniunii. În completare, jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și a Tribunalului de Primă Instanță, reprezintă parte integrată a acquis-ului, întrucât contribuie la interpretarea și aplicarea dreptului european (www.schengen.mai.gov.ro).

Înțelegerea deplină a unui act comunitar presupune analiza sa în contextul general al politicilor comunitare din domeniul de referință. Așadar, privit dintr-o perspectivă asemănătoare, *acquis-ul comunitar* nu cuprinde doar normele juridice de facto, ci inclusiv obiectivele și orientările politice stabilite și urmărite prin tratate. Informații detaliate care cuprind scopul și obiectivele politicilor comunitare sunt prezentate în documente de referință precum Cărțile verzi și Cărțile albe. Primele dintre acestea, respectiv Cărțile verzi, reprezintă documente oficiale elaborate de Comisia Europeană prin care lansează în spațiul public dezbateri și consultări care includ diferite părți interesate, printre care întâlnim instituții, organizații ori actori din sfera economică. Cealaltă categorie de documente sunt Cărțile albe, care conțin de regulă rezultatul dezbaterilor și cuprind propuneri concrete de măsuri ori propuneri legislative sau acte normative adoptate menite să dezvolte politicile Uniunii (www.schengen.mai.gov.ro).

În faza de aderare la Uniunea Europeană, printre obiectivele principale pe care trebuie să le îndeplinească statele candidate se regăsește armonizarea legislației naționale cu *acquis-ul comunitar*. Există însă și excepții sau derogări de la aceste reguli, dar care sunt acordate exclusiv în situații catalogate speciale și presupun o aplicare limitată. *Acquis-ul comunitar* este apărut de Uniunea Europeană, care își propune să îl mențină în integralitatea sa și să-l dezvolte în continuare pe măsură ce apar noi provocări (www.schengen.mai.gov.ro).

3. Impactul migrației asupra Spațiului Schengen

Uniunea Europeană s-a confruntat cu fluxuri masive de imigrați și o cerere ridicată de solicitări de azil, presiune exercitată pe frontierele sale și provocările legate de primirea și gestionarea unui volum ridicat de străini, a generat o criză importantă care a necesitat o reformă a politicilor comune de azil. Situația generată de fluxurile neobișnuite de imigranți, a plasat problema migrației în fruntea agendei politice europene și a determinat Comisia Europeană să elaboreze și promoveze o politică comună privind migrația. Provocările legate de migrație și nevoia unei legislații serioase în materie, a generat tensiuni între statele membre și Comisie. Lipsa unui

consens s-a reflectat ulterior în implementarea Agendei privind migrația din anul 2015, care s-a dovedit a fi un proces extrem de lent (Martinez et al., 2016).

Migrația a devenit treptat o problemă pentru Uniunea Europeană, anul 2015 a reprezentat apogeul acestui fenomen datorită presiunilor exagerate care au fost puse asupra frontierelor externe. Situația a determinat statele să recurgă la măsuri extreme pentru gestionarea migrației precum reintroducerea temporară a controalelor la granițe. Criza migrației a fost urmată în anul 2020 de o altă criză severă, generată de pandemia COVID 19, ce a determinat statele să recurgă din nou la măsuri dure pentru limitarea răspândirii virusului, prin introducerea controalelor la frontierele interne (Mantu, 2021).

Sistemul Schengen este adeseori asociat conceptelor de criza și reformă, însă reziliența acestuia nu a întârziat să apară. Deși așteptările ar putea fi acelea că, situațiile dificile precum crizele ar putea avea ca efect dispariția sau șubrezirea sistemul Schengen, în contrast acestea contribuie la consolidarea cooperării datorită transformărilor care conduc la conturarea unor noi forme de administrare și inovarea practicilor administrative (Mantu, 2021).

Studiile care abordează acest subiect, își centrează atenția asupra analizării impactului și efectelor crizelor asupra principiilor de bază ale cooperării Schengen, implicit a modului de funcționare și instrumentelor / mecanismelor de guvernare. Totodată, atribuie o importanță deosebită poziție indivizilor, precum și protecției drepturilor acestora în perspectiva schimbărilor petrecute (Mantu, 2021).

În lumea contemporană, unde identificăm un grad ridicat de interdependență atât la nivel economic cât și politic, fenomenul migrație și fluxurile de imigranți se plasează în fruntea agendelor guvernamentale, datorită dimensiunii și complexității acestora. Fenomenul migrație trebuie analizat la nivel macro, întrucât afectează întreaga Uniunii Europene, însă în opoziție cu această viziune reacțiile sunt adesea individuale, la nivelul statelor membre și diferă în funcție de interesele proprii și politicile în acesta direcție. Imigranții își îndreaptă atenția în special înspre zone sigure și prospere, iar Uniunea Europeană se plasează în topul preferințelor celor care caută un loc mai bun de trăit, deoarece înregistrează un nivel ridicat de dezvoltare economică, oferă servicii publice de calitate, precum și stabilitate politică. Factorul central care stimulează migrația internă îl constituie

diferitele niveluri de dezvoltare economică și politici publice promovate dintre statele membre. Cu toate că în decursul timpului decalajele dintre economiile europene au fost redusă, încă nu există o convergență reală, motiv pe RF care încă asimetria se păstrează datorită politicilor distincte și lipsei de sincronizare a ciclurilor economice. Dezechilibrele economice dintre state afectează stabilitatea macroeconomică, care se reflecta în dinamică și funcționarea optimă a pieței muncii (Mantu, 2021).

Studiile dezvoltat au arătat că, în general, imigrații reprezintă o categorie a populației mai vulnerabilă în procesul de integrare, atât din punct de vedere economic cât și social. De asemenea, studiile au evidențiat că obținerea cetățeniei, care reprezintă procesul de naturalizare, impactează în mod pozitiv imigranții, mai ales prima generație, în sensul în care contribuie la sporirea veniturilor, obținerea unor joburi satisfăcătoare și de durată, o îmbunătățire generală a nivelului de trai. De asemenea, există și opinii care spun că succesul integrării este relativ și depinde de relație dintre cauzalitate și naturalizare, deoarece obținerea cetățenie este influențată de perspectivele pozitive asupra integrării a persoanelor în cauză (Șerban et al., 2020).

Imigranții naturalizați, în raport cu ceilalți, au o serie de beneficii care le asigură un trai superior. Printre beneficiile se număra facilitarea accesului la locuri de muncă în companii importante sau chiar în sectorul public. Angajatorii manifestă o reticență în a investi în formarea profesională a imigranților care au statut de ședere temporară. Totodată, nivelul veniturilor este influențat de durata ședere, imigranții cu un timp mai îndelungat de ședere sunt percepuți ca experimentați și adaptați la piața muncii (Șerban et al., 2020).

Nu trebuie să ometem să precizăm și faptul că, pe măsură ce ponderea imigranților în populația generală a statului gazdă cunoaște un nivel de creștere, provocările legate de integrare acestora devin mai accentuate. Cercetările care au abordat migrația, au evidențiat că tendințele au arătat o creștere graduală ponderii imigranților în populația totală (Șerban et al., 2020).

4. Italia și provocările Spațiului Schengen

În procesul de construire a Pieței Unice Europene, libertatea de circulație a persoanelor a fost concepută ca o completare a liberei circulații a bunurilor, serviciilor și capitalurilor, având drept obiectiv optimizarea

distribuirii factorilor de producție la nivel european. Cu toate acestea, inițiativa nu s-a limitat la simpla eliminare a controalelor la frontierele interne, ci a vizat și instituirea unui mecanism amplu de cooperare între state în domenii esențiale precum securitatea și gestionarea fluxurilor migratorii. În acest context, Italia a rămas în afara nucleului inițial al inițiativei, în principal din cauza reticenței Franței. Autoritățile de la Paris își exprimau îngrijorarea față de lipsa unei politici italiene ferme în domeniul controlului imigrației și se temeau că, în absența unor controale comune eficiente la frontiere, Italia ar putea deveni un punct de intrare facil în Europa Centrală și de Nord pentru imigranții ilegali proveniți din Balcani, Orientul Mijlociu și din regiunile nord-africane și subsahariene (Paoli, 2018).

În perioada cuprinsă între anii 1980 și 1990 migrația s-a dovedit o reală problemă pentru principalele state europene. Cel mai reprezentativ exemplu îl constituie relațiile dintre Franța și Italia, care au fost profund marcate de modul în care au gestionat imigrația și de influența acestora în privința politicilor practicate și deciziilor adoptate de ambele țări, fie că ne referim în plan intern sau în procesul de integrare europeană. La începutul anilor 80, Italia s-a confruntat cu o creștere accelerată a fluxului de imigranți, care a rezultat din variate motive, independente de aceasta, ca de exemplu criza petrolului și adoptarea unor măsuri restrictive în statele central și nord europene. Politicile practicate a determinat mase importante de străini să migreze în mod ilegal în statele mediteraneene, cea mai mare parte alegând peninsula italică. Fluxul ridicat de imigranți a reprezentat un fenomen neobișnuit pentru Italia, care se remarcase în trecut ca un stat de emigrare unde populația se îndrepta către destinații cu un nivel de trai mai ridicat și care devenise între timp un loc atractiv pentru fluxul de imigranți. În aceste condiții, Italia a fost nevoită să analizeze situația în care se regăsea și să-și stabilească noi prioritățile politice, sociale și economice (Calandri, 2025).

Creșterea bruscă a fluxurilor migratorii a fost un fenomen fără precedent pentru Italia – transformând pentru prima dată o țară de emigrare într-o destinație pentru imigrația în masă – forțând țara să își redefinească prioritățile politice, sociale și economice. Încă de la început, imigrația s-a confruntat cu limitele guvernului italian, care nu a reușit să stabilească un cadru de reglementare unificat și eficient până în februarie 1990, odată cu adoptarea Legii Martelli.

Statele fondatoare ale Spațiului Schengen au decis să extindă și dezvolte proiectul, astfel au oferit oportunitatea altor state europene doritoare să se alăture. Principala sarcină a statelor candidate era dovedirea capacității de a îndeplini obiectivul de desființarea frontierele interne ale Europei. În anii 80, Italia a privit cu scepticism inițiativa Schengen, motiv pentru care nu și-a manifestat voința de a se alătura inițiativei, de asemenea, nu demonstra nici capacitatea de a îndeplini sarcina eliminării frontierelor. Acestea sunt și principalele argumente care explică lipsa Italiei în rândul primilor participanți la proiect. Totodată, cele cinci state fondatoare ale Spațiului Schengen, împărtășeau o lipsă de încredere generalizată în privința contribuției pe care o putea avea Italia la dezvoltarea și consolidarea inițiativei (Zaiotti, 2011).

Situația Italiei era una distinctă, întrucât alături de cele cinci state care au inițiat proiectul Schengen, a pus bazele Comunității Europene. Elita politică de Roma, considera neimplicarea țării în noul proiect european drept un eșec politic. Inițiativa Schengen era văzută o derivată a proiectului european gândit în sensul unei dezvoltări pe termen lung. Italia se declarase un stat europeanist dedicat cauzei sale, iar neparticiparea sa în cadrul Spațiului Schengen era considerat un aspect de neconceput. Într-un mod similar era înțeleasă absența Italiei în Spațiul Schengen de către membrii săi fondatori, deoarece mesajul pe care îl transmiteau putea fi interpretat în mod greșit (Zaiotti, 2011).

Primele intenții de alăturare a Italiei la Spațiul Schengen au fost manifestate la finele anului 1985, când reprezentanții Ministerului italian de Externe au purtat discuții cu omologii francezi pe marginea condițiilor Schengen și eventualitatea integrării. Inițial s-a dorit un acord bilateral care să înglobeze cerințele convențiilor Schengen. Discuțiile a fost abandonate ca urmare întâmpinării unor blocaje vizavi de armonizarea vizelor. Italia nu a fost deschisă să negocieze relațiile pe care le întreținea cu Africa de Nord și Turcia, în schimb Germania și Franța impuneau o serie de măsuri care trebuiau implementate în cel mai scurt timp. Poziția Italiei a determinat membrii Spațiului Schengen să dezvolte o rețineră în raport integrarea peninsulei, deoarece ar fi expus zona la o posibilă imigrație în masă (Zaiotti, 2011).

Cu toate că Italia își dorea să se alăture cooperării Schengen în îndeplinirea obiectivului de a realiza o Uniune Politică în Europa, condițiile impuse de francezi au reprezentat bariere dificil de depășit. O problemă

reală care trebuia soluționată pentru a deschide calea negocierilor pentru aderarea la Spațiul Schengen, era lipsa unei legislații solide privitoare la migrațiune. De asemenea, un alt impediment în constituia viziunea tradițională a politicii externe italiene aflată în contrast cu cerințele impuse de francezi. Politica externă italiană era centrată pe consolidarea influenței în zona „Mediterranei extinse”, care presupunea relații economice consolidate și politici blânde privind migrația cu țările din vestul Orientului Mijlociu și nordul continentului african. Strategia Italiei pentru zona Mediterană și dezvoltarea relațiilor cu țările din perimetru nu erau agreate de francezi și statele membre ale Spațiului Schengen și au impus condiții clare pentru a continua cooperarea (Calandri, 2025).

Dialogul a fost reluat un an mai târziu, în vara anului 1987, când Italia și-a manifestat dorința de a face parte din acord. Astfel, în mod oficial, Italia a înaintat cerere de aderare la Spațiul Schengen, care a fost analizată și a primit avizul membrilor, dar au fost impuse și câteva condiții precum, acceptarea integrală a *acquis*-ului ajuns la un nivel superior și procesul de aderare să nu încetinească procedurile aflate în curs. De asemenea, au solicitat și o serie de cerințe informale și anume, introducerea vizelor pentru statele nord africane și Turcia, denunțarea „rezervării geografice” care se adresa în mod special solicitanților de azil în Europa Estică etc. În urma acceptării condițiilor impuse și asumării îndeplinirii obiectivelor trasate, Italia a fost acceptată în Spațiul Schengen și a primit inițial statutul de observator. Începând cu toamna anului 1987, diplomați italieni reprezentanți ai Ministerului de Externe și specialiști desemnați participă la diverse întâlniri ale grupurilor Schengen (Zaiotti, 2011).

Sfârșitul anilor 80 și începutul anilor 90 au reprezentat o perioadă delicată care a generat dezbateri sensibil pe tema imigrației în Europa și a determinat guvernele statelor europene să acorde fenomenului o importanță deosebită și să poziționeze imigrația pe primele poziții în agendele politice. De asemenea, subiectul imigrației a constituit principală preocupare a dezbaterilor mediatice din acea perioadă. Percepția generală atât în Italia, Franța sau alte state europene, a fost de ostilitate în raport cu prezența străinilor, datorită impactului negativ preconizat că aceștia îl asupra economiei, culturii, relațiilor sociale etc. Reticența vizavi de străini a fost reflectată de în rezultatele în mai multe țări din Europa, inclusiv Italia și Franța, unde partidele care promovau implementarea unor măsuri anti-imigrație (Calandri, 2025).

Evenimentele petrecute la sfârșitul anilor 80 și dezbaterile pe tema migrației a determinat guvernul italian să pregătească o lege care gestioneze mai eficient problema imigrației străine. Așadar, în vara anului 1989 au început dezbaterile și negocierile pentru legea privind migrația, cunoscută în spațiul public sub denumirea de Martelli. Obținerea unui compromis asupra textului legislativ s-a dovedit un obiectiv dificil de atins, întrucât s-a conturat o opoziție legislativă din partea anumitor forțe politice conservatoare precum Partidul Republicanilor și Liga Nordului. În urma obținerii unui consens pe anumite amendamente legea a fost adoptată de legislativul italian în primăvara anului 1990 (Calandri, 2025).

Legea Martelli s-a dovedit un pas important în atingerea obiectivului de aderare la Spațiul Schengen, deoarece introduce un pachet de măsuri esențiale și inovatoare în gestionarea fenomenului migrației străine, consolidează poziția țării în plan european și convinge Franța că Italia are capacitatea necesară de a se alătura proiectului de cooperare privind eliminarea controalelor la frontierele interne (Calandri, 2025).

Noul cadru legislativ privind migrația a reglementat mai multe domenii legate de fenomenul imigrației care în trecut se confruntau cu numeroase ambiguități legislative și juridice. Printre principalele reglementări s-a numărat statutul de refugiat, care a fost redefinit, de asemenea, a fost introdusă așa numita „planificare a fluxului”, care a definit în mod clar procedurile aplicate pe primirea, respingere și acordarea dreptului de ședere a străinilor pe teritoriul Italiei. Mai mult, legea migrației a abolit principiul „rezervării geografice”, des criticat pentru de țările occidentale deoarece reprezenta criteriu prin intermediul căruia Italia limita acordarea statutului de refugiat rezervat în special imigranților din țările est-europene. Acesta din urmă constituia și unul dintre principalele obstacole în calea aderării Italiei la Spațiul Schengen, întrucât alimenta opoziția guvernul francez (Calandri, 2025).

Aderarea integrală a Italiei la Spațiul Schengen a avut loc în anul 1990, când a devenit membru cu drepturi depline. Printre ultimele acțiuni întreprinse de Italia în scopul aderării depline la spațiul de liberă circulație, a fost consolidarea frontierelor externe și adoptarea unei noi legi privind imigrația (Decizia Comisiei UE, 2019), care cuprinde printre altele eliminarea rezervării geografice adresată solicitanților de azil din Estul Europei și introducerea vizelor, în special pentru acele țări considerate cu un potențial

ridicat de imigrare către Europa (Zaiotti, 2011). De la data de 31 martie 1998 aplicarea pe deplin a *acquis*-ului Schengen s-a realizat și în Italia.

Un alt moment important atât în istoria Spațiului Schengen, cât și a Italiei ca membru deplin al cooperării în eliminare controalelor la frontierele interne și consolidarea celor externe zonei, a fost anul 1997 când a fost semnat Tratatul de la Amsterdam. Acesta din urmă a integrat Aquis-ul Schengen în dreptul Uniunii Europene, atât în cel primar, reprezentat de tratate, cât și cel secundar reprezentat de legislație. În ceea ce privește politica vizelor și cadrul legal în domeniu, identificăm două surse și anume, dreptul Uniunii și legislația secundară, care își are originea în Acordurile Schengen. Unul dintre actele normative importante în materie de vize, ulterior Tratatul de la Amsterdam este Regulamentul 574/99 care stabilea o listă cu statele terțe și resortisanții care trebuiau să obțină o viză în mod obligatoriu pentru a traversa frontierele Uniunii Europene. De la adoptarea Tratatului și până în prezent legislația europeană în domeniul a fost îmbunătățită prin modificări și completări succesive astfel încât să fie în acord cu noile provocări apărute pe măsura extinderii Spațiului Schengen (Zampagni, 2011).

Din punct de vedere geografic, Italia se află într-o poziție strategică în Uniunea Europeană, motiv pentru care a înregistrat primele cereri de azil. Din punct de vedere a sosirilor de imigranți, în anul 2021, Italia s-a poziționat pe poziția a patra în Uniunea Europeană primind 45.200 de persoane. Pe prima poziție în clasamentul sosirilor de imigranți s-a aflat Germania cu un număr de 148.200 persoane, urmată de Franța cu 103.800 persoane și Spania cu 62.100 persoane. Studiile dezvoltate arată că anterior anului 2018, Italia acorda trei tipuri de statut refugiaților și anume: statutul de refugiat, protecție umanitară și protecție subsidiară. Statul de refugiat este acordat în conformitate cu prevederile Convenției de la Geneva. Ulterior anului 2018 s-a renunțat la protecția umanitară, care a fost înlocuită cu o nouă versiune denumită protecție temporară. Decretul Salvini, adoptat în 2018, a constituit o legislație relevantă care clasifica imigranții în categorii, a celor care au o nevoie reală de protecție internațională sau a celor care puteau obține un permis special de ședere temporară. De asemenea, Decretul Salvini a anulat protecția umanitară și a exclus-o din rândul categoriilor de protecție și a stabilit noi condiții prin intermediul cărora putea fi primiți imigranții (De Tona et al., 2023).

Studiile dezvoltate pe analiza migrației în Italia au arătat că fenomenul a avut un trend ascendent din 1990 și până în prezent. Literatura de specialitate identifică două fluxuri importante de migrații în această perioadă, care au avut la bază factori determinați diferiți și au cuprins grupuri etnice diferite. Primul flux de migrație s-a desfășurat între anii 1992 – 1998 și a fost datorat pe fondul conflictelor din Peninsula Balcanică, ca de exemplu războiul dintre Kosovo și Bosnia. Instabilitate și insecuritatea a determinat o parte semnificativă a populației să părăsească arealul și să se îndrepte spre țările vest europene, una dintre destinațiile favorite pentru refugiați fiind Italia. Al doilea flux relevant de migrație a început în 2010 și a continuat până în 2018, pe fondul instabilității politice și economice care a măcinat Orientul Mijlociu și nordul Africii. Începând cu anul 2010 a început seria de conflicte armate (atât civile cât și între state) cunoscută în spațiul public ca „Primăvara arabă”. Totodată, la începutul anilor 2000 au avut loc o serie de războaie, respectiv războiul din Irak (2003) și a continuat cu războiul din Iran (2004), Liban (2007-2008), Yemen (2009) și s-a încheiat cu războiul din Siria. Starea continuă de război a generat instabilitate politică și dezechilibre economice majore care au îngreunat semnificativ traiul cotidian al populației, motiv pentru care persoanele afectate au ales să migreze către sudul și vestul Europei, printre țările dorite de refugiați regăsindu-se și Italia. Începând cu anul 2018 fluxul de migrați pe rutele mediteraneene a stagnat, numărul refugiaților care solicitau azil și ajutor umanitar s-a redus semnificat. Cererile de azi au rămas scăzute în perioada anterioară pandemiei, respectiv în anul 2019, dar și într-un interval de timp din pandemiei. În a doua parte a anului 2020 au început să se observe modificări în sensul creșterii solicitărilor de azil. Fluxul de imigranți a continuat să crească în 2021, unde solicitările de azil și numărul celor care au primit statul de refugiat a urmat un trend ascendent (De Tona et al., 2023).

Cea mai dificilă perioadă pentru Italia din punct de vedere a migrației a fost anul 2014, când au sosit din afara UE aproximativ 170.000 de imigranți. A reprezentat chiar un moment istoric pentru Italia, fiind anul în care țara a primit cel mai mare număr de cetățeni străini de când au fost înregistrate date cu privire la fluxul de imigranți, recordul fiind depășit mai târziu în anul 2016. Monitorizarea fluxurilor de imigranți au evidențiat vârfurile înregistrate la intrarea în țară. Primul vârf a fost atins în anul 2011 când a fost înregistrat un număr de peste 62.000 de persoane, după care a fost o ușoară

scădere în 2012, ulterior fluxul a început să aibă un trend ascendent până în anul 2016 când a fost atins al doilea vârf, respectiv peste 180.000 de cetățeni din afara UE au sosit în Italia. În anul următor, 2017, fluxul de imigranți a urmat un curs descendent accelerat, în anul 2018 fiind înregistrate doar puțin peste 23.000 de sosiri din afara UE, o scădere de peste 87 % în raport cu anul 2016 (Terlizzi, 2019).

Uniunea Europeană cât și statele membre, implicit Italia, și-au schimbat abordarea ca răspuns la provocărilor legate de migrație, iar noua viziune pune un accent deosebit pe securitate și controlul frontierelor. Motiv pentru care s-a investit masiv în securizarea frontierele externe ale Uniunii Europene și implementat un control riguros la trecerea frontierelor. Mai mult, statele europene, în special cele care s-au confruntat cu fluxuri masive de imigranți au reintrodus controalele temporare la frontierele interne. În schimb, protecția dreptului de azil și politicile integrarea imigranților au trecut în plan secund pe agenda europeană (Martinez et al., 2016).

5. Concluzii

Rezultatele cercetării arată că poziția geografică a Italiei, îi conferă un rol important în gestionarea migrației și a frontierelor externe ale spațiului Schengen. Presiunile constante asupra statelor aflate la granița externă a Spațiului Schengen, au direcționat guvernele spre adoptarea unor măsuri radicale pe perioade delimitate de timp, precum reintroducerea controalelor la frontierele interne de către anumite state membre, care au avut ca și consecință alterarea temporară principiul liberei circulații. De asemenea, cercetarea dezvoltată a evidențiat faptul că, fenomenul imigrației influențează politicile de securitate europeană și mecanismele de solidaritate comunitară, cu precădere în ceea ce privește distribuirea responsabilităților între state.

Concluziile evidențiază necesitatea evoluării cooperării în plan european, respectiv prin consolidarea frontierelor externe și implementarea unor politici comune de azil și migrație, toate acestea în vederea asigurării sustenabilității spațiului Schengen. Italia s-a remarcat drept un actor important în acest context, evidențiind provocările pe care fenomenul imigrației le are asupra funcționării Spațiului Schengen și implicit Uniunii Europene, dar și oportunitățile pe care le poate genera o bună gestionare a fluxurilor de imigrați.

Bibliografie

1. Jeffray, Calum, Schengen, Europe and the European Union. *Fractured Europe: The Schengen Area and European Border Security*, Australian Strategic Policy Institute, 2017.
2. Vasilis Papageorgiou, *The externalization of European borders*, Center for International Strategic Analyses (Kedisa), All Rights Reserved, 2018.
3. Huybrechts, G. *The Schengen Convention and the Schengen acquis: 25 years of evolution*. ERA Forum 16, 2015.
4. D. Martínez, M. Callejo, I. Quintáns, *Eu Immigration and Asylum Policy: the 2015 crisis*, 2016.
5. Sandra Mantu, *Schengen, Free Movement and Crises: Links, Effects and Challenges*, European Journal of Migration and Law, 2021.
1. C. Șerban, M. I. Aceleanu, A. S. Dospinescu, D. M. Țircă, I. Novo-Corti, *The impact of eu immigration on economic growth through the skill composition channel*, VGTU Press, 2020.
6. Simone Paoli, *Frontiera Sud. L'Italia e la nascita dell'Europa di Schengen*. Firenze: Le Monnier, 2018.
7. Zaiotti, Ruben, *Culture of Border Control: Schengen & Evolution of European Frontiers*, University of Chicago Press 2011.
8. Calandri, Elena, *Italy's Involvement in the Schengen system. The Migration Issue in Franco-Italian Relations 1980-1990*, Università Degli Studi Di Padova, 2025.
9. Carla De Tona, Gül Ince-Beko and Sahizer Samuk, *Global Atlas of Refugees and Asylum Seekers: The asylum system in Italy: a review of the changing flows, fragmented policy frameworks and the key role of civil society organisations*, Transnational Press London, London, 2023.
10. Andrea Terlizzi, *Border Management and Migration Controls in Italy*, Research report, University of Florence, 2019.
11. Zampagni, francesca, *A Visa for Schengen's Europe: Consular practices and regular migration from Senegal to Italy*, European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2011, pp. 2-6.
12. Website European Union <https://eur-lex.europa.eu/RO/legal-content/glossary/schengen-agreement-and-convention.htm>
13. Website Ministerul Afacerilor Interne din România <https://schengen.mai.gov.ro/Documente/utile/infoutil/intrebari%20frecvente.pdf>.
14. Website Ministerul Italian de Externe https://www.esteri.it/en/politica-estera-e-cooperazione-allo-sviluppo/politica_europea/dossier/la-libera-circolazione-e-il-sistema-schengen/
15. Website Consiliul Uniunii Europene <https://www.consilium.europa.eu/ro/policies/schengen-area/>

Remodelarea lanțurilor valorice globale: nearshoring în Europa Centrală și de Est în era post-COVID

SERGIU-VLAD STAN

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Acest articol examinează reconfigurarea structurală a lanțurilor valorice globale (GVC), punând un accent deosebit pe tendința de nearshoring către Europa Centrală și de Est (ECE) ca urmare a pandemiei de COVID-19. Studiul explorează modul în care perturbarea lanțurilor de aprovizionare pe distanțe lungi a forțat companiile multinaționale să prioritizeze reziliența și proximitatea în detrimentul modelelor tradiționale de minimizare a costurilor. Cercetarea identifică regiunea ECE ca fiind un beneficiar strategic al acestei schimbări, analizând factorii determinanți ai investițiilor, precum proximitatea geografică față de piețele din Europa de Vest, infrastructura digitală și forța de muncă calificată. Utilizând analize de tip SWOT și Input-Output, studiul oferă perspective asupra sustenabilității nearshoring-ului ca strategie economică pe termen lung și asupra implicațiilor acestuia pentru dezvoltarea regională într-un peisaj geopolitic volatil.

Cuvinte-cheie: *lanțuri valorice globale, nearshoring, regiunea ECE, reziliența lanțului de aprovizionare, economie post-COVID*

Clasificare J.E.L: F23, F63, R11

1. Introducere

Lumea afacerilor internaționale trece printr-o transformare profundă, modelată de o convergență de factori care transcend granițele și culturile.

Tradițional, lanțurile valorice globale (GVC) au fost concepute pentru a maximiza eficiența prin producția de tip *offshore* în piețe îndepărtate, cu costuri reduse. Cu toate acestea, puterea perturbatoare a pandemiei de COVID-19, cuplată cu creșterea costurilor de transport și schimbarea dinamicilor geopolitice, a determinat evoluția industriei manufacturiere într-un ritm fără precedent. Acest articol analizează tendința esențială de *nearshoring*, explorând modul în care țările din Europa Centrală și de Est (ECE) se re poziționează ca hub-uri strategice pentru companiile multinaționale care caută reziliență în detrimentul simplei minimizări a costurilor.

Prin examinarea intersecțiilor dintre economie, tehnologie și politici regionale, acest articol evidențiază provocările și oportunitățile care definesc viitorul producției în era post-COVID. După cum se indică în acest șablon, manuscrisul este concis și își propune să ofere un context adecvat privind motivul pentru care lanțurile valorice globale sunt remodelate către clustere regionale. Introducerea precizează obiectivele lucrării, evitând o analiză detaliată a literaturii de specialitate în această etapă.

În plus, manuscrisul este structurat pentru a oferi răspunsuri la următoarele întrebări esențiale:

- Care este problema actuală privind fragilitatea lanțurilor de aprovizionare pe distanțe lungi?
- Ce au realizat alți cercetători în privința *nearshoring*-ului și cu ce poate contribui acest studiu la contextul ECE?
- Ce metode sau instrumente, precum analiza SWOT și cea de tip *Input-Output*, au fost utilizate pentru a evalua atractivitatea regională?
- Care sunt rezultatele privind relocalizarea cu succes a afacerilor în regiunea ECE?
- Ce este nou și benefic în actuala tendință de *nearshoring* și ce constrângeri logistice rămân o provocare?

Obiectivul este de a evidenția evoluția celor mai de succes demersuri de afaceri internaționale din regiune, oferind perspective valoroase pentru actorii relevanți care navighează în ecosistemul economic global dinamic. Prin această analiză, ne propunem să demonstrăm că managementul profesionist al lanțului de aprovizionare în lumea post-pandemică necesită un studiu interdisciplinar al factorilor geografici și digitali.

2. Revizuirea literaturii de specialitate

Întrebarea fundamentală care vizează reconfigurarea lanțurilor valorice globale (GVC) este dacă „nearshoring-ul” către Europa Centrală și de Est reprezintă o reacție tranzitorie la o criză sau o schimbare sustenabilă în strategia de afaceri internaționale. Pentru a răspunde la aceasta, trebuie să analizăm tranziția teoretică de la modelele bazate pe „căutarea eficienței” la cele bazate pe „căutarea rezilienței”.

Conform lui Javorcik (2020), pandemia a acționat ca un catalizator global, expunând fragilitatea extremă a lanțurilor de aprovizionare de tip „Just-in-Time”, care depindeau masiv de centre de producție îndepărtate. În acest context, regiunea ECE a apărut ca o destinație principală pentru „nearshoring” — relocalizarea producției în țări care sunt mai apropiate geografic și politic de piețele de consum final din Europa de Vest.

Din perspectiva managementului internațional, această schimbare se aliniază obiectivelor de bază definite de Militaru (2009), în special diversificarea surselor de aprovizionare și minimizarea riscului competitiv. Cu toate acestea, cercetările post-2020 sugerează o motivație mai complexă. După cum notează Gereffi (2021), „scurtarea” lanțurilor valorice este impulsionată de nevoia de „autonomie strategică” în cadrul Uniunii Europene. Acest lucru înseamnă că țări din ECE, precum România, Polonia și Ungaria, nu mai sunt privite doar ca furnizori de forță de muncă ieftină, ci ca piloni esențiali ai unui ecosistem industrial regionalizat. Fenomenul de „nearshoring” devine astfel un demers de afaceri internaționale în care proximitatea geografică acționează ca o protecție împotriva șocurilor logistice globale.

Mai mult, rolul digitalizării în această reconfigurare nu poate fi supraestimat. Studii recente realizate de Kahanec et al. (2020) subliniază că, pentru ca nearshoring-ul să aibă succes în regiunea ECE, acesta trebuie să fie însoțit de o strategie de tip „gemeni digitali” (*digital twin*). Aceasta implică utilizarea tehnologiei blockchain pentru transparența totală a lanțului de aprovizionare și a logisticii predictive bazate pe IA pentru gestionarea fluxurilor regionale. Așa cum observă Jaradat și Stan (2023) în analiza lor asupra tendințelor în afacerile internaționale, capacitatea de a integra tehnologia avansată în sectoarele tradiționale este cea care distinge hub-urile regionale de succes de cele stagnante. Această integrare tehnologică

abordează compromisul tradițional „cost-calitate”, permițând regiunii ECE să ofere soluții de producție de înaltă tehnologie care rămân competitive din punct de vedere economic.

În cele din urmă, literatura de specialitate evidențiază o schimbare semnificativă către nearshoring-ul „orientat spre sustenabilitate”. Potrivit lui Rye și O'Reilly (2021), presiunea de a reduce amprenta de carbon (emisiile de tip *Scope 3*) forțează companiile multinaționale să favorizeze rute de transport mai scurte. Mutând producția din Asia în ECE, companiile își pot reduce semnificativ impactul asupra mediului, aliniindu-se obiectivelor „Pactului Verde” (*Green Deal*) al UE. Acest lucru adaugă un strat de „integritate etică” modelului de afaceri de nearshoring, unde conformitatea ecologică devine o cerință de intrare pe piață. În consecință, literatura contemporană sugerează că remodelarea lanțurilor valorice globale către Europa Centrală și de Est este un proces multidimensional definit de trei factori critici: reziliența logistică, transformarea digitală și sustenabilitatea mediului.

3. Metodologie

Cercetarea de față este concepută ca un studiu calitativ și exploratoriu, concentrându-se pe schimbarea strategică a lanțurilor valorice globale (GVC) către regiunea Europei Centrale și de Est în era post-pandemie. Pentru a asigura acuratețea tehnică și a oferi o imagine de ansamblu cuprinzătoare, cercetarea are câteva obiective principale:

- a) Investigarea stării actuale a afacerilor internaționale în ceea ce privește relocalizarea centrelor de producție și servicii în ECE;
- b) Explorarea și definirea conceptelor de bază, precum: *nearshoring*, reziliența lanțului de aprovizionare și digitalizarea lanțurilor valorice regionale;
- c) Identificarea problemelor structurale și logistice cu care se confruntă actualul sistem regional în timpul tranziției de la modelele de producție globale la cele regionale.

Astfel, principala întrebare de cercetare a prezentului articol este: „În ce măsură regiunea ECE oferă o alternativă sustenabilă și rezilientă pentru lanțurile valorice globale care urmăresc atenuarea riscurilor prin *nearshoring*?”.

Pentru a răspunde la această întrebare, studiul utilizează patru ipoteze de cercetare calitativă, adaptate climatului economic actual:

- **Ipoteza 1:** Globalizarea producției se va orienta tot mai mult către regionalizare, piețele din ECE jucând un rol semnificativ de zone-tampon (*nearshore buffers*) pentru economia Europei de Vest.

- **Ipoteza 2:** Relația dintre stabilitatea geopolitică și afacerile internaționale din lanțul de aprovizionare va deveni tot mai strânsă, influențând selecția locațiilor-gazdă și acordurile de investiții în moduri complexe.

- **Ipoteza 3:** Proiectele de *nearshoring* de succes din ECE vor fi caracterizate de capacitatea lor de a valorifica analiza datelor și tehnologiile de tip „gemeni digitali” (*digital twin*) pentru luarea deciziilor în timp real în cadrul lanțului de aprovizionare.

- **Ipoteza 4:** Lanțurile valorice internaționale din regiune se vor confrunta cu provocări etice și de reglementare legate de reducerea amprente de carbon și de standardele de mediu, necesitând soluții inovatoare de logistică verde.

Pentru a răspunde la aceste întrebări și pentru a valida ipotezele, sunt aplicate două metode principale de cercetare utilizate în managementul afacerilor internaționale: analiza SWOT și analiza input-output. Aceste instrumente permit o evaluare structurată a intrărilor (tehnologie, politici, proximitate) și a rezultatelor generate (eficiență, reziliență, sustenabilitate) care definesc fenomenul de *nearshoring* în Europa de Est.

4. Peisajul actual al *nearshoring*-ului

În actuala fază de redresare post-pandemie, peisajul afacerilor internaționale și al lanțurilor valorice globale (GVC) din Europa Centrală și de Est (ECE) trece printr-o schimbare structurală de proporții fără precedent. Industriile producătoare, tehnologice și chiar cea a articolelor sportive sunt extrem de dinamice, iar mediul a evoluat semnificativ pe măsură ce întreprinderile multinaționale (MNE) fac tranziția de la modelele de eficiență globală la cadre de reziliență regională. Acest peisaj nu mai este definit exclusiv de măsuri de economisire a costurilor, ci de necesitatea strategică a proximității și fiabilității.

4.1. Schimbarea de paradigmă: De la globalizare la regionalizare

În primul rând, globalizarea producției este remodelată sistematic în clustere regionale pentru a asigura generarea de venituri și stabilitatea aprovizionării într-o lume tot mai volatilă. Timp de decenii, strategia dominantă în afacerile internaționale a fost „offshoring-ul” — mutarea producției în piețe îndepărtate, cu costuri reduse. Cu toate acestea, pandemia de COVID-19 a acționat ca un test de stres global, expunând defectele fatale ale logisticii supra-extinse.

Națiunile ECE, oferind proximitate geografică față de centrele de consum din Europa de Vest și integrare deplină în cadrul juridic al Uniunii Europene, au devenit principalii beneficiari ai acestei tendințe de „nearshoring”. Această schimbare duce la creșterea acordurilor de investiții bilaterale și la crearea unui ecosistem înfloritor de parteneriate comerciale internaționale, unde viteza de lansare pe piață (*speed-to-market*) este noua monedă de schimb. Mai mult, găzduirea acestor hub-uri regionale permite țărilor ECE să își demonstreze potențialul economic și atractivitatea pentru investitorii globali, stimulând comerțul internațional și legăturile diplomatice. Totuși, această reconfigurare prezintă provocări, inclusiv gestionarea diferențelor de reglementare, a nuanțelor culturale și necesitatea ca profesioniștii din afaceri internaționale să își adapteze strategiile de resurse umane și management la sensibilitățile regionale specifice.

4.2. Progresele tehnologice ca facilitatori ai nearshoring-ului

Tehnologia a revoluționat vizibilitatea lanțului de aprovizionare și modul în care actorii relevanți interacționează cu procesele complexe de producție. În peisajul actual, „nearshoring-ul” nu este doar o mutare geografică, ci și un upgrade tehnologic. Prin platforme digitale, blockchain și urmărire în timp real, brandurile internaționale își pot monitoriza lanțurile valorice peste granițele ECE cu o precizie chirurgicală. Acest angajament sporit se traduce prin eficiență operațională crescută, reducerea deșeurilor și o mai bună recunoaștere a mărcii.

În plus, analiza datelor și tehnologiile de urmărire a performanței au devenit instrumente esențiale pentru gestionarea hub-urilor regionale

de producție și logistică. Acestea oferă perspective cruciale asupra performanței logistice, productivității forței de muncă și tendințelor pieței, permițând luarea deciziilor informate. Progresele tehnologice au facilitat, de asemenea, colaborările de la distanță, eliminând barierele geografice și permițând ca unitățile din ECE să fie gestionate ca „gemeni digitali” integrați ai sediilor lor centrale din Vest. Această integrare digitală asigură menținerea standardelor de calitate și a ritmurilor operaționale ale companiei-mamă fără sincope peste granițe.

4.3. Factorii geopolitici și fenomenul „Friend-shoring”

Tensiunile politice și relațiile diplomatice influențează direct selecția națiunilor-gazdă pentru proiectele de nearshoring. În era post-COVID, „nearshoring-ul” a evoluat frecvent în „friend-shoring”, unde companiile relochează producția în țări care împărtășesc valori politice similare și alianțe stabile. Factorii geopolitici modelează acordurile de investiții și susținerile oficiale, deoarece companiile trebuie să navigheze cu atenție prin sensibilitățile politice pentru a evita perturbările lanțului de aprovizionare cauzate de sancțiuni sau războaie comerciale.

Înțelegerea climatului geopolitic este crucială pentru evitarea controverselor și a riscurilor reputaționale în regiunea ECE, având în vedere în special proximitatea acestora de granițele estice ale Europei. Mai mult, stabilitatea politică și capacitățile de infrastructură ale națiunilor-gazdă rămân considerente cheie pentru planificarea afacerilor internaționale. Alinierea regiunii ECE la standardele UE oferă o „primă de securitate” care compensează costurile ușor mai ridicate ale forței de muncă față de piețele asiatice îndepărtate. Această stabilitate este vitală pentru investițiile pe termen lung în fabrici și rețele de aprovizionare localizate.

4.4. E-servicii, logistica virtuală și inovația

Ascensiunea infrastructurii digitale în ECE a dus la creșterea serviciilor electronice (*e-services*) și a sistemelor virtuale de suport administrativ. Acest lucru reprezintă o oportunitate unică pentru companiile de tehnologie de a accesa piața muncii și de a ajunge la un segment demografic tânăr și priceput la tehnologie. Logistica virtuală — scenarii simulate pentru

gestionarea inventarului și conformitatea la trecerea frontierelor — a devenit un răspuns la cererea de eficiență digitală.

Afacerile internaționale profită de acest lucru prin dezvoltarea de conținut virtual și experiențe de formare imersive pentru forța lor de muncă regională, creând noi căi de generare a veniturilor și excelență operațională. Această creștere rapidă subliniază adaptabilitatea și inovația necesare în peisajul în schimbare al afacerilor internaționale. Pe măsură ce aceste instrumente digitale continuă să înflorească, ele oferă oportunități pentru companii de a interacționa cu audiențele globale în moduri inovatoare, transformând regiunea ECE într-un hub pentru sinergia digital-industrială.

4.5. Inițiative de sustenabilitate și „Nearshoring-ul Verde”

Impactul global al lanțurilor valorice remodelate oferă o platformă puternică pentru stimularea schimbărilor pozitive în materie de sustenabilitate. Nearshoring-ul către ECE permite organizațiilor să susțină practici durabile, cum ar fi reducerea drastică a amprente de carbon prin scurtarea rutelor de transport de la mii de kilometri la doar câteva sute. Aceste inițiative se aliniază preferințelor în schimbare ale consumatorilor, pe măsură ce publicul și actorii relevanți devin tot mai conștienți de problemele sociale și de mediu.

Prin adoptarea practicilor de producție sustenabile, organizațiile industriale și de profil din ECE obțin un avantaj competitiv și își consolidează reputația mărcii pe o piață globală. Mai mult, inițiativele de sustenabilitate se traduc adesea în economii de costuri și beneficii financiare pe termen lung prin investiții în energie regenerabilă și proiectarea de fabrici eco-friendly. Acest „Nearshoring Verde” nu mai este o alegere etică, ci o necesitate de business impusă de reglementările UE și de cererea globală pentru producție responsabilă.

4.6. Provocări și integritate etică în hub-urile regionale

În ciuda beneficiilor, peisajul actual nu este lipsit de provocări semnificative. Provocările etice cuprind preocupări legate de practicile echitabile de muncă, transparența în guvernanta și bunăstarea lucrătorilor. Aceste probleme transcend granițele, deoarece evenimentele de producție

internațională implică actori din diverse națiuni. Derapajele etice pot duce la controverse care reverberează global, afectând contractele de sponsorizare, fluxul de investiții și încrederea consumatorilor.

Prin urmare, afacerile internaționale caută să colaboreze cu organizații regionale și națiuni-gazdă din ECE care respectă standarde etice ridicate. Abordarea acestor provocări și promovarea unei conduite responsabile este esențială pentru menținerea integrității industriei. Organizațiile internaționale joacă un rol crucial în stabilirea acestor standarde și în aplicarea lor la nivel global, contribuind astfel la o competiție loială și curată în arena afacerilor internaționale. Menținerea acestei integrități etice este singura modalitate de a asigura sustenabilitatea pe termen lung a modelului de nearshoring în Europa Centrală și de Est.

5. Rezultate

Rezultatele analizei indică faptul că regiunea ECE se află în prezent într-o „fereastră de oportunitate strategică”. Perturbarea logisticii globale a transformat poziția geografică a regiunii într-un activ de primă mărime pentru afacerile internaționale. Tabelele următoare rezumă constatările privind potențialul de *nearshoring*:

Tabelul 1. Analiza SWOT privind Nearshoring-ul în ECE.

Sursă: elaborare proprie a autorului (2025)

Puncte tari	Puncte slabe
Proximitate geografică față de principalele piețe de consum din Europa de Vest;	Creșterea costurilor la energie și a inflației, afectând marjele operaționale;
Integrare în cadrul juridic și economic al UE;	Deficit de forță de muncă în sectoarele de producție de înaltă tehnologie;
Tradiție industrială solidă și forță de muncă calificată în inginerie.	Decalaje de infrastructură în hub-urile regionale secundare.
Oportunități	Amenințări
Digitalizarea lanțurilor de aprovizionare și adoptarea Industry 4.0;	Instabilitate geopolitică prelungită în vecinătatea estică;
„Nearshoring verde” pentru îndeplinirea Țintelor UE de reducere a emisiilor de carbon;	Concurență intensă din partea altor clustere regionale emergente;
Finanțare UE pentru reziliență regională și infrastructură;	Potențiale politici protecționiste în principalele piețe de export.

Tabelul 2. Analiza Input-Output privind viitorul lanțurilor valorice globale (GVC) în ECE. *Sursă: Elaborare proprie a autorului (2025)*

Intrări	Ieșiri
1. Nearshoring strategic: Relocalizarea producției mai aproape de piețele de desfacere pentru a reduce timpii de livrare.	1. Reziliența lanțului de aprovizionare: Capacitate sporită de a rezista șocurilor logistice globale.
2. Implementarea Gemenilor Digitali: Utilizarea modelelor virtuale pentru monitorizarea fluxurilor lanțului de aprovizionare.	2. Vizibilitate sporită: Urmărire în timp real și gestionare optimizată a stocurilor.
3. Logistică sustenabilă: Investiții în transport ecologic și rute mai scurte.	3. Reducerea amprente de carbon: Alinierea la standardele de mediu globale.
4. Stimulente de politică: Sprijin la nivel național și al UE pentru relocalizarea industrială.	4. Creștere economică regională: Crearea de locuri de muncă și creșterea investițiilor străine directe (ISD) în regiunea ECE.

6. Concluzii

Viitorul afacerilor internaționale și al lanțurilor valorice globale este pregătit pentru transformări dinamice, impulsionate de o serie de tendințe în evoluție care vor remodela industria în era post-pandemie. După cum s-a demonstrat pe parcursul acestui studiu, trecerea către *nearshoring* în Europa Centrală și de Est reprezintă un pivot strategic de la eficiența costurilor globale către reziliența și securitatea regională. Globalizarea își va continua marșul necruțător, însă într-o formă mai fragmentată și regionalizată, pe măsură ce piețele ECE își extind influența către nucleul industrial al Uniunii Europene, generând fluxuri de venituri fără precedent și atrăgând o bază globală și diversificată de investitori.

Tehnologia va rămâne un pilon central în această tranziție, realitatea augmentată, analiza datelor și experiențele de tip „gemeni virtuali” redefinind modul în care întreprinderile multinaționale își gestionează unitățile de producție și interacționează cu actorii regionali relevanți. Implementarea monitorizării digitale și a logisticii bazate pe IA nu mai reprezintă o actualizare opțională, ci o cerință fundamentală pentru menținerea competitivității pe o piață volatilă. Schimbarea preferințelor consumatorilor, marcată de un accent sporit pe sustenabilitate, experiențe

corporative personalizate și responsabilitate socială, va continua să determine organizațiile din ECE să își adapteze și să își inoveze ofertele de servicii.

În plus, interacțiunea complexă dintre geopolitică și afacerile internaționale va solicita agilitate strategică și un management riguros al riscurilor, atât din partea factorilor de decizie politică, cât și din partea entităților private. Pe măsură ce *nearshoring*-ul estompează tot mai mult liniile dintre producția fizică și supravegherea digitală, acesta deschide noi frontiere pentru demersurile de afaceri internaționale care prioritizează stabilitatea în detrimentul distanței. Integritatea etică și transparența guvernanței vor atinge noi niveluri, oferind companiilor globale oportunități de a se conecta cu imensul potențial economic al regiunii, respectând în același timp standarde înalte de conduită.

În acest peisaj aflat în continuă evoluție, menținerea unui echilibru între eficiența economică și bunăstarea socială va fi esențială pentru asigurarea sustenabilității pe termen lung a industriei. Pe măsură ce afacerile internaționale din regiunea ECE își trasează cursul către viitor, acestea trebuie să valorifice aceste tendințe tehnologice și logistice pentru a crea oportunități inovatoare, incluzive și solide din punct de vedere etic, care să capteze audiențele globale și să securizeze rolul regiunii ca hub vital în noua economie mondială.

Bibliografie

1. Barbulescu, R., & Favell, A. (2020). Commentary: A BITTERSWEET MOMENT? The COVID-19 Crisis, Visas, and Temporary Migration Management in the European Union. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(11).
2. Fasani, F., & Mazza, J. (2020). *A Vulnerable Workforce: Migrant Workers in the COVID-19 Pandemic*. Publications Office of the European Union.
3. Foster, G., O'Reilly, N., & Davila, A. (2019). *Sports Business Management*. New York: Taylor & Francis Group.
4. Gereffi, G. (2021). What does the COVID-19 pandemic teach us about global value chains? The case of medical supplies. *Journal of International Business Policy*.
5. Griffin, R., & Pustay, M. (2010). *International Business*. New Jersey: Pearson Education.
6. Jaradat, M., & Stan, S. V. (2023). Trends in international business in sports. *Cluj University Journal. Interdisciplinary: Social Sciences and Humanities*, 1(1), 3-11.

7. Javorcik, B. (2020). Global supply chains will never be the same. A post-pandemic reality. *Financial Times*.
8. Kahanec, M., Lukáčová, K., & Szücs, S. (2020). *Labor Mobility in the Post-Pandemic CEE: Digital and Structural Challenges*. GLO Discussion Paper Series.
9. Lopez-Sala, A., & Godenau, D. (2020). Circular Migration and the Management of Temporary Labour in the Post-Pandemic Era. *International Migration Review*.
10. Militaru, C. (2009). *Managementul afacerilor internaționale*. București: Pro Universitaria.
11. Rye, J. F., & O'Reilly, K. (2021). *International Labour Migration to Europe's Rural Regions*. London: Routledge.
12. Streefkerk, R. (2019, October 11). *APA 7th edition: The most notable changes*. Scribbr. <https://www.scribbr.com/apa-style/apa-seventh-edition-changes/>
13. Westerbeek, H., Smith, A., & Turner, P. (2017). *Managing Sport Facilities and Major Events*. London: Routledge.

Convenția privind protecția profesiei de avocat: ce să așteptăm (și ce nu) și ce să sperăm?

ALEKSANDAR TODOROVIC

Av. dr., <https://orcid.org/0000-0003-2501-6351>

*Membrilor onorabili ai Baroului Serbiei
pentru sprijinul acordat studenților noștri*

Abstract: Prin prisma clișeului juridic omniprezent al mobilului, mijloacelor și oportunității, autorul examinează motivele care au stat la baza adoptării Convenției privind protecția profesiei juridice. Totodată, lucrarea analizează mijloacele utilizate pentru asigurarea protecției internaționale a avocaților. Toate acestea urmăresc să răspundă întrebării dacă a fost valorificată oportunitatea de a crea un sistem adecvat de garanții și un mecanism de control eficient, capabil să protejeze avocații și barourile. Autorul concluzionează că garanțiile juridice materiale, în special cele al căror beneficiari sunt barourile, prezintă o importanță crucială pentru asigurarea independenței profesiei de avocat. Cu toate acestea, rămâne un gust amar, întrucât mecanismul de control al implementării Convenției nu oferă un sistem eficient de protecție a avocaților și asociațiilor lor. Simptomele observate nu sunt însă incurabile. Rămâne de văzut dacă protocoale adiționale la Convenție ar putea conferi eficiență mecanismului de protecție al acesteia.

Cuvinte-cheie: drepturile avocaților, protecție internațională, mecanism de control

Clasificare J.E.L: K33, K49, F53

1. Introducere

Rolul profesiei juridice de câine de pază al statului de drept nu necesită o elaborare specială. Este de la sine înțeles.

În literatura juridică se subliniază adesea că cel mai eficient mecanism internațional de protecție a drepturilor omului este cel instituit în cadrul Consiliului Europei prin adoptarea Convenției Europene a Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale. Jumătate din succesul înregistrat în avansarea drepturilor omului în Europa, obținut prin interpretarea judiciară creativă a Convenției, poate fi atribuit judecătorilor; cealaltă jumătate a succesului trebuie creditată avocaților care își reprezintă clienții în fața curții.

Dacă nu ar fi existat avocați care să prezinte argumente în fața Curții Europene a Drepturilor Omului, nu ar fi existat nici stimulul pentru CEDO de a deschide porțile gândirii creative. Ori și ori, avocații apar ca apărători ai drepturilor omului nu doar prin creativitatea argumentelor lor în fața curților europene sau a altor instanțe, ci și prin pledoaria lor directă în apărarea clienților, a activiștilor sociali și a celor persecutați și arestați pe nedrept. În îndeplinirea nobilei lor misiuni, avocații sunt adesea atât prima, cât și ultima linie de apărare a statului de drept. Aceasta îi plasează uneori în bătaia focului autorităților publice, motiv pentru care au nevoie de protecție specifică.

Și în timp ce astăzi dezbatem Convenția privind protecția profesiei juridice, asistăm nu doar la atacuri individuale împotriva avocaților, ci și la atacuri organizate ale autorităților publice împotriva barourilor. După cum se știe, în prezent, în Turcia se desfășoară un proces în care este urmărită penal întreg conducerea executivă a Baroului Istanbul (Human Rights Watch, 2025). Membrii Baroului Istanbul sunt județați din cauza unei declarații prin care asociația a condamnat uciderea a doi jurnaliști, suspectată a fi fost comisă într-un atac cu drone al forțelor turce. Parchetul turc a caracterizat declarația de condamnare a atacului împotriva jurnaliștilor drept „propagandă în favoarea unei organizații teroriste” și „diseminare publică de informații false”.

Deși în țara mea conducerea executivă a baroului nu este (încă) urmărită penal, Baroul Sârbiei, din care fac parte, se află sub atacul autorităților publice de luni de zile. Motivul acestor atacuri îl reprezintă susținerea unanimă a avocaților și a baroului pentru revendicările și

protestele studențești care urmăresc instaurarea statului de drept. În semn de susținere a protestelor studențești, Baroul Sârbiei a declarat în mod repetat încetarea completă a activității (grevă) avocaților. În ultima ocazie, Președintele Sârbiei a anunțat adoptarea unei noi legi privind profesia de avocat, care ar permite crearea unui sistem de barouri paralele pe care statul le-ar putea controla, menționând că avocații vor răspunde penal pentru infracțiuni (referindu-se la greva avocaților) (Vreme, 2025).

2. Mobilul

Motivația centrală, și totodată cauza adoptării Convenției, constă în necesitatea de a răspunde presiunilor tot mai frecvente cu care se confruntă avocații în exercitarea profesiei lor. Suspiciunile privind vulnerabilitatea sporită a avocaților au fost examinate și în cadrul unui studiu de fezabilitate, comandat de Comitetul European pentru Cooperare Juridică (CDCJ) în aprilie 2020 (McBride, 2021).

La începutul studiului se menționează că: „Problemele cu care se confruntă avocații din statele membre ale Consiliului Europei în ceea ce privește exercitarea independentă și în siguranță a profesiei lor pot fi împărțite în două categorii largi: (a) cele care afectează avocații individuali și (b) cele de natură instituțională” (McBride, 2021, p. 11).

Existența celor două categorii distincte de probleme cu care se confruntă profesia juridică este esențială pentru înțelegerea motivelor adoptării unei noi Convenții. În acest sens, natura problemelor cu care se confruntă profesia juridică și specificul subiecților care necesită protecție sunt de natură să impună instrumente de protecție diferite de cele oferite de mecanismul de control al CEDO.

În ceea ce privește problemele care afectează avocații individuali, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a asigurat o anumită protecție prin jurisprudența sa, în măsura în care aceste probleme se încadrează în domeniul de aplicare al CEDO *ratione materiae*. Acestea privesc în principal chestiuni care pot fi subsumate Articolelor 8 și 10, respectiv Articolului 1 din Protocolul nr. 1. În acest sens, CEDO a consacrat și reafirmat în mod repetat dreptul la confidențialitatea comunicării dintre avocat și client (Denysyuk și alții împotriva Ucrainei, cererea nr. 22790/19, pct. 101). Curtea a indicat, de

asemenea, importanța respectării integrității cabinetului avocatului, prescriind standarde mai stricte în care autoritățile pot efectua percheziții într-un cabinet de avocatură (Roemen și Schmit împotriva Luxemburgului, cererea nr. 51772/99). Cel puțin la fel de important, Curtea a statuat că libertatea de exprimare a avocaților în legătură cu exercitarea profesiei lor poate fi restrânsă numai în împrejurări excepționale și că avocații beneficiază de un grad mai ridicat de protecție a acestei libertăți, dată fiind natura profesiei lor (Nikula împotriva Finlandei, cererea nr. 31611/96).

Recunoscând contribuția CEDO în domeniul protecției avocaților, este evident că sfera de competență a Curții și domeniul de aplicare al Convenției *ratione materiae* sunt astfel configurate încât, chiar și printr-un grad ridicat de creativitate judiciară, anumite drepturi esențiale pentru profesia de avocat nu pot fi protejate cu succes în acel for. Aceasta privește în special prezervarea independenței profesiei. Astfel de garanții presupun ca anumite drepturi să fie recunoscute nu doar avocaților individuali, ci și barourilor, care trebuie să fie independente și autonome.

Mai mult, standardele preexistente de protecție a profesiei de avocat sub forma dreptului neobligatoriu („soft law”) s-au dovedit a fi mijloace insuficiente pentru garantarea protecției de care avocații au nevoie pentru a-și exercita profesia în mod liber (Savu, 2021).

3. Mijloacele

Care sunt, așadar, mijloacele pe care Convenția le utilizează pentru a oferi o protecție adecvată profesiei juridice la nivel internațional?

- **Garanțiile juridice materiale**

Așa cum s-a menționat anterior, Convenția oferă, în primul rând, garanții juridice materiale care leagă două categorii distincte de subiecți protejați: avocații individuali și barourile. În ceea ce privește garanțiile de care beneficiază **avocații individuali**, regăsim măsuri de protecție așteptate, precum libertatea de exprimare, confidențialitatea corespondenței și secretul profesional, libertatea de a accepta sau refuza reprezentarea unui client, precum și libertatea de a informa publicul cu privire la serviciile oferite (CETS nr. 229, 2024, art. 6–7).

Pe lângă aceste drepturi, avocaților individuali li se garantează dreptul de acces neînhibat la client (inclusiv la clientul aflat în detenție), dreptul de acces efectiv la dosare și materiale ale cauzei aflate în posesia autorităților publice și relevante pentru acordarea asistenței juridice, dreptul de a participa activ la procedurile judiciare și de altă natură, precum și dreptul de a comunica nestingherit cu instanțele judecătorești și alte organe. Deși aceste drepturi nu sunt surprinzătoare, fiind familiare din corpusul garanțiilor implicate de un proces echitabil (Loucaides, 2003), ele reprezintă o noutate din perspectiva beneficiarului garanției. Dreptul la un proces echitabil prevăzuse anterior aceste drepturi ca drepturi ale persoanei judecate. Cu alte cuvinte, acestea nu erau drepturi proprii ale avocaților, ci avocații le exercitau în baza drepturilor clienților lor. În prezent, avocații pot solicita realizarea acestor garanții în nume propriu.

În materia garanțiilor juridice materiale, cele referitoare la **barouri** reprezintă un pas înainte mult mai semnificativ (Kullaj, 2025). Cel mai important, „Părțile se asigură că cadrul juridic și de reglementare național garantează că asociațiile profesionale sunt organisme independente și autonome. Orice alegere a organelor lor executive trebuie să aibă loc în conformitate cu normele aplicabile și fără amestec extern” (CETS nr. 229, 2024, art. 4).

Chestiunea independenței și autonomiei vine atât ca lecție a istoriei, cât și ca răspuns la reluarea atacurilor împotriva profesiei juridice în anumite democrații fragile. Regimurile care urmăresc să introducă dependența totală sau parțială a barourilor o fac din motive deosebit de reprobabile: pentru a deplasa loialitatea barourilor de la justiție și statul de drept către loialitatea exclusivă față de elita politică și „adevărul” său politic (Uzelac, 2020).

Importanța acestei prime garanții internaționale a independenței și autonomiei barourilor nu poate fi supraestimată.

- **Mecanismul „specific” instituit prin Convenție**

Ideea că, pe lângă garanțiile juridice materiale, Convenția ar trebui să conțină și o formă de mecanism internațional de „control” a apărut foarte devreme în procesul de redactare și a rămas un principiu călăuzitor până la varianta finală a textului. Versiunea finală stabilește deja, la Articolul 1, intitulat „Scopul Convenției”, că scopul Convenției este acela de a institui un *mecanism specific* pentru a asigura implementarea efectivă a dispozițiilor sale

de către Părți. O lectură optimistă a termenului *mecanism specific* ar da speranța instituirii unui *mecanism de control*, însă această convingere optimistă se spulberă de îndată ce se parcurge Capitolul III al Convenției, intitulat *mecanism de monitorizare* (Raport explicativ la CETS nr. 229, pct. 12).

Monitorizarea în vederea implementării efective a Convenției a fost încredințată Grupului de Experți privind Protecția Profesiei de Avocat (GRAVO) (CETS nr. 229, 2024, art. 10, pct. 2). Convenția prevede trei forme distincte de acțiune pentru GRAVO: proceduri de evaluare periodică, proceduri de urgență și elaborarea și publicarea de avize cu caracter general.

În cadrul **procedurii de evaluare periodică**, GRAVO este autorizat să efectueze evaluări periodice și tematice. Aceasta se va realiza prin selectarea, pentru fiecare perioadă de evaluare, a unei teme din sfera de aplicare a Convenției, pe baza căreia GRAVO va colecta date (CETS nr. 229, 2024, art. 12, pct. 1). Procedura de evaluare este concepută ca un dialog între grup și statele membre, la care pot participa și societatea civilă și organizațiile profesionale. În legătură cu fiecare stat semnatar, GRAVO va publica un raport și concluzii, împreună cu eventualele observații ale Părții contractante vizate. Dacă este necesar, Comitetul Părților la Convenție poate adopta recomandări prin care să indice măsurile pe care statul membru ar trebui să le ia pentru a pune în aplicare concluziile GRAVO (CETS nr. 229, 2024, art. 12, pct. 7).

Dacă GRAVO primește informații credibile cu privire la o problemă care necesită o reacție promptă pentru a evita încălcări grave ale drepturilor garantate de Convenție, poate iniția o **procedură de urgență** (CETS nr. 229, 2024, art. 13). La inițierea acesteia, GRAVO va solicita statului membru să prezinte un raport cu privire la obiectul investigației, putând stabili un termen adecvat, ținând seama de urgența situației. În cazuri excepționale, poate fi organizată și o vizită în țară, care poate include o gamă largă de acțiuni individuale destinate stabilirii situației de fapt relevante. După colectarea datelor necesare, GRAVO va elabora constatările anchetei, care vor fi transmise statului membru și, dacă este cazul, Comitetului Părților, Comitetului Miniștrilor sau chiar Adunării Parlamentare.

Pentru a asigura o implementare mai eficientă a Convenției, GRAVO este autorizat să adopte și să **publice avize** privind chestiuni generale semnificative pentru toate statele semnatare (CETS nr. 229, 2024, art. 14). Aceste avize nu au caracter obligatoriu, însă pot contribui indiscutabil la armonizarea aplicării Convenției și la clarificarea dilemelor privind cursul de acțiune recomandat statelor membre în anumite chestiuni.

4. Oportunitatea

În loc de o concluzie, autorul va examina întrebarea dacă elaborarea Convenției a reprezentat o ocazie valorificată sau una pierdută.

Adoptarea Convenției privind Protecția Profesiei de Avocat marchează o nouă eră a garanțiilor pentru cei care au răspuns chemării de a-și dedica viața luptei pentru justiție. Garanțiile juridice materiale, în special cele referitoare la independența și autonomia barourilor, reprezintă cu adevărat un novum pe scena internațională. Această garanție va avea impact și asupra dreptului intern, deoarece multe state europene garantează autonomia asociațiilor lor fără o garanție explicită a independenței.

În ceea ce privește garanțiile juridice materiale, putem aprecia că redactarea Convenției a constituit o ocazie valorificată, dar același lucru este valabil și pentru dispozițiile privind mecanismul de control sau, mai bine spus, de monitorizare? Se pare că impactul practic al Convenției este subminat de slăbiciuni structurale, în special de absența unui mecanism judiciar de punere în executare cu caracter obligatoriu (Amin, 2025). Competențele conferite GRAVO prin Convenție par destul de limitate la prima vedere. Este, de asemenea, îngrijorător faptul că mecanismul de control sperat de comunitatea juridică a fost redus la un mecanism de monitorizare, fără o cale juridică clară prin care persoanele individuale sau colectivitățile să se poată adresa GRAVO într-o manieră ordonată pentru protecția drepturilor conferite de Convenție. Cu toate acestea, nu trebuie neapărat să fim pesimiști. Acesta este doar primul pas în internaționalizarea protecției drepturilor avocaților. Nu este exclus (așa cum s-a întâmplat de-a lungul istoriei Consiliului Europei) ca, la un moment dat, această Convenție să primească un protocol adițional care să permită o formă de control cvasijudiciar al respectului Convenției la nivel internațional sau cel puțin un raportor care să monitorizeze situația de pe teren și să primească plângeri, așa cum s-a procedat cu Raportorul Special pentru Apărătorii Mediului la Convenția de la Aarhus (Decizia VII/9 a Reuniunii Părților la Convenția de la Aarhus, 2021).

Prin evitarea principiului subsidiarității pe care se bazează mecanismele internaționale de control judiciar, această Convenție deschide

posibilitatea reacției timpurii a organului internațional de monitorizare încă din etapa legislativă, ceea ce poate influența favorabil dialogul inter-instituțional dintre GRAVO, barouri și autoritățile publice.

Un motiv de optimism îl oferă experiențele din conflictele anterioare dintre barouri și autoritățile publice, în care intervențiile CCBE și UIA (Union Internationale des Avocats) au contribuit la atenuarea tensiunilor și la găsirea unor soluții juridice favorabile.

Mai mult, mecanismul de monitorizare instituit prin această Convenție va beneficia de poziții de negociere mai bune decât asociațiile internaționale ale avocaților, ceea ce, combinat cu posibilitatea trimitării unei cauze de la GRAVO către Comitetul Miniștrilor, oferă grupului o poziție de negociere solidă în soluționarea amiabilă a disputelor apărute.

Bibliografie

Articole și studii:

1. Amin, S. (2025). The New European Convention for the Protection of the Profession of Lawyer. *Völkerrechtsblog*.
2. Kullaj, M. (2025). The Forthcoming European Convention for the Protection of Lawyers: Challenges and Perspectives. *Available at SSRN 5376118*.
3. Loucaides, L. G. (2003). Questions of fair trial under the European Convention on Human Rights. *Human Rights Law Review*, 3, 27.
4. McBride, J. (2021). *Profession of lawyer: Study on the feasibility of a new European legal instrument*. Raport elaborat sub supravegherea Comitetului European pentru Cooperare Juridică (CDCJ).
5. Savu, E.-C. (2021). The Urgent Need for the Adoption of an European Convention on the Profession of Lawyer. *Bulletin of the Transilvania University of Brașov, Series VII: Social Sciences and Law*, 14(Suppl.), 125–130.
6. Uzelac, A. (2020). The independence of the Bars and their relationship with the public authorities. În *The independence of lawyers: Proceedings of the 28th Colloquy on European Law*. lawlegal.eu.

Jurisprudență:

7. *Denysyuk și alții împotriva Ucrainei*, cererea nr. 22790/19, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.
8. *Roemen și Schmit împotriva Luxemburgului*, cererea nr. 51772/99, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

9. *Nikula împotriva Finlandei*, cererea nr. 31611/96, Curtea Europeană a Drepturilor Omului.

Documente internaționale:

10. *Convenția Consiliului Europei privind Protecția Profesiei de Avocat*, CETS nr. 229. (23 mai 2024). Consiliul Europei.
11. Consiliul Europei. (2024). *Raport explicativ la Convenția Consiliului Europei privind Protecția Profesiei de Avocat*, CETS nr. 229.
12. Reuniunea Părților la Convenția de la Aarhus. (21 octombrie 2021). *Decizia VII/9: Mecanism de răspuns rapid în temeiul Convenției – Mandatul Raportorului Special pentru Apărătorii Mediului*. Geneva.

Altele:

13. Human Rights Watch. (9 septembrie 2025). *Amicus brief privind procedurile judiciare împotriva conducerii executive a Baroului Istanbul*. <https://www.hrw.org/news/2025/09/09/amicus-brief-on-legal-proceedings-against-the-istanbul-bar-association-executive>
14. Vreme. (2025). *Dacă avocații nu ascultă, vom crea alții noi: Vučić a anunțat formarea „avocatului 2.0”*. <https://vreme.com/en/vesti/ako-advokati-ne-slusaju-napravicemo-nove-vucic-najavio-formiranje-advokata-2-0/>

Notă despre autor: Aleksandar Todorovic este avocat și redactor-șef al revistei *Glasnik* a Baroului Vojvodinei – Revistă de Teorie și Practică Juridică. Corespondență: aleksandar@aktodorovic.rs. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2501-6351>.

Cultivarea unei culturi a excelenței serviciilor în organizațiile din România

VLAD DANIEL VALERIUS

Conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj Napoca

Abstract: Acest studiu examinează procesul de cultivare a unei culturi a excelenței în serviciile din România, în contextul tranziției economice către un model terțiar consolidat. Deși sectorul serviciilor reprezintă în prezent peste jumătate din totalul întreprinderilor active din România, performanța acestuia rămâne sub media economiilor dezvoltate, fapt ce indică un potențial de creștere semnificativ prin adoptarea unor practici orientate spre client. Studiul propune un model în cinci etape pentru construirea unei culturi a excelenței în servicii: Această abordare progresivă permite organizațiilor să valideze comportamente eficiente, să elimine inițiativele neproductive și să implementeze pe scară largă soluții care îmbunătățesc în mod demonstrabil satisfacția clientului. Fără a avea pretenția de a fi făcut o tratare exhaustivă riguros științifică a fenomenului schimbării culturii serviciilor în organizațiile din România, consider totuși că lucrarea oferă lposibilități de investigare și documentare asupra acestui domeniu interesant.

Cuvinte-cheie: *client, cultura serviciilor, satisfacție, schimbare, serviciu*

Clasificare J.E.L: L80, M14, Z33

1. Introducere

Ponderea diferitelor sectoare – primar (vanătoarea, pescuitul, silvicultura, agricultura), secundar (industria și construcțiile), cuaternar (servicii informaționale) și terțiar (celelate servicii) – într-o economie națională caracterizează dinamismul și forța acesteia.

Potrivit unor surse precum Eurostat și OCDE (Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică), în economiile dezvoltate domină clar sectorul terțiar (serviciile) unde se concentrează cea mai mare parte a firmelor active, a ocupării forței de muncă și a valorii adăugate.

În țările membre OCDE, tranziția de la economiile industriale și agrare la economiile în care predomină serviciile profesionale este confirmată de ponderea mare a întreprinderilor ce desfășoară activități în domeniul serviciilor (între 70% și 80 %) și de contribuția acestora la PIB (între 65 % și 75 %).

Japonia și Germania, deși puternic industrializate, dețin o pondere ce depășește 70 % în ceea ce privește firmele implicate în servicii. Regatul Unit, Franța și Statele Unite ale Americii prezintă cele mai ridicate ponderi, depășind 75-80 % datorită specializării în servicii cu valoare adăugată mare.

România se află într-un stadiu intermediar al procesului de terțiarizare. Conform **Institutului Național de Statistică (INS, 2023)**, **52,0% din totalul întreprinderilor active** aveau ca activitate principală **serviciile de piață**. Deși cifra este semnificativ mai mică decât media europeană, tendința este ascendentă datorită expansiunii IT-ului, transporturilor, serviciilor de afaceri și comerțului electronic.

Tabel comparativ. Ponderea sectorului serviciilor (2023–2024).

Surse: Organisation for Economic Co-operation and Development (OCDE) – „Enterprises by business size” (2023); Comunicat INS – „Activitatea întreprinderilor din industrie, construcții, comerț și servicii de piață” (2023); Eurostat – „Structural business statistics overview” (2023); World Bank – „Services, value added (2023/2024); House of Commons Library – „Industries in the UK” (2023)

Țară / Regiune	Pondere întreprinderi în servicii (%)	Pondere servicii în PIB (%)	Observații principale
SUA	78	77	Dominante: Servicii profesionale, IT, sănătate, educație
Regatul Unit	80	78	Cea mai terțiarizată economie europeană
Franța	76	72	Turism, servicii publice, finanțe
Germania	72	69	Servicii industriale, transport și IT
Italia	75	70	Turism și servicii de afaceri
Japonia	70	71	Servicii tehnologice și financiare

Țară / Regiune	Pondere întreprinderi în servicii (%)	Pondere servicii în PIB (%)	Observații principale
Canada	78	75	Educație, sănătate, IT și administrație
Media OCDE	74	72	Economii bazate pe servicii
România (INS 2023)	52	59	În creștere; servicii de piață în extindere

România urmează tranziția spre o **economie terțiară**. Decalajul față de media UE ($\approx 70\%$) arată potențialul de dezvoltare al segmentului serviciilor. Dar creșterea semnificativă a plus valorii se realizează prin dezvoltarea unei culturi a serviciilor superioare. Pentru ca acest lucru să fie posibil trebuie ca liderii să recunoască importanța unor roluri și stiluri de leadership diferite comparativ cu cele tradiționale. Aceasta le va facilita accesul la o cale, la o metodologie de transformare a unei culturi tradiționale într-o cultură de excelenței în servicii care să-și demonstreze eficiența în organizații diferite.

2. Cultura excelenței în servicii

Ron Kaufman, fondatorul companiei UP! YOUR SERVICE, este expert mondial în domeniul creșterii calității serviciilor pentru clienți, în crearea unei culturi a serviciilor în companii și autorul cărții Cultura serviciilor superioare- metoda confirmată prin care să vă încântați clienții, colegii și pe toți care vă ies în cale. Definiția de bază din cartea lui Kaufman este „Să oferi servicii înseamnă să oferi valoare pentru altcineva”. Acel cineva care are nevoie de servicii poate fi un client, un furnizor, un șef sau un coleg, poate fi o comunitate. Preocuparea este să aflăm ce înseamnă valoare pentru fiecare din ei.

Pentru a nu pierde clienți, primul pas pe care îl fac organizațiile este să livreze servicii la nivelul promisiunilor. De exemplu, organizația poate lua comanda, poate presta serviciul și apoi își poate vedea de treabă. Sau poate interaciona cu clienții pentru a livra ceva mai mult, mai bine, pentru a surprinde, delecta și a atrage mult decât pe cei care plătesc un preț echitabil.

Serviciile superioare surprind într-un mod foarte plăcut, trec peste așteptări, ridică standardele de furnizare a serviciului. Pentru organizații înseamnă preocuparea de a obține un avantaj competitiv prin depășirea

a ceea ce este tradițional în industria serviciului pentru că, până la urmă, toate organizațiile livrează „ceea ce trebuie”. Miza este sporirea satisfacției și loialității clienților, construirea unei reputații pozitive prin recomandări și reuiu-uri asigurându-se astfel avantaj competitiv, creșterea moralului, a implicării angajaților și retenția celor mai buni.

O cultură organizațională care pleacă de la ideea unor servicii de excelență oferite clienților este o cultură prin care se face diferența între serviciile bune și cele excepționale.

Cultura excelenței în servicii este în primul rând un mediu de lucru specific.

Un **mediu de lucru specific culturii serviciilor superioare** (cunoscute și ca *servicii premium* sau *servicii de excelență*) se caracterizează printr-o combinație de **profesionalism, rafinament, atenție la detalii și orientare totală spre client**. Aspectul fizic al mediului de lucru trebuie să transmita rafinament și grijă pentru confort pornind de la ordine și curățenie impecabilă până la mobilier de calitate, mirosuri discrete, culori neutre și plăcute, iluminare caldă și naturală, muzică ambientală liniștită. Detaliile **sunt personalizate** în funcție de domeniu (hoteluri, clinici, birouri executive, restaurante de lux etc.), fiecare element este gândit pentru a anticipa nevoile clientului.

În altă ordine de idei, cultura excelenței în servicii presupune un anumit comportament și o anumită atitudine a angajaților.

Fiecare angajat înțelege că satisfacția clientului este prioritatea absolută. **Comunicarea angajaților cu clienții este elegantă și empatică. Acest lucru presupune un** limbaj politicos, ton cald, atitudine pozitivă și calmă, fără familiaritate excesivă. **Prezentarea personală este impecabilă:** vestimentație profesională, respectarea codului de ținută, atenție la igienă și postură. Angajații dau dovadă de **disciplină și respect pentru proceduri adică sunt** respectate standardele de comportament și de livrare a serviciilor. **Colaborarea internă este bazată pe respect și sprijin reciproc.** Echipa funcționează armonios, fiecare membru contribuind la experiența de excelență.

Valori și principii dominante ale unei culturi a excelenței în servicii sunt caracterizate de excelență și profesionalism urmărindu-se mereu depășirea așteptărilor clienților; respect și discreție pentru clienți, fără intruziune; **inovație și adaptabilitate** prin soluții personalizate, nu răspunsuri standard; **responsabilitate și etică** prin asumarea calitatății serviciilor și un comportament integru.

Nu toate organizațiile reușesc să implementeze o cultură e excelenței în servicii. În multe cazuri, organizațiile nu cuprind excelența serviciilor în strategia de diferențiere. În România avem o criză cronică a serviciilor iar companiile își dispută supremația în jocul perdant al prețurilor. Cu toate că așteptările clienților determină excelența în servicii, multe organizații definesc propriile standarde de serviciu intern. Altfel spus, excelența în servicii nu este despre ceea ce credem noi că este excelent ci despre ceea ce cred clienții.

Ron Kaufman este de părere că România are nevoie să construiască o cultură a serviciilor printr-o schimbare dramatică care să pornească de la atitudini și comportamente. Prea de multe ori auzim: „Îmi pare rău (oare?), nu pot să vă ajut, asta e procedura firmei noastre”, în timp ce angajatul are în spatele biroului un panou pe care scrie „Clientul este prioritatea noastră”. În loc să auzim „Bună, cu ce vă pot ajuta?/ Sunt fericit să vă fiu de ajutor!/ Mulțumesc pentru că ați venit, vă pot ajuta cu ceva?, auzim ceva de genul ” Ce dorești? Da! În partea aia găsești ce vrei!. Mai avem 30 minute și închidem”. Angajații din servicii cred că cei din fața lor trebuie să se comporte frumos cu ei altfel nu îi vor servi. În cazul unei organizații

Schimbarea trebuie să vină de la fiecare angajat iar acest lucru va duce la o schimbare în bine la nivel organizațional și la nivel de industrie. Fiecare verigă din organizație este responsabilă de modul în care interacționează cu clientul extern, dar și cu cel intern, colegii.

Este vorba de o transformare a culturii tradiționale din sectorul serviciilor spre o cultură a excelenței, o trecere de la „nu-i treaba mea” la „ce putem face pentru a surprinde într-un mod foarte plăcut clientul?”

3. Construirea unei culturi a excelenței serviciilor în România

Pentru a crea o nouă arhitectură a serviciilor este necesar să stim de la ce pornim. Este necesar un **diagnostic al culturii serviciilor**.

Se poate face o clasificare în diferite categorii organizaționale atunci când este vorba de o cultură a excelenței în servicii. Organizațiile se evidențiază prin **patru nivele de performanță în servicii**.

Organizațiile care pierd competiția în piața serviciilor oferă experiențe de servicii slabe, neglijează nevoile clienților, ignoră feedback-ul și

reclamațiile, nu se preocupă sau oferă o instruire inadecvată angajaților. Rezultatele unor astfel de comportamente sunt reprezentate de un nivel scăzut de satisfacție a clienților, recomandări negative și pierderi de afaceri.

Există furnizori de servicii care nici nu eșuează dar nici nu excelează adică oferă servicii mediocre. De regulă, aceștia nu sunt preocupați de a dezvolta o strategie clară în domeniul serviciilor și nu au o viziune de a ieși în evidență profitând de oportunitățile de îmbunătățire a serviciilor. Rezultatele arată provocări serioase de fidelizare a clienților.

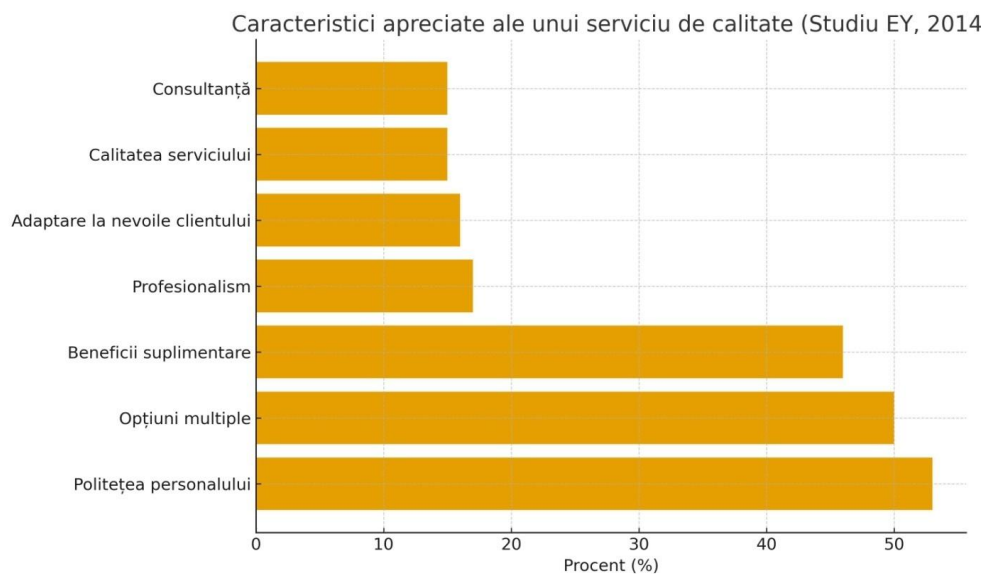
Profesioniștii în servicii oferă în mod constant servicii de înaltă calitate și fac din satisfacția clienților o prioritate, sunt preocupați de înțelegerea profundă a nevoilor clienților, solicită în mod activ feedback pentru a rezolva problemele și pentru a îmbunătăți furnizarea serviciilor, investesc în instruirea angajaților și motivarea angajaților. Rezultatele se manifestă prin loialitatea puternică a clienților, reputație pozitivă și creșterea durabilă a afacerilor.

Liderii în servicii stabilesc standardul de excelență în furnizarea de servicii în cadrul unei industrii. Aceste organizații depășesc constant așteptările clienților, inovează permanent în furnizarea serviciilor și sunt surse de inspirație pentru alte organizații care vor să le imite practicile. Fie că introduc tehnologii de top în industrie, fie că inițiază noi modele de servicii redefinind experiențele clienților, pot impune prețuri premium și în același timp se pot bucura de un avantaj competitiv.

Există un studiu realizat în România de către firma EY România în colaborare cu firma Customer Focus pe un eșantion de 567 respondenți din 38 de județe cu titlul „Experiența serviciilor superioare”.

Rezultatele analizei realizate pe baza răspunsurilor la un chestionar cu 15 întrebări arată că cele mai importante caracteristici pentru un serviciu de calitate sunt politețea (53%), urmată de posibilitatea de a alege din mai multe opțiuni (50%) și de beneficiile suplimentare oferite în cadrul aceluiaș serviciu (46%).

Pe lângă caracteristicile menționate au existat răspunsuri ce identifică și alte atribute ce pot determina caracterul excepțional al serviciilor cum ar fi: profesionalismul (17%); adaptarea la nevoile clientului (16%); și, la egalitate, calitatea serviciului și oferirea de consultanță (15%).

În ce privește responsabilitatea asigurării serviciilor superioare, aceasta revine angajaților aflați în contact direct cu clienții (41%), organizației prin politicile sale (30%) și managerilor (29%).

În cazul în care nu ar fi mulțumiți de serviciile primite reacția este renunțarea la serviciul respectiv (67%), împărtășirea experienței neplăcute (55%), abordarea managerilor pentru rezolvarea cazului (42%).

86% din respondenți ar fi dispuși să schimbe prestatorul cu altul care oferă servicii mai bune chiar dacă acest lucru implică pierderea proximității sau costuri mai mari.

Doar 15% din cei chestionați au răspuns că au primit un serviciu excepțional în ultimele 6 luni. Pe de altă parte, 25 % nu s-au bucurat niciodată de un astfel de serviciu. Industriile care, din perspectiva percepției respondenților, formează top 3 în privința calității sub așteptări a serviciilor oferite sunt telecomunicații, turism și comerț. (Mediafax, Ana Maria Petcana, 2014).

După diagnosticul cuturii serviciilor, după încadrarea organizației prestatoare în unul din cele patru nivele de performanță se pot implementa acțiunile care vor asigura cultivarea unei culturi a excelenței serviciilor de la noi din țară.

Acest lucru presupune elaborarea unui **plan de acțiune în 5 etape**:

ETAPA 1. Comunicarea viziunii și a valorilor ce definesc serviciile excelente

Pentru ca o organizație să treacă de la servicii mediocre la **profesioniști în servicii** sau chiar **lideri în servicii**, comunicarea viziunii și a valorilor nu poate fi formală sau ocazională.

Pentru a inspira, viziunea asupra serviciilor trebuie să fie clară, să descrie ce înseamnă serviciu excelent și să includă elemente inspiraționale ca de exemplu:

„Oferim servicii care depășesc așteptările prin politețe, flexibilitate și valoare adăugată.”

Comunicarea viziunii nu se face o singură dată ci trebuie făcută cu regularitate la ședințele de echipă, în prezentări, pe platformele și în newslettere interne.

ETAPA 2. Transformarea viziunii în comportamente așteptate

Este vorba despre responsabilizarea angajaților. Angajații au nevoie de exemple concrete pentru a fi mai implicați. De exemplu, dacă valoarea transmisă este „politețe”, comportamentele specifice pot fi: salutarea clientului cu un zâmbet cât mai natural, tonul prietenos și calm, ascultarea activă. Dacă valoarea este „flexibilitate”, comportamentele specifice pot fi: adaptarea soluțiilor la situația prezentată, oferirea a cel puțin două opțiuni clientului. Aceste comportamente pot fi integrate într-un manual de servicii și în traininguri.

Pentru a rezolva probleme, pentru a se adapta mai bine nevoilor clienților și chiar pentru a răspunde mai eficient reclamațiilor, angajaților trebuie să li se asigure autonomia și resursele necesare.

Managerii, la rândul lor, trebuie să aibă un comportament care să inspire și să influențeze pozitiv angajații. De exemplu, dacă organizația declară că politețea este importantă, managerii trebuie să vorbească respectuos cu angajații, să fie disponibili când angajații au nevoie de suport, să gestioneze reclamațiile cu calm.

Este utilă crearea unor indicatori (KPI) legați de comportamentele de serviciu. Viziunea trebuie măsurată, alfel rămîne la nivel de declarație. Exemple de indicatori ar putea fi timpul de răspuns la client, durata de

livrare a serviciului, procentul de clienți care primesc cel puțin două obțiuni, rata de recomandare a clienților, scoruri de politețe.

Viziunea se transformă într-o cultură a excelenței în servicii numai dacă este integrată în proceduri interne, evaluarea și promovarea angajaților.

ETAPA 3. Încurajarea colaborării și a învățării continue

Colaborarea nu este opțională pentru organizațiile care vor să atingă nivelul de profesioniști sau lideri în servicii. Mediu de incluziune și susținere trebuie creat. Un astfel de mediu permite membrilor echipei să împărtășească, să discute, să se provoace pentru crearea de noi idei și îmbunătățiri a serviciilor. Mentalitatea trebuie să fie de tipul „noi versus problemă” și nu de tipul „departament versus departament”. Liderii trebuie să vină cu exemple reale în care colaborarea a sporit gradul de satisfacție a clientului și a prevenit nemulțumirile. Trebuie transmisă ideea că fiecare rol contribuie la experiența clientului. Astfel sunt utile ședințele regulate de aliniere între angajații din prima linie și cei din departamentele de susținere. Managerii participă și ei. Obiectivul comun trebuie să fie satisfacția clientului obținută prin valoarea adăugată serviciului. Limbajul folosit trebuie să fie colaborativ de tipul „ce putem face?”, „ce îți pot oferi ca suport?”. Colaborarea se întărește prin crearea unor practici de lucru comune. Folosirea tehnologiei ajută mult prin eliminarea barierelor de comunicare între departamente. Se pot crea canale de comunicare internă pe Teams dedicate serviciilor excelente. Sunt utile aplicațiile interne pentru împărtășirea lecțiilor învățate. Platformele de urmărire a reclamațiilor și solicitărilor trebuie să fie accesibile tuturor.

Recompensele trebuie împărțite între echipe atunci când meritul este comun. Pot fi evidențiate cazurile în care colaborarea internă a dus la satisfacția clientului, a rezolvat o problemă sau a salvat relația cu un client. Poate fi premiată „echipa lunii în servicii”.

Cultura vinovăției trebuie înlocuită cu cultura concentrării pe soluție și cu cultura învățării. Metodele de învățare sunt multiple. Angajați pot participa de la traininguri care dezvoltă abilități de comunicare, politețe și empatie, oferirea de opțiuni și consultanță, abordarea reclamațiilor. Angajații cu rezultate deosebite pot deveni mentori pentru colegii lor și le pot împărtăși cele mai bune practici. Se poate apela și la programe e-learning pe platforme digitale. În metoda studierii cazurilor (case studies) se pot

folosi exemple interne de succes, comparațiile cu liderii în servicii, studiile de piață (de exemplu studiul EY 2014). Echipele pot învăța și prin proiecte atunci când lucrează la îmbunătățirea unui proces de serviciu, la reducerea timpilor de așteptare, la redefinirea interacțiunii cu clientul.

ETAPA 4. Descoperirea unor noi modalități de a oferi clienților experiențe excelente

Această etapă presupune ascultarea clienților adică înțelegerea nevoilor și a problemelor cu care se confruntă pentru a rafina serviciile până la nivelul excelenței. Există metode concrete și eficiente pentru acest lucru.

Una din metode este observarea directă a interacțiunilor cu clienții (Service Observation). Prin această metodă, managerii și angajații pot observa comportamentele reale ale clienților, pot afla zonele în care aceștia au dificultăți, pot observa momentele în care procesul de serviciu „scârție”.

O altă metodă este solicitarea activă a feedback-ului de la clienți și folosirea lui pentru îmbunătățirea serviciului. Pot fi descoperite eventualele motive de insatisfacție, momente critice ale experienței clientului, oportunități de servire neexploatate.

Metoda întâlnirilor de tip „cross-functional innovation” presupune ca echipele din front-line, back-office și managerii să se întâlnească și să discute problemele reale ale clienților, procesele interne care împiedică excelența în servicii și să vină cu soluții creative.

Exploarea „călătoriei clientului” (Customer Journey Mapping) este metoda favorită a organizațiilor de tip lider în servicii. Harta experienței clienților evidențiază momentele cu potențial de „wow”, zonele unde se poate adăuga valoare dar și momentele de fricțiune.

Analiza datelor despre clienți (Customer Analytics) este metoda prin care se poate evidenția preferințele recurente, comportamentele ascunse și motivele de renunțare ale clienților.

O metodă la îndemână este organizarea unor workshop-uri de idei cu angajații (Idea Labs). Angajații din front-line sunt cei care văd zilnic problemele și oportunitățile. În aceste workshop-uri se pot identifica soluții de impact sau idei radicale.

Observarea organizațiilor „lider” este o metodă eficientă pentru că liderii în servicii sunt surse de inspirație.

ETAPA 5. Experimentarea noii culturi a serviciilor

Este procesul de testare a noii culturi a serviciilor. Trebuie stabilit un cadru pentru desfășurarea și evaluarea experimentelor. Astfel va fi definit clar scopul experimentului (Ce aspect al noii culturi dorim să verificăm? Ce comportament nou dorim să verificăm, etc.). Pentru a evalua experimentul, trebuie stabilite atât **indicatori cantitativi**, cât și **calitativi**. De exemplu KPI cantitativi pot fi: satisfacția clienților, numărul de reclamații legate de comportament, numărul de interacțiuni finalizate fără escaladări, frecvența „momentelor wow” observate, timpul mediu de rezolvare. De exemplu, KPI calitativi pot fi: observații comportamentale ale managerilor, feedback-ul angajaților, feedback-ul clienților direct citați, nivelul de colaborare internă.

Rezultatul final al cadrului este un prototip validat al culturii serviciilor. Procesul de testare permite organizației să identifice ce comportamente generează experiențe excelente, să elimine ideile neproductive înainte de implementare largă, să rafineze cultura pe baza dovezilor, nu a intuiției, să pregătească o implementare graduală, sigură și scalabilă.

4. Concluzii

Procesul de cultivare a unei culturi a excelenței în serviciile din România reprezintă o etapă esențială în tranziția economiei naționale către un model terțiar consolidat, aliniat economiilor dezvoltate. Deși ponderea sectorului serviciilor în România este în creștere, decalajele față de media statelor OCDE și UE indică necesitatea dezvoltării unei abordări sistemice care să transforme experiența oferită clienților într-un avantaj competitiv durabil.

Rezultatele analizelor prezentate susțin ideea că excelența în servicii nu poate fi obținută prin acțiuni izolate sau prin conformarea la standarde minimale, ci printr-o transformare culturală cuprinzătoare. Această transformare implică reconstrucția mentalităților, comportamentelor și a practicilor manageriale, trecând de la o abordare reactivă la una orientată spre anticiparea și depășirea așteptărilor clienților. Conceptele teoretice propuse de Ron Kaufman — potrivit cărora serviciile superioare înseamnă oferirea de valoare autentică altcuiva — se regăsesc în fundamentul acestei tranziții, subliniind rolul central al atitudinii și comportamentului angajaților în generarea experiențelor excepționale.

Diagnosticul culturii serviciilor evidențiază patru nivele de performanță organizațională: furnizori care pierd competiția, furnizori de servicii mediocre, profesioniști în servicii și lideri în servicii. Progresul de la un nivel la altul presupune dezvoltarea unor capacități organizaționale distincte: orientarea strategică spre client, capacitatea de învățare continuă, inovarea și colaborarea trans-departamentală, toate susținute de un leadership vizionar. Studiul EY România (2014) confirmă relevanța acestui demers, arătând că politețea, opțiunile multiple și beneficiile suplimentare sunt atribute fundamentale ale unui serviciu de calitate din perspectiva consumatorilor, iar responsabilitatea pentru excelența serviciilor este distribuită între angajați, manageri și politici organizaționale

Modelul etapizat propus — comunicarea viziunii, transformarea viziunii în comportamente, încurajarea colaborării și a învățării continue, descoperirea de noi modalități de a crea experiențe excelente și experimentarea controlată — demonstrează că schimbarea culturală este un proces incremental, dar profund. Comunicarea consecventă a viziunii asigură alinierea angajaților; redefinirea comportamentelor validează această viziune în practică; iar colaborarea între departamente elimină barierele interne ce limitează experiența clientului. În plus, utilizarea metodelor de învățare continuă (traininguri, mentorat, simulări, analiză de caz, învățare digitală) consolidează competențele angajaților și menține dinamica îmbunătățirii serviciilor.

Descoperirea unor noi modalități de a oferi servicii excelente — prin observarea directă a clientului, analizarea feedback-ului, inovarea interdepartamentală, cartografierea călătoriei clientului sau analiza datelor — reprezintă un pilon evolutiv al culturii serviciilor. Etapa finală, experimentarea, validează noile practici într-un cadru controlat, utilizând indicatori cantitativi și calitativi și permițând scalarea numai a comportamentelor și soluțiilor care generează impact real asupra satisfacției clientului.

În concluzie, excelența în serviciile din România nu poate fi atinsă prin adoptarea unor tehnici izolate, ci prin implementarea unui sistem coerent de principii, comportamente și procese care transformă interacțiunea cu clientul într-o expresie constantă a valorii oferite. O cultură a excelenței în servicii devine durabilă atunci când este asumată la toate nivelurile organizației, când este susținută de leadership și când evoluează continuu prin învățare, inovare și experimentare. Astfel, organizațiile pot trece de la

simple practici operaționale la un model cultural matur, în care excelența nu este un obiectiv punctual, ci un mod de funcționare.

Bibliografie

1. Ron Kaufman (2013), *Cultura serviciilor superioare-metoda confirmată prin care vă încântați clienții, colegii și pe toți cei care vă ies în cale*, Editura Publica,
2. Ram Charan (2012), *Ce vrea clientul ca tu să știi*, Editura Businessstech Internațional.
3. Seth Godin (2015), *Triburi*, Editura Puplica.
4. Vasile Cătuneanu, Nicolae Drăgulănescu, Magdalena Drăgulănescu (2002), *Calitatea serviciilor*, Editura Cimer*Es.
5. Metz, D., Ilieș, L., & Nistor, R. L. (2020). The Impact of Organizational Culture on Customer Service Effectiveness from a Sustainability Perspective. *Sustainability*, 12(15).
6. Cultivating a Culture of Service Excellence (2024) – <https://www.youtube.com/watch?v=bbMrC-IGM78>
7. Revista Cariere (2016) – <https://www.revistacariere.ro/inspiratie/cover-story/ron-kaufman-ne-explica-cum-se-schimba-cultura-serviciilor-in-era-tehnologiei/>
8. The importance of service culture (2023) - <https://www.bing.com/videos/riverview/relatedvideo?q=Building%20a%20Culture%20of%20Service%20Excellence.%20ProQuest%20Study.&mid=416DDBC32B5D5EAA2D1F416DDBC32B5D5EAA2D1F&ajaxhist=0>
9. Organisation for Economic Co-operation and Development (2023) – „Enterprises by business size”.
10. Comunicat INS (2023) – „Activitatea întreprinderilor din industrie, construcții, comerț și servicii de piață”.
11. Eurostat (2023) – „Structural business statistics overview”.

Reconstruirea frontierelor în minte, reconstruirea frontierelor pe teren: cazuri de „rebordering” blând în Europa de Vest

SIMON VANLICHTERVELDE

Universitatea din Strasbourg; Universitatea din Luxembourg

Abstract: În ultimii ani, conceptul de „rebordering” (retrasarea frontierelor) a început să conteste narativul unei „Europe fără frontiere”. În loc să se concentreze pe cooperare, atenția este îndreptată către gestionarea frontierei, respectiv către flexibilizarea sau rigidizarea acesteia. Acest articol își propune să extindă conceptul de „rebordering”, susținând că acesta poate lua forme mult mai subtile și, uneori, chiar inconștiente. Evoluțiile recente care au loc în zonele de frontieră franco-belgiană și danezo-germană ilustrează acest fenomen. Primul caz folosește exemplul administrațiilor care acționează alături de actorii de „rebordering” la granița dintre Franța și Belgia, pe un fundal de protecție a minorităților transfrontaliere. Celălalt exemplu studiază mai în profunzime Vildsvinehegn, „gardul împotriva porcilor mistreți” care a fost ridicat de Danemarca la granița sa cu Germania.

Cuvinte-cheie: zonă de frontieră, Europa fără frontiere, rebordering, Vildsvinehegn

Clasificare J.E.L: F53, R11, K37

1. Introducere

Istoria Europei este una a luptelor pentru frontiere. Milioane de oameni au murit ca urmare a acestora. Frontierele sunt, prin urmare, cicatricile istoriei. Geniul ideii integrării europene a fost acela de a spune: încetăm să ne mai

luptăm pentru locul unde se află frontierele și ne concentrăm, în schimb, pe a le face irelevante.” (Borrell, 2020)

Citatul lui Josep Borrell cu ocazia Zilei Schuman din 2020 este un exemplu perfect al aspirației către o Europă fără frontiere care a caracterizat construcția europeană în anii '90. În cursul acestui deceniu crucial, a fost înființat spațiul Schengen (1990), a fost realizată Piața Comună (1993), au fost implementate Fondurile de Coeziune (1992-1993), însoțite de crearea și consolidarea Inițiativei Interreg de către Comisie (1989), toate acestea fiind consolidate prin semnarea (1992) și ratificarea (1993) Tratatului de la Maastricht. Autoritățile locale și regionale s-au asigurat că vocea lor poate fi, de asemenea, auzită, prin înființarea Comitetului Regiunilor (1994), a cărui definiție (atât rolul, cât și poziția în cadrul instituțional european și competențele) a fost intens dezbătută, în special de către cele mai autonome regiuni din Uniune, care doreau să îl transforme într-un Senat al Europei (Wassenberg, 2020b). Problemele legate de frontierele interne au fost în centrul discuțiilor și au fost lansate multiple inițiative, menite cel puțin să reducă efectul frontierelor asupra comerțului și, în cel mai bun caz, să facă frontierele „irelevante” (Borrell, 2020).

Narativul „Europei fără frontiere” a suferit însă recent din cauza policrizelor care au caracterizat construcția UE începând cu 2015 și care au culminat (până acum) cu închiderea haotică a frontierelor în martie 2020, în plină pandemie de Covid-19, făcând frontierele interne din nou foarte tangibile. De atunci, și tot mai acut cu fiecare an care trece, „Europa fără frontiere” este contestată de „Europa Cetate” (*Fortress Europe*), ilustrată prin numeroase exemple de *rebordering*. Considerat nu doar ca un proces de securizare (Paasi & Ferdoush, 2022) și nici localizat strict la frontierele externe ale UE ca reacție la presiunile interne și externe de la granițe (Eilstrup-Sangiovanni, 2021), acest capitol consideră „re-bordering-ul” ca un proces prin care actorii europeni, naționali, regionali și locali (Häkli, 2008) se concentrează din nou pe frontierele interne ale Europei după o perioadă de *de-bordering* (eliminarea a frontierelor), fie prin consolidarea fizică a frontierei pe teren, și/sau prin tendința de a considera frontiera (și zona de frontieră, înțeleasă ca zone aflate la periferia unei frontiere interne a UE în care „pot fi experimentate tipuri inovatoare de interoperabilitate și mediere, atât în cadrul serviciilor publice transfrontaliere pentru cetățeni și afaceri, cât și prin procese care implică persoane și instituții”. Wassenberg et al., 2020, p. 53.) nu

mai ca pe un obiect ce trebuie depășit, ci ca pe o barieră mentală, creând o ordine și un „celălalt” (Van Houtoum, 2021; Van Houtoum & Van Naerssen, 2002).

Cum se aplică procesul de *rebordering* în minte și pe teren la frontierele interne ale UE? Bazându-se pe concluziile Rețelei Jean Monnet Frontem, discutate la Cluj-Napoca pe 14 și 15 noiembrie 2025, acest articol explorează în continuare două exemple de *rebordering* care au avut loc în zonele de frontieră studiate de Frontem: zona de frontieră danezo-germană și cea franco-belgiană.

2. Frontalizarea, dincolo de securizare

Deși cea mai vizibilă măsură de *rebordering* este ridicarea unui zid la graniță, literatura de specialitate a subliniat faptul că și alte acțiuni pot constitui acte de *rebordering*. În cele din urmă, teoriile integrării europene tind să considere *rebordering-ul* drept un proces de excludere care consolidează securitatea, cu scopul de a recentra controlul în mâinile unei autorități centrale — adesea naționale (Häkli, 2008) — (Gruszczak, 2022). Deși această tendință este studiată în mod special în UE la granițele externe estice și sudice ale Uniunii și în cazul ieșirii Marii Britanii din UE, aceasta nu a fost analizată îndeajuns în interiorul UE, zonă caracterizată mai degrabă printr-un nivel ridicat de cooperare transfrontalieră (Sohn, 2025).

Din altă perspectivă, frontierele, ca constructe sociale (Reitel, 2020), pot avea ponderi diferite (Agnew, 2008); frontierele pot pierde sau câștiga în greutate. Prin urmare, *rebordering-ul* constă în „întărirea” unei frontiere, fenomen care se poate întâmpla și unei granițe care a trecut anterior printr-un proces de *de-bordering* („atenuare”), așa cum afirmă Karl-Heinz Lambertz (2023), fost președinte al Comitetului Regiunilor. *Rebordering-ul* nu se limitează deci doar la manifestarea sa fizică, respectiv la a face trecerea frontierei mai dificilă din punct de vedere fizic, deoarece natura socială a unei granițe influențează și percepția asupra a ceea ce se află dincolo de ea (Van Houtoum & Van Naerssen, 2002). Cu alte cuvinte, *rebordering-ul* provine și din mintea actorilor din zonele de frontieră (Sohn, 2025), până la punctul de a crea sau consolida „frontiere mentale” (Wassenberg, 2020a).

Explorarea acestei dimensiuni a procesului de *rebordering* se bazează pe concluziile rețelei Frontem. Având inițial scopul de a identifica și analiza

modele (de percepție și management) ale zonelor de frontieră, concluziile Frontem au clarificat faptul că nu există un model de cooperare transfrontalieră care să poată fi aplicat în contexte diferite de cel din care provine. Totuși, actorii din zonele de graniță acționează conform propriilor modele mentale, modelând zona de frontieră la fel de mult cum realitățile acestea le modelează percepțiile și le influențează acțiunile. Concluziile Frontem evidențiază necesitatea de a nu compara modelele zonelor de frontieră, ci mai degrabă procesele de transformare prin care acestea trec. Susțin că înființarea unor organizații și instituții poate avea efecte de *rebordering*, în sensul că poate revela „frontiere în minte” și o disonanță a narativelor, la fel cum instalarea unor garduri în urma unei amenințări biologice poate fi utilizată ca instrument de *rebordering* cu potențial de a fi folosit împotriva migrației umane.

3. Politica identitară și conservarea limbilor minoritare: rebordering prin crearea de instituții în zona de frontieră franco-belgiană

3.1. Întărirea frontierei lingvistice și identitatea flamandă diferențiată

Comparația lui Alfred Mozer privind frontiera franco-germană ca o „cicatrice a istoriei” (1973) este utilizată pe scară largă în literatura studiilor de frontieră (*Border Studies*) și este deosebit de relevantă în zonele unde granița este definită de ciocniri culturale și de deplasări ale liniei de demarcație în secolul trecut. Pe de altă parte, frontiera franco-belgiană este adesea descrisă ca fiind prietenoasă sau chiar convivială (Wassenberg, 2023b), totuși locuitorii din secțiunea nordică a zonei de frontieră experimentează astăzi o graniță culturală destul de clară, în ciuda substratului flamand de pe partea franceză.

Într-adevăr, regiunea cunoscută în prezent sub numele de Flandra Franceză a fost anexată de Franța în timpul expansiunii spre nord-est a lui Ludovic al XIV-lea, fiind integrată progresiv. De la sfârșitul perioadei de cucerire, odată cu Pacea de la Utrecht în 1713, au avut loc doar ajustări teritoriale minore în 1769, 1779 și 1820 (Vanlichtervelde, 2023). Istoric, în partea franceză se vorbeau dialecte ale flamandei, trecând ulterior printr-un proces de francizare care a suprimat dialectele flamande, în special în a doua jumătate a secolului al XX-lea. Ultimul studiu pe scară largă care a investigat

situația lingvistică a limbilor minoritare, precum flamanda în Franța, a fost realizat de INSEE în 1999 și a arătat că flamanda era atunci una dintre cele mai puțin vorbite limbi regionale și una dintre cele mai periclitate din Franța (Héran et al., 2002), consolidând zi de zi frontiera lingvistică dintre Flandra Franceză și cea Belgiană.

Coexistența culturilor franceză și flamandă este, prin urmare, o consecință directă a deplasării frontierei și a proceselor de construcție statală în regiune. Zona de frontieră oferă locuitorilor săi oportunitatea de a „juca” pe ambele părți și de a mobiliza frontiera ca resursă (Sohn, 2020), de exemplu: alimentarea cu combustibil, cumpărăturile, munca pe partea cealaltă sau obținerea de finanțare pentru un proiect Interreg. Din punct de vedere economic, zona este inegală: nordul Franței se caracterizează printr-o rată ridicată a șomajului, în timp ce Flandra Belgiană întâmpină dificultăți în a acoperi cererea de forță de muncă (Agur Dunkerque, 2017). Această discontinuitate ar putea fi atenuată prin predarea limbii olandeze în nordul Franței, pentru a permite lucrătorilor francezi să se integreze mai ușor pe piața muncii flamandă. Totuși, în perioada 2013-2022, doar 0,74% dintre elevii de liceu din academia din Lille au învățat olandeza (Wassenberg, 2023a), o cifră foarte îndepărtată de cei 84,1% dintre elevii care învață germana în academia din Strasbourg pentru anul 2021-2022 (Académie de Strasbourg, 2023).

Această situație surprinzătoare este în contrast cu modul în care identitatea flamandă este trăită în Flandra Franceză: este frecvent să vezi mașini cu autocolante reprezentând stema istorică a Flandrei sau numeroase steaguri flamande. Aceste expresii simbolice de atașament par să fi fost remarcate de politicienii locali și regionali, deoarece 52 de municipalități au semnat o carte care permite instalarea de indicatoare bilingve (în franceză și dialect flamand) la intrarea în localități, exprimând astfel atașamentul față de identitatea regională și din punct de vedere lingvistic.

3.2. De la protecția minorităților la excludere pe linia de frontieră franco-belgiană

Asociația care a inițiat carta, autointitulată *Academia pentru limba voastră flamandă* (ANVT/ILRF) – în flamandă „Akademie voor Nuuze

Vlaemsche Taelle” – pledează pentru conservarea patrimoniului lingvistic pe teritoriul locuit anterior de vorbitori de flamandă. Totuși, poziția sa pare să opună predarea dialectului față de limba olandeză standard, susținând că flamanda franceză este o versiune „mai veche” a olandezei actuale și că este limba regională cea mai îndepărtată de olandeza standard din întreg continuumul lingvistic neerlandez. Mai mult, președintele său și un cercetător de la Universitatea din Lille, membru al ANVT, s-au plâns recurent de interferența guvernelor flamand și olandez, pe care o consideră comparabilă cu un „colonialism lingvistic” și „iredentism lingvistic” (Puren, 2023). Aceste declarații sunt deosebit de îngrijorătoare, având în vedere că ANVT a convins 52 de municipalități din partea franceză să semneze carta „Da pentru Flamandă”, zădărniciind direct orice încercare de cooperare transfrontalieră privind conservarea flamandei de vest (*West Flemish*). Această situație dăunează salvagădării dialectului în sine, deoarece excluderea părții belgiene din aria lingvistică a flamandei de vest împiedică orice posibilitate de schimb cultural între vorbitori, de identificare a diferențelor locale sau de reflectare asupra impactului frontierei asupra continuumului lingvistic.

La 11 decembrie 2025, regiunea Hauts-de-France a votat în sprijinul creării unei Autorități Publice pentru Flamanda de Vest (*Office Public du Flamand Occidental*, 2025), pilotată în principal de ANVT. Deși crearea acestei noi instituții aproape sigur nu va opri declinul accentuat al flamandei de vest în Franța, ea constituie un nou pas în consolidarea unei frontiere lingvistice rigide. Acest eveniment este doar cea mai recentă adiție la o tendință mai amplă, deoarece Franța a recunoscut flamanda de vest ca limbă minoritară în 2021, dar nu și olandeza standard (Farasyn, 2022); în timp ce alsaciana și germana standard au fost recunoscute împreună, deși această dublă recunoaștere nu a fost în favoarea alsacienei, așa cum arată Hamm (2024).

În consecință, situația lingvistică și culturală din Flandra Franceză evidențiază faptul că limba nu este o condiție prealabilă pentru construcția identității culturale, dar că patrimoniul lingvistic și cultural poate fi folosit atât ca justificare pentru creșterea cooperării transfrontaliere, cât și pentru *rebordering* în minte. Sprijinul administrativ oficial pentru constituirea unei autorități publice care ignoră natura transfrontalieră a limbii pe care caută să o protejeze consolidează constituirea unei frontiere mentale. Eforturile de

conservare a flamandei de vest pornesc de la o bază de excludere pe partea franceză, iar instituționalizarea acestei abordări duce doar la *rebordering* în mintea actorilor culturali și a celor guvernamentali. Regiunile franceze sunt, de asemenea, nivelul de guvernare responsabil de gestionarea programelor europene, esențiale în cooperarea transfrontalieră. Potențialul refuzat al unei abordări mai largi și mai puțin exclusive ilustrează un fenomen de *soft rebordering* (retrasare blândă a frontierelor), care s-ar putea să nici nu fie conștient, dar care este dăunător obiectivelor generale de conservare stabilite de regiune.

4. Rebordering-ul naturii: de la biosecuritate la controlul uman în zona de frontieră germano-daneză

4.1. Un model de frontieră?

Frontiera de 70 km dintre Germania și Danemarca a fost una dintre ultimele stabilite în Europa de Vest. După ani de rivalități și tensiuni, în special după preluarea umilitoare de către prusaci și austrieci a regiunilor Holstein, Lauenburg și Slesvig în 1864 – cu mici ajustări: Ærø și zonele de la sud de Kolding au fost cedate Danemarcei în schimbul exclavelor daneze de pe coasta de vest – înfrângerea Germaniei după Primul Război Mondial a deschis ușa pentru ajustări teritoriale. Plebiscitul din 1920 care a urmat a permis populației locale să aleagă dacă dorește să rămână germană sau să devină daneză – o identitate mixtă holsteiniană/slesvigiană nu a fost propusă (Jebsen, 2014). Divizarea teritoriului în două zone de vot și faptul că rezultatul a urmat relativ îndeaproape granița lingvistică (Andersen, 2006; Troels, 1995), a dus la crearea narativului conform căruia granița dintre Germania și Danemarca era „optimă la nivel național” (Klatt, 2020b), în ciuda creării de minorități pe fiecare parte a frontierei.

Revanșismul a caracterizat relația cu frontiera în lunile și anii care au urmat rezultatului plebiscitului. Acest lucru a culminat chiar cu răsturnarea prim-ministrului de către regele Christian al X-lea, într-o tentativă de a câștiga mai mult pământ în regiunea Flensburg. Tentativa regelui a fost întâmpinată cu proteste, iar retragerea sa a dus la fixarea frontierei terestre până la Fjordul Flensburg, imediat la nord de orașul Flensburg (Jespersen,

2013). După ce a devenit clar că nu vor exista schimbări teritoriale după Al Doilea Război Mondial, tensiunile legate de frontieră s-au atenuat treptat, până în punctul în care, în anii 1950, când Germania de Vest a intrat în NATO (Klatt, 2024), granița nu mai era percepută ca un compromis față de obiectivul nerealizat de a prelua întreaga regiune istorică Slesvig. Acest lucru a permis instalarea unui nou narativ, și anume cel al unei frontiere optime, un exemplu de bune practici în gestionarea frontierelor, în special în ceea ce privește minoritățile (Klatt, 2024; Frandsen, 2024).

Dar există încă unele rămășițe ale relației specifice cu frontiera pe partea daneză. Acest lucru a fost vizibil în special în timpul celebrărilor a 100 de ani de la stabilirea frontierei în 1920. Celebrările au preluat numele folosit în 1920, *Genforening*, care se traduce prin „Reunificare”, purtând o conotație naționalistă și având de facto un efect de „altfelizare” (*othering*) față de germani. Acest lucru este vizibil și în modurile diferite de a se referi la regiunea anexată de Danemarca după 1920. Gaia Cardin a subliniat că, în discursurile sale de la celebrările din 2020, prim-ministrul Mette Frederiksen s-a referit întotdeauna la regiune ca fiind *Sønderjylland*, „Iutlanda de Sud”, sugerând o continuitate cu restul Peninsulei Iutlanda, în loc de Slesvigul de Nord, contrar uzanței germane de „Schleswig de Sud” pentru partea lor din fostul Ducat de Slesvig (Cardin, 2024). Termenul *Sønderjylland* a fost, de fapt, folosit încă din epoca medievală. Eforturile de germanizare a părților sudice ale Slesvigului au fost întâmpinate prin reintroducerea termenului *Sønderjylland*, iar odată cu *Genforening* din 1920, acesta a devenit numele oficial al regiunii devenite daneze. Danezii folosesc termenul *Sydslesvig* pentru a desemna sudul vechiului Ducat, dar germanii preferă să-l numească *Schleswig*. La rândul său, *Sønderjylland* este numit de germanii din zona de frontieră *Abgetretene Teil Schlesiws*, traducibil prin „partea cedată a Slesvigului”.

Aceste considerații ajută la înțelegerea pozitivității legate de granița dintre Germania și Danemarca, așa cum s-a ilustrat în timpul celebrărilor din 2020. Granița este chiar o sursă de mândrie (Cardin, 2024), ceea ce explică de ce depășirea dificultăților frontierei nu este o prioritate la fel de mare ca în alte zone de frontieră din Europa de Vest, cum ar fi între Franța și Belgia. De asemenea, ajută la înțelegerea motivului pentru care impactul protestelor împotriva *Vildsvinehegn* (gardul mistreților) a fost limitat.

La sfârșitul anilor 1990, după implementarea cu succes a Interreg și pentru a facilita guvernarea transfrontalieră, a apărut ideea unei Euroregiuni (Klatt, 2024). Deși ideea acestui instrument instituțional transfrontalier a venit din partea germană, opoziția s-a concentrat în principal în Comitetul pentru Iutlanda de Sud din Danemarca, creat de asemenea ca opoziție față de semnarea Tratatului Schengen în 1996. Această organizație eurosceptică susținea că frontiera este piatra de temelie a națiunii daneze (și că atenuarea ei ar deteriora identitatea daneză), că Euroregiunea ar fi un instrument de tip „cal troian” pentru a elimina granița, deoarece obiectivul UE ar fi dezmembrarea statului-națiune, și că germanii ar interveni în politica daneză prin intermediul noii Euroregiuni (Yndigegn, 2018). Protestele și actele de vandalism au surprins autoritățile germane implicate în discuții, astfel încât, când a fost înființată formal în 1997, s-a numit „Regiunea Sønderjylland-Schleswig” în loc de un nume cu conotație europeană mai pronunțată (Klatt, 2024).

4.2. Vildsvinehegnet (Gardul Mistreților)

Pesta porcină africană (PPA), care afectează porcii, ar putea afecta grav economia daneză, deoarece țara este primul exportator de porci din lume, cu o valoare de 1,63 miliarde de dolari în 2023 (Observatory of Economic Complexity, 2025). Deși Danemarca ar fi putut gestiona eficient un focar de PPA, așa cum au făcut autoritățile cehe în iarna 2017/2018 (Administrația Veterinară de Stat, 2019) și cele belgiene în iunie și iulie 2018 (Agenția Federală pentru Siguranța Lanțului Alimentar, 2018), guvernul danez a decis să adopte acțiuni preventive. Măsura principală, și cu siguranță cea mai simbolică și vizibilă, a fost ridicarea unui gard de-a lungul celor 70 km de frontieră. S-a încheiat un acord cu fermierii de porci din țară, care au plătit până la o treime din prețul gardului – costul total ridicându-se la 80 de milioane DKK (Kristensen, 2019). Pe parcursul anului 2019, gardul a fost construit de la est la vest, fiind proiectat special împotriva populațiilor de mistreți, urmând logica conform căreia, dacă niciun mistreț nu intră în Danemarca, atunci PPA nu poate pătrunde pe teritoriu și producția de porci poate continua exportul.

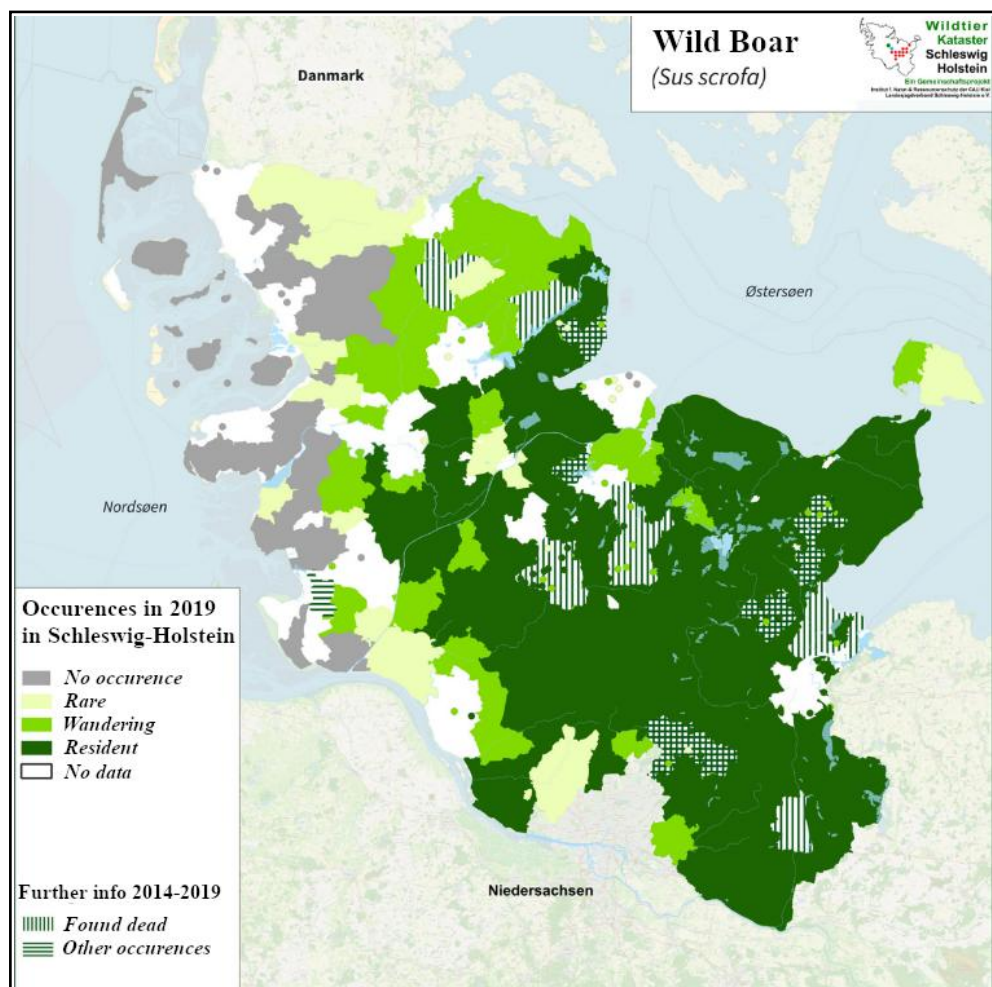

Figura 1. Prezența porcilor mistreți în Schleswig-Holstein (2019).

Sursa: adaptat în limba engleză după *Wildtier Kataster Schleswig-Holstein* (2019)

Împiedicarea pătrunderii porcilor mistreți în Danemarca prin împrejmuirea frontierei cu un gard prezintă defecte majore. Principalul defect este de natură geografică. Într-adevăr, partea estică a gardului se oprește acolo unde frontiera atinge apa la Fjordul Flensburg, iar lățimea destul de redusă a fjordului poate fi parcursă ușor înot de către mistreți. Au fost raportate cazuri de mistreți care au traversat înot canalul Kiel, de pe continentul german către insulele germane din Marea Baltică, sau chiar distanțe de până la 6 km de pe continentul suedez până la insula Øland. De asemenea, au fost semnalate cazuri de porci sălbatici care au traversat înot

Fjordul Flensburg, făcând gardul inefficient (Kristensen, 2019). Ca o notă secundară, în timpul documentării pe teren pe care am efectuat-o de-a lungul frontierei, am dat peste un panou instalat ca parte a unui proiect Interreg-III în Fjordul Flensburg, unde unul dintre titluri era „Natura nu cunoaște frontiere”.

Ineficiența gardului poate fi susținută și prin numeroasele breșe existente, de exemplu pentru accesul la culturi sau în jurul drumurilor care traversează frontiera. Există cazuri precum cel al unei ferme aflate pe partea daneză a graniței, dar al cărei hambar se află pe partea germană; împrejmuirea în acest caz a constat în înconjurarea casei principale a fermei pe cele trei laturi aflate în Danemarca, spre marea neplăcere a locuitorului. Există și alte situații în care gardul nu urmează strict frontiera, de exemplu pentru a ocoli o zonă protejată sau un teren mlăștinos. În timp ce gardurile au fost folosite pentru a izola o populație afectată de porci sălbatici, așa cum au făcut Cehia și Belgia în timpul focarelor de PPA de pe teritoriile lor, construirea și întreținerea *Vildsvinehegn* pare lipsită de scop. Cazurile din Belgia și Cehia demonstrează că principalii parametri pentru a stopa un focar localizat de PPA sunt intensitatea vânătorii și identificarea (și distrugerea) cadavrelor, nu împrejmuirea.

Absența unei populații sustenabile de mistreți în zona de frontieră germano-daneză (Figura 1), în special în partea vestică unde terenul nisipos este impropriu pentru aceștia, face ca gardul de la frontieră să fie complet inutil pentru scopurile sale de biosecuritate, deoarece mistreții nu vor stabili populații permanente acolo. Contrariul obiectivelor sale, *Vildsvinehegn* s-a dovedit a avea un impact dăunător asupra mediului; de exemplu, căprioarele rămân blocate încercând să sară peste el, în ciuda faptului că înălțimea gardului a fost studiată pentru a permite traversarea acestora, sfârșind prin a-și prinde picioarele în gard și murind din cauza stresului. De asemenea, căprioarele tind să se concentreze în jurul breșelor din gardul de frontieră, ajungând să deterioreze semnificativ culturile din apropierea acestor puncte de trecere (Kristensen, 2019).

Dacă gardul nu reduce activ riscul trecerii mistreților peste frontieră, scopul mai probabil al *Vildsvinehegn* trebuie căutat, poate, în simbolismul său. Deoarece principalii susținători ai gardului sunt fermierii de porci, iar gardul vizează atenuarea riscurilor de implantare a mistreților contaminați cu PPA în țară, acesta constituie un simbol al disponibilității Danemarcei

de a combate PPA sau, mai degrabă, de a indica faptul că țara va face tot ce este necesar pentru a preveni intrarea PPA pe teritoriul său (Kristensen, 2019). Totuși, aceasta nu este singura dimensiune simbolică a *Vildsvinehegn*, deoarece acesta subminează prin însăși natura sa eforturile de cooperare transfrontalieră care au existat la frontieră timp de decenii și a subliniat demonstrativ faptul că Danemarca a favorizat o soluție orientată la nivel național, în loc să participe la eforturile internaționale (UE) de a stopa PPA prin participarea la cercetarea unui vaccin.

4.3. De la biosecuritate la controlul trecerii oamenilor

Anumite grupuri au opus rezistență gardului de la frontieră, precum organizațiile implicate în conservarea naturii, vânătorii, minoritatea daneză din Germania și cea germană din Danemarca, precum și actorii cooperării transfrontaliere. Populația locală din zona de graniță este în continuare foarte ostilă acestei vizibilizări a frontierei. Dacă ridicarea *Vildsvinehegn* este în sine un semn de *rebordering*, deoarece manifestă faptul că o autoritate centrală preia din nou controlul asupra frontierei, natura acestui proces este accentuată de potențiala utilizare a gardului împotriva trecerilor umane.

În fapt, decizia de a construi *Vildsvinehegn* a fost posibilă sub guvernul danez de dreapta de la acea vreme, condus de prim-ministrul Lars Løkke Rasmussen, într-o coaliție formată din *Venstre*, *Liberal Alliance* și *Det Konservative Folkeparti*, cu sprijinul partidului de extremă dreaptă *Dansk Folkeparti*, beneficiind de ascensiunea partidelor de extremă dreaptă la nivel european. În timp ce interesele fermierilor de porci au fost susținute de coaliție (în special de *Venstre*), membrii *Dansk Folkeparti* au fost influențați de o vizită pe teren la granița dintre Ungaria și Serbia, pentru a vedea zidul de frontieră destinat gestionării migrației umane. La întoarcerea lor, interesele guvernului de coaliție și ale *Dansk Folkeparti* s-au aliniat, aceștia din urmă acceptând construirea unei infrastructuri de frontieră — un gard sau orice altceva care să semene cu cel de la granița ungaro-sârbă (Heinskou, 2017; Thiemann & Thobo-Carlsen, 2018). *Vildsvinehegn*-ul danez este, prin urmare, exemplul perfect al faptului că împrejmuirea este atractivă din punct de vedere politic, deși, contraintuitiv, nu este cea mai eficientă soluție pentru a controla o boală în populațiile sălbatice (Mysterud & Rolandsen, 2018).

Deoarece gardul nu este util pentru a respinge mistreții, din toate motivele menționate anterior, *Vildsvinehegn* a fost totuși utilizat în timpul crizei Covid-19 ca instrument pentru a restricționa circulația persoanelor peste graniță. Bandă de semnalizare a fost legată în jurul porților gardului pentru a le bloca. De altfel, aceasta nu a fost singura dată când guvernul danez a avut ideea de a ridica un gard pentru a restricționa migrația oamenilor la granița cu Germania; Søren Pind, membru al guvernului Rasmussen, a dezvăluit în 2019 că, în timpul crizei migrației din 2015, guvernul de atunci plănuise să construiască un zid cu sârmă ghimpată la granița cu Germania (Pind, 2019, p. 281). Trebuiau împrejmuți 33 de kilometri, iar guvernul danez a achiziționat sârmă ghimpată în valoare de 21,7 milioane DKK în 2015 (Mortensen, 2019; Skov, 2019), vândută parțial Lituaniei între timp (Kristensen, 2021). După cum a spus Hans Kristensen în timpul documentării noastre la frontieră: „Pune niște sârmă ghimpată pe gardul pentru mistreți și ai un gard perfect pentru orice”. Ridicarea *Vildsvinehegn* constituie, așadar, un pas către „îngreunarea” frontierei în procesul de *rebordering*, nu doar prin simpla sa prezență, ci și datorită potențialului său de conversie într-un element de descurajare pentru oamenii care traversează granița, în stilul celor existente la unele frontiere externe europene.

Un argument care ar nuanța aceste concluzii este faptul că *Vildsvinehegn* este o măsură temporară și că, dacă va fi găsit și administrat un vaccin împotriva PPA, gardul va fi dărâmat. Însă Danemarca este adesea citată ca fiind țara care utilizează reintroducerea temporară a controalelor la frontierele sale pentru perioade extinse de timp, accentuând *rebordering*-ul la granița danezo-germană (Klatt, 2020a). Din 2016 și la fiecare 6 luni, Danemarca a justificat reintroducerea controalelor la frontieră în cadrul Schengen, uneori cu argumente foarte diferite. Principalul efect de *rebordering* al *Vildsvinehegn* ar putea proveni din schimbarea scopului său, mai ales după ce focarul de PPA din Europa va fi eliminat. Inamicul procesului de integrare europeană este, cu alte cuvinte, situația „când excepția devine regulă” (Salter, 2008), iar acest lucru este aplicabil și împrejmuirilor bazate pe biosecuritate.

Exemplul germano-danez spune o poveste despre centralizare, despre acțiunea rapidă fără a acorda neapărat atenție eficienței și consecințelor pe termen lung ale *Vildsvinehegn* (Kristensen, 2019). Totuși, perioada

de *rebordering* mai intensă pe care locuitorii zonei de frontieră au experimentat-o în timpul Covid-19 tinde să nuanțeze această observație destul de pesimistă. Într-adevăr, în ciuda discursurilor de pe Facebook care îi „altfelizau” activ pe vecinii de peste graniță, acest lucru nu a însemnat sfârșitul cooperării transfrontaliere (Andersen & Winkler, 2024). „Necesitatea de a coopera” nu a dispărut, iar reziliența locuitorilor (Andersen & Prokkola, 2022) a făcut ca *Vildsvinehegn* să nu fie un obstacol în calea cooperării (Cardin, 2024). De fapt, gardul a fost mai degrabă subiectul glumelor, ca formă de protest împotriva absurdității sale, așa cum demonstrează numeroasele caricaturi din presa daneză și germană. Unele secțiuni ale gardului au fost chiar tăiate și expuse în orașele germane Süderlügum, Flensburg și Kiel (Süddeutsche Zeitung, 2020). Ridiculizarea gardului a luat și forma unui meci de volei peste acesta, organizat de minoritatea daneză din Germania și cea germană din Danemarca (Bang-Mørch et al., 2019). Acestea sunt exemple bune de „rezistență blândă” împotriva *rebordering*-ului și amintesc faptul că populația din zonele de frontieră nu a fost consultată înainte de ridicarea gardului.

5. Concluzii

Diferența majoră dintre cele două exemple analizate în această lucrare relevă diversitatea fenomenului de *rebordering*. Totuși, ambele cazuri nu contrazic cooperarea transfrontalieră: în cazul franco-belgian, narativele despre cooperarea transfrontalieră ale regiunii Hauts-de-France nu vor avea de suferit de pe urma sprijinului regional acordat ANVT. Iar în cazul *Vildsvinehegn*, activitățile Interreg nu au fost întrerupte de prezența gardului, în ciuda naturii sale simbolice accentuate. În concluzie, cele două exemple evidențiază faptul că *rebordering*-ul este atât de natură simbolică, cât și un proces foarte incremental și subtil, așa cum ilustrează aparenta lipsă de importanță a recunoașterii ANVT ca entitate conducătoare a noii Autorități Publice pentru Flamanda de Vest. În cele din urmă, aceste exemple de *rebordering* par să confirme distanțarea generală de narativul consacrat al unei „Europe fără frontiere”.

Asocierea guvernelor locale și regionale la procesul decizional de la nivel național a fost propusă ca una dintre modalitățile de a asigura un

context favorabil cooperării transfrontaliere (Böhm, 2023). Însă entitățile de guvernare regională și locală pot fi, de asemenea, subiectul unei „capturări”, așa cum ilustrează sprijinul pentru flamanda de vest care exclude omologii belgieni. Pentru a contracara această posibilitate, care momentan lipsește din literatura științifică privind studiile de frontieră și integrarea europeană, cercetarea asupra guvernantei multi-nivel poate fi completată cu cercetări asupra narativelor de cooperare transfrontalieră în cadrul diferitelor autorități de guvernare regională și locală.

Ce au în minte actorii guvernantei locale și regionale atunci când se angajează în cooperarea transfrontalieră? Există modele partajate de cooperare transfrontalieră în mintea practicienilor din acest domeniu sau modelele sunt divergente? Împiedică *rebordering*-ul eforturile de cooperare transfrontalieră prin consolidarea frontierelor mentale ale actorilor guvernamentali locali și regionali? Baza pentru cercetări viitoare poate utiliza metodologic narativele ca modalitate de a analiza relația dintre instituții și activitățile lor transfrontaliere. Ceea ce rămâne surprinzător este potențiala discontinuitate între mai multe narative și dacă *rebordering*-ul este opus sau paralel cu realizarea unei „Europe fără frontiere”, în special pe termen lung.

6. Mulțumiri

Doresc să îmi exprim recunoștința călduroasă față de Hans Kristensen, jurnalist specializat în vânătoare și viață sălbatică, autorul cărții *Svinevirke* (2019) despre *Vildsvinehegn* de la frontiera danezo-germană. El a acceptat cu amabilitate să răspundă numeroaselor mele întrebări în timpul unei plimbări de documentare la frontieră, de-a lungul secțiunilor estice ale *Gendarmstien* („Cărarea Jandarmeriei”) între Kurså și Flensburg, urmărind gardul mistreților până la Fjordul Flensburg.

De asemenea, doresc să îi mulțumesc profesorului Jaume Castan Pinos de la Universitatea din Danemarca de Sud, care a demonstrat că Danemarca a reintrodus controalele la frontieră în mod continuu din 2016, în cadrul unei prezentări la *Castle Talks* organizată de prof. Birte Wassenberg de la Universitatea din Strasbourg pe 19 noiembrie 2025.

Bibliografie

1. Agnew, J. (2008). Borders on the mind: Re-framing border thinking. *Ethics & Global Politics*, 1(4), 175–191.
2. Agur Dunkerque. (2017). *Analyse transfrontalière des services / Grensoverschrijdende analyse van het dienstaanbod*. Interreg project PARTONS 2.0.
3. Andersen, D. J., Winkler, I. (2024). Achieving (im)mobility: Resilience at the German–Danish border during the Covid-19 pandemic. In B. Wassenberg (Ed.), *Frontières en mouvement (FRONTEM): Which models of cross-border cooperation for the EU?* (pp. 429–452). Peter Lang.
4. Andersen, M. (2006). *Fra region til grænseregion: Regionaløkonomisk genopbygning og grænsepolitik i Slesvigregionen 1919–1933* (doctoral dissertation, Syddansk Universitet).
5. Bang-Mørch, U., Lange, M. F., Høier, H. (2019, May 19). Få det hegn væk: Unge spillede volleyball hen over vildsvinehegnet. *DR*.
6. Borrell, J. (2020, May 8). *Schuman Day in 2020 – My personal take on the European idea*.
7. Broz, L., Harrisson, A. P. (2025). A fence in time: Chrono-material ecologies of decay, governance and knowledge. In A. P. Harrisson M. Eilenberg (Ed.), *Fences and biosecurity: The politics of governing unruly nature* (pp. 37–64). Helsinki University Press.
8. Böhm, H. (2023). Five roles of cross-border cooperation against re-bordering. *Journal of Borderlands Studies*, 38(3), 487–506.
9. Cardin, G. (2024). Celebrating the border: The Danish–German border region and the 100- year anniversary of the Genforening. In B. Wassenberg (Ed.), *Frontières en mouvement (FRONTEM): Which models of cross-border cooperation for the EU?* (pp. 359– 373). Peter Lang.
10. Eilstrup-Sangiovanni, M. (2021). Re-bordering Europe? Collective action barriers to „Fortress Europe”. *Journal of European Public Policy*, 28(3), 447–467.
11. Federal Agency for the Safety of the Food Chain. (2018). *African swine fever in wild boar in Belgium*. PAFF Committee report.
12. Frandsen, S. B. (2024). The Danish–German border region: A critical introduction. In B. Wassenberg (Ed.), *Frontières en mouvement (FRONTEM): Which models of cross-border cooperation for the EU?* (pp. 339–358). Peter Lang.
13. Gruszczak, A. (2022). Internal rebordering in the European Union: Postfunctionalism revisited. *Politics and Governance*, 10(2), 246–255.
14. Häkli, J. (2008). Re-bordering spaces. In K. R. Cox, M. Low, J. Robinson (Ed.), *The SAGE handbook of political geography* (pp. 471–482). SAGE.
15. Hamm, L. (2024). Enseignement de l’alsacien / en alsacien à l’école maternelle publique: (Nouvelles) perspectives de recherche sur le terrain alsacien. *Synergies Pays Germanophones*, 17, 19–40.

16. Heinskou, N. (2017, May 22). Pigtråd, jerngitre og kameraer: Her er det tre meter høje hegn, som DF vil have ved grænsen til Tyskland. *Politiken*.
17. Hérán, F., Filhon, A., Duprez, C. (2002). La dynamique des langues en France au fil du XXe siècle. *Population & Sociétés*, 376, 1–4.
18. Jebsen, N. (2014). Dividing regions? Plebiscites and their propaganda. In K. Stokłosa G. Besier (Ed.), *European border regions in comparison* (pp. 58–78). Routledge.
19. Jespersen, K. J. V. (2013). Christian X og Sønderjylland. *Sønderjyllandske Årbøger*, 125(1), 161–184.
20. Klatt, M. (2017). The Danish–German border region: Caught between systemic differences and re-bordering. *Eurasia Border Review*, 8(1), 15–30.
21. Klatt, M. (2020a). The so-called 2015 migration crisis and Euroscepticism in border regions. *Geopolitics*, 25(3), 567–586.
22. Klatt, M. (2020b). 1920-grænsen: National optimal men økonomisk katastrofal? *Akademiske Kvarter*, 21, 60–73.
23. Klatt, M. (2024). The German–Danish–Frisian region – A best-practice example? In B. Wassenberg (Ed.), *Frontières en mouvement (FRONTEM): Which models of cross-border cooperation for the EU?* (pp. 375–407). Peter Lang.
24. Kristensen, H. (2019). *Svinevirke*. Bogjagt.
25. Kristensen, J. (2021, October 18). Danmark indkøbte i hemmelighed udskældt pigtråd. *JydskeVestkysten*.
26. Mortensen, M. W. (2019, October 11). Venstre gjorde klar til at bygge 33 kilometer mur mod Tyskland. *Berlingske*.
27. Mozer, A. (1973). Entwicklungspolitik zu Hause. In C. Schöndube (Ed.), *Entwicklungsregionen in der EWG* (pp. 14–25). Bundeszentrale für politische Bildung.
28. Mysterud, A., Rolandsen, C. M. (2018). Fencing for wildlife disease control. *Journal of Applied Ecology*, 56(3), 519–525.
29. Observatory of Economic Complexity. (n.d.). *Pigs in Denmark*.
30. Paasi, A., Ferdoush, M. A. (2022). New borders and mobility in the age of globalization. In *Routledge handbook of borders and tourism* (pp. 47–60). Routledge.
31. Pap, N., Reményi, P. (2017). Re-bordering the Hungarian south. *Hungarian Geographical Bulletin*, 66(3), 233–250.
32. Pind, S. (2019). *Frie ord*. Gyldendal.
33. Puren, L. (2023). *Enquêtes sociolinguistiques sur les locuteurs et apprenants français allophones en situation de minoration* (Habilitation à Diriger des Recherches). Université de La Réunion.
34. Région Hauts-de-France. (2025, December 11). *Langues régionales: Nouvel élan pour la préservation du flamand occidental*.
35. Reitel, B. (2020). Border/boundary/frontier. In B. Wassenberg B. Reitel (Ed.), *Critical dictionary on borders, cross-border cooperation and European integration* (pp. 111–114). Peter Lang.
36. Salter, M. B. (2008). When the exception becomes the rule. *Citizenship Studies*, 12(4), 365–380.

37. Scott, J. W. (2020). Hungarian border politics as an anti-politics of the European Union. *Geopolitics*, 25(3), 658–677.
38. Skov, S. H. (2019, September 13). Søren Pind: Venstre-regering handlede ind til at bygge en grænsemur. *Politiken*.
39. Sohn, C. (2025). The impact of rebordering on cross-border cooperation actors' discourses. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 107(2), 79–101.
40. Sohn, C. (2020). Border resource. In B. Wassenberg B. Reitel (Ed.), *Critical dictionary on borders* (pp. 137–140). Peter Lang.
41. State Veterinary Administration. (2019). *African swine fever in wild boar in the Czech Republic*. PAFF Committee report.
42. Süddeutsche Zeitung. (2020, February 26). Teile vom umstrittenen dänischen Wildschweinzaun abmontiert.
43. Thiemann, P., Thobo-Carlsen, J. (2018, February 4). Mure og hegn skyder op fra Norge til Nordafrika. *Politiken*.
44. Troels, F. (1995). Den første streg på kortet – Clausen-linjen. In Becker-Christensen (Ed.), *Grænsen i 75 år 1920–1995*. Institut for Grænseregionsforskning.
45. Van Houtum, H. J. (2021). Beyond „borderism“. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 112(1), 34–43.
46. Van Houtum, H. J., Van Naerssen, A. L. (2002). Bordering, ordering and othering. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 93(2), 125–136.
47. Vanlichtervelde, S. (2023). *Coopération transfrontalière locale* (Master's thesis). University of Strasbourg.
48. Wassenberg, B. (2020a). Return of mental borders. *Borders in Globalization Review*, 2(1), 114–120.
49. Wassenberg, B. (2020b). *The history of the Committee of the Regions (1994–2019)*. European Committee of the Regions.
50. Wassenberg, B. (2023a). *Borders and border spaces in the EU: Vol. 1. European border management from a comparative perspective*. L'Harmattan.
51. Wassenberg, B. (2023b). *Borders and border spaces in the EU: Vol. 2. European border perception from a comparative perspective*. L'Harmattan.
52. Wassenberg, B., Reitel, J., Peyrony, J. (2020). Introduction. In B. Wassenberg J. Peyrony (Eds.), *Critical dictionary on borders, cross-border cooperation and European integration*. Peter Lang.
53. Yndigegn, C. (2018). Bordering and borderwork. *Nationalism and Ethnic Politics*, 24(4), 411–432.

Rezerve cu privire la audierea părții civile în fața instanței în latura civilă a procesului penal

PATRICIA-OANA VANCA

lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Abstract: Pornind de la o jurisprudență permisivă audierii părții civile ca mijloc de probă în procesul penal, cele ce succed încearcă a analiza această problematică prin prisma dispozițiilor legale și echității acestui procedeu des utilizat. Audierea părții civile în latura civilă a procesului penal nu este incompatibilă absolut cu principiul echității ori cel al sarcinii probei, însă trebuie privită cu serioase rezerve și primită doar în circumstanțe particulare. Audierea părții civile nu suplinește cerințele constituirii de parte civilă și nu poate, singură, dovedi pretențiile. Ea intervine doar după o constituire valabilă și are rol exeplicativ și coroborativ, fără a permite autodovedirea subiectivă și interesată a pretențiilor civile.

Cuvinte-cheie: *Acțiunea civilă în procesul penal, audierea părții civile, autodovedirea pretențiilor, acoperirea lacunelor cererii de constituire de parte civilă.*

Clasificare J.E.L: K10, K12, K18, K15

1. Introducere

Subiectul pe care îl supunem atenției vizează procedura probatoriului în acțiunea civilă exercitată în procesul penal, în corelație cu forma și conținutul prescris de lege pentru constituirea de parte civilă, ca mijloc legal pentru alăturarea acțiunii civile celei penale.

Analiza noastră abordează o problemă procedurală actuală și frecvent întâlnită în jurisprudența penală, anume cea a audierii părților civile cu deplină capacitate de exercițiu cu teza probatorie a „dovedirii pretențiilor” sau a „cuantumului daunelor materiale sau morale suferite” ori cea a „precizării existenței și întinderii prejudiciului ori a probelor”.

În urma acestei analize se remarcă necesitatea unor rezerve considerabile față de cutuma instituită și a intervenției legiuitorului *de lege ferenda*.

2. Audieri

Audierea părți civile este reglementată expres ca mijloc de probă în Codul de procedură penală la art. 97 alin. 2 lit. d CPC (1).

Analiza abordează o problemă procedurală frecvent întâlnită în practica instanțelor penale, anume cea a audierii părților civile în faza de judecată cu teza probatorie a „dovedirii pretențiilor” sau a „cuantumului daunelor materiale sau morale suferite” ori cea a „precizării existenței și întinderii prejudiciului ori a probelor”.

Audierea părții civile în procesul penal este privită în fața jurisdicției penale ca având, în esență, scopul de a clarifica și dovedi pretențiile civile formulate în cadrul procesului penal, precum și împrejurările legate de prejudiciu.

În concret, din punct de vedere jurisprudențial, audierea părții civile în fața jurisdicției penale vizează din punct de vedere al laturii civile, următoarele:

- stabilirea existenței și întinderii prejudiciului, respectiv: componența prejudiciului suferit (material, moral), valoarea acestuia, legătura de cauzalitate dintre fapta penală și prejudiciu;
- justificarea pretențiilor civile, respectiv: modul de calcul al despăgubirilor solicitate, probele care susțin aceste pretenții (documente, martori etc.);

Audierea părții civile în latura civilă a procesului penal este apreciată ca admisibilă pentru a servi soluționării acțiunii civile exercitate în procesul penal, deci fără a avea ca scop principal stabilirea vinovăției penale ori tragerea la răspundere penală, ci strict tragerea la răspundere civilă a inculpatului și/sau a părții responsabile civilmente.

Problema care se pune constă în legalitatea, rezonabilitatea și echitatea unei astfel de practici în fața instanțelor de judecată.

Nu se însă această problemă în faza de urmărire penală, raportat la prevederile art. 20 CPP ce instituie (2), obligația organelor judiciare de a aduce la cunoștința persoanei vătămate dreptul de a se constitui parte civilă și obligația organului de urmărire penală ca înainte de a rezolva cauza (prin soluția din această fază a procesului penal, precum este rechizitoriul) de a întreba despre existența voinței de constituire de parte civilă și de introducere în cauză a părții responsabile civilmente.

Apare optim a reliefa că anterior modificărilor aduse Codului de procedură penală prin prevederi precum cele de la art. 20 alin. 2 CPP și de la art. 20 alin. 4 CPP, coroborate și cu prevederile art. 21 alin. 1 CPP nu exista niciun impediment ca și instanțele de judecată să procedeze la audierea părților civile pentru ca acestea să precizeze ce prejudiciu au suferit (material, moral), valoarea acestuia, legătura de cauzalitate dintre fapta penală și prejudiciu, precum și să justifice aceste pretenții prin prisma modului de calcul ori pentru a se enunța cererile în probațiune. Lipsa impedimentului rezulta din în neprevăderea în anterioara reglementare procesual penală a conținutului constituirii de parte civilă – fiind suficientă la acea vreme simpla declarație potrivit căreia se dorește indemnizarea prejudiciului în procesul penal materializată prin afirmația generică potrivit căreia se procedează la constituirea de parte civilă în procesul penal.

Enunțăm convingerea noastră că audierea actuală în fața instanțelor de judecată a părților civile pentru complinirea carențelor cererii de constituire de parte civilă ori pentru (auto) dovedirea pretențiilor în latura civilă trebuie privită și primită cu maxime rezerve, deoarece o astfel de jurisprudență contravine: normelor imperative ale Codului de procedură penală referitoare la constituirea părții civile cu sancțiunile pentru o neconstituire conformă, normelor înstituite de Codului de Procedură Civilă ce ar trebui să instituie dreptul comun inclusiv în procesul penal prin prisma acțiunii civile – raportat la obiectul acțiunii și la dispozițiile art. 2 alin. (2) CPC ce-l erijează în drept comun în orice materie, la principiului fundamental al sarcinii probei (onus probandi), la dreptul la apărare al părților cu interese potrivnice în latura civilă (al inculpatului și al părții responsabile civilmente).

Acțiunea civilă în procesul penal este reglementată de principiul disponibilității și necesită indicarea probelor pe care se întemeiază

pretențiile, conform art. 20 alin. (2) și (4) CPP (3). Audierea părții civile în faza de judecată cu teza probatorie a dovedirii pretențiilor prin propriile afirmații ori cu finalitatea complinirii lacunelor constituirii de pare civilă (nartura, componența prejudiciului, întinderea pretențiilor și enunțarea mijloacelor de probă) contravine acestor dispoziții, măcar pentru motivul că audierea are loc ulterior începerii cercetării judecătorești, dar și pentru cele ce vor fi enunțate în cele ce succed.

Scopul nostru constă în a privi și a primi cu mai multă circumspecție utilizarea acestui mijloc de probă în fața instanțelor penale și de a aduce rigoare în soluționarea acțiunii civile în procesul penal, pentru a opri cutumele inechitabile actuale ori în afara textelor exprese ale legii din jurisprudența penală. Marcăm necesitatea chiar a unei intervenții *de lege ferenda* cu privire la acest subiect, în primul rând pentru a nu se crea o diferență injustă între jurisdicții sub aspectul probatoriului funcție de jurisdicția în fața căreia sunt deduse spre soluționare pretențiile.

Prin prisma naturii acțiunii civile în procesul penal, procesul penal român permite alăturarea a două acțiuni distincte: acțiunea penală (publică, guvernată de principiul oficialității) și acțiunea civilă (privată, guvernată de principiul disponibilității). Așadar vorbim despre dualitatea acțiunilor în procesul penal. Faptul că acțiunea civilă este „alăturată” nu înseamnă că își pierde sau că ar trebui să își piardă autonomia ori rigoarea care o caracterizează comparativ cu situația în care pretențiile decurgând dintr-o faptă penală ar fi soluționate în fața jurisdicției civile.

Acțiunea civilă în procesul penal trebuie să își păstreze fizionomia proprie de acțiune civilă, fără a fi efectuată vreo distincție sub aspectul probațiunii față de situația în care acțiunea civilă ar fi exercitată în fața jurisdicției civile, iar nu a celei penale. Acțiunea civilă în procesul penal rămâne o acțiune privată care impune sarcini clare reclamantului/părții civile în dovedirea efectivă și obiectivă a pretențiilor și formularea riguroasă a cererii de chemare în judecată/constituire de parte civilă.

Raportându-ne la dispozițiile art. 20 CPP și la principiul disponibilității, amintim prevederile art. 20 alin. (2) CPP, care se referă la rigoarea cu privire la conținutul cererii de chemare în judecată în latura civilă, marcată în procesul penal prin cererea de constituire de parte civilă. Acest articol impune părții civile obligația de a indica de la bun început: „natura și întinderea pretențiilor, motivele și probele pe care acestea se întemeiază”.

Observăm că astfel, textul din procedura penală efectuează o preluare paralelă directă cu rigoarea impusă de art. 194 CPC referitoare la conținutul cererii introductive din fața jurisdicției civile.

Cerința de la art. 20 alin. (2) CPC nu reprezintă o formalitate inutilă, ci o garanție fundamentală a dreptului la apărare al inculpatului și/sau al părții responsabile civilmente. Aceasta deoarece părțile cu interese potrivnice trebuie să cunoască din timp cuantumul pretențiilor, natura lor și mijloacele de probă cu care se intenționează probarea acestora.

Practic art. 20 alin. (2) CPP preia forma similară de la art. 194 CPC, asigurând uniformizarea acțiunii în pretenții indiferent de jurisdicția în fața căreia pretențiile civile decurgând dintr-o faptă penală sunt enunțate.

Relevant este și Jurisprudența Curții Constituționale (4), care confirmă că principiul disponibilității guvernează acțiunea civilă indiferent de jurisdicție. Partea civilă dispune de soarta acțiunii, inclusiv de *conținutul* acesteia și de *probele* indicate inițial, legiuitorul preluând dispoziții specifice procedurii civile.

Sanctiunea neîndeplinirii condițiilor de la art. 20 alin. 2 CPP este tardivitatea, reglementată expres la art. 20 alin. (4) CPP. Astfel, nerespectarea *vreuneia* dintre condițiile de la art. 20 alin. (2) CPP duce la imposibilitatea constituirii ca parte civilă în procesul penal.

Așadar, dacă consituiria de parte civilă în procesul penal ce nu întrunește aceste condiții enumerate distinct la art. 20 alin. (2) CPC, respectiv oricare dintre ele, acțiunea civilă alăturată celei penale ar trebui să fie respinsă ca inadmisibilă. Întrucât nerespectarea acestor condiții este expres sancționată de lege, nu ar trebui să poată să fie acoperită prin manifestări tardive ulterioare ale părții civile efectuate pe târâmul probațiunii în fața instanței penale prin intermediul audierii părții civile.

Din moment ce legea prevede o sancțiunea expresă pentru nesocotirea conținutului constituirii de parte civilă, anume cea a inadmisibilității acțiunii civile în procesul penal, nicio lacună nu ar putea și nu ar trebui complinită prin mijlocul probatoriu subsecvent al audierii părții civile în fața instanței de judecată. Legea procesual penală nu cuprinde o dispoziție care să confere posibilitatea acoperirii carențelor constituirii de parte civilă, ci din contră tocmai sancțiunea expresă a neconformării la rigorile legii.

Sanctiunea inserată la art. 20 alin. (4) CPP este atenuată prin posibilitatea expres stabilită de legiuitor ca partea civilă să nu piardă accesul

la justiție, însă ca în această situație partea interesată se poate adresa cu cererea în pretenții în fața instanței civile, adică în fața jurisdicției civile originare în materie de reparație a prejudiciului. Iar în fața instanțelor civile avem rigorile prevăzute la art. 194 CPC privind conținutul cererii introductive. Cu alte cuvinte, dacă partea civilă a procedat la o constituire neconformă conținutului prevăzut la art. 20 alin. (2) CPP pierde doar accesul la jurisdicția penală, nu și la cea civilă, or, până la sesizarea instanței civile poate formula o cerere de chemare în judecată conformă art. 194 CPC.

În continuare, enunțăm ipoteza în care constituirea de parte civilă (similară cererii de chemare în judecată din procesul civil din fața jurisdicției civile) este conformă art. 20 alin. (2) CPP, iar în cuprinsul ei, partea civilă propune (auto)audierea sa cu teza probatorie menționată: dovedirea pretențiilor și/sau a cuantumului lor. În niciun caz nu putem achiesa la cutuma că audierea părții civile ar putea fi făcută fără ca o astfel de probă să fie propusă în constituirea de parte civilă. Punem astfel în discuție problema audierii părții civile cu teza probatorie a dovedirii (de fapt a autodovedirii) pretențiilor civile.

Teza „dovedirea pretențiilor/daunelor” prin propria audiere a părții civile cu capacitate deplină de exercițiu este fundamental viciată logic. Aceasta în primul rând raportat la împrejurarea absolut rezonabilă potrivit căreia nimeni nu poate fi propriul martor. Dealtfel partea civilă nici nu declară sub prestare de jurământ. A fi propriul martor al pretențiilor de sine enunțate și intenționate a fi obținute, încă sub neprestare de jurământ, contravine naturii obiective a probei.

O probă, prin definiție, trebuie să aducă un element exterior, obiectiv sau verificabil care să susțină o pretenția enunțată. Or, declarația proprie a părții este o simplă afirmație efectuată de o parte interesată, iar nu și o probă în sensul strict care să fie aptă a servi în egală măsură și a servi drept fundament unic pentru stabilirea unui drept.

Când o parte civilă se prezintă în fața instanței și, prin propria-i declarație, încearcă să probeze prejudiciul ca și quantum și ca și ea nu face decât să reitereze pretențiile ce ar trebui să fi fost formulate deja în scris în constituirea de parte civilă (consemnată de organul de urmărire penală în urma declarațiilor orale sau în scriptul propriu al părții).

A transforma afirmațiile ce ar trebui să existe în constituirea de parte civilă (motivele constituirii de parte civilă etc.) prin reiterarea lor într-o

declarație care devine astfel „mijloc de probă” reprezintă o eroare de logică și un risc major de inechitate.

Vorbim despre o eroare logică din moment ce simpla afirmație/solicitare reprezintă, în același timp, pur și simplu și dovada.

Iar riscul major de inechitate desivă din a plasa o sarcină probatorie nesustenabilă în defavoarea părții adverse (inculpatul/parte responsabilă civilmente), care ar trebui să combată simple afirmații subiective, lipsite de rigoarea probatorie ce caracterizează acțiunea civilă în fața jurisdicției civile.

Jurisprudența sănătoasă și principiile de drept (atât civil, cât și penal) impun ca daunele, în special cele materiale, să fie demonstrate prin indicii obiective: chitanțe, bonuri, acte medicale, documente care atestă gradul de rudenie, mărturii ale unor terți (care pot ilustra relația părților civile cu defunctul de pildă), mijloace materiale de probă (imagini foto sau video ce atestă de pildă legătura strânsă dintre partea civilă și partea vătămată decedată), expertize psihologice, și nu prin simpla „auto-mărturisire” a pretențiilor ori a suferinței.

Admiterea unei astfel de teze probatorii transformă acțiunea civilă în procesul penal dintr-o dezbatere riguroasă de fapte și probe obiective într-o simplă înregistrare a doleanțelor părților civile, subminând atât rolul instanței de a evalua critic și obiectiv materialul probatoriu, cât și scopul probațiunii.

De asemenea, inadmisibilitatea „autodovedirii” pretențiilor în procesul penal derivă și din perspectiva dreptului procesual civil.

Un argument esențial care pledează împotriva audierii părții civile cu teza probatorie a „(auto)dovedirii propriilor pretenții” decurge direct din fundamentele dreptului procesual civil, care guvernează, prin natura sa, acțiunea civilă alăturată procesului penal.

Principiul fundamental care trebuie respectat este următorul: în procesul civil român în fața jurisdicției civile, nu există o probă a „luării de declarații reclamantului” sau a „autointerogării” sale pentru a-și dovedi propriile afirmații. Codul de Procedură Civilă reglementează strict mijloacele de probă și modul lor de administrare. Interogatoriul, reglementat de art. 351 CPC, este mijlocul probatoriu prin care o parte solicită instanței să adreseze întrebări celeilalte părți. Partea nu se poate auto-interoga pentru a produce probe în favoarea sa. Mărturisirea (răspunsul la interogatoriu) devine probă împotriva părții care o face, iar nu în favoarea sa.

Însă, cât timp dispozițiile procesual civile permit unei părți să propună proba cu interogatoriul celeilalte, nu vedem vreun impement ca inculpatul sau partea responsabilă civilmente să propună în procesul penal audierea părții civile (mijloc procesual probatoriu care s-ar putea asimila interogatoriului din procesul civil).

Pentru a fi încuviințată o probă, aceasta trebuie să fie utilă cauzei, pertinentă (să aibă legătură cu obiectul cauzei), concludentă (să fie de natură să ducă la soluționarea cauzei), verosimilă (să fie credibilă), legală (să fie prevăzută de lege și în același timp să nu fie interzisă de lege). A se vedea și art. 255 CPC.

Pornind de la aceste condiții cumulative, ne vom referi aici strict ca certința ca o probă să fie verosimilă. Noțiunea de „verosimil” înseamnă: care pare real, care are o aparență de adevăr, apropiat de realitate, posibil, plauzibil (5).

Întrucât într-o acțiune civilă părțile sunt și trebuie să fie egale, nu vedem cum propriile afirmații ale unei părți și la propria solicitare de autoaudiere, să constituie și cereri, dar în același timp și probe „verosimile” (credibile, obiective, lipsite de interes și de subiectivism), care ar trebui primite cu valoare probatorie doar pentru că audierea are loc în procesul penal.

A permite unei părți cu deplină capacitate de exercițiu să se folosească de propriile afirmații subiective și interesate pentru a stabili existența și cuantumul unui prejudiciu înseamnă a nesocoti sarcina probei (care revine reclamantului, conform art. 249 CPC, respectiv părții civile potrivit art. 99 alin. 1 CPC) și a permite o „autodovedire” care nu există în niciun sistem de drept civil modern. Cererile, afirmațiile persoanei nu pot primite concomitent și mijloc de probă, cum se transcrie ideea de probare a pretențiilor prin propria audiere. Așadar, un astfel de procedeu contravine logicii și rigorii probatorii.

Această practică încalcă și principiu egalității armelor, oferind părții civile un avantaj probatoriu neloial. Pârâtul (inculpatul/partea responsabilă civilmente) este pus în situația de a combate simple afirmații subiective, fără un suport obiectiv, scăzând standardul de rigoare necesar pentru acordarea unor sume substanțiale cu titlu de despăgubiri.

În egală măsură, audierea părții civile în acest scop și cu această teză este aptă să conducă la lipsa de celeritate a procedurilor judiciare, care ar fi astfel întârziate de audieri care în mod etic și real nu ar trebui să aibă relevanță probatorie cu privire la indemnizarea prejudiciului. Pe linia de gândire în discuție, proba cu (auto)autodierea părții civile privitor la

pretențiile enunțate ar fi și inutilă raportat la împrejurarea că pretențiile (cuantum, întindere, motivare) există și trebuie deja să existe încă dinainte de începerea judecății pe fondul cauzei penale, în însăși conținutul constituirii de parte civilă care trebuie să se conformeze conținutului prescris de lege.

În plus de argumentele antemenționate important este și modul de ordonare din Codul de procedură penală. Acesta reglementează acțiunea civilă în mod expres, distinct, separat de acțiunea penală prin dispozițiile art. 19-28 CPC, cuprinse în Partea generală, Titlul II, Capitolul II.

În cadrul dedicat acțiunii civile se remarcă faptul că nu există efectuată de legiuitor vreo derogare din punct de vedere probator față de acțiunea civilă originară din fața jurisdicției civile.

Pentru acțiunea penală sunt reglementate distinct în Codul de procedură penală probele, în scopul protecției acțiunii publice și realizării acesteia (6). Definiția probei de la art. 97 alin. (1) CPP surprinde esența procesului penal, finalitatea urmărită prin desfășurarea acestuia, deoarece fără probe nu poate exista o condamnare a unei persoane pentru săvârșirea unei infracțiuni.

Din aceste dispoziții legale rezultă că infracțiunea (existență, persoanele vinovate, împrejurările în care a fost săvârșită) reprezintă obiectul probațiunii în latura penală a cauzei.

Latura civilă sub aspectul pretențiilor (întindere, motive, probațiune) este cu totul altceva, în acord cu principiul disponibilității, însă în niciun caz pretențiile civile nu pot fi (auto)probate, cu atât mai puțin în mod unic prin propriile declarații ale părților civile.

Audierea părții civile în procesul penal este prevăzută de Codul de Procedură Penală (CPP) trebuie admisă pentru a servi unor scopuri precise, distincte de „(auto)dovedirea pretențiilor” sau de „complinirea lipsurilor” constituirii regulamentare ale constituirii de parte civilă, care să nu antreneze o diferență între jurisdicțiile în fața cărora se solicită indemnizarea prejudiciului ce decurge din săvârșirea unei fapte penale. Iar faptul că legiuitorul nu dorește o astfel de distincție între jurisdicții rezultă și din scopul prevederilor art. 20 alin. 8 CPP (7).

Nu negăm integral utilitatea chemării și audierii părților civile în procesul penal. De aceea, enunțăm convingerea noastră în ce constă această posibilitate:

- pentru a susține acțiunea penală, respectiv în legătură cu stabilirea circumstanțelor faptei penale având în vedere că culpa gradul de culpă

al inculpatului (integrală sau doar parțială) are impact în latura penală a procesului penal în planul răspunderii penale și individualizării ei, nu de cuantificarea daunelor.

- pentru aflarea adevărului penal, mai ales în situația în care partea civilă este și persoana vătămată, respectiv victima directă a infracțiunii, context în care declarația sa poate conține detalii esențiale despre modul în care s-a produs fapta, autor, momentul comiterii, dinamica evenimentelor, martorii prezenți etc. Din această perspectivă, partea civilă este o sursă de informații (similară statutului de „persoană vătămată,„) necesare soluționării cauzei penale. Declarațiile sale sunt folosite pentru a proba elementele constitutive ale infracțiunii (existența faptei, vinovăția inculpatului), nu pentru a-și „autodovedi” cuantumul cererii civile.
- pentru a-i aduce la cunoștință drepturile – de a se constitui parte civilă (în temenele, cu conținutul și sub sancțiunea de la art. 20 CPP, deci înainte de dezbaterilor în cameră preliminară), de a lua la cunoștință pe tot parcursul dosarului despre actele dosarului, etc.
- pentru ca părțile cu interese contrare acțiunii civile (inculpatul și/sau partea responsabilă civilmente) să-i poată adresa întrebări părții civile dacă apreciază optim și necesar un astfel de lucru, similar propunerii probei cu interogatoriul din fața jurisdicției civile. Nu există niciun impediment pentru ca părțile cu interese adverse părții civile, raportat la principiul disonibilității, să solicite proba cu audierea părții civile chiar și în scopul dovedirii laturii civile, deși este mai greu de crezut că ele ar fi interesate de suplinirea unor eventuale carențe ale acțiunii civile ori a probelor în această latură a procesului penal.
- în situația în care constituirea de parte civilă are toate datele impuse de prevederile art. 20 alin. (2) CPC, dar doar la modul general (de exemplu enunțarea unei sume globale pentru daune materiale și tot astfel pentru daune morale), iar instanța ar avea nevoie de defalcarea lor (mai ales a daunelor materiale: exemplu suma ce reprezintă distugerea unor obiecte vestimentare, suma aferentă distugerii unui autoturism, etc.) pe categorii ori în cazul în care instanța consideră necesare explicații cu privire la modul în care s-a produs prejudiciul, sau pentru ipoteza în care, după majorarea cuantumului daunelor în cursul procesului penal (de pildă au avut loc noi

intervenții chirurgicale pe costurile părții civile, cheltuielile cu fizioterapia au continuat pe parcursul judecății), instanța consideră necesară o astfel de audiere, având în vedere faptul că rigorile și sancțiunea de la art. 20 alin. 4 CPC nu mai intervin în această ultimă situație.

- în orice chestiune ce ține de latura civilă a cauzei în situația în care procurorul exercită acțiunea civilă în cazul în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă. În atare situații, posibilitatea procurorului de a anticipa toate problemele și problemele în latura civilă sunt limitate, drept pentru care apare utilă, chiar necesară, suplimentarea prin audierea părții civile sau a reprezentantului său legal (8). Apare excedentar a sancționa partea civilă în situațiile lipsei sau restrângerii capacității de exercițiu când acțiunea civilă se exercită de procuror.

Atunci când teza audierii este formulată atât de larg („dovedirea pretențiilor”) instanța permite implicit părții să folosească propriile afirmații ca o dovadă suficientă a *cuantumului* daunelor, ceea ce, așa cum s-a argumentat, contravine principiilor civile de sarcină a probei și interzicerii „auto-interogării” pentru beneficiu propriu.

În concluzie, Codul de Procedură Penală prevede audierea părții civile pentru că aceasta este o sursă vitală de informații pentru latura penală și o sursă de clarificări factuale pentru latura civilă, dar rolul acestei declarații nu ar trebui să fie acela de fi și un mijloc de probă menit a autentifica pretențiile solicitate, nici de a complini lacunele unei constituirii regulamentare de parte civilă în procesul penal.

Așadar, formal, declarația părții civile este un mijloc de probă în procesul penal (la fel ca declarația persoanei vătămate sau a inculpatului). Însă valoarea ei probatorie este limitată și trebuie evaluată cu prudență, tocmai pentru că partea civilă are un interes patrimonial direct în cauză în ambele laturi ale procesului penal, în scopul primordial al satisfacerii pretențiilor civile ce degurg din latura penală.

Nu este posibil, cu atât mai puțin suficient ca partea civilă „să-și autodevedească” pretențiile doar prin propria declarație. Aceasta nu poate, de una singură, să facă dovada: existenței prejudiciului, întinderii lui, legăturii de cauzalitate, cu atât mai puțin în măsura în care aceste aspecte sunt contestate de alte părți și nici chiar dacă nu ar fi contestate din moment

ce instanța de judecată poate și trebuie să se probunțe inclusiv în latura civilă a procesului penal doar în baza unei probațiuni cu caracter obiectiv. Astfel, declarația părții civile are rol explicativ și orientativ, poate susține alte probe, ar nu poate substitui probele obiective (înscrișuri, expertize, martori etc.).

Așadar, instanța nu ar trebui să admită pretenții civile exclusiv pe baza afirmațiilor părții civile care dețin capacitate deplină de exercițiu, deoarece ar însemna o permiterea unei autodovediri interesate. Declarația părții civile este un mijloc de probă, dar, având caracter interesat, nu poate constitui niciodată un temei exclusiv pentru admiterea pretențiilor civile, fiind necesară coroborarea cu alte probe ((9). Așadar este o probă subiectivă, care capătă forță numai coroborată cu alte probe.

Audierea părții civile cu deplină capacitate de exercițiu nu poate și nu trebuie să suplinească declarația de constituire de parte civilă, nici să acopere lipsurile art. 20 alin. (2) CPP, nici nu poate retroactiva pentru a vindeca acțiunea civilă exercitată de sancțiunea de la art. 20 alin. (4) CPP.

Audierea părții civile cu deplină capacitate de exercițiu reprezintă așadar un mijloc de probă subsecvent unei constituiri valide, un instrument de clarificare și coroborare a celor deja afirmate în cererea de constituire, un mijloc prin care instanța verifică coerența și verosimilitatea pretențiilor, în corelare cu ansamblul probator în această latură a procesului penal.

Cu alte cuvinte, constituirea de parte civilă conformă deschide procesul civil alăturat acțiunii penale, iar audierea părții civile îl poate alimenta probator, dar nu să îl creeze. Audierea în anumite situații cum am prezentat anterior este admisibilă ca probă, însă insuficientă ca probă exclusivă. În orice situații, declarația părții civile este o probă eminemamente subiectivă și interesată, iar valoarea ei poate fi doar coroborativă, fără a se schimba standardele probelor civile în funcție de jurisdicție.

3. Propuneri de lege ferenda

Considerăm că *de lege ferenda*, organul de urmărire penală trebuie să indice părții civile (prin citație și/sau cu prilejul audierii sale) nu doar dreptul acesteia de a se consitui parte civilă, cât și termenul și conținutul regulamentar al acesteia, cu atragerea atenției asupra riscului incidenței sancțiunii incidente în caz de neconformare.

În acest sens avansăm următorul conținut pentru modificarea prevederilor art. 20 alin. 1 ind. 1 CPP: „Anterior rezolvării cauzei, organul de urmărire penală are obligația de a întreba persoana vătămată dacă se constituie parte civilă, cu indicarea conținutului prevăzut de art. 20 alin (2) și a sancțiunii prevăzute la art. 20 alin. (4), precum și dacă cere introducerea în cauză a părții responsabile civilmente. Această obligație se asigură prin citația emisă în acest sens ori cu prilejul audierii părții civile, încheind un proces-verbal în acest sens.”. Or, la fel cum în procedura de regularizare în fața jurisdicției civile judecătorul poate și trebuie să asigure conformarea cererii de chemare în judecată la dispozițiile legii (10), tot astfel, se poate asigura în procesul penal acest lucru prin intermediul citației și/sau al audierii în acest scop.

Tot *de lege ferenda*, pentru toare considerentele enunțate, apare oportună inserarea la art. 99 CPP, după alin. (1), a unui text care să dispună că: „Declarațiile date în acțiunea civilă de o persoană având capacitate deplină de exercițiu nu poate conduce la dovedirea propriilor pretenții și în afara coroborării cu alte mijloace probatorii”.

4. Concluzii

Subiectul propus analizei de mai sus este unul actual în condițiile cutumei constante a instanțelor penale, fiind benefică intervenția legiuitorului *de lege ferenda*, iar până atunci primirea cu maxime rezerve și cu o rigurozitate crescută a audierii părților civile în latura civilă a procesului penal.

Bibliografie

1. Art. 97 CPC: (2) *Proba se obține în procesul penal prin următoarele mijloace:*
 - a) *declarațiile suspectului sau ale inculpatului;*
 - b) *declarațiile persoanei vătămate;*
 - c) *declarațiile părții civile sau ale părții responsabile civilmente;*
 - d) *declarațiile martorilor;*
 - e) *înscrișuri, rapoarte de expertiză sau constatare, procese-verbale, fotografii, mijloace materiale de probă;*
 - f) *orice alt mijloc de probă care nu este interzis prin lege.*
2. Art. 20 CPC:

- (1) *Constituirea ca parte civilă se poate face până la începerea cercetării judecătorești. Organele judiciare au obligația de a aduce la cunoștința persoanei vătămate acest drept.*
- (1) ind. 1: *Anterior rezolvării cauzei, organul de urmărire penală are obligația de a întreba persoana vătămată dacă se constituie parte civilă și dacă cere introducerea în cauză a părții responsabile civilmente, încheind un proces-verbal în acest sens.*
3. Art. 20 CPC:
 - (2) *Constituirea ca parte civilă se face în scris sau oral, cu indicarea naturii și a întinderii pretențiilor, a motivelor și a probelor pe care acestea se întemeiază.*
 - (3) *În cazul în care constituirea ca parte civilă se face oral, organele judiciare au obligația de a consemna aceasta într-un proces-verbal sau, după caz, în încheiere.*
 - (4) *În cazul nerespectării vreuneia dintre condițiile prevăzute la alin. (1) și (2), persoana vătămată sau succesorii acesteia nu se mai pot constitui parte civilă în cadrul procesului penal, putând introduce acțiunea la instanța civilă.*
4. A se vedea de pildă Decizia Curții Constituționale nr. 257 din 26 aprilie 2017 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 20 alin. (1) și art. 21 alin. (1) din Codul de procedură penală, publicat în M. Of. nr. 472 din 22 iunie 2017, par. 13, 15 și 33.
5. A se vedea dex-ul limbii române.
6. Art. 97 alin. (1) CPP: *„Constituie probă orice element de fapt care servește la constatarea existenței sau inexistenței unei infracțiuni, la identificarea persoanei care a săvârșit-o și la cunoașterea împrejurărilor necesare pentru justa soluționare a cauzei și care contribuie la aflarea adevărului în procesul penal.”.*
7. Art. 20 alin. (8) CPP: *Acțiunea civilă care are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului și părții responsabile civilmente, exercitată la instanța penală sau la instanța civilă, este scutită de taxă de timbru.*
8. Art. 99 alin. (1) CPP: *În acțiunea penală sarcina probei aparține în principal procurorului, iar în acțiunea civilă, părții civile ori, după caz, procurorului care exercită acțiunea civilă în cazul în care persoana vătămată este lipsită de capacitate de exercițiu sau are capacitate de exercițiu restrânsă.*
9. Prin Sentința civilă nr. 576/28.05.2025 a Judecătoriei Cluj-Napoca (nepubl.), în mod criticabil, a fost admisă ca singură probă în latura civilă a procesului penal audierea părților civile, victime indirecte ale infracțiunii de ucidere din culpă, în scopul dovedirii prejudiciului suferit.
10. A se vedea prevederile art. 200 CPC.

Postfață

NICOLAE PĂUN

prof. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai, Școala Doctorală „Paradigma Europeană”

profesor Jean Monnet Ad Personam

membru al Grupului de Legătură al Istoricilor pe lângă Uniunea Europeană

Pacea, dezvoltarea economică, stabilitatea politică, atașamentul față de principiile progresului și dezvoltării durabile, precum și cunoașterea reciprocă reprezintă, conform lui Andrew Linklater în lucrarea *European Civilizing Process*, un proces de civilizare europeană.

Cât de departe este această sintagmă astăzi, în condițiile în care, pentru europenii din a treia decadă a secolului XXI, realitatea dramatică se bazează pe evoluții militare inacceptabile? Unde se mai află acel concept, deja utopic, al „visului european”, atât de frumos prezentat odinioară de Jeremy Rifkin?

Pornind de la actualitatea cotidiană a lumii în care trăim, cea de-a 20-a conferință internațională, organizată de Universitatea „Bogdan Vodă”, are un caracter interdisciplinar și se concentrează pe aspecte din domeniile Dreptului, Economiei, Culturii și Educației Fizice, dintr-o perspectivă integratoare, cu referire la tema principală: **LUMEA ÎN CARE TRĂIM**. Este o lume dinamică, cu provocări pe care mediul academic, alături de alți experți din diverse sectoare ale societății, este obligat să le evalueze, să le analizeze, să le coreleze cu faptele sociale și, eventual, să propună soluții. Această conferință doar sugerează sau deschide rute de dezbatere ce pot fi valorificate în viitorul apropiat în cadrul unor ateliere de cercetare propriu-zise. Lumea în care trăim, așa cum am menționat mai sus, este o temă centrală, iar obligația academicienilor este de a se deschide către soluții destinate societății.

În acest sens, în contextul unei Europe în continuă schimbare, unde provocări precum tensiunile politice și conflictele militare testează

fundamentele păcii și stabilității, este mai important ca niciodată să reflectăm asupra valorilor de bază care au modelat proiectul european. Așa cum descrie Andrew Linklater în *The European Civilizing Process*, pacea, dezvoltarea economică, angajamentul față de progres și înțelegerea reciprocă s-au aflat mult timp în centrul viziunii colective a Europei.

Cum rezistă aceste idealuri astăzi, în timp ce Europa navighează prin realități globale complexe? Ce a mai rămas din „Visul European” pe care Jeremy Rifkin l-a descris cu atâta forță?

Anul trecut am lansat conferința *Lumea în care trăim*, continuând o tradiție a evenimentelor academice internaționale dedicate explorării problemelor-cheie din Europa Centrală și de Est dintr-o perspectivă interdisciplinară. Această tradiție include șase ediții ale conferinței *Dezintegrare și Integrare în Europa Centrală și de Est*, organizate de Facultatea de Studii Europene a Universității Babeș-Bolyai și dezvoltate ulterior prin proiectul european FRONTEM.

Această a doua ediție a conferinței *Lumea în care trăim* se concentrează pe cooperarea transfrontalieră, marcând începutul unei serii de conferințe internaționale anuale inspirate de proiectul FRONTEM.

Rețeaua Jean Monnet „Borders in Motion” (FRONTEM), lansată în 2019 sub egida Sciences Po Strasbourg, reunește un consorțiu divers de parteneri: Universitatea Southern Denmark, Euro-Institutul din Kehl, Centrul pentru Studii Transfrontaliere din Armagh, Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, Universitatea Catolică din Louvain și Universitatea Victoria din Canada.

Privind spre viitor, acest program este menit să stimuleze o dezbatere academică ambițioasă și cu impact în anii următori, concentrându-se pe bunele practici în cooperarea transfrontalieră în întreaga Europă, cu un accent special pe regiunea Europei Centrale și de Est. Scopul nostru este de a construi o bază de date cuprinzătoare care să sprijine colaborările științifice, academice, economice și de afaceri, aducând Europa Centrală mai aproape de cercetarea și inovarea de vârf din Uniunea Europeană.

Vom continua acest demers academic și științific dedicat cooperării transfrontaliere, animați de dorința de a dezvolta, prin baze de date, conferințe și lucrări reprezentative, moștenirea cooperării în Europa Centrală și de Est, integrând bunele practici din Europa de Vest, așa cum sunt ele prezentate prin programul FRONTEM.

În acest spirit, ne exprimăm recunoștința față de instituțiile academice participante la programul FRONTEM, inițiat de Universitatea din Strasbourg și coordonat de doamna profesor Birte Wassenberg. De asemenea, subliniem faptul că asociem acest proiect generos cu alți actori din mediul academic și de afaceri, din nou cu Universitatea Babeș-Bolyai. Totodată, ne exprimăm recunoștința pentru participarea la programele dedicate Europei Central-Răsăritene Academiei Române, Universității de Artă și Design din Cluj-Napoca, Universității de Științele Vieții „Regele Mihai I” din Timișoara, Universității „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, Universității din Alba Iulia, Universității din Oradea, universităților din Pécs și Debrecen, precum și altor parteneri din mediul de afaceri implicați în dezvoltarea schimburilor transfrontaliere.

Aderarea României la spațiul Schengen va genera cu siguranță o nouă dinamică în cooperarea transfrontalieră.

Volumul pe care îl oferim include materialele prezentate în cadrul conferinței științifice internaționale și respectă secțiunile aferente programului. Remarcăm faptul că actualitatea tematicii, discuțiile în grupurile de lucru și impactul științific al conferinței științifice internaționale **„Modele și perspective ale cooperării transfrontaliere în Europa Central-Răsăriteană”** ne-au determinat să decidem publicarea materialelor în format bilingv, respectiv în limba română și limba engleză.

Evident, acesta este un „șantier științific în lucru”, deschis unor achiziții viitoare – respectiv continuarea formatului tematic al acestei conferințe în anii următori; totuși, subliniem faptul că toate studiile pe care le propunem prin acest volum sunt contribuții de un nivel științific remarcabil, sunt semnale istoriografice necesare într-un spațiu tematic puțin frecventat.

Suntem convinși că, prin acest volum, aducem o contribuție importantă la dezvoltarea acestei temerare introspecții dedicate cooperării transfrontaliere, a modelelor și bunelor practici deja existente în spațiul european, și putem contribui, la nivelul Europei Central-Răsăritene, la o mai bună și actualizată proiecție a stadiului în care această dimensiune tematică de mare interes se găsește în acest moment.

Programul conferinței

Vineri, 14 noiembrie 2025, Aula Magna, Universitatea Babeș-Bolyai,
str. Mihail Kogălniceanu nr. 1

SESIUNEA DE DESCHIDERE

9.00-9.15 Înregistrare

9.15-9.30 Discursuri de bun venit

Dan-Tudor LAZĂR, prof. univ. dr., Prorector, Universitatea Babeș-Bolyai

Mohammad JARADAT, prof. univ. dr., Rector, Universitatea „Bogdan
Vodă” din Cluj-Napoca

Valer Daniel BREAZ, prof. univ. dr., Rector Universitatea 1 Decembrie 1918
din Alba Iulia, fost membrul al Senatului României

9.30-12.30 Discursuri principale

Birte WASSENBERG, prof. univ. dr., Prorector, Universitatea din
Strasbourg; Coordinator Proiect FRONTEM

Acad. **Ioan-Aurel POP**, prof. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai,
Președintele Academiei Române, *Democracy as a Historical Experience/
Democrația ca experiență istorică*.

Ioan SBÂRCIU, prof. univ. dr., Universitatea de Arte și Design Cluj-Napoca,
*European Cultural and Artistic Interferences. Ioan Sbârciu. Self-Portrait
/Interferențe cultural-artistice europene. Ioan Sbârciu. Autoportret*.

Daniel DEJICA, prof. univ. dr., Universitatea Politehnică din Timișoara,
Decan Facultatea de Științe ale Comunicării, Director, PoliCAT – Centrul
de Studii Avansate de Traducere Politehnica, *Lexical Bridges Across
Borders: The Role of Intelligence Terminology in Enhancing Cross-Border
Cooperation/ Punți lexicale peste granițe: rolul terminologiei din domeniul
informațiilor în consolidarea cooperării transfrontaliere*.

Curtis CORDON, doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai, Locotenent-colonel,
Forțele Aeriene ale SUA, Delegația Militară la NATO, Cartierul General

NATO, Bruxelles, Belgia, *Eastern Sentry – o nouă provocare pentru Alianța Nord Atlantică/ Eastern Sentry – a new challenge for the North Atlantic Alliance.*

Discuții

12.30-14.00 Prânz

Locație: Restaurantul Casa Universitarilor, str. Emmanuel de Martonne nr. 1

Panel: Spațiul Schengen – Provocări, Oportunități și Perspective Integrate în Europa Centrală și de Est

Locație: Room 119, Babeș-Bolyai University, Faculty of Business
Horea Street 7, Cluj-Napoca

14.15-16.45

Moderatori: **Georgiana CICEO**, Conferențiar universitar, dr., Universitatea Babeș-Bolyai; Membru al Comitetului Științific, Universitatea Babeș-Bolyai
Sergiu Nicolae CÂRLAN, Lector universitar, dr., Universitatea „Bogdan Vodă”, Cluj-Napoca, Vicepreședinte, Tribunalul Cluj

Contribuitori:

Elzbieta OPILOWSKA, prof. univ. dr., Universitatea din Wrocław, *The dynamics of cross-border cooperation in the German-Polish borderlands in the context of recent reborderings/ Dinamica cooperării transfrontaliere în regiunile de frontieră germano-polone, în contextul recentelor reconfigurări ale granițelor.*

Anamaria IANOȘI, asist. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, **Alida PAL**, doctorand, Universitatea Babeș Bolyai, *Schengen Area and the Criteria for Accession: Challenges and Perspectives of Romania's Membership/ Spațiul Schengen și criteriile de aderare: provocări și perspective ale apartenenței României.*

Peter ULRICH, Universitatea din Potsdam, *Resilience and public service provision across borders in the German-Polish borderlands. The role and functions of local and euroregional actors/ Reziliența și furnizarea serviciilor publice peste granițe în regiunile de frontieră germano-polone. Rolul și funcțiile actorilor locali și euroregionali.*

Mircea BRIE, prof. univ. dr., Universitatea din Oradea, **István József POLGÁR**, conf. univ. dr., Universitatea din Oradea, *Legitimacy of regional*

cooperation initiatives and the factor of inclusivity in the South East European Area/ Legitimitatea inițiativelor de cooperare regională și factorul incluziunii în spațiul Europei de Sud-Est.

Sergiu CÂRLAN, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, Vice-Președinte Tribunalul Cluj, *International child abduction: procedural aspects/ Răpirea internațională de copii. Aspecte procedurale.*

Ionuț BORLAN, dr., judecător Curtea de Apel Cluj, *The enforcement of judgments resulting from a European Arrest Warrant/Executarea hotărârilor ca urmare a unui mandat european de arestare.*

Enya UJVARI-TAMAȘ, dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca *Schengen Through Local Eyes: The Case of Satu Mare County/ Spațiul Schengen prin ochi locali: cazul județului Satu Mare.*

Melinda BENCZI, dr., Serviciul pentru Inițative Transfrontaliere (CESCI), *Legal accessibility as crisis mitigation: lessons from Central Europe/ Accesibilitatea juridică ca mijloc de atenuare a crizelor: lecții din Europa Centrală.*

Discuții

16.45-17.00

Pauză de cafea/ceai

17.00-19.00

Moderatori: Peter ULRICH, dr., Universitatea din Potsdam

Dragoș PĂUN, conf. univ. dr., Modul Jean Monnet, Universitatea Babeș-Bolyai, Faculty de Business

Georgiana CICEO, conf. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai; Membru al Comitetului Științific, Universitatea Babeș-Bolyai

Ciprian-Adrian PĂUN, conf. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai, *Debates about introducing progressive taxation in romanian tax legislation/ Dezbateri privind introducerea impozitării progresive în legislația fiscală română.*

Gabriel CAIAN, dr., judecător, Magistrat de legătură în Franța, detașat la Ministerul Justiției, *Refusal to surrender persons subject to a European arrest warrant. Reasons, controversies, perspectives CJEU/ Refuzul predării persoanelor vizate de un mandat european de arestare. Motive, controverse, perspective ale CJUE.*

Hynek BÖHM, prof. univ. dr., University din Liberec, **Monica ȘORTAN**, judecător, Curtea de Apel Cluj, *International criminal cooperation at shifting borders: between security and human right/ Cooperare penală internațională la frontierele mobile: între securitate și drepturile omului.*

Mihai BUFAN, doctorand, Universitatea Babeș-Bolyai, *EU Infringement: A Numerical Analysis of Cases from 2019–2023/ EU Infringement – o analiză pe cifre a cazurilor din perioada 2019-2023.*

Laura PURDEA, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *European Integration and Contemporary Constitutionalism/ Integrare europeană și constituționalism contemporan.*

Maria-Augusta BÂRSAN-MOIGRĂDEAN, studentă, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Legal Aspects of the Lisbon Treaty on the European Single Market and Implications for Cross-Border Cooperation/ Aspecte juridice ale Tratatului de la Lisabona privind Piața Unică Europeană și implicații pentru cooperarea transfrontalieră.*

Discussion

Masă rotundă: Frontiere în mișcare (FRONTEM). Rezultate și perspective

Venue: Room 120, Google Media, Babeș-Bolyai University, Faculty of Bussines, Horea Street 7, Cluj-Napoca

17.00-19.00

Moderatori:

Birte WASSENBERG, prof. univ. dr., Prorector, Universitatea din Strasbourg;
Coordinator Proiect FRONTEM

Anthony SOARES, prof. univ. dr., Director, Centrul pentru Cooperare Transfrontalieră, Armagh, Irlanda de Nord

Contribuitori:

Prezentare din perspectiva actorilor: Focus-grupuri și set de instrumente:

Simon VANLICHTERVELDE, doctorand, Universitatea din Strasbourg

Anthony SOARES, prof. univ. dr., Director, Centrul pentru Cooperare Transfrontalieră, Armagh, Irlanda de Nord

Melinda BENCZI, dr., Serviciul pentru Inițiative Transfrontaliere (CESCI)

Discuție dintr-o perspectivă comparativă euro-atlantică

Membri FRONTEM din alte regiuni de frontieră (online)

Oliver SCHMIDTKE, prof. univ. dr., Universitatea din Victoria

Emmanuel BRUNET-JAILLY, prof. univ. dr., Universitatea din Victoria
Bernard REITEL, prof. univ. dr., Universitatea din Artois
Fabienne LELOUP, prof. univ. dr., Universitatea din Louvain
Katarzyna STOKLOSA, prof. univ. dr., Universitatea din Danemarca de Sud
Anne THEVENET, dr., Director Adjunct, Euroinstitute Kehl

Concluzii

Locație: Restaurant Gente Senior, Strada Horea nr. 5
19.30. Cocktail

Sâmbătă, 15 Noiembrie 2025, Sala Reduta, Muzeul Etnografic al Transilvaniei,
Strada Memorandumului nr. 21

Panel: Abordare juridică. Modele. Bune practici și exemple de succes în
Europa Centrală și de Est

9.00-11.15

Moderatori:

Gheorghe BUTA, prof. univ. dr., Institutul Național al Magistraturii,
Academia Română, București

Gheorghe BUNEA, conf. univ. dr., Decan Facultatea de Drept, Universitatea
„Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Contribuitori:

Patricia-Oana VANCA, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din
Cluj-Napoca, *Legal issues regarding the hearing of the civil party in the civil
aspect of the criminal trial/ Probleme de drept în legătură cu audierea părții civile
în latura civilă a procesului penal*

Gheorghe BUNEA, conf. univ. dr., Decan Facultatea de Drept, Universitatea
„Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, **Ioana GALBEN**, Director executiv
adjunct, Casa Județeană de Pensii Cluj, *Women and Emotional Management
in Public Institutions: Leadership through Empathy, Balance, and Efficiency/
Femeia și managementul emoțional în instituțiile publice: leadership prin
empatie, echilibru și eficiență.*

Codruța Violeta ALB, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din
Cluj-Napoca, *Instruments and Practices of Judicial Cooperation in Criminal*

Matters in Europe: The Role of States in Combating Cross-Border Crime/Instrumente și practici ale cooperării judiciare în materie penală în Europa, rolul statelor în combaterea criminalității transfrontaliere.

Gheorghe BUNEA, conf. univ. dr., Decan Facultatea de Drept, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, **Ioana GALBEN**, Director executiv adjunct, Casa Județeană de Pensii Cluj, *A Multidimensional Analysis of the Causes of Criminal Behavior/ Analiza multidimensională a cauzelor comportamentului criminal.*

Ion-Tudor FELEZEU, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Romania in the current geopolitical context, on NATO's border with Russia/ România în contextul geopolitic actual, la granița NATO cu Rusia.*

Avram BUT-CĂPUȘAN, consilier juridic, Director Resurse Umane, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Interpretation of Article 219 of Law No. 199/2023 on the retirement of teaching staff/ Interpretarea articolului 219 din Legea 199/2023 privind pensionarea personalului didactic.*

Nicolae ROȘ, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Individual Employment Contract versus Sports Activity Contract/ Contractul individual de muncă versus contractul de activitate sportivă.*

Tiberiu T. BAN, doctorand, asist. univ, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, **Adrian CHEȚAN**, dr., *The sound of your data: a case study of legal, security and communication concerns in music streaming profilig/Sunetul datelor tale: studiu de caz al preocupărilor legale, de securitate și comunicare în profilarea din serviciile de streaming muzical.*

Adrian MARIAN, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Risks and Opportunities in Cryptocurrency Trading/ Riscuri și oportunități în tranzacționarea criptomonedelor.*

Adriana BUIA, student Facultatea de Drept, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Prevention of juvenile delinquency/Prevenirea delicvenței juvenile.*

Discuții

11.15-11.30

Pauză de cafea/ceai

Panel: Abordare economică. Modele. Bune practici și exemple de succes în Europa Centrală și de Est

11.30-14.30

Locație: Sala Reduta, Muzeul Etnografic al Transilvaniei,
Strada Memorandumului nr. 21, Cluj-Napoca

Moderatori:

Mihaela LUȚAȘ, prof. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai

Delia-Beatrice OPREAN, conf. univ. dr., Decan Facultatea de Științe Economice,
Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca

Contribuitori:

Mohammad JARADAT, prof. univ. dr., Rector Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Circular Labour Mobility after COVID-19: Workforce Management Challenges and Policy Responses in Central and Eastern Europe/ Mobilitatea circulară a forței de muncă după COVID-19: provocări în gestionarea personalului și răspunsuri de politică în Europa Centrală și de Est.*

Iulia PARA, conf. univ. dr., Universitatea de Vest din Timișoara, **Ionuț RITES**, dr., Universitatea de Vest din Timișoara, **Daniel DEJICA**, Doctor Habilitat, Profesor, Universitatea Politehnica Timișoara, Decan al Facultății de Științe ale Comunicării, Director, PoliCAT – Centrul de Studii Avansate de Traducere Politehnica, *Terminological Convergence in Intelligence: A Collaborative Approach to Cross-Border Understanding/ Convergență terminologică în domeniul informațiilor: o abordare colaborativă pentru înțelegerea transfrontalieră.*

Delia-Beatrice OPREAN, conf. univ. dr., Decan Facultatea de Științe Economice, Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Human Capital and Leadership Skills as Drivers of Successful Regional Investments and Cross-Border Cooperation/ Capitalul uman și competențele de leadership – factori cheie pentru succesul investițiilor regionale și al cooperării transfrontaliere.*

Dragoș PĂUN, conf. univ. dr., Universitatea Babeș-Bolyai, *Impact of AI on support services for SMEs and small e-commerce companies in Eastern-Central Europe/ Impactul inteligenței artificiale asupra serviciilor de suport pentru IMM-uri și companii mici de comerț electronic în Europa Central-Estică.*

Sergiu-Vlad STAN, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Reshaping Global Value Chains: Nearshoring to Central and Eastern Europe in the Post-COVID Era/ Reconfigurarea lanțurilor valorice globale: nearshoring în Europa Centrală și de Est în era post-COVID.*

Carmina Mihaela GORGAN, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Education, sport and social inclusion: the perception of young people from Central and Eastern Europe on the personality of physical activity specialists/ Educație, sport și incluziune socială: percepția tinerilor din europa centrală și de est asupra personalității specialiștilor în activități fizice.*

Alexandra Gabriela MILON, conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *The impact of economic investments in sports performance and social inclusion in Central and Eastern Europe/ Impactul investițiilor economice asupra performanței sportive și incluziunii sociale în europa central-estică.*

Corina PĂCURAR, conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, **Oana Eleonora GLOGOVETAN**, lect. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *The labor force in Romania – Eastern-European country – current realities/ Forța de muncă din România – țară est-europeană – realitățile momentului.*

Vlad Daniel VALERIUS, conf. univ. dr., Universitatea „Bogdan Vodă” din Cluj-Napoca, *Cultivating a Culture of Service Excellence in Organizations in Romania/ Cultivarea unei culturi a excelenței serviciilor în organizațiile din România.*

CUVÂNT DE ÎNCHIDERE

14.30

Birte WASSENBERG, prof. univ. dr., Prorector, Universitatea din Strasbourg;
Coordinator Proiect FRONTEM

Nicolae PĂUN, prof. univ. dr., Școala Doctorală „Paradigma Europeană”,
Universitatea Babeș-Bolyai, Prorector al Universității „Bogdan Vodă” din
Cluj-Napoca

15.00

Prânz

Locație: Restaurant ZAMA, Strada Napoca nr. 16, Cluj-Napoca

Cooperarea transfrontalieră constituie un teren ideal de analiză a rolului frontierelor în integrarea europeană. Ea oferă oportunitatea concretă de a observa cum sunt trăite, eludate, reinterpretate sau reafirmate frontierele de către actorii locali, regionali și naționali. De asemenea, evidențiază tensiunile dintre logica integrării supranaționale și persistența intereselor naționale, după cum ilustrează bine dezbaterile clasice între ideea „Europei națiunilor” și cea a „Statelor Unite ale Europei” – două viziuni diametral opuse în care miza suveranității statale, inclusiv a celei frontaliere, a fost întotdeauna prezentă. Începând cu anii 1990, cooperarea transfrontalieră s-a impus ca instrument-cheie al politicilor europene de coeziune teritorială, susținute îndeosebi de programele Interreg. Totuși, dezvoltarea sa nu a fost omogenă la scara Europei. Regiunile de frontieră din Europa Occidentală, caracterizate printr-o îndelungată tradiție de cooperare și niveluri de dezvoltare relativ ridicate, au beneficiat de posibilitatea de a-și dezvolta cooperarea transfrontalieră în paralel cu procesul de integrare europeană, în timp ce cele din Europa Centrală și de Est au trebuit să aștepte sfârșitul Războiului Rece pentru a promova relații transfrontaliere și pentru a primi sprijin în acest sens din partea Comisiei Europene.

BIRTE WASSENBERG

profesor de Istorie contemporană la Sciences Po, Universitatea din Strasbourg

